

Universitätsbibliothek Wuppertal

Appianu Alexandreōs Rhōmaika

Continens earum Punicam, Syriacam, Parthicam, Mithridaticam, Ibericam,
Annibalicam

Appianus

Amstelodami, 1670

Iberica sive Hispanica

Nutzungsrichtlinien Das dem PDF-Dokument zugrunde liegende Digitalisat kann unter Beachtung des Lizenz-/Rechtehinweises genutzt werden. Informationen zum Lizenz-/Rechtehinweis finden Sie in der Titelaufnahme unter dem untenstehenden URN.

Bei Nutzung des Digitalisats bitten wir um eine vollständige Quellenangabe, inklusive Nennung der Universitätsbibliothek Wuppertal als Quelle sowie einer Angabe des URN.

[urn:nbn:de:hbz:468-1-1209](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:468-1-1209)

Α Π Π Ι Α Ν Ο Υ
 Α Λ Ε Ξ Α Ν Δ Ρ Ε Ω Σ
 Ρ Ω Μ Α Ι Κ Ω Ν
 Γ Ε Η Ρ Ι Κ Η .

APPIANI ALEXAN-
 DRINI ROMANARUM
 HISTORIARUM IBE-
 RICA SIVE HI-
 SPANICA.

Ο ΡΟΣ ἐστὶ Πυρραίων δὴ-
 κων ἀπὸ τῆς Τυρρηνικῆς
 Ἰταλίας ἐπὶ τῷ Βόρειον
 Ὠκεανὸν αἰγυῖσι δὲ
 αὐτῶν αὖθις ἔσσι Κελτοὶ ὅσοι Γα-
 λαταὶ τε καὶ Γάλλοι νῦν κατοικοῦντες.

PYRENÆUS mons à
 mari Tyrreno ad Se-
 pentrionalem Ocea-
 num extenditur. Ejus
 partem quæ ad auroram est, in-
 colunt Celtæ, qui Galatæ & Galli
 cogno-

Ο ΡΟΣ ἐστὶ Πυρραίων δὴκων] Mirari hoc lector non debet quòd quum unus interpres, Franciscus Beraldus, *Pyrenæus mons* dixerit, ab altero, Cælio Secundo, *Pyrenæi montes* dictum sit: nec existimare aliam hunc quàm illum scripturam sequutum esse, sed Latinis usitata & trita etiam appellatione uti voluisse. Ac pro hoc interprete & istud facere dici potest quòd illud quoque plurale nomen *Πυρραίων δὴκων* ipsemet Appianus agnoscit, pag. 263, & 315. Atque adeo alter quoque interpres pag. 270. ubi *Πυρραίων* legimus, *Pyrenæos montes* dicit. Vocavit autem *Pyrenem* cum Græcis & Silius, & alibi montem *Pyrenæum*. Etiam si verbo *πυρραίων* eum det usum alibi (sicut & in præfatione videre est) quem hic verbum *δὴκων* habet, minime tamen de hac scriptura dubitandum est. Nec verò male illa Appiani verba à Secundo redduntur, *Pyrenæi montes à mari Tyrreno ad borealem Oceanum protrahunt*: etiam si alter extendi dicere maluerit: qui & *protendi & pertinere*, vel *porrigi* dicere poterat.

Κελτοὶ ὅσοι Γαλαταὶ τε καὶ Γάλλοι νῦν κατοικοῦντες.] Cælius Secundus, *Celtæ* qui nunc *Galli* appellantur, omittens *Γαλαταὶ*, quod Beraldus non omisit quippe qui vertit, *qui Galatæ & Galli cognominantur*, prætermittens tantum interpretationem adverbii *νῦν*, quæ addi debet: quum ab Appiano frustra non adiciatur: sicut nec in aliis plurimis hujusmodi locis, quorum unus est in fine hujus paginæ, *τῆς Γαλατίας νῦν ἀπὸ τῆς Ἰβηρίας ὑπὸ πύλινον λεγομένης*. Estque observandum, Appianum, præ quovis alio historico diligenter de aliqua regionis, aut urbis, aut alius loci appellatione, quæ suo tempore introducta fuerit, aut alioqui nova sit, admonere: ut videre est pag. etiam sequente, de Carpeso, quæ antea Tartessus dicta fuit. Verum quædam de re lectorem commonefaciam, de qua ab utroque interprete dissentio.

cognominantur: quæ occasum
 cogit, Celtiberi: quantum spatii
 est à Tyrreno mari, ducto per
 Herculeas columnas in orbem ad
 septentrionalem Oceanum am-
 bitu. Hinc fit ut tota Hispania, ni-
 si qua parte Pyrenæo propè mon-
 tium Europæ maximo & reclusis
 reuόντων πρὸς τὸ δύστυον, Ἰσθμὸς τε
 καὶ Κελπίστρες, ἀρχοῦντο μὲν δὲ τὸ
 ἔξ Τυρρηνικῶν πελάγους, πλείον-
 τες δὲ ἐν κύκλῳ διὰ τῶν Ἡρακλείων
 στήλων ἐπὶ τῷ Βορείῳ Ωκεανῷ. οὐ-
 τως εἰσὶν ἢ Ἰσθμὸς περὶ μὲν τοῦ, ὅ-
 πῃ μὲν τῆ Πυρρηνίᾳ μόνῃ, μέγιστον ἔστι
 ἘΥρωπαϊῶν ὄρων, ἔξ ἰδυτάτω γε-
 ὄν

disfentio. Quod enim ab Appiano scribitur, Κελτοὶ ὄντι Γαλάται τε καὶ
 Γάλλοι τῶν περὶ τὸν Ἰσθμὸν, ambo non aliter accipiunt quàm si Appianus
 quosvis Celtas aliis nominibus & Galatas & Gallos dici intellexeret: at ego
 eum, si hæc mens ejus fuisset, dicturum fuisse ei, non ὄντι, arbitror. Ideo
 autem voce ὄντι usum esse quòd perinde sit acsi dixisset, Κελτῶν ὄντι Γαλ-
 ταί τε καὶ Γάλλοι τῶν περὶ τὸν Ἰσθμὸν. Sic autem in ea quam præfixit toti suo operi
 præfatione, dicit, καὶ δὲ τὸ πᾶν Ἰσθμῷ (ita enim scribendum hoc nomen litera
 e, non a, quamvis hæc non illa scripturâ, & in aliis sit hujus præfationis locis)
 παρεπιμύσεια ἵπν πλείον τῶν Τυρρηνικῶν πελάγους, μέγιστον Κελτῶν οὐς ἰσ-
 τῶν Γαλάτας περὶ τὸν Ἰσθμὸν. (quum alioqui Γαλατῶν, sed aliorum, paulo ante
 meminisset, scribens, Γαλάται τε καὶ Βιθῖνοι, καὶ Μυτιλή, καὶ Φρυγίαι) at Gel. illud Γαλάτας
 in sua interpretatione prætermisit, & pro illis omni-
 bus, μέγιστον Κελτῶν οὐς ἰστῶν Γαλάτας περὶ τὸν Ἰσθμὸν, tantum dicit usque
 Galliam. Atque ita contrarium ab eo fieri videmus ei quod sit à Celio Se-
 cundo in illo historiciæ Hispanicæ loco: nam hic ex duobus nominibus Galata
 & Gallos posterius hoc Gallos omittit: at ille Galliam dicit, quum Galatarum
 appellationem habeat Græcum exemplar. Alioqui certè & Suidam in nomi-
 ne Appianum dicentem audimus Galatas esse Gallos: sicut & Celtos, esse
 Germanos: sed Germanos qui Rhenum accolunt. Denique Appianum (ut
 ad illum Hispanicæ historiciæ locum revertar) de universis Celtis illa non dice-
 re, ostendunt apertè quæ proximè sequuntur. Vide & annotationem quan-
 dam in locum historiciæ Annibalicæ qui legitur pag. 315. nec non in locum hu-
 jus historiciæ qui exstat pag. 279. de Celtiberis qui Belli cognominantur. Sunt
 alioqui & Galatae idem qui & Gallogræci, teste Appiano, scribente, Γαλ-
 λογαυκῶν μὲν, οἳ τῶν εἰσὶν Γαλάται Κεραπποδοχῶν ὄντι. Atque ut hic dicit
 Galatas Cappadocibus esse conterminos, sic in alio ejus loco Galatas & Cap-
 padocas copulari videmus.

Ἰσθμὸς τε καὶ Κελπίστρες, ἀρχοῦντο μὲν δὲ τὸ πᾶν Τυρρηνικῶν πελάγους, π-
 ερίοντες δὲ ἐν κύκλῳ διὰ τῶν Ἡρακλείων στήλων ἐπὶ τῷ Βορείῳ Ωκεανῷ.]
 Cel. Secundus, à Tyrreno similiter mari per Herculeas columnas circumducti,
 ad usque septentrionalem Oceanum. Durum hoc circumducti, nec fortasse satis
 Latinum in hoc aliòve hujusmodi loco: ideòque magis placet Beraldica in-
 terpretatio.

Ὅτι μὲν τῆ Πυρρηνίᾳ μόνῃ, μέγιστον ἔστι ἘΥρωπαϊῶν ὄρων] Non debuit à Se-
 cundo prætermitti particula γεῶν, id est propè, sive propemodum: sicut à
 Beraldo prætermissa non est. Dicimus autem proverbio Gallico, adjectio-
 nem hujus aut similis particulae sæpe obtare quominus quis mentiat. Ce-
 terum ἰδυτάτω non minus libenter vertissem maximo arduo. At verò altis-
 simum cum Secundo male quis reddiderit (qui tamen non singulari sed plu-
 rali utitur, montes hic quoque pro monte dicens) quum possit altissimus
 esse

δὴν ἀπάντων. Ἐὶ περὶ αὐτοῦ τῶδε
 τὸ μὲν Τυρρηνικὸν πέλαγος Δα-
 πλείουσι ἐπὶ τῆς εἰσόδου τῆς Ἡε-
 κλείου, ἢ δ' ἐπὶ τῆς εἰσόδου καὶ τῆς Βο-
 ρειοῦ Ὠκεανὸν οὐ περῶσιν, ὅτι μὴ
 πορφυρεῖσθαι μόνον ἐπὶ Βρεττανίους,
 καὶ τῆτο, τὰς ἀμπάτεσι Ἐπι-
 λάγους συμφορέουσι. ἐπὶ δ' αὐτοῖς
 ὁ Δαφνίου ἡμεῖς ἠέμερος. καὶ τὰ
 λοιπὰ ἔτε Ρωμαῖοι ἔτε τὰ ἐθνη
 τὰ κατὰ Ρωμαίους περῶνται τῶδε
 Ἐπὶ Ὠκεανὸν. μέγας δ' ἔστι Ἰβηρίας
 (ἢ Ἰσπανίας νῦν κατὰ πᾶσιν ἀντι
 Ἰβηρίας λεγόμενης) ἐπὶ πολὺ καὶ
 ἄπειρον, ὡς ἐν χάρτι μιά, ὅπερ τὸ
 πλάτος μετρεῖται σταδίων ἀρχαῖων
 καὶ ἐπὶ αὐτῇ τὸ πλάτος ἀντι-
 μήκους. ἔθνη τε πολλὰ καὶ πολυ-
 νῦμα αὐτῆς οἰκεῖ, καὶ ποταμοὶ

simo clauditur, undique mari al-
 luatur. Sed quum navibus cir-
 cumiri possit, solum tamen Tyr-
 rhenum pelagus incolæ navigant
 ad columnas Herculis, ab occi-
 dentali & septentrionali absti-
 nentes, nisi quando in Britan-
 niam unâ cum æstu maris trans-
 vehuntur: quæ quidem trajectio
 dimidiati dici est. Ultra autem
 nec Romani, nec subditæ Roma-
 nis gentes ullæ penetrant. Iberiæ
 verò, sive (ut nunc à nonnullis
 nominatur) Hispaniæ magnitudo
 vastior est quam ut unius so-
 lum regionis esse credi possit. Si-
 quidem latitudo ejus (quæ pro
 longitudine est) ad decies mille
 stadia protenditur: ac gentibus
 multis

Hispaniæ
 latitudo.

esse mons aliquis, id est ὄρηλοταί, non tamen maximè arduus: id est
 ἰσθμιαί, sive ὄρηλοταί, aut μέγιστα ὄρη: & talis planè qualis est
 petra quam Homerus ἀρχίπτεα vocare solet.

Τὸ δὲ ἀπὸ τοῦ τῶδε τὸ μὲν Τυρρηνικὸν πέλαγος διαπλέουσιν ἐπὶ τῆς
 εἰσόδου τῆς Ἡεκλείου, &c.] Cælius Secundus ita vertit, Hac igitur in or-
 bem facta navigatione, usque ad Herculis columnas perveniunt gentes. Longè
 aliter Beraldus, Sed quum navibus circumiri possit, solum tamen Tyrrhenum pe-
 lagus incolæ navigant, ad col. Herculis. Cui interpretationi potius subscribo:
 suspicet interim locum illum habens & suspicans ita scriptum ab Appiano
 fuisse, τὸ δὲ ἀπὸ τοῦ τῶδε ὄντος. Quam scripturam sequendo, ita verte-
 retur, Sed quum navibus ita circumiri possit, vel, brevius, Sed quum ita
 circumnavigari possit. At verò illa Cæliana interpretatio neutri lectioni re-
 spondet.

Καὶ τῶτο, τὰς ἀμπάτεσι τὸ πέλαγος συμφορέουσι.] Pro his, τὰς ἀμ-
 πάτεσι τὸ πέλαγος συμφορέουσι, habes apud Cælium, quod quidem (vide-
 licet in Britanniam trajicere) accessus & recessus mari commoditate nisi facti-
 re solent.

Μέγας δὲ ἐστὶν Ἰβηρίας (τῆς Ἰσπανίας νῦν κατὰ πᾶσιν ἀντι Ἰβηρίας λεγ-
 ομένης) ἐπὶ πολὺ καὶ ἄπειρον] Hæc verba, ὡς ἐν χάρτι μιά, Beraldus videtur
 malè interpretatus esse, quum totum hunc locum, μέγας δὲ ἐστὶν Ἰβηρίας
 ἐπὶ πολὺ καὶ ἄπειρον, ὡς ἐν χάρτι μιά, ita reddat, Iberia vero magnitudo va-
 stior est quam ut unius solum regionis esse credi possit. Sed ita vertit, non distin-
 guens (ut nec puto distinguendum) post ἄπειρον, & fortasse scribendum cen-
 sens, ὡς ἐν χάρτι μιάς. Cælius vertit, Iberia igitur magnitudo, quod ad u-
 nam provinciam attinet incredibili propemodum est. Mirum est autem eum hic
 de suo addere propemodum, quod respondet Græco ἔθδν: at paulo antè ubi
 ab Appiano adjicitur, ejus interpretationem neglexisse.

256

Celtiberorum unde manarit.

Arganthonius rex.

multis & diversis, tum fluviis navigabilibus abundat. Porro qui primum Hispaniam incoluerint, quive postea temporibus tenuerint, mihi Romanam historiam scribere ingresso non est consilium curiosius scrutari, quam existimo, Celtas aliquando, superato Pyrenæo, Iberis permixtos unâ habitasse, unde Celtiberorum nomen manarit. Eodem modo & Phœnices arbitror, jam inde à primis temporibus, commerciorum gratia ultro citroque commeantes, Hispania loca quadam occupasse. Quin etiam Græcorum nonnullos, Tartesium ad Arganthonium regem navibus advectos, verisimile est in illis locis consecidisse (imper-

πολλοὶ ῥέσι ναυσίποροι. εἴπνεσ δ' αὐτῶν αἰκίοναί καθέσται ναυρίζονται, καὶ οἱ μετ' αὐτοῖνους κατέσταν, ἐπὶ πάνυ μοι ταῦτα φροντίζειν δεῖσκει, μόνυ τὰ Ρωμαίων συγγραφοῖν. πλὴν ὅτι Κελτοὶ μοι δοκῶσι ποτὲ τῶν Πυρηναίων ὑπερβαίνοντες, αὐτοῖσ σωμακίοναί. ὅθεν ἀρα καὶ τὸ Κελτῶν ὄνομα εἰρήνη. δοκῶσι δὲ μοι καὶ Φοίνικες, ἐς Ἰβηρίαν αὐτὸν πολέου διαμῶν ἐπ' ἐμπορίᾳ ἀναπλῆοντες, αἰκίοναί πᾶσι τῶν Ἰβηρίων. Ἐλλῶνις τε ὀργῶν ἐς Ταρτησῶν καὶ Ἀργανθῶνιον Ταρτησῶν βασιλείᾳ πλεοντες, ἐμμένοναί κ' τῶνδε πῆσ ἐν Ἰβηρίᾳ. ἢ γὰρ Ἀργανθῶνιου βασιλείᾳ

Οὐ πάνυ μοι ταῦτα φροντίζειν ἀρέσκει.] Cælius, pro ταῦτα quod ad illa duo præcedentia refertur, dicit, atque id genus alia. Idem malè hæc reddit, μόνυ τὰ Ρωμαίων συγγραφοῖν, perinde videlicet acsi scriptum esset. ἀλλὰ μόνυ τὰ Ρωμαίων συγγραφοῖν. vertit enim, Sed eu tantum qua ad Romanos pertinent, commemorabo.

Ἐλλῶνις τε ὀργῶν ἐς Ταρτησῶν καὶ Ἀργανθῶνιον Ταρτησῶν βασιλείᾳ πλεοντες.] Fœdissimè in hujus loci interpretatione impegit Cælius Secundus, è nomine urbis faciens nomen regis (quum alioqui ambo hæc nomina ex aliis etiam scriptoribus esse nota possint) hæc enim sunt ejus verba, Nam in Iberia tum, ut ego existimo, Arganthonius ac Tartessus regnabant. Ea tempestate urbs erat maritima, qua nunc Carpeffus appellatur. Atqui, quum ita scriptum sit, ἢ γὰρ Ἀργανθῶνιου βασιλείᾳ ἐν Ἰβηρίᾳ καὶ Ταρτησῶν μοι δοκεῖ τότε τὴ πόλις ὅτι διαλάσσης, ἢ γὰρ Ταρτησῶν ὀνομάζεται: quum inquam ita scriptum sit, oportuisset ita scriptum esse, (ut scripturæ interpretatio illa responderet) ἢ γὰρ Ἀργανθῶνιου βασιλείᾳ ἐν Ἰβηρίᾳ καὶ Ταρτησῶν, ὡ γὰρ μοι δοκεῖ τότε καὶ πόλις ὅτι διαλάσσης, &c. Sed potius ὅτι διαλάσσης scribendum est. dici enim solet πόλις ὅτι διαλάσσης quæ & compositè ὀνομαζομένη. Mirum est autem ita lapsum esse Cælium, quum & aliunde didicisse potuerit urbis nomen esse Tartesium, & ex iis etiam quæ proximè præcedunt verbis, ἐς Ταρτησῶν καὶ Ἀργανθῶνιον Ταρτησῶν βασιλείᾳ πλεοντες, ubi vertit, Tartesium ad Arganthonium Tartesium regem adnavigabant. quum Beraldus omiserit illud Ταρτησῶν, regem tantum dicens, non Tartesi regem: quoniam (ut opinor) posse ex præcedentibus intelligi existimabat. Ceterum & alius est apud hunc ipsum scriptorem, & quidem in hoc ipso opusculo, locus, qui, siquid superesset de eo quod dixi dubitationis, id omnino tolleret. Eum leges pag. 290. & ex eo quoque disces, Appianum existimare, Carpeffium fuisse dictam suo tempore quæ à Græcis Tartessus antea vocaretur, & Arganthonium in ea regnasse. Simul autem, illam meam emendationem, qua ὅτι διαλάσσης repono, veram esse, inde cognosces.

φιλία ἐν Ἰουδαίῳ ἢ Ταρτησσοῦς μὲν δακρύσας τότε ἐπὶ πόλιν ἐπὶ θαλάσσης, ἢ νῦν Καρπησσοῦς ὀνομάζεται. τὸ, τε τῷ Ἡρακλέους ἱερὸν τὸ ἐν σήλας Φοινίκης μὲν δακρύσας ἰδρύσασθαι ἢ Ἰηρακλέους νῦν ἐπὶ Φοινικῶς, ὅ, τε θεὸς αὐτοῖς ἐχέει ὁ Θεοῦ ἐστίν, ἀλλ' ὁ Τυρίων. Ἐρπει μὲν ὅτι πῆς παλαιολογῶσι μεθεῖσθαι τῶν ἢ γὰρ τῶνδε, ἰουδαίμωνι ἔσται καὶ μετὰ τὸν ἀναστάσιον γήμυσαν. Καρρηθονίους αὖτε Ῥωμαίων ἤρξαντο πολυπραγομένῳ ἢ μέγας αὐτοῖς τὸ μὲν εἶχον ἤδη, τὸ δ' ἐπορθῶν μίχρον Ῥωμαῖοι σφῆας ἐμβαλόντες, ἀ μὲν εἶχον οἱ Καρρηθονίους τὸ Ἰουδαίῳ, ἐχον αὐτοῖς, τὰ ἢ λοιπὰ αὐτῶν χρόνα πολλὰ ἢ πόνοι λαμβανόμενα τε ὑπὸ σφῶν ἢ πολλὰς ἀφῆκεν ἄφροντα, χειροσπασμένοι, διεύλον ἐς τῆας. Ἐπραττῶν ἐς αὐτὰ περιποιοῦσι πῆεις.

Ὅπως δ' αἶλον ἐργασίαι, ἢ ὅπως Καρρηθονίους τε αὐτῶν αὐτῶν ἢ μετὰ Καρρηθονίους Ἰουδαίῳ καὶ Κελτικῶν ἐπέλεμυσαν, δηλώσας τὸ δὲ βιβλίον, μετῶν μὲν ἐς Καρρηθονίους

gintiensibus primò, deinde cum Iberis ac Celtiberis armis contenderint, declarabit hic liber, cujus pars prior res Carthaginensium conti-

Tabat enim Hispanis Arganthonius) & Tartesium maritimum oppidum tum fuisse: quod nunc Carpesus appellatur. Jam verò & Herculis fanum, quod apud columnas est, à Phœnicibus conditum videtur, vel hoc solo argumento, quòd ad nostram usque memoriam Phœnicio ritu Deus colatur, & Tyrius Hercules, non Thebanus habeatur. Verùm hæc antiquas res perscribere volentibus relinquamus. Hanc terram fertilem & omnibus bonis abundantem Carthaginenses ante Romanos tentarunt & sollicitarunt. & jam ejus partem tenebant, alteram diripiebant, quoad Romani eiecit illis, etiam quæ possederant, confestim ademerunt. Reliquam verò partem magno labore ac tempore occupatam, & post frequentes defectiões tandem domitam, in tres partes diviserunt: in quarum singulas prætores mittunt.

Ceterùm quomodo eas subegerint, & quomodo cum Carthaginensibus primò, deinde cum Iberis ac Celtiberis armis contenderint, declarabit hic liber, cujus pars prior res Carthaginensium conti-

Tabat enim Hispanis Arganthonius) & Tartesium maritimum oppidum tum fuisse: quod nunc Carpesus appellatur. Jam verò & Herculis fanum, quod apud columnas est, à Phœnicibus conditum videtur, vel hoc solo argumento, quòd ad nostram usque memoriam Phœnicio ritu Deus colatur, & Tyrius Hercules, non Thebanus habeatur. Verùm hæc antiquas res perscribere volentibus relinquamus. Hanc terram fertilem & omnibus bonis abundantem Carthaginenses ante Romanos tentarunt & sollicitarunt. & jam ejus partem tenebant, alteram diripiebant, quoad Romani eiecit illis, etiam quæ possederant, confestim ademerunt. Reliquam verò partem magno labore ac tempore occupatam, & post frequentes defectiões tandem domitam, in tres partes diviserunt: in quarum singulas prætores mittunt.

Ceterùm quomodo eas subegerint, & quomodo cum Carthaginensibus primò, deinde cum Iberis ac Celtiberis armis contenderint, declarabit hic liber, cujus pars prior res Carthaginensium conti-

continet. Sed hac de Hispania mihi necesse fuit in Hispanicam historiam conferre, ea ratione qua quæ pro Sicilia inter Romanos & Carthaginienses gesta sunt, postquam Romani in Siciliam trajicere, & in ea insula imperium usurpare cœperunt, in Siciliensi historia sumus persecuti. Primum enim bellum longinquum pro Sicilia Romanis adversus Carthaginienses gestum est in ipsa Sicilia: alterum hoc pro Hispania, in ipsa Hispania: quo tempore alteri in alterorum fines maximis copiis traductis, hi Italiam, illi Libyam pervastarunt. Ortum est autem hoc bellum centesima & quadragesima Olympiade, maximè post rupta quæ bello Siculo pepigerant fœdera: hac de causa, Amilchar, cognomento Barcas, quo tempore imperator Carthaginiensium ductabat exercitum, Gallis mercenariis & Afrorum auxiliariis multa dona pollicitus erat: quæ quum ab eo in Libyam regresso repõcerent, Aphricum exarfit

Siciliensis
historia
Appiani.

257

Hispani-
cum bel-
lum quan-
do & cur
ortum sit.
Amilchar
Barchas.

τῶν πωρῶν ἔχον· ἐπὶ δὲ τὸ
ἄλλο Ἰσθμῶν ἡ, ἀνάγκη μὲν
συνεργεῖν ἐς τὴν Ἰσθμῶν συ-
γχεφῶν ἔχοντο. ἃ λόγῳ & τὰ πε-
ρὶ Σικελίαν Ῥωμαίους & Καρχηδο-
νίους ἐς ἀπὸ ἡλίου ἡλιόδωρα, ἀρξί-
μωχ Ῥωμαίους τὸ ἐς Σικελίαν παρὸ
δοῦ τε & δόχῳ, ἐς τὴν Σικελικῶν
συνελεύσκειν γεφῶν. πῶς ἂν δὲ
Καρχηδονίους Ῥωμαίους πῶς
ἐγένετο πόλεμῳ ἐκδημῶν ἄλλο Σι-
κελίως ἐν αὐτῇ Σικελίᾳ, ἢ δευτε-
ρῶν ὅδε ἄλλο Ἰσθμῶν, ἐν Ἰσθμῶν
ἐν ἃ & ἐς τὴν ἀπὸ ἡλίου μετὰ τοῖς
στρατοῖς Διὰ πλεονέτες, οἱ μὲν τὴν
Ἰταλίαν, οἱ δὲ τὴν Λιβύην ἐπὸρ-
θων. ἤρξαντο δὲ αὐτοὶ μετ' ἐκείνων
& ποσειδωνοῦσι ἀναμπαύδως με-
λίση, ὅτε τοῖς ἀποιδῶν ἐλευσὶν αὐ-
τῶν ἐπὶ τὰ Σικελικῶν πόλεμον σφισὶν ἡ-
σαν ἡλιόδωρα. ἐλευσὶν δὲ ἐν τοῖς
δε πῶς φασίται· Ἀμὶλχαρ ὁ Βάρ-
κας ἐπέκλιθη, ὅτε περὶ ἐν Σικελίᾳ
Καρχηδονίαν ἐστρατηγῆ, Κελτοῖς τὸ
τε μὲν ὁ ποσειδωνοῦσι οἱ ἢ Λιβύων τοῖς
συμμάχουσι πολλὰς δωρεὰς ὑπέ-
σχῆτο δῶσθαι αὐτοῖς, ἐπειδὴ ἐπειρήθη
ἐς Λιβύην, ἀπαγορεύσαντων ἐκείνων,
ὁ Λιβυκὸς Καρχηδονίους ἐξῆπτο πῶ-
λεμῶν.

primam partem ad Carthaginienses pertinentem, Secundus ita est interpre-
tatus, Primum igitur cum populo Carthaginiensi Romanum bellum gesserunt. Hac
autem proximè sequentia verba. ὅπ δὲ καὶ τὸ πῶς ἄλλο Ἰσθμῶν ἡ, ita vertit
ut præcedentibus respondeant: hoc videlicet modo, Sed quoniam illud pro-
pter Iberiam susceptum est. ac fateor τὸ hic ad Ἰβηλίον referri non videri,
sed intelligendum esse, τὸ πῶς τὸ ποσειδωνοῦσι Καρχηδονίους.

Κελτοῖς τότε μισθοφοροῦσιν οἱ καὶ Λιβύων τοῖς συμμαχοῦσιν πολλὰς δωρεὰς
ὑπέσχοντο δῶσθαι. In Punica historia horum donorum seu præmiorum quæ
Aphris & Celtis militibus promissæ fuerant fit mentio: sed ita ut illa non pri-
vatim ab Amilchare sed à Carthaginiensibus repõci dicantur. Vide pag. 3.
Λιβυκὸς δὲ ὅσοι Καρχηδονίαν ὄντες ὑπὸ καὶ συμμάχουσι αὐτοῖς ἄλλο Σικ-
ελίαν, καὶ Κελτῶν ὅσοι μεμισθοφοροῦσιν, ἐγκλήματα τῶν μισθῶν καὶ ὑποσχ.
&c. Dicitur autem de hoc ipso Amilchare, initio hist. Annibalicæ, eum rap-
pinis ac donis suum exercitum delinisse.

Σελ. 257

λεμθ. ἐν ᾧ πολλὰ μὲν αὐτῶν
 Λιβύων ἔπαυον οἱ Καρχηδόνοι Σαρ-
 δόνα ἢ Ρωμαίοις ἔδοσαν, πονίω
 ἂν ἐς τὰς ἐμπορίας αὐτῶν ἡμεροτή-
 κεσαν ἐν τῷδε τῷ Λιβυκῷ πολέμῳ.
 ἰσαγομένων οὐδ' ἐπὶ τοῖσδε τ' Βάρ-
 κην τ' ἐχθρῶν ἐς κελαιν, ὡς ἀπὸ
 τῆ πευτρελὶ τοῖσδε συμφορῶν γε-
 γνημένον, Ἰεραπέυτας ὁ Βάρκας τὸς
 πολιτεύουσι (ὡν ἡ δημοκρα-
 τικότης Ἀσφρῆδας, ὁ πῦν αὐτῶν
 Βάρκας θυγατέρα ἔχον) τοῖς τε δι-
 κας διακρούετο, καὶ Νομόδων πρὸς
 κινήματα ὀφθαλμῶν, φραγτῆς ἐ-
 παξέν ἐπ' αὐτὰς αἰρεθῆναι μετὰ
 Ἀννωνθ. Ἐ Μεγάλου λεγόμενου,
 ἐπὶ τοῖς εὐθύναις τ' αὐτῶν ἐξου-
 σιῆς ἀφείλαν. πυνόμενοι ἢ Ἐ πολ-
 λεμῶν, καὶ Ἀννωνθ. ἐπὶ Ἀφροδίτης
 ἐς Καρχηδόνα μεταπέμψας Ἰερομέ-
 νου, μόνθ. ὡς ἐπὶ τῷ στρατῷ καὶ τ'
 κινήσειν Ἀσφροδίταν ἔχον οἱ συνό-
 νται, διήλθεν ἐπὶ Γάδερας καὶ τ'
 παρδμόν, ἐς Ἰεθρίαν περὶ τὰς, ἐ-
 λεηλατῆ τὰ Ἰθῆραν, ἐδὲν ἀδικῶ-
 των ἀφορμῶν αὐτῷ ποιούμεθ.
 διποδημίας τε καὶ ἔργων καὶ δημοσι-
 οπῶν λαγίτιονες exercere possēt.

bellum. In quo cum multa da-
 mna acceperunt Carthaginienses
 ab Aphris ipfis, tum Sardinia Ro-
 manis cesserunt, in multam eor-
 um qua in Romanos mercatores
 hoc Aphrico bello admiscerant.
 Barcas ergo ab adversariis in
 iudicium vocatus, ceu qui tot
 calamitates patriae inflixisset,
 conciliatis reip. moderatoribus
 (quorum maxime popularis erat
 Asdrubal Barca ipfius gener)
 non solum iudicium evasit, sed
 orto etiam a Numidis belli tu-
 multu, perfecit ut dux cum An-
 none, cognomento Magno, ce-
 geretur, nondum redditis superi-
 oris praefecturae rationibus. Bel-
 lo confecto, ob crimina quaedam
 revocato Annone, solus apud
 exercitum cum Asdrubale gene-
 ro suo remanens, Gades pervenit;
 trajectoque freto Hispano-
 rum, a quibus nulla erat ei orta
 injuria, fines depopulabatur: oc-
 casione quaesita qua & domo ab-
 esse, & res praclaras gerere, &
 populares largitiones bello capiebat,

Σαρδὸνα δὲ Ρωμαίοις ἔδοσαν, πονίω ἂν ἐς τοὺς ἐμπορίας αὐτῶν ἡμεροτή-
 κεσαν] Sic pag. quarta historiae Punicæ, in principio, Σαρδὸν πονίω ἔδοσαν.
 Sic vero & in Censorini oratione, quam habet eadem historia, ἕως ἀνοκταῖς
 πονίω ἡμῖν ἔδοτε Σαρδὸν.

Ὁ πῦν αὐτῶν Βάρκας θυγατέρα ἔχον] Scribendum putō ὁ πῦν αὐτῶν ἂν
 Βάρκας θυγ.

Τὸς δικὰς διακρούετο] Melius Beraldus, τοῖς τε δικὰς διακρούετο vertit,
 iudicium evasit: quam Secundus romanam evasit. tantum enim erat ὑπαρθεῖς
 ἐς κελαιν, nondum reuocatus.

Καὶ Ἀννωνθ. ἐπὶ διαβολῆς ἐς Καρχηδόνα μεταπέμψας Ἰερομένην] Harum
 duarum vocum ἐς Καρχηδόνα interpretationem omisit Beraldus: quam adde-
 re scribens, revocato Carthagine Annone.

Ἀφορμῶν αὐτῷ ποιούμεθ] διποδημίας τε καὶ ἔργων καὶ δημοσιότητος] Beraldus
 (ut vides) pro his, καὶ δημοσιότητος, dicit, & populares largitiones ex-
 exercere possēt: at Secundus, ac sic populi favorem sibi conciliaret. Sed tamen
 in inter-

piebat, ita dividebat ut in exercitum partem infumeret, quo ad injuriam faciendam promptiorem focium haberet: partem Carthaginem mitteret: quod restabat, iis qui in administranda rep. sibi favebant, largiretur, donec Hispanorum tum reguli, tum alii potentes eum facta conspiratione, hoc pacto obtruncarunt: Junctis ad plaustra, lignis onusta, bobus, armati ipsi ponè sequebantur. Quod intuitu Aphri, statim, ceu quod vasrum & audax consilium non caperent, in risum proruperunt: sed ubi ad manus ventum est, Hispani succensis carris boves in hostes impulerunt: ac longè latèque sparsò incendio, quum boves huc illuc ferrentur, perturbatis Aphris, eorumque acie disjecta, irruentes Hispani & ipsum Barcam & plurimos alios auxilio venientes ceciderunt. Carthagenfes, jam Hispaniensi præda allecti, novas

Hispanorum dolus & commentum.

258

Barcae incertus.

πίαις. ὅσαι γὰρ λάβοι, διηρή· κὴ τὰ μὲν ἐς τὴν στρατὸν ἀνέλασκον, ἵνα αὐτοῖσι θυμώτερον αὐτὰς σωμαδικῆν τὰ εἶς ἐς αὐτῶν ἐπέμπε Καρχηδόνα, τὰ δὲ τοῖς ὑπὲρ αὐτῶν πολιτικουμένοις διεδώκεν. μέγροι Ἰβήρων αὐτῶν οἵ τε βασιλεῖς συστάντες οἱ κὴ μέγροι, κὴ ὅσοι ἄλλοι δυνατοὶ, κτείνουσι ὧδε: ἔχλων ἀμύξαις ἀγροντες ἐς βοῦς ὑπέδωξαν· εἶποντο τῆς ἀμύξαις ἀπολισμένοι. τοῖς ἧ Λιβύσιν ἰδοῖσιν ἰδὺς μὲν ἐπέπιπε γέλωας· ἐ σωλήσει γὰρ ἧ στρατηγῆματῶν. ὡς δὲ ἐν χερσὶν ἐγένοντο, οἱ μὲν Ἰβήρες αὐτῶν βουσίαν ἐξήσαν τῆς ἀμύξαις, κὴ ἐξαρτῶσαν ἐς τὰς πολεμίας. τὸ ἧ πῦρ, σκιδναμένων τῶν βοῶν πάντη φερομένοι, ἐτάραξε τοὺς Λιβύους. κὴ τῆς τάξεως ἀγλαυθίστης, οἱ μὲν Ἰβήρες αὐτῶν ἐπιδραμένους, αὐτὸν τε τῶν Βάρων ἐ πολὺ πηλῶσιν ἀμμορῶν ἐπ' αὐτὰ διεφθίσαν· οἱ δὲ Καρχηδόνοι, τοῖς κίρδεσιν ἤδη τοῖς ἐξ Ἰβήρας δροσεύμενοι, κὴ

in interpretatione loci qui non longo intervallo precedit, ubi scriptum est. ἂν μὲν δημοκοπικώτεροι, satis inter eos convenit: quum Beraldus quidem verbat, maximè popularis: at Secundus maximè plebi acceptus. Malim tamen interpretari, ad populi favorem emerendum aptissimus. aut etiam, ad populum in partes suas pertrahendum maximè idoneus.

Ἐχλων ἀμύξαις ἀγροντες ἐς βοῦς ὑπέδωξαν.] Videtur præpositio ἐς redundare ante nomen βοῦς: ac fortasse est ultima syllaba participii ἀγροντες repetitio, cujusmodi error frequenter occurrit. Mirum est autem, nullam à Caelio Secundo mentionem illorum bouum fieri in hujus loci interpretatione. Ita enim ille, Currus aliquos lignis onustos præmiserunt, quos ipsi deinde instructa acie sequebantur.

Εἶποντο τῶν ἀμύξαις ἀπολισμένοι.] Scribendum videtur, εἶποντο ἧ τῶν ἀμύξαις.

Ὁὐ σωλήσει γὰρ τῶν στρατηγῆματῶν.] Scribo, οὐ σωλήσει γὰρ τῶν στρατῶν. Οἱ μὲν Ἰβήρες αὐτῶν βουσίαν ἐξήσαν τῆς ἀμύξαις.] Videtur ἰν ταῖς βουσίαν accipiendum esse pro αὐτῶν αὐτῶν βουσίαν: ut hanc particulam sæpe subaudiendam relinqui scimus. Quod tamen neutri interpreti venisse in mentem videtur: quum & Secundus ita locum hunc verterit, Iberi currus accenderunt: quo incendio boves in Numidas incitabantur.

Νέον

ῥοι, στρατιὴν ἀλλήν ἐπέμπον ἐς
 Ἰβηρίαν. Ἐστρατηγὸν αὐπέμπων ἀπέ-
 φησαν Ἀνδρούβαν τὸν Βάρεκα κη-
 δούτιν, ὄντα ἐν Ἰβηρίᾳ. ὃ δ' Ἀν-
 νιαν, τὴν ἑ πολλοὺς ἔστειρον εὐαίδημον
 ἐπὶ στρατηγίᾳς, πῶδά τε ὄντα τὸν
 Βάρεκα, ἔ τ' ἡνωμένους οἱ γηρόμε-
 νον ἀνδράφον, ἔχον ἐν Ἰβηρίᾳ, νέον
 τε καὶ φιλοπόλεμον ἔδρῶσκοντα τὰ
 στρατῶ, ὑπερστρατηγὸν ἀπέφητε. καὶ
 τὸν Ἰβηρίας τὰ πολλὰ περὶ τοῦ ἑσ-
 ἡμετο, πηλῶν δὲ ὁμιλήσασθαι, ἔς τε
 τὰ βίαις δεινὰ, τὰ μετράκιον ἡρώ-
 μῳ, ἀεθλήσασθαι δὲ τῆς ἑσπερίου
 θαλάσσης ἐς τὸ μεσόγειον ἐπ' Ἰβη-
 ρα ποταμῶν. ὃς μέσῳ που μόλι-
 στα τέμνειαν τὴν Ἰβηρίαν, καὶ τὸν Πυρή-
 νης ἀφ' ἑσπέρης ὁδὸν ἡμερῶν πέντε, ἐξί-
 σιν ἐς τὸ Βόρειον Ωκεανόν. Ζακυν-
 θάοι δ' ἀποικίᾳ Ζακυνθίων, ἐν
 μέσῳ τὸν Πυρήνης καὶ τὸν ποταμῶ
 τὸν Ἰβηρίας ὄντες, ἔ ὅσοι ἄλλοι Ἑλ-
 λῶνες ἀεὶ τε τὸ καλέειον Ἐμπο-
 ριον, καὶ εἰ ποτὶ τὸν Ἰβηρίας ἤκουον
 ἀλλήλων, δεισαντες ὑπὲρ σφῶν,
 ἐπέστειλον ἐς Ρώμην καὶ ἡ σύμβου-
 τῶ, ὅσῳ ἐθέλουσα τὰ Καρχηδι-
 ονίων ἐπαρθεῖν, ἀπέστειλεν ἐς Καρχη-
 δονά ἐπέμπε. Ἐσυνέβησαν ἀμφό-
 τεροι, ὅσῳ εἶνευ Καρχηδιούσι τῆς
 ἀρχῆς τὸν ἐν Ἰβηρίᾳ τὸν Ἰβηρίας πο-
 ταμῶν, καὶ μήτε Ρωμαῖους τοῖς πε-
 ραι τῶδε τὸν ποταμῶ πόλεμον ἐπι-
 φέρειν, Καρχηδιούσι ὑπὸ τῆς ἐπι-
 μονῆς Καρχηδιούσι ἐπὶ πόλεμον τὸν
 Ἰβηρίας ἀναρῶμεν. Ζακυνθίουσι δ'

de integro copias in Hispaniam
 transfuderunt: quibus Afruba-
 lem, Amilcharis generum, qui
 tunc temporis in Hispania erat,
 praefesse voluerunt. Hic Anniba-
 lem (cujus paulo post in re mili-
 tari virtus enituit) admodum ju-
 venem & bellicosum & militibus
 gratum, legatum suum creavit.
 Cujus opera in iis usus quae vi ac
 bello agenda erant (nam ple-
 ramque Hispaniae partem bene-
 volentia facundiaque, qua pluri-
 mum pollebat, sibi adjunxerat)
 ab occidentali Oceano continen-
 tem versus ad Iberum usque pe-
 netravit: qui fluvijs mediam His-
 paniam dividens, & dierum
 quinque itinere distans à Pyre-
 naeis montibus, in mare Septen-
 trionale decurrit. Sed Saguntini
 (ca fuit Zanthiorum colonia)
 aliique Graeci, qui juxta Empo-
 rias aliaque Hispaniae loca habi-
 tabant, sibi metuentes, legatos
 Romam misere. Senatus, qui
 nollet rem Carthaginiensem au-
 geri aut efferri, legationem Car-
 thaginensem decernit: convenitque
 inter utrosque ut Hispani Cartha-
 ginienstem imperii finis esset I-
 berus amnis, ultra quem nec
 Romanis Carthaginienstem
 socios armis laceffere nec Cartha-
 ginienfibus bellum traducere li-
 ceret: Saguntinis autem aliisque
 Gracis

Annibal
 quibus ini-
 tiis pro-
 motus.

Iberus flu-
 vius,

Saguntini
 legatos
 Romam
 mittunt.

Iberus
 amnis
 terminus
 imperii
 Carthagi-
 nienfium.

Νέον τε καὶ φιλοπόλεμον καὶ ἀρῶσκοντα τὰ στρατῶ] Hic φιλοπόλεμον tan-
 tum dicit, ut verò in Annibal hist. pag. prima, ubi cum ab exercitu ele-
 ctum imperatorem scribit, addit etiam συνετόν. Ac quod hic legimus de
 eodem, καὶ ἀρῶσκοντα τὰ στρατῶ convenit cum eo quòd ibi ab eo electus
 traditur.

Servus
Barcae hero mortuo
ut parentat.
Asdrubalis
interitus.

259

Annibal
imperator
salutatur.

Græcis libertas atque immunitas servaretur. Hæc amborum fœderibus adscripta sunt. Interea Asdrubalem, dum Carthaginien-sibus subditam Hispaniam moderaret, servus (ut hero mortuo parentaret, quem Asdrubal crudeliter occidendum mandarat) in venatione incautum clam adortus trucidat. Atque hunc haud multo post Annibal facinorosis convictum, atrociter exercitatum necat. Extemplo, tamen si admodum juvenis, tamen quia militibus vehementer charus erat, ab exercitu imperator Annibal salutatur, accedente ad militarem prærogativam senatus consensu. Audita Amilcharis & Asdrubalis morte, qui diversas in rep. partes secuti potentiam eorum extimuerant, Annibalis juventutem despiciere, mortuorum flagitia in amicos clientisque derivare : populus accusatoribus as-

Ἐ τοὺς ἄλλους ἐν Ἰσπανίᾳ Ἐπιβλήσας, αὐτομότους ἢ ἐλευθέρους εἶναι, ἢ παρὰ τοῖς συμμαχικοῖς τοῖς Ρωμαίων ἢ Καρχηδονίων ἀσπαστέρας. Ἀσδρούβαν ἦ ἐπὶ τοῖςδε Ἰσπανίαν τὴν ὑπὸ Καρχηδονίοις κατεστράβηον ἀνὴρ δὲ ἐλθὼν, ἔτ' ἀσπαστέρας αἰμαίνετο, λαθὼν ἐν κωμηραίοις ἀναιρεῖ. καὶ τὸνδε μὲν Ἀννίβας ἐλεγχθέντα, δεινῶς ἀκυσσάμενος διεφθέρει· ἢ στρατῶν ἢ τ' Ἀννίβαν, καὶ πρὸντα κομισθῆναι νεοῖς, δόξασαντες ἦ ἰσχυρῶς, στρατηγὸν ἀπέδειξαν αὐτόν· ἢ ἢ Καρχηδονίων βελὴ συνέθετο. ὅσοι ἦ τῶν Βάρκα διαπολιτευτῶν τῶν Βάρκα τε καὶ Ἀσδρούβαν δυνάμειν ἐδεδοίκεσαν, ὡς ἔμελλον αὐτὸς τεθνήσκων, Ἀννίβαν κατεφρόνου, ὡς νεοῦ ἢ τὸς ἐκείνων φίλους τε ἔτσιώτας ἐδίωκεν ἐπὶ τοῖς ἐκείνων ἐγγλήμασιν. ὁ, τε δὴ μὲν ἄρως τοῖς κατηγερούσιν ἐτίθηγετο, μνηστεικῶν τοῖς διασπαστέρας

Όσοι δὲ τῶν Βάρκα διαπολιτευτῶν τῶν Βάρκα τε καὶ Ἀσδρούβαν δυνάμειν ἐδεδοίκεσαν.] Quamvis verbi διαπολιτευόμενος & nominis ex eo facti διαπολιτεύεα exempla inveniuntur, nihilominus hoc quoque διαπολιτευτῶν haud facile alio posse exemplo confirmari existimo. Posset autem eodem dici modo eadēque significatione & ἀνπολιτῶν, sicut & verbum ἀνπολιτεύόμενος & verbale nomen ἀνπολιτεύεα dicta fuisse scimus eodem significatu quo διαπολιτευόμενος & διαπολιτεύεα : (sic tamen ut illa magis usitata fuerint.) Hoc autem quamvis dicam, non ignoro aliquid discriminis à nonnullis inter hæc & illa constitutum fuisse : sed hoc quoque novi, illud non servari. Verum ad illud διαπολιτῶν quod attinet, quid si ejus loco διαπολιτευτῶν scriberetur ? hoc certe à verbo διαπολιτεύόμενος esse posset, quum contrā διαπολιτῶν prius esse quam διαπολιτεύόμενος necesse sit.

Καὶ τοῖς ἐκείνων φίλους τε καὶ χριστιώτας ἐδίωκεν.] Quum hic duo vocabula habeamus, φίλους & χριστιώτας, quæ satis trita (præsertim quo ad prius attinet) dici possunt, tamen eorum unum non satis fideliter interpretos unus, alter alterum satis bona fide non est interpretatus. Nam Beraldus rectè quidem φίλους, amicos, sed malè χριστιώτας clientes vertit : at Secundus rectè quidem χριστιώτας reddidit, ejusdem factionis homines : sed malè φίλους, proprios. Non solum autem hæc duo alio quodam in loco conjungit Appianus, sed tertium etiam addit : ubi scribit, Σύλλα φίλος τε καὶ χριστιώτης καὶ ζήλοτις μέγιστα γαζονός.

Όσιν

contra Romanos.

num. His de causis existimabat, si arduis patriam diuturnisque distractam negotiis, in gravissimas occupationes metusque conjecisset, tum suas tum amicorum res in tuto fore. Sed Aphricam * videbat, & quae in Hispania Carthaginienfis erant ditiois: quod si bellum contra Romanos denuo exuscitasset (quod vehementer cupiebat) cives suos ar-

λιτείαν περιέλθοι. Ἀφρὶ δὲ πάντων ἐπιπόθ, μεγάλους ἔ χειροῖς πρῶτα μὲν τῷ πατρὶδι ἀφρικῶν, ἔ κραιπνότητος ἐς ἀρχαίας ἔ Φοῦς, τὸ ἑαυτῆς κτλ τὰ ἴσθι Φιλαν ἐν ἀδύσει ἴσθ. Διούλι μὲ οὐν * ἐδοῦσαν ἑώρῃ κτλ Ἰβήρων ὅσα ἰσπανικὰ λῶν ἐῖ ἄσως Γαμψοῦς πόλεμον ἀδύσει ἀκαρπύσιον, ἔ μάλιστα ἐπεθύμει, ἰδοκε

bulidem ἰδοῦσαι καὶ ἰερῶν simpliciter dicit, & καὶ ἰερῶν τελείων contra Nearam. Unde & πρῶτον καὶ ἰερῶν λαμβάνειν dicit Plutarchus in Bruto. Philostratus libro vi. de vita Apollonii, cap. xi. διαλέξει μάλιστα ὁ ποιητὴν, καὶ πολλὰ διακρίσει ἢ εἰ κτλ τῶν τομίαν ὀμνύντες. Stulte interpres, qui super scelis carnium frustis juramenta concipiunt. Jurisjurandi istius imaginem expressam habes apud Aelchylum in Thebaide.

Ἄφρῃς γδ' ἐπὶ δούρειοι λοχαγεῖ, Ταυροσφαγούντες ἐς μελάνθρον σελῶ, Καὶ διηράνοντες χερσὶ ταυρεῖο θύοι, Ἄφρῃ, Ἐνυώ, καὶ φιλαιματων φόβον Ορκομότησαν ἢ πόλει καταπαρῆας Θύοντες, λαπαζέειν ἄξυ Καδμείων βίᾳ. &c.

Sed quid est ἰδοῦσαι καὶ ἰερῶν τελείων apud Demosthenem, & quid appellat ἰεραὶ τέλεια? Id vero notum existimabamus omnibus quum Laurentius Valla coërgit nos mutare sententiam. Vide enim, quæso, quomodo interpretetur ista Thucydidis ex Argivorum & Atheniensium fœdere. ὀμνύντων δὲ τὸ ἑπιχρῶμεν ὅρκον ἕκαστος τὸ μέγιστον κτλ τῶν ἰερῶν τελείων. Quæ ita interpretatur vir eruditissimus, furent autem proprium quique jusjurandum; quod maximum est, apud templa augusta. Sed quæ sint, ἰεραὶ τέλεια, & quid ὀρκῶ καὶ ἰερῶν τελείων docere eum debuerat Demosthenes in ea contra Aristocratem, ubi agit de jurejurando, quo se obstringebat is qui apud Ateopagitas cædis aliquem accusabat. ἔστ' εἰδὲ τὸ τυχόντα πν' ὅρκον πεπο ποιήσῃ, ἀλλ' ὃν εἰδὲς ὀμνυσὶν ἑαυτὸ εἰδένος ἀλλοῦ, σῆς ἐπὶ τῶν τομίαν κείνου, καὶ κείνῃ, καὶ ταύρῃ, καὶ πάντων ἐσφαγεθῆσαν. Callimachus Grammaticus περὶ τῶν θυσιῶν esse ait, ac constare ἐν βοῶν, ἀγῶν, ἰῶν ἀρτίων, πάντων τε κτλ. Quandoque & quarta victima addita, si vera Scholiastæ Aristophanis observatio: ἐπιπλὴς δὲ θυσιᾶ, inquit, ἢ ἐξ ὑῶς, ταύρῃ, τετάρτῃ, καὶ κείνῃ: quæ ille observabat ad hunc locum Pluti:

Καὶ νῦν ὁ δευπότις κτλ ἔνδοξ βαρυτεῖ Τὴ καὶ τετάρτῃ, καὶ κείνῃ ἐπεραιωθῆσθ.

De Snovetariilibus Romanorum res pueris nota est. Λιβύων κτλ οὐν ἐδοῦσαν ἑώρῃ] Nihil propius ad vocem ἐδοῦσαν manifestè mendosam videtur posse accedere, quàm ἀνδοῦσαν. Beraldus lacunam reliquit: Secundus autem vertit, Itaque quum Africa satis composita videretur, atque in fide mansura. Sed quamvis illud participium ἀνδοῦσαν valde prope ad illam mendosam scripturam accedat, aptius tamen esset εἰρηθῶσαν, aut si quod propius scripturæ illius vestigiis insisteret. Alioqui & ἡσυχῶσαν proponi posset.

ἔδοκε Καρχηδονίου μὲν ἐν φρονίᾳ
 ἐκ φόβου ἔσεσθαι μακαρίης, αὐτὸς
 δὲ, ἔστε κρατησώσθην, ἐπὶ κλίους
 ἀθανάτου θρησέσθαι, τῷ περὶ
 δα τὸ οὐκ ἐκείνης γῆς ἀρχισταν δασ-
 φήνας (ὃ γὰρ ἔβ) πνὰς ἀνημέχρους
 αὐτοῖς ἐπὶ ἐπὶ Ρωμαίοις) εἰ τε &
 πτωσέσθαι, μεγαλύτεν & αὖς τὸ ἐγγεί-
 ρημα αὐτῶν δόξαν οἴσθην.

Ἀρχὴν δὲ ὑπολαβόμενον ἔσεσθαι
 λαμπρῶν εἰ τὸ ἔθνος Ἀφρικήν,
 Τορολήτας, οἱ γένετον εἰσι Ζα-
 κηνδαίων, περὶ οἱ κρατεροὶν αὖς
 τῶν τε χροσῶν αὐτῶν ἐπιτερόν-
 των, & ποικίλ σφῶς ἀλλὰ ἀδιγνώ-
 των. οἱ δὲ ἐπιδοιοτο, τῆ πρὶς εἰς
 αὐτῶν ὁ Ἀνίβας ἐς Καρχηδόνα ἔ-
 σμπεν αὐτὸς τε ἐν δρορήτοις ἔ-
 γραφε, Ρωμαίοις τῶν ὑπὸ Καρ-
 κηδονίας Ἰβηρίων ἀναπέειθεν δὲ
 Καρχηδονίαν ἀφίστασθαι, & Ζακην-
 δαίους Ρωμαίοις ἑσώπαι συμπερὶσ-
 σθην. ὅλων τε τὸ ἀπίπτης ἔ μεδίει,

bitrabatur in magnis curis ac ti-
 more versaturos: se verò, si ve
 hoc bellum feliciter cederet,
 gloriam immortalem consecu-
 turum, patriæ totius orbis impe-
 rio tradito & parto: (sublati e-
 nim Romanis, nullos deinceps
 æmulos fore:) si ve frustra-
 tur, conatum tamen laudi futu-
 rum.

Itaque rerum agendarum præ-
 clarum initium ratus, Iberum
 trajicere, Torboletas, Sagunti-
 norum vicinos, quorum ager Sa-
 guntinorum incursionibus vast-
 batur, ad se venire jussos, Cartha-
 ginem mittit: & inter alia arcana
 scribit à Romanis Hispanos Car-
 thaginiensium socios ad defe-
 ctionem sollicitari, Saguntinis ad
 id operam suam locantibus. De-
 nique nihil non admiscuit doli,
 sapius

Torbole-
 ta.
 260
 Occasio-
 nem belli
 contra Ro-
 manos
 quarit
 Annibal.

Ὅτι γὰρ ἔβ) πνὰς ἀνημέχρους αὐτοῖς ἐπὶ ἐπὶ Ρωμαίοις.] Pro his, ὅτι Ρω-
 μαίοις, Secundus habet, *Sub jugum missis Romanis*, quum tamen hæc non a-
 liud sonent quàm, *post Romanos*. Verùm & particulam *iterum* his verbis
 præfigit, scribens, *iterum sub jugum missis Romanis*, malè voculam ἐπὶ ita
 interpretans: præterquam quòd non sequentibus sed præcedentibus jun-
 gitur.

Περὶ οἱ κρατεροὶν αὖς τῶν τε χροσῶν αὐτῶν ἐπιτερόντων.] Haud vereor
 ne mihi soli suspectus esse locus hic dicatur: sed nescio an quibus eodem sus-
 pectus modo erit, eadem emendatio aut saltem conjectura in mentem ven-
 tura sit. Eam certè sequendo ex *περὶ οἱ* faciendum fuerit *περὶ γὰρ*. Sed
 præterea addendum αὐτῶν credo, & ponendum vel ante vel post *κρατεροὶν*.
 Fuisse autem subornatos quosdam *περὶ τὸ κρατεροὶν αὐτῶν*, ostendunt aper-
 τῆ illa verba quæ in Annibolica historia leguntur, de re eadem; pag. 315.
παρυσθῆσθε πνὰς ἐς περὶ φασιν κρατηροῖν Ζακηνδαίων, &c. Malè igitur hic
 interpretare locum istum ita reddit, ac si Saguntini de his incursionibus non ac-
 cufarentur falsò, & ad quærendum prætextum, sed revera illis uterentur,
 & quidem talibus ut iis regio suorum vicinorum vastaretur.

Ἀυτὸς τε ἐν δρορήτοις ἔγραφε.] Hæc ἐν δρορήτοις ἔγραφε, Beraldus ver-
 tit, *inter alia arcana scribit*, quum tamen ἐν δρορήτοις pro δρορήτοις (i. e.
 querit, seu clam, κρύφα) accipi videatur, ut sæpe Græci verbis illis utuntur:
 qui & ἐν δρορήτοις dicunt: ut hic ipse scriptor, in historia Punica, pag. 31
 ἐν δρορήτοις αὖς τέλεισι Ρωμαίων ὀπισκῆψας.

sepius eadem scribendo, donec senatus censuit ut arbitrato suo de Saguntinis statueret. Arrepta hac occasione, fecit ut iterum Torboletæ coram se de Saguntinis questum venirent. Quibus per legatos evocatis, quum iussisset ut de rebus inter utrosque controversis apud se disceptarent, & illi se Romanis totam rem permiffiros respondissent, iratus Annibal, castris quamprimum eos iussit excedere. Ipse proxima nocte cum omnibus copiis trajecto Ibero regionem depopulari, & jam urbi machinas admovere: ac, quia vi capere non poterat, vallo fossaque cingere, dispositisque per intervalla præfidiis obfidere. Repentino hoc & insperato malo oppressi Saguntini, Romam legatos miserunt. Senatus cum his alios decernit, qui primum Annibalem admonerent fœderum, & si parere nollet, Carthaginem de eo conquestum irent. Hos in Hispaniam nave apullos, & ad castra tendentes vetuit Annibal propius accedere. Quare rectâ Carthaginem cursum flexerunt, comitibus illis ipsi Saguntinorum legatis. Qui postquam eò advenerunt, & pacta fœdusque proposuerunt, Carthaginenses Saguntinis criminari quòd subditos suos violassent, legati eos hortari ut Ro-

Saguntini ab Annibale obseffi legatos Romanorum mittunt. Romano- rum legati ad Annibalem.

πολλὰ τοιαῦτα ἐπιείδων· εἰς ἡ βυ-
 λῆ πρῶστέαξεν αὐτὰς πρῶσσειν ἐς
 Ζακωνθαιούς ὃ, π δουκισίην. ὃ ἦ,
 ἐπει τὸ ἀφορμῆς ἐλαβετο, Τορβο-
 λήτας αὐτῆς ἐπρῶξεν εὐτυχῆν οἱ κτ
 τῶν Ζακωνθῶων καὶ μετεπίμπετο
 πρῶσσει. οἱ ἦ, ἀφίκοντο ἔ, κε-
 λεύοντ· δὲ ἔ· Ἀννίβου λέγῃν ἐνω-
 τέρος ἐφ' ἐαυτῆ· ὡς ἂν Διὰ φέρου-
 ται, Ῥωμαίοις ἐφαται ἐπιτρέψου
 τῶν δίκων. ὃ ἔ· δὴ ταῦτα εἰπόντας
 ἀπέπεμπεν δὴ ἔ· στρατοπέδον. κτ
 τὸ ἐπίσης νοκτὸς παντὶ τῶν στρατῶ
 τ' Ἰβερῶ Διὰ βῶς, τῶν χάρακ ἐπιρ-
 δεῖ, κτ τῆ πόλει μηχανήματα ἐ-
 φίσῃ· εἰεν ἦ ἔ· δουκισί·, ἀπι-
 τὰ φέρου, κτ ὡς ἐπείχε, & φέ-
 ρετα πολλὰ ἀειδεῖς ἐν Διὰ στήμα-
 των, ἐπιφίται. Ζακωνθῶοι ἦ ἀφ-
 φνιδίῃ & ἀκρητισίγεται κτκὼ συμ-
 πεόντες, ἐπρῶσδον ἐς Ῥώμην.
 κτ ἡ σύγκλητ· αὐτοῖς σωπίμ-
 πε πρῶσσει· αἱ ὡσῶν ἔ, Ἀννί-
 βων ἐμελλον ὑπομνησῶν των συγκε-
 μένων· αὐ πειθομένου ἦ, πλοσεί-
 οδα κτ· αὐτῆ. πύτοις τοῖς πρέ-
 σσει πλοσούσων ἐς Ἰσθμῶν κτ ἐς
 τὸ στρατοπέδον δὴ Ἰαλιόσσης ἀνα-
 βαρσεν, ὃ Ἀννίβας ἀπηγόρῳσε
 μὴ πρῶσείνα. κτ οἱ ἔ· ἀπείπλοδ-
 σων ἐπὶ Καρχηδον· σω τοῖς πρέ-
 σσει τοῖς Ζακωνθῶων, καὶ τῶν
 συνηκῶν ἀνεμνησκον αὐτῶν. Καρ-
 χηδονοῖ ἦ ἦ πάντο τῶς Ζακωνθῶων
 πολλὰ τῶς ὑπηκούς σφῶν ἀδικῶν
 & Ζακωνθῶων οἱ πρῶσσει ἐς δίκων
 αὐτῆς πρῶσκαλουῶτό ἐπὶ Ῥωμαίων
 κελτῶν.

Καὶ μετεπίμπετο πρῶσσει. οἱ δὲ, ἀφίκοντο κτκ] Quamvis his tantum ver-
 bis usus sit Appianus, καὶ μετεπίμπετο πρῶσσει· οἱ ἦ ἀφίκοντο κτκ. Se-
 cundus tamen his Latinis (quod quis non abs te miretur) usus est, quorum
 etiam oratores vocavit, qui ad eam quindecim viram legationem miserunt.

πειτών. οὐδ' ἐπὶ τῆσδε τῆσδε
 δικῆσ, ἀμύνεσθαι δυνάμενοι. ἀν' ἐς
 Ρόμην ἀπαχθῆναι, οὐδ' ἐκ-
 κέλευον ἢδ' ἀμύνεσθαι τοῖς Ζακα-
 ρδαίοις· οὐδ' ἐπέχον ἔπ, λέγον-
 τες ἔσμεν συμμάχους αὐτῶν ἐν ταῖς συν-
 θήκαις σφῶν, ἀλλ' αὐτομάτους καὶ
 ἐλευθέρους ἀναμαρτυροῦμεν ἐλευθέρ-
 ουσ ἐπὶ καὶ τῶν πολιορκουμένων
 ἔργων καὶ ἐπιχειρήσεων ἡ γράμη Ζα-
 καρδαίους δέ, ἐπιδή τῶν Ρωμαίων
 ἀπέγρασαν, καὶ ὁ λιμὸς σφῶν ἐπέ-
 ζε, καὶ Ἀννίβας ἀπελευθέρητο συνε-
 χῶς (ἐνδύμνησεν καὶ τὸ πολυχροσὺν
 ἀκῶν ἐνεκα τῶν πάλιν, ὅσα ἀνεί-
 κτ' πολιορκίας) καὶ τὸ χρυσὸν καὶ ἀργ-
 ρῶν, ὅσ' ἔλαβεν ἀπὸ δημοσίου τε καὶ ἰ-
 διαπῆς, δότ' κερύματ' ἐς τὴν
 ἀρχαίαν σωλῆν, καὶ μόλις ἔσθαι
 καὶ χαλκῶν συνεζωσάντων, αἷς ἀ-
 χρεῖον Ἀννίβας χρεῖσθαι· αὐτοὶ δ' ἐν
 χερσὶν ἐλόμβροι πὶ παρθεῖν μὲλλον ἢ
 ὑπὸ τοῦ λιμῶδ, ἐξέειργον ἔπ νο-
 κτὸς ἐπὶ τῶν Φοσῶν καὶ τῶν Λιθῶν,
 ἀναπυρομένων ἔπ, καὶ ἔδεν τοῖστων
 ἐπ' ὑπανοῶτων. ὁδὸν αὐτῶν ἀνι-
 σταμένους τε ἐξ ἐνῆς καὶ σὺν ἱου-
 βῶν μόλις ὀπαλιζομένους, ἐπ' ἔσθαι
 ἤδη καὶ μαρμαίνομεν, διέφθειρον.
 μαρμαίνομεν δ' ἔσθαι ἀγῶν καὶ ἡμιόμηνε, Λι-
 καὶ cum trepidatione vix arma capeffentes, nonnullos etiam repu-
 gnantes trucidant. Sed protracto diutius certamine, ex Aphris
 multi,

manis iudicibus lis dirimeretur :
 illi sibi iudicio dicere non perfe-
 quendas injurias quas possent ul-
 cisci. Hæc ubi Romam perlata
 sunt, fuere qui extemplo Sagun-
 tinis opem ferendam censerent :
 alii differendum putarunt, quod
 eos dicerent foederibus non so-
 cios pop. Romani, sed liberos ac
 sui juris esse adscriptos : quin &
 eo ipso tempore obsessos liberos
 esse. Atque hæc posterior vicit
 sententia. Saguntini, desperato
 à Rom. auxilio, crescente rerum
 omnium inopia, longa obsidione
 (Annibal enim quum urbem opu-
 lentam esse comperisset, nihilo
 segnius obsidionem urgebat)
 quicquid publici aut privati auri
 erat, præconio iussi, in forum
 contulerunt, & necui usui esset
 Annibali, plumbo æreque admi-
 xtis ac colliquefactis corrupe-
 runt. Tum fatius honestiusque
 rati pugnando quàm fame confi-
 ci, noctu eruptione facta, in A-
 phrorum stationes cum impetu
 feruntur, sub eam horam quie-
 scientium & nihil tale suspican-
 tium. Ibi alios è lecto surgentes,
 & cum trepidatione vix arma capeffentes, nonnullos etiam repu-
 gnantes trucidant. Sed protracto diutius certamine, ex Aphris
 multi,

261
 Saguntinorum in rebus desperatis consilium.

Saguntinorum fraus circa aurum admiffa.
 Saguntinorum nocturna eruptione & interitus.

Οὐδ' ἐπέχον ἔπ, λέγοντες] Male Secundus ἐπέχον vertit repugnabant, quasi ἐπέχον idem valeret quod ἀντέχον. quanquam ne hoc quidem fortasse, sed alio potius ad id significandum uteretur. At Beraldus non male ἐπέχον accepisse videtur pro Disserre: quum tamen possit etiam accipi pro Suspendere assensum, sive sententiam. Quam significationem sequitur nomen ἐφεκπῶς. unde philosophi ἐφεκπῶσι.
 Ἄλλ' αὐτομάτους καὶ ἐλευθέρους ἀναμαρτυροῦμεν] Longè aliena est Secundi interpretatio ab his Appiani verbis, ἐλευθέρους δ' ἔπ καὶ τοῖς πολιορκου-
 μένοις ἔπ. Vertit enim, Ita quæ propriis legibus tam obsidentes quàm obsessos uti debere. Nulla certè apud Appianum mentio τ' ἐλευθέρους eorum qui obside-
 rent, sed tantum eorum qui obsiderentur.

Mulierum
Sagunti-
narum mi-
ferabilis
interitus.

multi, Saguntini omnes desiderati sunt. Mulieres è muro viro-
rum mortis conspicatæ, pars è
tectis sese deturbare, pars suspen-
dere, aliae liberis jugulare. Tris-
tis hic fuit exitus opulenti quon-
dam & potentis oppidi, Annibal,
postquam de fraude circa aurum
admissa comperit, captivos om-
nes & puberes ira percitus cru-
deliter mactari jubet. Urbem,
quia mari propinqua, non procul
Carthagine, loco fertili sita erat,
Saguntus
instaurata.
instauratam & novis repletam
incolis, Carthaginienfium colo-
niam esse voluit: quam nunc ar-
bitror Carthaginem vocari Spar-
tagenam.

Legati Ro-
manorum
ad Cartha-
ginienfes.

Romani legatos Carthaginem
mittunt, quibus mandant ut tan-
quam rupti foederis auctorem,
nisi quicquid ab eo factum fuerit
consilio publico factum agnos-
cant, Annibalem deposcant, &
nisi dedant, properè bellum in-
dicant. Quo factò, quia Annibal
non dedebatur, hoc modo bel-
lum denunciaverunt: Legatus ri-
dens, monstrato sinu, Hic, in-
quit, ò Carthaginienfes, vobis &
pacem & bellum porto: utrum
placet sumite. At illi, Imò tu, ex-
clamant, utrum voles dato. Tum
illo bellum proferente, accipere
se omnes dixerunt, ac mox An-
nibali jusserunt ut jam liberè,

Bellum
proferunt
Romano-
rum lega-
ti.

Αἱ δὲ καὶ τὰ τέκνα ἀποχετίσφαζον.] Malim ὀππιατέσφαζον.
Ὁ μὲν πορσιβούτης αὐτοῖς γελῶν μὲν ἔσθι, τὸν κλάπον ἐπιδεικνύς.] Secun-
dus τὸν κλάπον nescio cur non verterit simpliciter *sinum*, cum Beraldo: sed
gremium vestis in sinum collectum, quum tamen statim post προειπύονα dicat,
Hoc in sinu.

εὐὼν μὲν ἀπόλοιο πολλοί, Ζακυν-
θῆται δὲ πάντες, αἱ δὲ γυναῖκες
ἀπὸ τῆς τεύχης ὀρώσασιν τὸ πέδιλον
ἀνδρῶν, αἱ μὲν ἑβρίπτουν ἐαυτὰς καὶ
τὸ πέδιλον, αἱ δὲ ἀνήρτων, αἱ δὲ καὶ
τὰ τέκνα ἀποχετίσφαζον. καὶ τότε
τέλει μὲν Ζακυνθῆταις, πλεῖτε τε
μεγάλη ἐδωατῆ ἡραρῶν. Ἀνι-
βας δὲ ὡς ἔμαθε περὶ τοῦ χρεῦτος,
τοὺς μὲν ὑπολοῖτους καὶ ἐπὶ ἡῶντας
αὐτῶν ἀκίχων μὲν διεφθεῖρει, ὑπὸ
ὄργης τὴν δὲ πόλιν ὀρῶν ἐπιτάλασ-
σόν τε ἐ Καρχηδῶν ἐ μικρῶν, ἐ
χόρως ἀρχουσιν ἀγαθῆς, ἀκίχου
αὐτῆς, ἐ Καρχηδῶν ἀποικῶν ἀπ-
έφαμεν· μὲν γὰρ οἶμα Καρχηδῶνα
κλιεῖσθαι τὴν Σπυρταγῶνα.

Ρωμαῖοι δὲ πρὸς τοὺς ἐς Καρχη-
δῶνα ἐπεμπον, οἷς εἰρητὸ ἐξαίτη
περὶ Καρχηδῶν Ἀνίβαν, ὡς ἐς
ταῖς συνθήκας ἀμεινόντα, εἰ μὴ
κρίνον ἡρώται τὸ ἔργον· μὲν δὲ μὴ
διδῶσαν, ἐυδίας αὐτοῖς πόλεμον
προσχερῶδες. καὶ οἱ μὲν ἐπερῶν ἄ-
δε, καὶ τὸν πόλεμον αὐτοῖς, ὅτι
ἐκδόδυσσιν τὸ Ἀνίβαν, ἐπὶ ἡραρῶν
λίρα] ἢ ἔτω ἡρώσασιν· ὁ μὲν πρὸς
τοῖς αὐτοῖς γελῶν μὲν ἔφη, ἢ
,, κλάπον ἐπιδεικνύς, Ἐνὸς δὲ ἔ-
,, μὲν ὁ Καρχηδῶνιοι, ἐ τὴν εἰρή-
,, νην καὶ τὸν πόλεμον φέρω· ὑμεῖς
,, ἢ ὅποτερος ἀφραδε, λάσσει. Οἱ
,, ἢ ἐφασαν, σὺ μὲν οὖν ἂ βέλ-
,, διδῃ. Προτεινάντων δὲ τὸν πό-
,, λεμον, ἐξέβησαν ὀργῶ πάντες, δε-
,, χόμενοι.

χόμεθα. ἢ ἐυδὺς ἐπέστειλον τῶν Ἀν-
 νεία παύσαι ἢ ἢ τῶν Ἰταλιαν ἀδελφῶν
 ἐπιτρέχειν, ὡς τ' ἀσπιδῶν λευκόμε-
 νων. ὁ μὲν δὴ τὰ ἔθνη τὰ ἀγρῶν
 πάντα ἐπιὼν ἰσῆκετο, ἢ κείδων,
 ἢ δεδτιορμῶ, ἢ κραταιεφερόμε-
 νῶ. ἢ στρατῶν πολλῶν συνέλεγειν,
 τῶν ἢ χρεῖαν ἔχ ὑποδεκνός, ἐς ἃ
 τῶν Ἰταλιαν ἐπινοῶν ἐμβάλεν. Γα-
 λάτεις ἃ διαπεσεβέντο, καὶ τὰς
 διόδους τ' Ἀλπίων ἔρων κρατερόπει-
 το. ἢ διήλθον * Ἀσδρῶσαν τὸν ἀ-
 δελφῶν * ὡς Ἰβηρίας σφίσι καὶ Λι-
 βύῃ τ' πόλεμον ἔσοδῃ. ἢ ἢ δὴ μὴ
 Αἰσὺς ποτὲ ἐς τῶν Ἰταλιαν ἐσβα-
 λωσαν, ἐδὲ ὑπενόη. * Τίσιον μὲν
 Σεμπεργιον Λόχων ἐπὶ νεῶν ἔκατον
 ἐξήκοντα σὺν δύο στρατῶ τέλεσσι ἐς
 Λιβύῃ ἐξέπεμπο. ἢ ὅσα Λόχῶ
 τε καὶ οἱ λοιποὶ Γ'ωμαίων στρατηγῶ
 τῶν Λιβύῃ ἐπερθεῖαν, ὡς τῇ Καρ-
 κηδονικῇ βίβλῃ συγγράματι.
 Πούπλιον ἢ Κορηλίον Σκιπίωνα ἔ-
 στειλον ἐπὶ Ἰβηρίαν, ἐπὶ νεῶν ἐξή-
 κοντα, μὲν πρῶτον μυρίων ἑκατῶν
 ἑκτακτοῖαν ἢ πεσεβότιῶν ἀντὶ
 συνέπεμπον Γ'εῖον Κορηλίον Σκι-
 πίωνα, τ' ἀδελφῶν τέτοιον. ὁ μὲν

quippe ruptis foederibus, cun-
 ctam Hispaniam percurreret. Il-
 le vicinas gentes adeundo, eaf-
 que sibi vel verbis, vel vi, vel
 metu adjungendo, copias in-
 gentes comparabat, consilium
 suum de bello Italiae inferen-
 do nemini prodens. Et jam mis-
 sis in Galliam legatis, Alpium
 transitus explorabat * Et per-
 vasisit * Afrubalem fratrem * in
 Hispania sibi & Libya bellum
 fore. Neque enim vel suspicia-
 ri poterant Aphros unquam in
 Italiam irrupturos: * Tiberium
 quidem Sempronium Longum
 cum centum & sexaginta na-
 vibus & duabus legionibus in
 Africam miserunt. Quae ve-
 ro Longus alique Romano-
 rum duces in Africa gesserint,
 in historia Carthaginensi per-
 scripta sunt. Porro in Hispaniam
 missus est P. Cornelius Scipio
 cum sexaginta navibus, peditem
 millibus decem, & septingentis
 equitibus. Legatus ei additus. Cn.
 Cornelius Scipio. Horum P-
 blius

Tiberius
Sempro-
nius Lon-
gus.

Historia
Carthagi-
nensis.
P. Corne-
lius Scipio
in Hispa-
niam mis-
sus.
C. Corne-
lius Sci-
pio lega-
tus.

Τῶν μὲν χρεῖαν ἔχ ὑποδεκνός] Appiani verba propius hic sequitur haec interpretatio Secundi, magnam vim militum colligebat, nulli in quem usum id faceret significans. Erat vero ei animus in Italiam proficisci. Malim tamen haec verba, τῶν μὲν χρεῖαν ἔχ ὑποδεκνός, ita reddere, in quem usum id faceret, pra se non ferens, aut simplicius, non ostendens. Sive, cui usui futura esset. Aut, in quem usum illam colligeret.

Καὶ διήλθον * Ἀσδρῶσαν τ' ἀδελφῶν] Secundus, tanquam lacunas hujus loci explens, vel potius tanquam exemplar in quo nullae hic lacunae erant, fecit, ita eum vertit, Alpium itinera explorare, & copias in Italiam traducere, Afrubalem in Iberia relicto. Romani sibi cum Carthaginensibus in Iberia & in Africa bellum gerendum rati, nec ulla vel levi suspicione, Pænos in Italiam venturos, Sempr. &c. Verum illa, διαπεσεβέντο & κρατερόπειτο hic ita reddidit acsi in διαπεσεβέντο & κρατερόπειτο mutanda essent, ut coherent cum his, ἐς ἃ τῶν Ἰταλιαν ἐπινοῶν ἐμβάλεν. Eodemque modo ex διήλθον facit διελθεῖν.

blius à Massiliensium mercatoribus certior factus, Annibalem jam per Alpes in Italiam transfusse, veritus ne imparatos Italos de improvisò opprimeret, tradito Cneo fratri quem in Hispania habuerat exercitu, ipse quinqueremi vectus in Hetruriam venit. Sed quæ tum hic tum alii imperatores huic bello præfecti in Italia gesserint, ad id usque temporis quo exactis sexdecim annis vix tandem Annibalem Italia expulerunt, declarat proximus liber: quo etiam ipsius Annibalis gesta omnia in Italia continentur: unde De rebus Annibalis inscribitur.

De rebus
Annibalis
liber.

Cneus in Hispania ante fratris adventum memorabile nihil gessit. Verùm finito magistratu Romani novos consules in Publici locum adversus Annibalem & ad bellum Italicum surrogarant: ipsium Publicum procos. in Hispaniam proficisci iusserant. Inde ambo fratres communibus auspiciis contra Asdrubalem, Aphrorum ducem, bellum randiu sustinuerunt, quoad eum Carthaginienfes, à Syphace Numidarum rege bello petiti, cum majori parte copiarum accesserunt. Eo absente reliquos facillè superabant: & quia ut eximii imperatores, ita in conciliandis hominum animis miræ artis erant, non paucas ad se urbes allicie-

Syphax
Numida-
rum rex
Carthagi-
nienfes
bello
petit.

263

Πέπλιος ὁ παρὰ Μασσαλιωτῶν ἱμ-
πόρον πυρόμενος Ἀνίβαν διὰ τῆς
Ἀλπίων ὄρειν ἐς τὴν Ἰταλίαν παρε-
ῶσάν τε, δίστας μὴ ἀδοκίμους τοὺς
Ἰταλίωτας ἐπιπέσει, περὶ τοὺς
Γναίω τῶ ἀδελφοῦ τῶ ἐν Ἰβηρίᾳ
ἐστῶσαν, διεπλάσσει ἐπὶ πενήτηρος
ἐς Τυρρηνίαν. καὶ ὅσα ἔπραξεν ἐν τῇ
Ἰταλίᾳ οὗτος τε καὶ ὅσοι μετ' αὐ-
τὸν ἄλλοι στρατηγὸι τῶδε ἦ παλί-
μου ἐγένοντο, ἕως Ἀντιόαν ἐκκα-
θεσείτω μέλις ἐπὶ τῆς Ἰταλίας ἐξή-
λασαν, ἢ ἐξῆς βιβλίου ὑποδείκνυ-
σιν, ἢ τὰ ἔργα Ἀντιόαν τὰ ἐν Ἰτα-
λίᾳ πάντα ἀεὶ λαμβάνει, καὶ παρ'
αὐτὸ λέγει) Ρωμαίων Ἀντιόαν.

Γναίος ἦ ἕδεν ὁ, π εἰπέειν ἱ-
πραξεν ἐν τοῖς Ἰβηρί, περὶ αὐ-
τῶ Πούπλιον τῆ ἀδελφὸν ἐπιπέσει-
θεῖν. Ρωμαῖοι ἦν, ληρῶνους τῶς
δρῶν τῶ Πέπλιω, ὡς μὲν Ἀνί-
βαν ἐς τὴν Ἰταλίαν τῶς μετ' ἡ Πό-
πλιον ὑπάρτους ἐξέπεμψαν αὐτὸν
ἦ, ἀνδύπαλον δόσφηναντες, ἐς Ἰ-
βηρίαν αὐτίς ἐστῶσαν. καὶ δόσ τῶδε
οἱ δύο Σικιτιανὸς τῶ ἐν Ἰβηρίᾳ πό-
λεμον διεφερον, Ἀσδρούβαν σφίσιν
ἀνπροστρηρωτῶ. μίχρα Κορχη-
δονιοι μ, ὑπὸ Σύφακος ἦ τῆ Νο-
μόδαν δυνάστου πολεμῶντοιοι, τῆ
Ἀσδρῶσαν ἐ μέρῶ τῆ ὑπὸ
στρατῆρος μετεπιμῶντο, τῆ ἦ ὑπο-
λοιπων οἱ Σικιτιανὸς ἐκρωρῶς ἐκρῶ-
τω. καὶ πολλὰ τῶ πύλεων ἐς αὐ-
τῶς ἐκρῶσται μετεπέδειντο. Ἐ γὰρ ἦ-
στω πιδανῶν τῶ στρατηγῶσται τε
καὶ ἀσσομαγέδοσται. ἡμέροσ δ' οἱ
Κορχη-

Ὁ μὲν Πούπλιος παρὰ Μασσαλιωτῶν] Scribendum puto, καὶ ὁ μὲν
Πούπλιος, vel, ἀλλ' ὁ μὲν Πούπλιος. Et quidem hanc lectionem illi prætulit.
Nisi forte particulam μὲν abesse sit satius, quam nusquam sit &c, quæ illi re-
spondeat.

Ὁδὸν

Καρχηδόνοι ως Σύφακα εἰρήνην, αὐδῆς ἐξέπιπτον εἰς Ἴβηραν Ἀσδρούβαν μὲν πλέοντα στρατὸς ἔλεφάντων τετρακονταί, ἔσυν αὐτῷ ἄλλους δύο στρατηγούς, Μαργωνά τε ἔσυν Ἀσδρούβαν ἑτέρω, ὃς Γισκωνθὸς ἦν ἰός. ἔσυν χαλεπωτέρω ἦν τοῖς Σκιπίωνσιν ὁ πόλεμος διότι τῶδε ἐσφράσσω ἡ ἔσυν κῆ πολλοὶ μὲν τῷ Λιδύων, πολλοὶ ἡ ἔσυν ἐλεφάντων ἐσφάρασαν μίχρη, χερμῶνος ἐπιλατόντος, οἱ μὲν Λιδύες ἐχέρμαζον ἐν Τυρδετανίᾳ τῷ δὲ Σκιπίωνσιν ὁ μὲν Γινάιος ἐν Ὀρωσί, ὁ ἡ Πάπλιος ἐν Κατολῶν ἔσυν αὐτῷ αἰσίων ὁ Ἀσδρούβας ἐπιγέλαθῃ κῆ αἰσέλαθῃ τῆς πόλεως μετ' ἕλιγων ἐς κητικοποιῶν στρατοπέδου, ἔλαθε πηλοσάσας τῷ Ἀσδρούβᾳ. κῆ αὐτῷ ἐκένθῃ κῆ τῶς σὺν αὐτῷ πάντας ἰππῆσιν ἀδελφῶν ἀπύκθην. ὁ ἡ Γινάιος, ἔσυν π αἰσέλαθῃ, ἐς τ' ἀδελφῶν ἐπὶ σίτον ἔπεμπε στρατώτας οἱς ἔτεροι Λιδύων συντυχόντες ἐμύχοντο. κῆ πύρρον ὁ Γινάιος ἐξέδραμῶν ὡς εἶχεν μὲν τῶν εὐζάνων ἐπ' αὐτούς. οἱ δὲ τῶς τε αἰσέτερος ἀνηρήκωσαν ἡδη, κῆ τῶν Γινάιον ἐδίωκον ἔως ἐσέδραμῶν ἐς πινά πύρρον κῆ τ' πύρρον ἐνέπρησαν οἱ Λιδύες, ἔσυν ὁ Σκιπίων κρατεροῦθη μετὰ τῷ συνόντων. ἔσυν μὲν οἱ Σκιπίωνες ἀπέθανον αἰσέω, ἀνδρες, ἐς πάντα ἀγαθοὶ ἡρώδριοι.

bant. Post factam cum Numidarum rege pacem, Carthaginienses Afrubalem cum majori exercitu & elephantis triginta remiserunt, duobus additis collegis, Magone & altero Afrubale, Giskonis filio. Bellum inde gravius Scipionibus incubuit, qui tamen saepius victores redibant, multis caesis tum Aphris tum elephantis: donec adventante hyeme Aphri in Turdetanos, Scipionum Cneus, Orsonem, Publius, Castulonem, in hyberna se contulerunt. Quòd quum adventare Afrubalem nuntiatum esset, egressus urbe P. Scipio cum paucis, tanquam hostium castra exploraturus, imprudens in Afrubalem ejusque equitatum delabatur: à quo & ipse & qui cum eo erant omnes oppressi occisique sunt. Interea Cneus, hujus calamitatis infcius, ad fratrem milites quosdam pro accipiendo frumento dimiserat, qui cum aliis Aphris quibus in via ex insperato occurrerant, pugnam conferebant. Hoc ubi rescivit Cn. Scipio, cum expeditis quos secum habebat militibus, properè accurrit. Verùm Poeni, prioribus è medio sublati in ipsum Cneum impetum faciunt ac fugientem in turrim quandam compellunt: qua incensa cum omni comitatu con-

P. Scipio-
nis inter-
tus.

Cn. Sci-
pio in turri
concrema-
tus.

rum

Ὅσδεν π αἰσέλαθῃ, ἐς τ' ἀδελφῶν ἐπὶ σίτον ἔπεμπε στρατώτας.] Secundus hæc verba ἐς τ' ἀδελφῶν jungit cum participio αἰσέλαθῃ. vertit enim, fratris casu nondum cognito. Sed potius dixisset Appianus, αὐδῆν π αἰσέλαθῃ ἀπὸ τῶ ἀδελφῷ.

Marcellus
& Clau-
dius in Hi-
spaniam
missi.

264

rum societatem venerant, relicto non levi sui desiderio.

Romæ Patres hac clade nuntiata graviter commoti, Marcellum (is è Sicilia nuper venerat) & unâ Claudium in Hispaniam cum equitibus mille, peditum decem millibus, commeatuque non parvo, mittunt. Qui dum ignaviter rem gerunt, mirum in modum auctæ sunt Pœnorum opes, ac fere tota Hispania ab iis occupata, Romanis intra Pyrenæos montes inclusis. Qua re Romam perlata, multo vehementius Patres angi, vererique ne, dum Anibal anteriorem Italiam depopulatur, altera ex parte Aphri in eam irruerent. Quapropter tametsi hoc Hispanico bello lubentissimè defungi cupiissent, tamen non erat illis integrum: metuentibus ne hoc quoque bellum

ἢ αὐτὰς ἐπιπόδησον Ἰβήρας ὄσον δι' αὐτὰς ἐς Ῥωμαίους μεταστάντο.

Πυθάρμοι δ' οἱ ἐν ἀσπί, βαρταί τε ὠνέγγων, & Μάρκελλος οὐ Σικελίας ἀρπὶ ἀφ' ἡγεμόνων, ἢ σὺν αὐτῷ Κλαύδιον ἐπὶ νεῶν ἐξέπεμπον ἐς Ἰβηρίαν, μὴ χιλίων ἰσπίων ἢ πεζῶν μυριάδων, καὶ ἑξήκοντα ἰκταῖς. ἑδένος ἢ λαμπαρῶν ἄσπι τῶνδε γηρομένων, τὰ Διόνων ὑπερῆνευτο, καὶ πύσων ἡδὸν Ἰβηρίαν ἔρχον ἐς βραχὺν, Ῥωμαίων ἐν τοῖς ὄρεσι τοῖς Πυρηναίσις ὑπετακτολεισμένων. πάλιν οὐδ' οἱ ἐν ἀσπί πωλητῆνομοί, μύλλον ἐπεροσόντο. ἢ φοῖον ὠ μὴ Ἀπίου παρδοῦντο τὰ πῶσον τ' Ἰταλίας, ἢ οἱ δ' οἱ Διόνες ἐς τὰ ἔτραυ αὐτῆς ἐσβαλοῖον. ὀδεν ἔδ' ἐδ' ἀπεχέοι τ' Ἰβηρίας βουλομένους αὐτοῖς δυνάτον ὠ, δέει τῶ μὴ ἢ τῶνδε τ' πόλεμον ἐς τῶ Ἰταλίαν ἐπιγαγεοῖαι. πῶν ἄρχαφον οὐ

Καὶ αὐτὸς ἐπιπόδησον Ἰβήρας] Scribendum ἐπιπόδησον aliquis fortasse putet: sed composito ἐπιπόδηον sic uti videmus & principio paginæ 265.

Καὶ σὺν αὐτῷ Κλαύδιον ἐπὶ νεῶν ἐξέπεμπον ἐς Ἰβηρίαν.] Post ἐπὶ νεῶν numerus navium deesse videtur. eum enim alibi solet adicere. ut videre est cùm alibi, tum initio paginæ 262. duobus locis, ἐπὶ νεῶν ἑκατὸν ἐξήκοντα, & paulo post, ἐπὶ νεῶν ἐξήκοντα. Atque hunc ipsum numerum hic deesse verisimile est, & vocem hanc ἐξήκοντα intercidisse propter sequens proximè vocabulum, quod ab eadem syllaba incipit. est enim ἐξέπεμψαν. Ceterùm quum omiſsa sit interpretatio harum vocum ἐπὶ νεῶν, addenda est, hoc modo, cum navibus: ut sequatur, & equitibus mille. Nisi quis malit, cum classe. Et mox Secundus, cum duobus millibus equitum, perinde ac si legisset, μὴ ἑξαχίλων ἰσπίων.

Καὶ πύσων ἡδὸν Ἰβηρίαν ἔρχον ἐς βραχὺ.] Hæ voces ἐς βραχὺ sequentibus sunt jungendæ: quarum interpretatio à Beraldo est prætermiſsa: Secundus autem, tanquam à sequentibus eas separans, ita vertit, Romanis in angustum redactis, adeo ut ad Pyrenæos usque montes contracti essent.

Παρδοῦντο τὰ πῶσον τῆς Ἰταλίας.] Quum Beraldo τὰ πῶσον τῆς Ἰταλίας verterit anteriorem Italiam: Cælius secundum videmus veritissè, eas regiones quæ in ipsiſ visceribus hærebant Italiæ. Ego malim simplicius non quidem anteriorem Italiam, cum Beraldo, sed interiorem interpretari. Utitur hoc adverbio & in fine pag. sequentis, scribens, τοῖς μὴχαναῖς ὠδεῖν ἐς τὰ πῶσον. ubi ulterius sonare videtur.

αὐτῶν ἡμέραν ἐν ἣ Ἀστυνόσουσσι στρα-
τηγὸν εἰς Ἰσθηρίαν καὶ ἕδενός παρ-
αβλέποντο, ἐπὶ πλείων ἐγίνετο
φύλοσ. Ἐ σωπῆ στυδρωπὸς ἐπέ-
χε τὴν ἐκκλησίαν ἐς δὲ Κορνέλιον
Σκιπίων, ὁ Πουπλίος Κορνηλίος
ἀνακρεθέντοσ ἐν Ἰσθηρίσιν, (νέ-
μω ἀνὸς κορινθίου πεσάρων γδ ἔειπε-
σαν ἐπὶ τῶν λῶν σάφρων καὶ Ἰβηρίων
ἐν γὰρ νομίζοντοσ) ἐς τὸ μέσον ἐλ-
θὼν, ἐστειρολογησεν ἀμφὶ τε τῶν πα-
τρὸσ καὶ ἀμφὶ τῶν υἱῶν καὶ τὸ πά-
θος αὐτῶν ὀδυρομένησ, ἐπέειπεν
οἰκείσ, εἶνα πτωχὸσ ἐν πάντων
πατρὶ καὶ τείω καὶ πατρὶδι. ἀλλὰ
τε πολλὰ ἀθρόωσ καὶ λαμπαρῶσ,
ὡσπερ ἔητος, ἐπαχθελάοντοσ, σὺν
Ἰσθηρίαν ἀφύρασιν μέλωσ ἀπὸ
ἀπὸ τῆσ καὶ Λιούλωσ καὶ Καρχηδόνωσ, τοῖσ
μὲν ἔδωκε κουφολογοῦσιν νεανιώσ, τῶν
δὲ δῆμων ἀνέλαβε καθεστηκότα καὶ

diem edixerunt quo proconsuli
creando in Hispaniam comitia
haberentur. Sed ubi nemo no-
men professus est, tum verò re-
dintegratus metus tristēque si-
lentium concionem tenuit: do-
nec Cornelius Scipio P. Corne-
lii, qui in Hispania ceciderat, fi-
lius admodum juvenis, (annos
enim quatuor & viginti natus e-
rat) sed prudens & strenuus ha-
bitus in medium prodiit, ac ma-
gnus elatòque animo tum de pa-
tre, tum de patruo disseruit, at-
que utriusque casu deplorato
subdidit, ex omnibus restare se
unum domesticum ultorem &
parenti & patruo & patriæ. Ad
hæc quum multa alia copiose ac
magnificè ceu divino afflatus
numine promitteret, non Hispa-
niam modò se recepturum, sed

Cornelius
Scipio P.
C. filius &
parentis &
patris &
patriæ ul-
tor in His-
paniam
imperator
delectus.

& Africam & Carthaginem ipsam, fuere quibus juvenili qua-
dam levitate impulsus loqui videretur. Verum quia ægram ani-
mis plebem spe repleverat (nam qui in aliquo metu sunt, promissis

Καὶ ὀδενός παρὰβλέποντο.] Cælius ita vertit, *Ad quam quidem provin-
ciam quum nullus se offerret.* sed aptior & hic videtur esse Beraldi inter-
pretatio.

Ἐπέειπεν οἰκείσ, εἶ] πτωχὸσ ἐν πάντων πατρὶ] Vocem οἰκείσ, quam
Cælius omisit, Beraldu vertit *domesticus*. Sed quid si potius pro *idoneo* ac-
cipiamus, præsertim quum ἐν πάντων addatur?

Τοῖσ μὲν ἔδωκε κουφολογοῦσιν νεανιώσ.] Ad hunc locum respicitur in iis
quæ legimus pag. 276. οἶτε φθονοῦντες αὐτῶν καὶ πάλαι κουφολογοῦσιν ἀμαλόροισιν
ἐσ ἔργησιν ἀποβύωσιν. Ubi observa nomen *κουφολογοῦσιν*, sicut hic verbum *κου-
φολογοῦσιν*.

Τὸν δὲ δῆμων ἀνέλαβε καθεστηκότα] Quid sibi velle hęc vocem *καθεστη-
κότα* dicemus? vel quem habere locum hęc potest? Aut valde fallor, aut
nullus ei locus est: idēque in *καταπληρότα* mutare non dubito. Tantum
abest certè ut particip. *καθεστηκότα* huic quadrare loco dici possit, ut con-
trariam habere aliquando significationem ei quam sententia postulat, meritò
quis dixerit sit. Ita enim à Plut. in Camillo ὄπιω *καθεστηκότες* & ἐν ἀφελ-
φότες αὐτῶσ ad unam eandēque rem significandam ponuntur. Sed malè
Secundus ἀνέλαβε καὶ δῆμων vertit, *favorem populi sibi conciliavit*: quum ver-
tere debuisset, *populi animos refecit & recreavit*. vel, *ex illo timore recreavit*.

sis demulcentur) tanquam his animis digna gesturus, imperator in Hispaniam deligitur. Seniores tamen non fiduciam animi, sed confidentiam interpretabantur. Quod ubi Scipio comperit, revocato ad concionem populo, eadem qua prius gravitate de sua ætate locutus est, eam suis coeptis non obfuturam: si quis tamen seniorum imperium vellet accipere, paratum se ultro ei cedere. Quam conditionem admittente nemine, majori cum laude & admiratione ad bellum proficiscitur cum decem peditem milibus, equitibus quingentis, (neque enim ampliores copias educere licebat, Annibale vastante Italiam) pecuniâque atque reliquo apparatus, & navibus octo & viginti, quibus in Hispaniam vectus est. Additis igitur ad veteris Hispaniensis exercitus reliquias, quas secum adduxerat, copiis, conciliôque habito, militum animos magnifica & splendida oratione confirmavit. Et jam per universam Hispaniam, Punici pertæsam imperii, & Sci-

ρῶσι γὰρ ἐπαγγελίας οἱ δεδιότες) & ἡρέθη στρατηγὸς ἐς Ἰβηρίαν, ὡς προέβη πρὸς ἔντολμάς ἀξιον. οἱ πρεσβύτεροι δὲ αὐτῷ σὺν ἔντολμῶν ἀλλὰ ἀσπείτερον ἐνόησαν. & ὁ Σκιπίων ἀφ' ὁμοῦ, ἐς σκηνήσιν αὐτῶν αὐτὸς συνήγαγε τε καὶ ἐσεμνῶετο ὄργια καὶ τῶν ἡλικίαν εἰπὼν οὐδὲν ἐμποδῶν οἱ γνήσειν, ἀσπείτερον ὅμως ἐπί τῶν πρεσβυτέρων τῶν δόχλων παραλαβὴν, ἐκόντων αὐτῷ παραδίδοιτο, ἑδνὸς δὲ ἐλομένου, μέλλον ἐπαγγελλῆναι τε & Ἰανναιζάρου, ἐξήκει μὲν μυσίαν πεζῶν καὶ ἰππέων πέντακισίαν. & ἦδ' ἐνεργῶς πλέονα στρατὸν ἐξέλεγε, Ἀννίου δ' ἠκούστων τὴν Ἰταλίαν. ἔλασεν δὲ καὶ κατέστησε καὶ παρεσκευάσθη ἄλλω, καὶ ναὺς μετακέραι ὅκτω καὶ ἑξήκοντα, μεθ' ὧν ἐς Ἰβηρίαν διέπλευσε. παραλαβὴν δὲ τῶν οὐκ ἐσθίων, & οὗς ἦσαν, ἐς ἐν συναγωγῶν, ἐκείθην καὶ διελέχθη καὶ τοῖσδε μεγαληγῶρας. δόξα τε διδομένου ἐς ὅλην αὐτῆς τῆς Ἰβηρίας, βεβρωμένῳ τε τῶν Διόνου,

Copias
Scipioni
data.

Oἱ πρεσβύτεροι δὲ αὐτῷ ἐν ἔντολμῶν ἀλλὰ ἀσπείτερον ἐνόησαν.] Beraldus διτολίαν quidem, fiduciam animi at ἀσπείτερον, confidentiam vertit: Cælius, illud, animi magnitudinem, hoc, temeritatem reddidit. Cælio hic potius quàm illic assentior. nam animi magnitudinem quum significare volunt, dicunt potius μεγαλοφροῦν.]

Καὶ τῶν ἡλικίαν εἰπὼν οὐδὲν ἐμποδῶν οἱ γνήσειν.] Poterat τῶν ἡλικίαν veterere juventutem, ut Cælius vertit.

Καὶ οὗς ἦσαν, ἐς ἐν συναγωγῶν, ἐκείθην καὶ διελέχθη καὶ τῶνδε μεγαληγῶρας.] Locum hunc ita reddidit Cælius Secundus, omnibusque copiis simul conjunctis, totum recensuit exercitum, ac instravit. Ubi verbum ἐκείθην, quod Beraldus prætermisit (nimirum ut suspectum) vertit instravit: at recensuit de suo addidisse videri possit. Neque enim id sumpsisse dici queat ex his quæ proximè præcedunt verbis, ἐς ἐν συναγωγῶν. nam hæc illis verbis redduntur, omnibusque copiis simul conjunctis. quæ interpretatio (ut ingenue fatear) magis mihi placet quàm Beraldica.

εως, κ̄ ἢ Σκιπιώνων τὴν δόξαν
 ἐπιποθέου, ὅτι στρατηγὸς αὐτοῖς
 ἦγε ὁ Σκιπίων ὁ Σκιπίωνος, κ̄
 Ἰεὸν. ἔ δὴ κ̄ αὐτοὺς ἀφιδανόμενος,
 ὑπεκρινετο πάντα ποιεῖν παιδομα-
 νος Ἰεῶ. πτωχικὸν μὲν ἔσθ' ὅτι οἱ
 ἐρχοῦσι σαθροῦσαι μὲν ὅν τιναρ-
 σι στρατοπέδους, μακρὴν διεστη-
 τες ἀπ' ἀλλήλων, ἀναδισμυροῦς
 κ̄ πεντακισχίλις πεζῆς, καὶ ἰπ-
 πείας πεντηκιστίους ἐπὶ διαχίλις,
 τὴν δὲ περιεποδύω τῶν τε χη-
 μύται κ̄ σίτου κ̄ ὄπλων κ̄ βε-
 λῶν κ̄ νεῶν κ̄ ἀρχιμελάτων ἔ ὀμή-
 ραν ἢ ἐξ ὅλης Ἰηρίας ἔχουσιν, ἐν
 τῇ αὐτῶρον μὲν Ζακύνθῃ, τότε δὲ
 ἤδη Καρχηδόνι, καὶ φερρὸς αὐτῶν
 ἐστὶ Μάγων μὲν μυροῦν Καρχηδο-
 νίων ἔκρινε αὐτῶν ἐς τέτρες ἐπι-
 δραμεῖν, Διὰ τε τὴν ἀλιγύτητα ἔ
 στρατῆ ἔ μὲν Μάγωνος, καὶ τὸ
 μέγεθος ἔ πικροσποδῆς ἔ ὡς ὀρ-
 μητήριον ἀσφαλὲς ἐκ γῆς καὶ ἰα-
 λάσσης ἔξω ἐπὶ ὀλίω τὴν Ἰη-
 ρίαν, πόλιν ἀργύρεα κ̄ χύρρον κ̄
 πλετον εὐδαίμονα κ̄ πολὺν ἔχου-
 σαν, καὶ ἢ Διόπτρου ἐς Διούλιον
 βραχυτάτων. ὁ μὲν δὴ, τοσοῦδε λα-

pionum virtutem desiderantem, 265
 tama sparsa erat, advenisse Scipio-
 nis filium Scipionem, divino
 quodam consilio imperatorem
 sibi mislum. Atque hanc opin-
 ionem Scipio ipsemet sciens
 multo magis auxit, nihil agere
 se simulans nisi à deo præmoni-
 tum. Quum verò comperisset
 hostes quatuor in locis longè in-
 ter se distantibus stativa habere,
 eorūque numerum esse pedi-
 tum viginti quinque millia, e-
 quites quingentos supra duo mil-
 lia : ceterum apparatusum pecu-
 niarum, frumenti, armorum,
 telorum, navium, captivorum,
 obsidūque totius Hispaniæ af-
 fervari in urbe quæ prius Sagun-
 tus, tum Carthago erat, atque
 his omnibus præfectum Mago-
 nem cum decem millibus Car-
 thaginiensium : hunc primum,
 ut qui parum validum haberet
 præsidium, adoriri statuit : tum
 ut tanto apparatu potiretur, tum
 quia intelligebat, si eam urbem,
 argento, agro, opibus pluri-
 mis abundantem, adhæc traje-
 habentem, expugnaret, sibi tu-
 tum

ἔtum in Aphricam brevissimum
 Ὅπιν στρατηγὸς αὐτοῖς ἦν ὁ Σκιπίων ὁ Σκιπίωνος, κ̄ ἢ Ἰεὸν.] Malim ἢ
 κ̄ Σκιπίων, absque articulo, in priore loco. vide porro annotationes in paginam 267.

Μακρὴν διεστητῆ ἀπ' ἀλλήλων, ἀναδισμυροῦς καὶ πεντακισχίλις πεζῆς.]
 Cælius vertit, singulisque in castris, peditum viginti quinque millia, volens vim
 prepositionis ἀνα exprimere.

Πόλιν ἀργύρεα καὶ χύρρον καὶ πλετον εὐδαίμονα καὶ πολὺν ἔχουσαν.] Non
 dubito quin ἀργύρεα scribere oporteat, id est argentifodinas. Alioqui enim
 cur ἀργύρεα, non ἀργύρον dixisset? Illud mendum tamen nec Beraldus nec
 Secundus animadverterunt. nam hic ita, urbem pecunia omni que genere opum
 abundantem. Illius autem interpretationem ante oculos habes. Sic autem
 τὰ χύρρα pag. 650. ubi scribendum est χύρρα, quum aurifodinas signi-
 ficet.

Scipio
Carthagi-
nem ado-
ratur.

266

tum terra marique receptaculum fore: unde facile in totam Hispaniam incurrere posset. His causis in spem erectus, nemine quodiretur conficio, circiter occasum solis motis castris, tota nocte Carthaginem versus contendit, & primam sub lucem improviso adventu territis hostibus, quum vallum duxisset, in diem proximum oppugnationem præparabat, & scalas machinâsque ex omni parte oppidi disponebat, præterquam quâ depressus murus stagno marique alluebatur, & ea de causa negligentius custodiebatur. Noctu deinde ubi omnia telis lapidibusque munisset, immissa etiam in portum classe, ne elabi naves hostiles possent (ingentis spiritus vir de expugnanda urbe certam spem conceperat) ante lucem copias suas machinis admoveret, iustis iis qui machinis impositi erant, hostes aggredi, qui verò deorsum erant, machinas promovere. Mago sua decem millia ad portas instruit, ut, quum videretur commodum, cum solis ensibus erumperent: quoddam locis angustis hastarum usus nullus foret. reliquis militibus arces infudit. Ipse multis machinis, lapidibus, telis & catapultis per mœnia disponendis, impigrè rem gerebat. Sublato tandem clamore, incredibili alacritate atque impetu utrinque concurritur. Jam magna vis lapidum, telorum, missilium volabat: Quam alii manibus, pars machinis, nonnulli fundis, & si quis alius erat apparatus, uterentur. At Scipionis acies premebatur, illique de-

ρισμοῖς ἐπαρόρησεν, ἐδὲν ὡσεί-
πῶν ὅπῃ χωρησθὲν ἐμελλῶν, ἡλῖς δὲ
ναυῶς ἦγε τῶν στρατιῶν δι' ὅλης τ'
νυκτὸς ἐπὶ τῶν Καρχηδονίων. Ἐ-
αὐτῶν ἄμα ἐπ' Ἰλιούων κραιπλά-
χρητων ὡσεὶ τῶν φρούρων, ἐς τὴν ἐ-
οῦσαν ἡμέραν ἠτοιμάζετο, κλι-
μακίης τε καὶ μηχανῶν πάντα ὡσε-
πείης χρεῖς ἐνὸς μέρου, ἢ τὸ μὲν
ταχὺ καὶ βραχυπέδον, ἕλος δ'
αὐτὸ ἔγγιστα ὡσεὶ ἐκλύσει. Ἐ-
δὲ αὐτὸ ἔοι φύλακες ἀμελῶς ἔ-
χον. νυκτὸς δὲ πάντα πληρώσας
βελῶν ἔλιθων, καὶ τοῖς λιμέσι τ'
πόλεως ναῦς ἐπισήσας, ἵνα μὴ αἰ-
νῆες αὐτὸν αἰ τ' πολεμίαν ἀσφύ-
ρῃεν (ὡπὸ γὰρ δὴ μεγαλοφυχίας
ἤλπιζε πάντας ἀρῆσθαι τὴν πύλιν)
ὡσὲν ἐν τῇ στρατιᾷ ἀνεβίβαζεν ἐπὶ
ταῖς μηχαναῖς, τὰς μὲν ἀναδεν, ἐ-
χειρῶν κελεύων τοῖς πολέμοις τὰς
ἢ χεῖρας, τὰς μηχανὰς αὐτῶν ἐς τὸ
πᾶσι. Μαίγων ἢ τὰς μὲν μυχίους
ἐπίσῃσας τὰς πύλαις, ὡς συμ-
πῆσῃσας, ὅτε καιρὸς εἴη, καὶ μὲν
ἀνὰ τὴν εἰσῶν (ἢ γὰρ εἶναι δόρῃσιν ἐν
στῆν ἡρώδῃ) τὰς ἢ ἀλλοῦς ἐς τὰς
ἐπιπέδους ἀνήγε. καὶ πολλαὶ καὶ ὅδε
μηχανήματα ἔλιθους ἔβηλα καὶ
κραιπλάταις ἐπισήσας, ἔχοντο τῶν
ἐργῶν ὡσεὶ τῶν. ἡρωδῆς ἢ βοῆς
ἔπιρρῶν κλειύσας ἐκτεράδεν, ἐ-
δέτεροι μὲν ὁρμῆς ὡσεὶ τῶν ἐν-
ελεῖπον, ἔλιθους τε ἔβηλα ἔα-
κόντια ἀφίεντες, οἱ μὲν δὲ χεῖρῶν,
οἱ ἢ δὲ μηχανῶν, οἱ ἢ δὲ σφει-
δῶν. εἴτε τις καὶ ἄλλη παρασκευὴ
ἔδωκεν, ἐχρῶντο ὡσεὶ τῶν ἀ-
πῶσιν. σκαποπύδῃ ἢ τῶν Ἰσκι-
πῆσας

πίανος· & οἱ μύελοι Καρχηδονίαν,
οἱ αὖτε τὰς πύλας ἦσαν, ἐκδρα-
μόντες, ζῆν τοῖς ξίφεσι γυμνοῖς
ἐπέπιπον ἐς τὰς τὰ μηχανήματα
ᾧδουῦντας. ἢ πολλὰ μὲν ἔδραν, ἐχ-
ῆσαν δ' ἀντέπιχον· μίχρη τὰ φι-
λοπόνα & ταλαιπώρω τὰ Ρωμαίων
ἵπανίστατο. & μετὰ οὐλῆς ἡγομῆναι,
οἱ τε ἐπὶ τῶν τεχνῶν ἔκαστοι ἦδη, ἐν
αἱ κλίμακας αὐτοῖς ἀπεσπέλαζον.
οἱ δὲ ξιφῆρες τῶν Καρχηδονίων ἐς τὰς
πύλας ἐσσερχον, ἐν ἀποκλείσαντες
αὐτοῖς, ἀνεπέθον ἐπὶ τὰ τεῖχη. ἐν
τοῖς Ρωμαίοις αὖτις ἦν ὁ πόντος
πολύς τε & χαλιπός· ἐς δὲ Σκιπίων
ὁ στρατηγὸς πάντη παρῆσαν τε καὶ
βοῶν ἐν παρακλιῶν, εἶδε αὖτε
μεσημέριαν, ἢ τὸ βραχὺ τεῖχος
ἦν, & τὸ ἔλθω ἀπεστέκλυζε, πῶ
δαίλασαν ἵπαρχοῦσαν ἀμπωπῆς
ἡδ' ἐφήμερος ἐστὶ· ἢ ὁ κλύδων ἐπὶ
μὲν ἐς μεσῆς, ἵπαρχῶν δὲ ἐς μέσας

cies mille Carthaginenses qui ad portas erant, eruptione facta nudis ensibus in eos irruunt qui machinas admovebant. Et acceptis illatisque vulneribus tandem haud impari steteret acie, quoad Romanus pertinaci labore invictoque animo tandem superior evasit. Tum mutata fortuna, qui muris superstabat & ipsi affligi cœperet. Quumque jam applicarentur scalse, Pœni qui solis sicis eruperant, properet in urbem regressi, clausis portis in muros influunt. Sic novus durusque labor Romanis accidit. Dum hæc fiunt, Scipio imperator, qui nusquam non aderat, clamando hortandoque, circa meridiem, qua parte humilis murus erat, & stagno alluebatur, mare recessisse (statis autem vicibus quotidie recurrebat) animadvertit, ipsaque vada adeo nudata, ut aqua alibi pectore tenus

Ἐν τοῖς ξίφεσι γυμνοῖς ἐπέπιπον ἐς τοὺς τὰ μηχανήματα ᾧδουῦντας.] Malim hæc verba, ἔν τῳ ξίφεσι γυμνοῖς, cum participio ἐκδραμόντες jungere: ut paulo post de iisdem dicitur, οἱ δὲ ξιφῆρες ἐς τὰς πύλας ἐσσερχον.

Μέχρη τὰ φιλοπόνα καὶ ταλαιπώρω τὰ Ρωμαίων ἵπανίστατο.] Aliquis fortasse malit ἐπανίστατο: sed posse ferri illud crediderim: ut intelligamus, res Romanas velut resurgere paulatim cœpisse. At Secundus locum hunc ita vertit, donec Romani, quibus in laboribus & periculis animus augetur, animos resumpserunt. Sed Appianus hanc Romanorum naturam volens describere, aliquid adiecit.

Οἱ δὲ ξιφῆρες τῶν Καρχηδονίων ἐς τὰς πύλας ἐσσερχον.] Dicens ξιφῆρες, loquitur de iis quos dixit erupisse ἐν τοῖς ξίφεσι γυμνοῖς: (quum alioquin ξιφῆρες reddatur etiam simpliciter accinēti gladii, ut pag. 274. ξιφῆρες ἔχον) at Secundus vertit, qui gladii depugnant.

Καὶ τοῖς Ρωμαίοις αὖτις ἦν ὁ πόντος πολὺς.] Pro his, καὶ τοῖς Ρωμαίοις αὖτις ἦν ὁ πόντος πολὺς τε καὶ χαλιπός, habet Secundi interpretatio, et quo Romanis denno redintegrata pugna fuit: quum aliud Græca hæc verba sonent.

ἢ τὸ βραχὺ τεῖχος ἦν.] Scripsisse Appianum puto, ἢ τὸ βραχὺ τεῖχος. Καὶ ὁ κλύδων ἐπὶ μεσῆς, ἵπαρχῶν δὲ ἐς μέσας κλίμακας.] Hæc αὖτε τὸ κλύδων aliter Cælius vertit quàm Beraldu: hoc videlicet modo, (paulo

nus esset, alibi vix medias tibus superaret. Quapropter cognita stagni natura, compertum habens in eo statu totum diem fore, antequam mare æstum (ut

Scipionis
fios hor-
tantis ver-
ba, & vir-
tus.

moris est) referret, magna voce clamans, Nunc nunc ò viri tempus est: nunc adjutor nobis deus advenit, oppugnate murum, qua parte æstus sua sponte in mare cedens, secúmque aquam trahens, vobis viam aperit. Jam scalas expedite: ipse ego iter monstrabo. His dictis arreptam scalam muro applicat, conscensurus primus omnium, nisi armigeri aliique milites prohibuissent. At ipsi multis simul scalis admotis in murum evadunt, atque utrinque clamore & impetu factò, magnâque edita & accepta strage, Romani tamen superiores arces aliquot occupant, quibus Scipio tubicines ac buccinatores imposuit, jussitque ut, tanquam urbe capta, quam maximum strepitum possent, e-derent. Alii interea circumcurrentes tumultu omnia replabant, dum nonnulli in urbem insilientes, porta refracta Scipionem cum omnibus copiis intromittunt. Oppidani intra tecta refugiunt. Mago sua decem millia in forum convocat: quibus primo impetu cæsis, cum paucis in arcem se recipit. Quò quum Sci-

νήμεις. ὅπερ ὁ Σκιπίων τότε ἰδὼν, ἔπειθ' ἰδὼν τὸ φύσει αὐτῷ πυδόμενος, ὡς ἔχει τὸ λοιπὸν τῆς ἡμέρας, πρὶν ἐπιανελεθῆναι τὸ πέλαγος, ἰδὲς δὲ πάντων, βῶν, Νῦν ὁ καιρὸς, ὦ ἄνδρες, νῦν ὁ σῶμα. ἤτος μοι θεὸς ἀφίκεται, ἀσπαστέ, τῶ μέρει τῶδε τῆς τέρχης, ἢ δαλασσα ἡμῖν ὑποκαχώρηκε. Φέρετε τὰς κλίμακας, ἐγὼ δ' ἡγήσομαι. Καὶ πρῶτος ἀρπύνας πρὸς τὴν κλίμακάν μετέφερε τε καὶ ἀνέβαινε, ἔπειθ' ἰδὼν ἀνυδραντὸς ἄλλου, μέγιστα φειδωντὸς αὐτὸν οἶπε ὑποκασιγῆ, ἢ ἄλλη στρατιά, τότε δὲ μὲν ἐπερχομαι, αὐτοὶ δὲ πολλὰς ὁμοῦ κλίμακας ἀσπαστέσθαι τε καὶ ἀνεπηδῶν. βοῆς δὲ ὁ ὄρεται ἐκστραφέν ἡγορεύει, ἔπειθ' ἰδὼν ἔργων ἔπειθ' ἰδὼν, ἐκστραφέν ὄμοιος οἱ Ρωμαῖοι, καὶ πύργων πρὸν ἐπέβησαν ὀλίγων, οἷς ὁ Σκιπίων σὺλαπρετὰς ἔβουλησθε ἐπιστάτας, ἐξῆρξεν ἐκείλοσσε ἔπειθ' ἰδὼν, ὡς τὸ πόλεως εἰλημμένης ἦδη. ἔπειθ' ἰδὼν τὸ φειδόντες ὄμοιος διατάσσων. καὶ μεγαλόφθοι τινὲς ἀνέωξαν τῶ Σκιπίωνε τὰς πύλας, ὁ δὲ εἰσεπήδησε μετὰ τῆς στρατίας ὄμοιος. καὶ τὸ ἰδὼν οἱ μὲν ἐς τὰς οἰκίας ἀπεδιδρασκον, ὁ δὲ Μάγωνα τὰς μυθεύς ἐς τὴν ἀγορὰν σωμεσίλει. ταχὺ δὲ καὶ τῶν κλιμακῶν πρὸν, ἐς τὴν ἀγορὰν αὐτὸν ὀλίγων ἐκείλοσσε. Quò quum Sci-

295

(paulo autem altius repetam) Ac circa eum aquam (mari singulis diebus reciprocante,) paulatim decrescere: ita ut quæ prius pectore tenuis esset, tum vix medium crus superaret. Utriusque interpretatio poscit ut Græca aliter scribantur.

Πρὶν ἐπιανελεθῆναι τὸ πέλαγος, ἔπειθ' ἰδὼν πάντων, βῶν.] Omittit Beraldi interpretatio hæc verba, ἔπειθ' ἰδὼν πάντων: Cælius unica voce circumscrisit pro his usus est.

Ka

267
Scipio ur-
be potitur.

ραῖς ἀνεχώρησε. Ἐν δὲ Σκιπίωνος καὶ ἐπὶ τῶν ἀκούων εὐδοκίας ἐπιόντων, ἔδεν ἐπὶ δρᾶν αὐῶν ἠτήρησθαι τε καὶ κατεπιηχοῖσιν ἔχων, οὐκ ἐπέσειον αὐτὸν τῶν Σκιπίωνι ὁ δὲ τολμηρῶς καὶ τόλμη πολλὴν εὐδαίμονα καὶ δυνατῶν ἔλκων ἠρέσει μίαν, τεταύτη τῆς ἐπὶ αὐτῶν ἀφίξεως ἐπήρθη μετὰ τῶν καὶ μετὰ τὸν εὐδοκίας καὶ θεῶν ἔμελλε δρᾶν. αὐτὸς τε οὕτως ἐφρόνει καὶ ἕτως ἐληγοῦσιν καὶ τότε καὶ ἐς τὸ ἔπειτα βίον, δρᾶσθαι ἐξ ἐκείνης πολυλακίης ἡρώς ἐς τὸ Καπιτώλιον ἐσθῆς μίαν, Ἐπὶ τῆς ἡρώς ἐπέκλειον, ὡς περ τὸ ἑστὶν Ἐπὶ θεῶν μετὰ τῶν καὶ τῶν ἐπὶ τῶν εἰκόνα τῶν Σκιπίωνι ὁ δὲ τῆς πομπῆς μόνος ὡς φέρονται ἐν τῷ Καπιτώλιον, τῶν δὲ αἰώνων ἐξ ἀρχαῖς φέρονται. τότε δὲ εἰρημικῶν ὁμοῦ καὶ πολεμικῶν ταμίων περιελάζων, ὅπλα τε πολλὰ ἐν αὐτῶν καὶ βέλαια καὶ μηχανήματα καὶ νεωσίου καὶ καὶ νεωσίου τῆς ἑστὶν Ἐπὶ τῶν καὶ ἀ-

pio advolasset, videns Mago vi-
ctis in militibus metuque con-
sternatis nihil spei aut salutis re-
liquum, Scipioni se dedit.
Hoc pacto opulenti potentisque
oppidi & audacia & fortuna, uno
die (qui ab ejus adventu quartus
erat) capti compos factus Scipio,
ingentes animos concepit: jam-
que vulgata de eo opinio multo
magis confirmabatur, nihil non
cum agere divino consilio. Et ipse
quoque ita de se sentiebat, &
inde orsus tum & per omnem
vitam assimulabat, quippe qui in
Capitolium ventitaret, foribus-
que oclusis, quasi cum deo ser-
mones conferens, diutius ibi
consideret. Unde nunc quoque
in pompis, unus Scipionis statu-
a è Capitolio effertur, aliorum
è foro. Capta urbe omnibus tum
pacis tum bellicis rebus instru-
tissima, Scipio ingentem omnis
generis prædam invenit, arma
multa, tela, machinas, navalia,

Mago Sci-
pioni se
dedit.

Unius Sci-
pionis sta-
tua è Cap-
itolio in
pompis
effertur so-
lita.

multa, tela, machinas, navalia, mentum,

Καὶ μᾶλλον ἐδοκίμησεν ἡ θεὸν ἔμελλε δρᾶν.] Non dubium est quin μᾶλλον hic fit, magis etiam quam antea. Quod Cælius non intelligens, ita hunc locum reddidit, quibus persuasum er at cum omnia instinctu divino potius quam humano consilio gerere. perinde quasi aliquot verba deessent, aut certe relicta essent subaudienda. Ceterum idem Cælius, 27^a θεὸν, principio pag. 265 (ubi eadem eidem laus tribuitur) vertit, non sine deorum providentia. Sed magis placet altera illa interpretatio: quum etiam magis respondeat his illius pagine 265, verbis, πάντα ποιῆσαι πειθόμενον θεῷ.

Τότε δὲ εἰρημικῶν ὁμοῦ καὶ πολεμικῶν ταμίων περιελάζων.] Non minus placet Cæliana interpretatio verborum sequentium: quæ est hujusmodi, Scipio igitur, hac urbe capta, quæ tanquam receptaculum atque armamentarium omnium rerum quæ ad pacem bellumque conducunt. Non minus placet (inquam) hoc solo excepto quòd pro ταμίων maluissem promptuarium aut penus dicere. Rationi enim consentaneum non videtur ut armamentarium non minus εἰρημικῶν quam πολεμικῶν esse velimus, quum pax armis non indigeat: & illud tamen ab illis dictum esse constet. Ceterum idem paulo post νεωσίου non simpliciter navalia, sed armamenta navalia reddidit.

mentum, & commeatum varium, eboris, auri, argenti, tum in pateras conflati, tum signati & non signati, copiam. ad hæc Hispanorum obsides & captivos, & qui ex Romanis antè capti fuerant. Postero die sacris peractis, victoriâque celebrata, quum militum virtutem collaudasset, ad oppidanos etiam orationem habuit, qua eos admonuit ut Scipionum nominis memores es-

Scipionis in captivos humanitas.

Premia militibus pro cuiusque merito data.

Supplicatio tridui Romæ indicta.

268

sent. Deinde captivos in suam quemque domum dimisit, si forte hoc beneficio civitates eorum sibi adungere possent. Militibus etiam premia distribuit: qui primus murum ascenderat, amplissimum: secundo ab hoc, dimidio minus: tertio, tertia parte: & sic reliquis, prout cuiusque meritum ac virtus erat. Quicquid auri argenteive aut eboris fuit, navibus ex hoste captis misit. Supplicatio tridui indicta, quod ex tam diuturnis malis publica felicitas respirare videretur. Atque huius tam audacis incepti tum magnitudo tum celeritas Hispanos Pœnósque qui in Hispania erant, valde terruit. Scipio, relicto Carthagine presidio, muroque quem æstus alluebat, attolli iussit, reliquam Hispaniam ipsemet adiit, dimissisque in singulas partes amicis, sibi conciliabat: qui parere nollent, vi bellóque subactis.

ἄροσιν ποικίλων, ἢ ἐλέφαντες, & χρυσὸν καὶ ἀργυρῶν, τὸν μὲν, ἐν σκεύεσι πεποιηθῆσαν, τὸ δὲ, ἐπίσημον, τὸ δὲ, ἀσημένιον. ὁμοίως τε Ἰβήρων, ἢ ἀρχιμάχων, ἢ ὅσα Ῥωμαίων αὐτῶν παρελήθησαν ἔδου τὸ ἐπίσημον, ἢ ἐθελήσαντες: καὶ τῶν στρατιῶν ἐπέθηκε, καὶ τῆ πόλει καὶ τῶν στρατιῶν ἐδημηγόρει τῶν τε Σκιπιάων αὐτὸς ἀναμνησθεὶς, ἀπέλυε τὸς ἀρχιμάχους εἰς τὰ ἰδιώματα, ἱεροσολῶν τὰς πόλεις. ἀείσει δὲ ἐὸν δού, τὰ μὲν ἐς τὸ τέρον ἀναβαίνει πρῶτον, μετὰ τὴν δὲ ἐξῆς, τὰ ἡμέτερα τούτων τὰ ἵερὰ τετρα, τετρα ἢ τοῖς ἀλλοῖς καὶ λόγον τὰ δὲ λοιπὰ ἐς Ῥώμην ἐπιπέψεν ἐπὶ τῶν εἰλημμένων νεῶν, ὅσα χρυσὸς ἢ ἀργυρῶν ἢ ἐλέφαντες ἢ μὲν δὴ πόλεις ἔδου ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας, ὡς τὸ πατρώϊα εὐπορίας ἐν πόλει πολλῶν αὐτῶν ἀνακυβήσεως ἢ ἵ Ἰσθμίου καὶ οἱ ἐν αὐτῇ Φοινίκῃς κρεταπε πώλησαν τὴν μεγέθει καὶ τάχῃ ἔς πολέμηματῶν. ὁ δὲ φρουρῶν μὲν Καρχηδονί ἐπέστη, & τὸ τεῖχος ἐπέλασε τὸ πᾶν τῶν ἀμπων ἐς ὑψὺ ἐγείρει τῶν δὲ ἄλλων Ἰσθμίου, αὐτὸς τε ἵππων, καὶ τὰς φίλους ἐς ἑκαστὰ ἀειπέμπων, ἰσῆκετο, & τὰ ἄλλα τὰ ἀνέχοντα ἐδιδάξτε.

Καρχη-

Καὶ ἀροσὶν ποικίλων] Pro his, καὶ ἀροσὶν ποικίλων, habet Cælii interpretatio, aliâque multa velut in publico mercatu inventa. Quæ nova est interpretandi forma: at Beraldi interpretatio, & commeatum varium, nihil novitatis habet. Sed voluisssem inferi vocem alium: hoc modo, & alium commeatum varium. Alioqui frumentum in numero eorum quæ commeatu nomine intelliguntur, esse negabimus.

Καρχη-

Καρχηδονίαν ἣ' οἱ στρατηγοὶ δύο ὄντε λιπῶν καὶ δύο Ἀσδρούβας, ὃ μὲν Ἔ Αμείλιχαρ, πρῶτον τῶν Κελτικῶν ἐξολογῆσθαι ὃ τῶν Γισκων, ἐς μὲν τὰς πόλεις τὰς ἐν βεβαίους ἀπέπεμπεν, ἀξίαν Καρχηδονίους ἐμμένειν, ὡς στρατῶν ἐλάσσειν αὐτοῖς ἀπέπεμπε τὸ πᾶντος Μάγονα δ' ἕτερον ἐς τὰς πόλεις ἀπέπεμπε ἐξολογῆσθαι ὅπως δύναιτο ἢ αὐτοῖς ἐς τὴν Λέρσαν γλῶ τῶν ἀφισταμένων ἐνθάδε ἢ ἢ αὐτῶν πόλιν ἐμμελῶν πόλιον κήσθαι ἐπιφανίον ἢ αὐτῶν Ἔ Σικπιαν, ἐς Βατυκὸν ὑπεχώρει, καὶ πρὸ τῆς πόλεως ἐστρατοπέδωσεν ἐθα τ' ἐπιτοῖς ἐυδὺς ἠόσαστο, ἔ τ' ἕρσασθαι αὐτῶν ἐς τὴν Βατυκὸν ἔλασεν ὁ Σικπιαν. ὃ δὲ τὴν στρατὸν τὴν Καρχηδονίαν τὴν ἐπ' οὖσαν ἐν Γένηα συνέλεγε ἐς Καρβόνιον πόλιν, ὡς ὁμοῦ πύσιν ἀμυνόμενοι τ' Σικπιαν. Ἐ αὐτῶν συνήλθον πολλοὶ μὲν Γένηαν, οὗς Μάγον ἤρθη· πολλοὶ ἢ Νουμάδων, ὧν ἤρθη Μασσανίας. καὶ τῶν ὁ μὲν Ἀσδρούβας μὲν τ' περὶ τὸν ἕρσασθαι ἐστρατοπέδωσεν ὃ ἢ Μασσανίας ἔ ὁ Μάγον ἐν παρρησιῶν ἀντὶ ὡσυνήλθοντο Ἔ στρατοπέδου. ὡδε ἐκυσσιν αὐτοῖς ὁ Σικπιαν τὰς ἰδίους ἐπιβαλ cum peditatu sub vallo castrametatus erat. Masinissa & Mago equitatu pro castris stationes habebant. Scipio peditatum suum

Carthaginensium imperatorum alter, Asdrubal Amilcharis, longissime in Celtiberia mercenariorum militum delectum habebat: alter Gisconis, missis nuntii ad eas civitates quae ad eum usque diem fide Carthaginensibus fuerant, orabat ut in fide permanerent: brevi innumera-biles in Hispaniam copias affore. Deinde Magonem in proxima quaeque loca dimisit ad auxilia mercede undecunque conducenda. Ipse interea in Lerfa, agrum eorum qui defecerant, hostiliter ingressus, oppidum quoddam obsidere parabat: sed Scipionis repentino adventu ter-ritus, Batycam se recepit, atque ante urbem castra communit. Quo in loco postero die à Scipione victus est, quum vallo & urbe potitus esset. Quapropter Carthaginensium copiis, quae quidem in Hispania essent, Carconem urbem venire iussis, omnibus viribus Scipionem statuit aggredi. Et jam ad eum convenerant Hispani non pauci, Magonis ductu, necnon & Numidae quibus imperabat Masinissa. Asdrubal cum peditatu sub vallo castrametatus erat. Masinissa & Mago equitatu pro castris stationes habebant. Scipio peditatum suum

Lerfa.

Batycra urbs.

Asdrubal

Careo urbs.

Masinissa,

Καρχηδονίαν ἣ' οἱ στρατηγοὶ δύο ὄντε λιπῶν καὶ δύο Ἀσδρούβας.] Fortasse scripsit καὶ οὗτοι δύο, Ἀσδρούβας.

Οἱ δὲ τὴν στρατὸν τὴν Καρχηδονίαν τὴν ἐπ' οὖσαν ἐν Γένηα συνέλεγε ἐς Καρβόνιον πόλιν.] Quamvis hic Καρβόνιον habeamus, tamen pag. 270. Καρβόνιον eandem appellari videmus: Secundus autem Carbonam utroque loco habet

Οἱ μὲν Ἀσδρούβας μὲν τ' περὶ τὸν ἕρσασθαι ἐστρατοπέδωσεν.] Secundus sese castris continebat: deinde pro his, ὡσυνήλθοντο τῶν στρατοπέδου, castra ante exercitum habebant.

suum ita paritum est, ut partem cum Laelio adversus Magonem emitteret, ipse cum altera in Masiniam rueret. Aliquantulum anceps ea pugna & gravis Romanis fuit, quod Numidae tela eminus mitterent, deinde fugerent, mox conversis equis in Romanos ferrentur. At ubi iussit Scipio ut coniectis in hostem pilis quammaximo impetu urgerent ac persequerentur, tum Numidae, quia reflectere non dabatur, in castra compulsi fugere. Scipio decem stadia ab hoste, loco firmo tutoque, ut optabat, castra locat. In Punicis castris peditum LXX M. equites mille & quingenti fuere: elephantum xxxvi. Scipioni ne tertia quidem pars aderet. Quare aliquandiu bello abstinuit, levibus tantum praeliis commissis. Sed postquam commeatu inopia fameque castra afficere cepit, pedem referre turpe ratus, peractis facris, repente & vultu & habitu, velut divino numine afflatus, quum alioqui facile assentiretur exercitus, sibi deum more suo apparuisse affirmavit, atque in hostem hortatum esse ut iret: divino ductu

269

Scipio
quanto
hostibus
impar.

πίτας ἐπιδηρεῖ, καὶ Λαίλιον ἔτι ἐπὶ Μάσιονα ἐπεμπεν, αὐτὸς δὲ ἐπὶ Μασινιάσῳ ἔτραπετο. μέχρι ἔτι οὐ πρὸς ἑὸν ἀρῶνι ἔποινα δυσχερεῖ, τῶν Νομιδῶν αὐτὸν ἀνεπιζῶτων τε ἔκασπευόντων, εἰ αὐτὸς ἐπελευθύνονταν. ὡς δὲ παρήγει-
λεν ὁ Σκιπίων ἀμειψαρεπτεῖ διώκειν αὐτὸς, τὰ δὲ ὄραται πρὸς ἑαυτὸν, οὐκ ἔχοντες ἀνασχεθῆναι οἱ Νομιδῆδες, κατέφυγον ἐς τὸ στρατοπέδον. ἔο Σκιπίων δὲ πρῶτον δὲ καὶ τῶν δεινῶν, ἐσχετο πρὸς εὐσταθῶς ἠπερ ἰούλετο. ἡ δὲ ἡ ἡρὸν ἔκπερ σὺμπασα δὴ μίμης, ἐπιτακισμῶν οἱ πρὸς, καὶ ἰπποῖς πεντακίχλιοι, ἔ ἐλέφαντες ἕξ ἔ τετακιστῶ Σκιπίωνι δὲ τούτων ἔδ' ἐ τετακιστῶ ἡ δὲ. διὰ ἔ μέχρι πρὸς οἰεθίαζε, ἔ μίμης ἔ κατήρχεν, ἔ ἀ ἀποσπολισμῶς ἐχρητὸ μόνους: ἐπὶ δὲ ἐπὶ ἐπιπτον αὐτὸν ἡ ἀρῶν, καὶ ἡ μίμης ἡ ππτο ἔ στρατοῦ, ἀναξέου ἡ δὲ οὐκ ἐυπρεπὲς ἡ γέτο εἰνε Σκιπίων ἡ συταμῶ δὲ, καὶ εὐθὺς ἐπὶ τῆς ἡσῆς τῶν στρατιῶν ἐς ἐπιπτον ἐλάσας, καὶ τὸ βλέμμα καὶ τὸ χῆμα διαθείς πάλιν ὡς περ ἔνδης, ἐφη τὸ δαίμων ἡ κεν τὸ σωῆτες αὐτῶ ἔ κελὲν ἐπὶ τὰς πολεμίας, καὶ ἡ καὶ

Σκιπίωνι δὲ τούτων ἔδ' ἐ τετακιστῶ ἡ δὲ.] Scribendum τετακιστῶν.
Καὶ τὸ βλέμμα καὶ τὸ χῆμα διαθείς πάλιν ὡς περ ἔνδης, ἐπὶ τὸ δαίμων ἡ κεν τὸ σωῆτες: αὐτῶ καὶ κελὲν ἐπὶ τὰς πολεμίας.] Malim ita interpretari, & ita certe interpretandum fuit, quum vultum & habitum perinde composuisset ac si a deo afflatus foret. Secundus, aspectusque ἔο vultum in speciem hominis a deo afflari commutatus, quasi verò inter aspectum & vultum id esset discrimen quod inter βλέμμα & χῆμα. Porro τὸ δαίμων Secundus genium vertit: quum tamen τὸν δαίμονα vocare potius Græci consueverint quem Latini genium appellant: veluti quum unicuique suum δαίμονα dicunt πρὸς αὐτῶν: aut unumquemque certo cuidam δαίμονι πρὸς αὐτῶν. Atqui videmus & statim post dici θεῶν, non δαίμωνι: & καὶ θεῶν, non καὶ δαίμονα. Iudicemus in principio paginae 265, καὶ θεῶν: item καὶ θεῶν. Sic &

ἄλλωα δὲ ἡμῶν θεῶν μᾶλλον ἢ
 πλῆθος στρατοῦ. & ἦ ἴσθι ἄσπερον
 ἔργον καὶ θεὸν εἰ καὶ πλῆθος κατὰ
 τήσων. ἐς τε πῖσιν ἴσθι λεγόμενον τῶν
 ἱερῶν πυροφέρον ἐς τὸ μέσον ἐπέ-
 λουε τρεῖς μάλιστα. & λέγων ὅρα τι-
 νας αἰανούς πετομένους· οὐς μετ' ὄρ-
 μῆς καὶ βοῆς αὐτοδὴν ἐπιπροφέεις,
 ἐδεικνύε τε & ἔλεγε ὅτι οἱ σύμβου-
 λα νίκης οἱ θεοὶ & τὰς ἐπιμύσαν.
 σωκενέτο ἦ ἄσπερος αὐτὰ ἐνδύειν ὀ-
 ρῶν καὶ βοῶν, καὶ ἡ στρατιὰ πᾶσα
 ἐς τὰς ἐκείνων φαντασίας, ὡς φε-
 ρομένου δέου κἀκείσε, σωκενέρε-
 φετο, & πειντες ὡς ἐπὶ νίκῃ ἐτοι-
 μων ἠρεθίζοντο. ὁ δ' ἐπεὶ πᾶν εἴ-
 χεν ὅσον τι καὶ ἐβάλετο, ὅσα ἀνέ-
 θετο, ἐσθ' εἴσετο πλὴν ὀρεῖν ἐκλυ-
 θῶα, ἀλλ' ὡς ἔτι ὦν θεόληπτος,
 ἐφη δὲ ἐπὶ τοῖσδε τοῖς σημείοις
 εὐδους ἀγνοισαυαί. καὶ φησὶν ὅτι
 ἐκείνου ὀπλισιαυαί, & ἐπὶ τῷ α-

potius quam multitudine fetos esse oportere: superiores victorias non numero hominum, sed divino beneficio concessas. Utque fidem orationi suae astueret, jubet ab haruspibus exta in medium afferri, atque inter loquendum aves pratervolantes videt, quas quum magno ardore clamoréque ostentaret, tanquam certa victoriae signa sibi divinitus data, quemadmodum ipse ad eorum aspectum seu numine correptus, nunc suscipiendō, nunc vociferando circumagebatur, sic cunctus exercitus secundum varios sui imperatoris ad varia visa motus: & ipse huc illuc se convertebat, & tanquam ad paratam victoriam incendebatur. Scipio voti sui compos, ne militum ardor mora collaberetur, nihil cessandum existimavit, sed tan-

quam adhuc divino instinctu impulsus loqueretur, prope cum hoste post tam fausta signa configendum censuit. Quare, cibo sumpto,

pag. 267. καὶ θεὸν ἔργων δὲ. Quinetiam hoc illi Secundi interpretationi potest opponi, quod in hac ipsa pag. sequitur, ὅτι οἱ σύμβουλα νίκης οἱ θεοὶ καὶ τὰς ἐπιμύσαν. Atque idem Secundus, sibi non constans, in pag. illa 265. ubi dicitur καὶ θεὸν, numerum singularem in pluralem mutans, dicit, non sine deorum providentia. Scio alioqui & Socratem dictum fuisse habere suum δαιμόνιον: sed nec ibi genium interpretari nos debere puto. Nec verò Egeria dici potest (ut opinor) fuisse genius Numae: qui primus tali simulatione ad comparandam sibi auctoritatem usus est.

Καὶ ἦ ἴσθι ἄσπερον ἔργον καὶ θεὸν οὐ καὶ πλῆθος κατὰ τήσων.] Scribendum puto ὅτι ἴσθι ἄσπερον ἔργον. Quale enim hoc esset, aliquem κατὰ τήσων ἴσθι ἔργων dici? quum ἔργα vocentur res in bello fortiter gestae, aut etiam simpliciter, facta bellica.

Σωκενέτο δὲ ἄσπερος αὐτὰ ἐνδύειν ὀρεῶν καὶ βοῶν.] Vides ut Beraldis locum hunc reddiderit: at Secundus ita, Et quae volarum tendebant alites, sese, furor quodam divino percitus, vertebat. Quam interpretationem non improbo, & post αὐτὰ hypostigme opus esse dico. αὐτὰ autem intelligi τὰ σύμβουλα νίκης νίκης: quae nihil aliud sunt quam illi αἰανὸν πετομένων. Hoc autem ἐνδύειν ὀρεῶν convenit cum eo quod supra dictum fuit, τὸ βλάμμα (omitto καὶ τὸ χέμα) διαδεῖς πάλιν ὡς περ ἐνδύειν. Paulo post autem pro hoc ἐνδύειν (a quo est illud ἐνδύειν) dicit θεόληπτος.

Scipio
cum hoste
configit.

270

sumpto, milites arma capere iussit, traditōque equitatu Syllano, peditatu Lælio & Martio, ex insperato in hostem deducit. Irruente Scipione & jamjam instante (decem enim tantum modo stadia erant inter utraque castra) Asdrubal & Mago & Masinissa milites, priusquam cibo corpora firmassent, raptim non sine trepidatione ac tumultu instruunt. Conferto tum pedestri tum equestri prælio, Romanus eques superior erat. Nam (qua arte priore prælio usi fuerant) quum valida acricque impressione in Numidas invehentur, nec ipsi propter propinquitatem more suo cedere ac mox in hostem reflecti possent, eis prorsus inutilia tela effecerant. At pedes multitudine inferior ab Aphris premebatur, totumque diem victus cedebat, nec subinde accurrentis atque hortantis Scipionis verbis movebatur: donec ipse imperator, equum puero tradidit, arreptoque scuto solus inter utramque aciem procurrat,

,, κενεῖται

Oi ἄλλοι ἰππέες οἱ ἤδη Ρωμαίων ἐκέρχονται, ὑπό τῆς αὐτῆς μηχανῆς ἀμετασπρίπτε τοὺς Νομίδας διακόντες, ὑποχωρεῖν εἰς τὴν ἄκοντα καὶ ἀπελάυνει. Si sequamur quæ de iisdem Numidis scripta sunt in fine paginae proximè præcedentis, scribendum hîc erit, ὑποχωρεῖν εἰς τὴν ἄκοντα καὶ αὐτῶς ἐπελάυνει. Ita enim ibi, ἤδη Νομίδων αὐτῶν ἀκοντιζόντων τε καὶ ὑποχωρούντων, εἴτ' αὐτῶς ἐπελάυνονται. Secundus ὑποχωρεῖν εἰς τὴν ἄκοντα vertit fugam simillare assueti: quum in illo altero loco ὑποχωρούντων vertisset retrocedentibus. quam interpretationem alteri præfero. Describitur autem ille mos eorum & in Punicæ historia, οἰς ἡμέρας καὶ νυκτὸς ἡδ' ἔργον, ἀκοντίας περικεῖς χερσῶν, ἐπελάυνει αἰεὶ καὶ ἀναχωρεῖν, καὶ αὐτῶς ἐπελάυνει.

Τὸ Σκιπίωνος αὐτοὺς ἐπιθέοντες] Aliquis fortasse malit ἀπελάυνει: sed ne illud quidem suspectum esse debet. Fateor tamen ἀπελάυνει scriptum esse pag. 206, πάντων ἀπελάυνει τε καὶ βοῶν. At paulo post, ἐξ ἧ διὰ πάντων.

Ἐξ ἧ ἐκέρχου ὡς εἶχε μοῖον] Hæc verba, ὡς εἶχε, Secundus vertit, ut erat: at Beraldus omisit. Tu ex meo Thesauro Græcæ linguæ usum hujus generis loquendi disces.

E m.

ἢ κρυφαίτε ἢ Ῥωμαῖοι κινδυνώσον-
 ἢ τι ὑμῶν τῷ Σκιπίωνι. Τότε γὰρ,
 οἱ μὲν ἔγχευς, ἰσθάντες οἱ κινδυνῶν
 φέρεται, οἱ δὲ πάρῳ, πυνθηνομέ-
 νοι, ἔ πάντες ὀργίως ἐκδιύρματοι τε
 ἔ καὶ τῶν στρατηγῶν δεδιότες, ἐπέ-
 δραμον ἐς τὰς πολέμιους μετ' ἀλα-
 λαγμῶν ἔ βίας. ἡ δὲ σὺν ἐνεγκόν-
 τες οἱ Λίβυες, οὐδένων, ἐπιλει-
 πούσης αὐτὰς ἔμεα τῆς δουραμίας
 ἔσθ' ἡσ ἀσπίδος καὶ ἐσπέρων· ἢ
 πολλὸς αὐτῶν δὲ ὀλίγου τότε φόν-
 ἔ γιγνέτο. τῆτο μὲν δὴ τέλῳ ἡ
 Σκιπίωνι τ' καὶ Καρθάγινι μύχνης,
 ἐποφαλῆς ἐς πολὺ θηρομένης. ἀπ-
 ἔθωνον δὲ ἐν αὐτῇ, Ῥωμαῖων μὲν
 ἔκτακτοῖσι, τ' δὲ πολέμιων μύχιοι
 ἢ πεντακισχίλιοι.

Μετὰ δὲ τῆθ' οἱ μὲν Λίβυες ἔπε-
 χάζοντο αἰετὶ μὲν σπείρης, ὃ δὲ Σκι-
 πίωνι αὐτοῖς εἶπετο, βλάπτων τι
 ἢ λυτὰν ὀσάκις κρηταῖάσοι. ὡς
 δὲ οἱ μὲν ἰχυρὸν πὲρ χρεῖαν ἀσὺλα-
 ἔ σον, ἔπτα ἢ ἔσθ' ἡ ἀφθονοῖν ἢ
 ἀγροῦ, ἢ ἔδεν ἄλλο ἢ πολιορκεῖν
 αὐτὸς ἔδθ', Σκιπίωνα δὲ ἠπειρῶν
 ἔτεραι χρεῖαι· Σιλλανὸν μὲν ἀπέλιπε
 τῆσδε πολιορκεῖν, αὐτὸς δὲ ἔπθ' ἢ
 πλεῖ ἄλλῳ Ἰσθρίων, ἔ ἔσθ' ἡ γατο.
 Λίβυων δὲ τ' ἔσθ' ἡ Σιλλανὸν πολιορ-
 κησῶντων, αὐτὸς ἔσθ' ἡ ἔσθ' ἡ
 ἔως ἐπὶ τ' περὶ μὲν ἀφικινοῦνται, ἐς
 Γάδερα ἐπὶ ἔσθ' ἡ Σιλλανὸς ὅσα
 δυνάτων ἡ βλάψας, ἀνεξέσθ' ἡ γυν

quibus Syllanus pro viribus incommodavit. Deinde Carthagi-
 nem

Ἐπικρυφαίτε ἢ Ῥωμαῖοι κινδυνώσοντι ὑμῶν τῷ Σκιπίωνι.] Vel κρητι-
 νθον πὲρ μὲν, vel κινδυνῶν πὲρ ὑμῶν, ἔσθ' ἡ ἔσθ' ἡ Appianum contendi. Nam
 ὑμῶν τῷ Σκιπίωνι pro τῷ ὑμῶν τῷ Σκιπίωνι nimis durè, immo ne Græcè qui-
 dem (ut opinor) dictum esset.

Τῆτο μὲν δὴ τέλῳ ἡ Σκιπίωνι τῆσδε καὶ Καρθάγινι μύχνης.] Habes pag.
 268. Vide annotata in eum locum.

ac voce sublata, Vestro, ὁ Ro-
 mani, exclamat, pericilitanti Sci-
 pioni succurrite. Ad eam enim
 vocem & qui prope adstant,
 intuentes, & qui procul dista-
 bant, audientes in quanto peri-
 culo esset, omnes simul tum re-
 verentia tum metu ducis in ho-
 stem magna vi atque ululatu
 contendunt. Quorum impetum
 Aphri non ferentes (nam pro-
 pter inedia viribus circa vespe-
 ram deficiebantur) pedem referre
 coeperunt. Tum ingens exigu-
 o spatio edita strages. Hunc exitum
 habuit Scipio pugnae ad Careo-
 nem, ancipitis diu & periculosa:
 qua Romanorum octingenti de-
 siderati sunt, hostium quindecim
 millia.

Scipionis
 virtus &
 fortitudo.

Scipio ad
 Careonem
 victor.

Inde Aphros jam cum festina-
 tione se recipientes insequutus
 est, carpendo incurfandoque
 ubicunque assequi poterat. Sed
 quum locum quandam natura
 munitum, & aqua commeatu-
 que abundantem occupassent,
 nec nisi longa obsidione expu-
 gnabilem, quia aliud negotia vo-
 cabant, relicto ad eos obsiden-
 dos Syllano, reliquam ipse Hispa-
 niam peragravit, sibi que conci-
 liavit. Aphri à Syllano obsessi,
 fretum versus, ut Gades trajice-
 rent, cedendo paulatim ibant

nem ad Scipionem rediit. Porro Afrubal, Amilcharis filius, dum circa septentrionalem Oceanum novos delectus habet, à fratre Annibale in Italiam accersitus, per septentrionalis litoris oram, ut Scipionem lateret, iter faciens, superatis Pyrenæis montibus in Galliam trajecit, cum magna Celtiberorum mercenariorum manu. Atque hoc modo Italiam inscientibus in Italiam festinabat. Interea Lucius Roma reversus Scipioni nuntiavit cogitare Romanos de eò cum imperio in Africam mittendo. Quod quoniam jam pridem ipse & votis & spe præceperat, Lælium quinque navibus in Africam ad Syphacem regem cum donis dimisit, tum ut eum admoneret Scipionum amicitiam, tum ut oraret, si in Africam Romani trajicerent, focius illis adiutorque ut foret. Syphax donis acceptis, aliisque remissis, in se facturum annuit. Id senfere Carthaginenses, & ipsi legatos de societate ad Syphacem miserunt. Qua de re Scipio certior factus, si præceptum Carthaginensibus Sypha-

ἐς Καρχηδόνα πρὸς Σκιπίωνα. Ἀσδρούβαν ἢ τὸ Ἀμιλχαροῦ πατρὸς τῶν Βόρειον Ὠκεανὸν στρατιᾶν ἐπιυλκίσαντα ὁ ἀδελφὸς Ἀννίβας ἐκάλει καὶ ἀποδύει ἐς τὴν Ἰταλίαν ἐμβαλεῖν. ὁ δὲ, ἵνα λαλοῖ τὸ Σκιπίωνα, πρὸς τὸ Βόρειον Ὠκεανὸν τὴν Πυρραίων ἐς Γαλατίας ὑπερβαίνει, μετ' αὐτὸν ἐξοιολογῆσαι Κέλτες ἔβη. Ἐὐὐ μὲν Ἀσδρούβας ἄδεις ἐς τὴν Ἰταλίαν, τῶν Ἰταλῶν ἀγροουῦντων, ἠπείρατο. Ἀδμικῶ δὲ διὰ τὴν Ῥώμης ἐπιτιμῶν ἐφορῶν τῶν Σκιπίωνι ὅτι αὐτῶν οἱ ἐν ἀπὸ Ῥώμης αἰχμαλωτῶν στρατηγὸν ἐς Λιβύην ἀποπέμπειν. ὁ δὲ, τῶνδ' αὐτῶν μέγιστα ἐπιθυμῶν ἐν πολλοῦ, καὶ ἐλπίζων ἄδεις ἔσεσθαι, Λαίλιον ἐπὶ νεῶν πέντε πρὸς ὑπέμπευ ἐς Λιβύην, πρὸς τὸ δυνάσει Σύφρακα, ἀδρείας τε φέρωντα, καὶ τῶν Σκιπίωνων ὑπαμνησιν τῆς ἐς αὐτὸν Σύφρακα φιλίας, καὶ δέησιν, Ῥώμης αἰχμαλωτῶν, οὐκ ἀμαρτάνειν. ὁ δὲ ὑπέρατο τὸ ποιῆσαι, καὶ τὰ δῶρα ἔλαβεν. Ἐὐὐ ἀντίπεμψεν ἑτέροις ἀγαθάνοδρον ἢ τῶν οἱ Καρχηδόνοι, καὶ αὐτοὶ πατρὸς συμμαχίας ἐπεστέλλοντο πρὸς τὸ Σύφρακα. Ἐὐὐ ὁ Σκιπίων, πτωχάνοδρος τε καὶ μεταποιοῦ μὲν ἐπὶ Καρχηδόνοις πρὸς

271

Lælius ad Syphacem à Scipione cum donis missus.

Οὐ δὲ, τῶνδ' αὐτῶν μέγιστα ἐπιθυμῶν ἐν πολλοῦ.] Quum hic dicit tantum, καὶ δὲ αὐτῶν μέγιστα ἐπιθυμῶν ἐν πολλοῦ, multo plus est quod eodem dicit, idem describens, in Punica historia, pag. 5. ὁ δὲ Σκιπίων, ἐνδους αὐτῶν ἐπὶ Καρχηδόνοι ἐν πολλοῦ.

Ῥώμης αἰχμαλωτῶν, οὐκ ἀμαρτάνειν.] Ferri non potest hæc lectio, sed Ῥώμης αἰχμαλωτῶν in Ῥώμης mutandum videtur. At Secundus perinde vertit ac si scriptum foret ὅτι, hæc enim sunt ejus verba, cumque rogaret, ut si ipse in Africam transmitteret, sese pro Romano declararet. Ubi notandum genus loquendi Gallicum & Italicum potius quam Latinum, sese pro Romano declararet.

Πτωχάνοδρος τε καὶ μεταποιοῦ μὲν ἐπὶ Καρχηδόνοις πρὸς λαβῶν.] Ex μεταποιοῦ μὲν faciendum puto μέγα ποιῶ μὲν (quo genere loquendi uti-

περὶ λαβὴν ἢ βεβαιώσεως Σύφα-
 κας, ἢ ὡς αὐτὸν ἐπὶ νεῶν δύο
 σὺ τῷ Λαγλίῳ. ἢ αὐτῷ κρατερῶ-
 μένω οἱ πρὸς οὓς τῷ Καρχηδονίῳ ἐπι-
 ὄντες ὡς τῷ Σύφακι, ταύσιν ἄς
 ἔχον μακρὰς ἐπανήρυντο, λαθόν-
 τες τῷ Σύφακι. ἀλλ' ὁ μὲν, ἰσῶν
 ἡρώδου, παρέπαλθεν αὐτοὺς
 αἰδέως, καὶ κρηγῆθη ὁ δὲ Σύφαξ
 ἐξέπειρεν ἀμφοτέρους, καὶ τῷ Σκι-
 πίωνι σωιδέμεν ἰδὲ καὶ πρὸς
 παραγῶν ἀπέπειπε. Ἐ τὸς Καρ-
 χηδονίους ἐφειρόμενος αὐτοὺς αὐτῷ
 κατέειπε, ἕως εὖ βεβιάω τῷ Σαλα-
 σῆς γίνετο ὁ Σκιπίων. ὡς δὲ δὴ
 τοσούτων ἦλθε κινδύνου Σκιπίων,
 καταγόμενος τε ἢ πλείον. λέγεται
 δὲ εὖ Σύφακον ἐσιώμενον συγκα-
 τακλιθῆναι τῷ Ἀσδρουβᾷ. Ἐ αὐ-
 τὸν ὁ Ἀσδρουβᾷ πάλιν πολλῶν ἐρω-
 ῶμενον, καταπελοθῆναι τῷ περὶ τῆ-
 τος, καὶ ὡς τοὺς φίλους ἐπέει-
 πε μὴ μόνον πολεμῶν ἔσθαι ὁ ἄ-
 νηρ, ἀλλὰ καὶ ἐσιώμενον, φοβε-
 ρὸς εἶη.

Τῷ δὲ αὐτῷ χρόνῳ Μάγωνα π-
 τὴς Κελποῦρων ἢ Ἰβήρων ἐπιέμι-

cem sibi adjungeret, non parum
 momenti eam rem habituram
 ratus, duabus quinqueremibus
 cum C. Lælio ad eum conten-
 dit. Appropinquanti terræ, ad
 littusque tendenti Carthaginien-
 sium legati, qui apud Syphacem
 erant, imprudente rege, navi-
 bus quas habebant longis, hos-
 tiliter occurrerunt: sed Scipio,
 quod velo uteretur, celeriter eos
 pratervectus, turò in portum
 appulit. Utrosque Syphax ad hos-
 pitium invitavit, sed clam cum
 Scipione foedus junxit, fidèque
 data abs se dimisit: & struentes
 illi insidias tantisper Carthagi-
 nienfes apud se retinuit, dum
 tantum maris navigasset ut ex-
 tra periculum esset. Hoc discrimen
 adiit Scipio & in itinere &
 in portu. Fama est, Scipionem in
 regio epulo eodem lecto quo
 Asdrubal accubuisse, Asdruba-
 lemque multis de rebus percon-
 tantem, ejus gravitatem admira-
 ratum, ac inter amicos dixisse,
 hujusmodi virum non tantum in
 formidabilem.

Syphax
 foedus jun-
 git cum
 Scipione.

Asdrubalis
 de Scipio-
 ne dictum.

bello, sed etiam convivio esse

Eo ipso tempore accidit ut Celtiberi Hispanique non pauci,
 quorum

tur cum alibi tum pag. 275. ferri certè illud μεταπορεύμενον non potest. Ver-
 rum & ἔπι Καρχηδονίους scribendum puto: id est, adversus Carthaginienfes.
 Secundus vertit, Carthaginienfes anteverttere, tanquam scribens, Καρχη-
 δονίους περιλαβὴν, expuncta præpositione ἐπι. Sed legendo ἐπι Καρχηδονίους
 & exponendo ut dixi, nec περιλαβὴν in περιλαβὴν mutare, nec præposi-
 tionem illam mutare necesse fuerit.

Ναυσὶν ἄς ἔχον μακρὰς ἐπανήρυντο, λαθόντες τῷ Σύφακι.] Secundus
 trivemes quas ipsi habebant, contra eum eduxerunt. quasi τὴς μακρῆς non aliud
 essent quam trivemes. Verbum autem ἐπανήρυντες sunt qui & ita reddant.

Παρεὶ μὲν δὴ τοσούτων ἦλθε κινδύνου Σκιπίων.] Hæc verba, (quæ apud
 historicos frequenter occurrunt) nescio an intellexerit Secundus: malè esse
 interpretatum scio, Hujusmodi pericula evasit. Sed & Beraldus non simplici-
 ter, Hoc discrimen adiit, dicere debuit, verum Tantum discrimen vel Adeo
 magnum discrimen adiit.

Mago Pœ-
nus.
Marti-
us.

272

Hanno
cum tran-
sfugis Sci-
pioni tra-
ditus.

quorum civitates ad Romanos
defecerant, sub Magone Pœno
mererent: quos Martius adortus,
circiter mille quingentos ceci-
dit, reliquis per oppida fuga di-
spersis. Ceterum septingentos e-
quites, pedites sexies mille (alte-
rum agmen Hannonis ducis) in
tumulum quendam compulsos,
eò inopiæ adegit ut legatos de
pace mitterent. Ipse Hannonem
ac transfugas sibi tradi iussit, ac
tum secum de pace agi. Extem-
plo illi comprehensum Hanno-
nem, hæc ipsa audientem, &
transfugas omnes dederunt. Mar-
tius captivos itidem poscit: qui-
bus acceptis, edicit ut pactam &
constitutam pecuniam in locum
planum ac campestre defere-
rant: non enim supplicibus con-
venire loca edita. ubi in cam-
pum descendissent, Vos capitales
(inquit) estis, qui, quum patriæ
vestræ nobis parcant, hostibus
iuncti contra eas arma ferre suf-

δεφραγμα, αν αὐ πόλεις ἐς Ρω-
μαίους μετεπέδοντο καὶ ὁ Μάρ-
κιος αὐτοῖς ἐπιδεδρόμει, χιλίους
μῆρ ἐ πενταχούσιος διεφθέρει· οἱ
ἄ λοιποὶ διεφθον αὐτῶν ἐς τὰς πό-
λεις, ἐτέρους ἢ ἐπταχούσιος ἰππέας
καὶ πίζυς ἑξακχιλίους, Ἀνανθ
αὐτῶν ἡγουμένους, συνήλασεν ἐς λό-
φον ὄρειν, δόποις αὐτῶν,
ἐπεσοῦσαντο πρὸς τὸ Μάρκιον ἀπὸ
προσδῶν. ὁ δὲ ἐπέλεσεν αὐτούς,
Ἀνανθ καὶ τὰς αὐτομάχους ἐκδο-
τας αὐτῶ, τότε πεσοῦσαν. οἱ μῆρ
δὲ ἐ τὸ Ἀνανθ φραττήρην ὄντι σφῶν
σωκορπύωντες, ἐπ τὸ λεγόμενον
ἀργυρόμην, ἐ τὰς αὐτομάχους,
παρέδωκεν. ὁ ἢ Μάρκιος ἦν καὶ
τὰ ἀρχιμάχου. λαβῶν ἢ ἐ ζωῆτα,
ἐπέλεσεν αὐτούς ταυτὴν δόχουσαν
κατενεγκῆν ἀπαντας ἐς τὴν ἐπὶ
χαλκίον. ἐ ἦδ ἀρμύζειν τὰ ἐψηλά-
τερα τῶν περὶ αὐτοῦ. κατενεγκ-
των ἢ ἐς τὸ ποδίον, ἔφη, Ἀξίον μὲν
ἢ, ἡανάτου δὲ δόχουσαν, οἱ τὰς πα-
ἢ, τείδους ἔχοντες ὑφ' ἡμῶν, εἰλεῖδε
ἢ, καὶ τὸ ἔχθρῶν ἐπ' αὐτὰς εἰρε-
ἢ, πύειν.

Ὡς αὐ πόλεις ἐς Ρωμαίους μετεπέδοντο.] Ut hic ἐς Ρωμαίους μετεπέδοντο
dicit, ita pag. 263, ἐς Ρωμαίους μετεπέδοντο. Vertit autem uterque interpres
μετεπέδοντο, defecerant: sed Beraldus, ad Romanos defecerant: Cælius, à Car-
thaginienſibus defecerant, quum hoc deficere sit ἀφίστασθαι, & oporteat ab a-
liquo prius ἀφίστασθαι, deinde ad alium μεταπίθεσθαι. At in illo paginae 263.
loco, μετεπέδοντο vertit Cælius, fidei Romanorum se commiserant: Beraldus,
quæ Romanorum societatem venerant. Ex quibus interpretationibus aliquis mi-
nime conjectura possit assequi Græcum scriptorem tali verbo esse usum. Ha-
bes autem eundem hujus verbi μεταπίθεσθαι usum & pag. proximè sequente:
at initio pag. 270. paulo alium.

Ὁ δὲ ἐπέλεσεν αὐτούς, Ἀνανθ καὶ τὸς αὐτομάχους ἐκδοτάς αὐτῶ, τὰ πε-
σοῦσαν.] Verbum πεσοῦσαν, quod Berald. vertit, de pace agere: Secun-
dus reddit, legationem suam explicarent. Ac illa certè Beraldii interpretatio
nimis restringere verbi Græci significationem videtur.

Ὁἱ τὰς πατρίδας ἔχοντες ὑφ' ἡμῶν.] Non ἡμῶν, sed ἡμῶν, uterque etiam
interpres legendum censuit. Nam & Secundus ita, quod quum singuli vestrae
patriam sub nostro imperio habeant.

Μίχελ

,, τένειν. δίδουμι δ' ἑμῖν, τὰ ὅ-
 ,, πια κρατάρειν, ἀπεδέειν ἀπ-
 ,, ἰέναι. Ἀγωνικισσῶτων δ' ἐν-
 ,, θυ ὁμοῦ πύτων, καὶ ἀνακαρζόν-
 ,, τω σὺν ἀποθήσει τὰ ὄπλα, μω-
 ,, χη γίνεσθαι κρατεροί. Ἐτὸ μὲρ ἤ-
 ,, μις τῶν Κελπιδόρων, πολλὰ δεσ-
 ,, σῶτων, κρατεροί τὸ δ' ἤμισυ
 πρὸς Μάγωνα διεσάθη. ὁ δ' ἄρτι
 μὲν ἐπὶ στρατόπιδον τὸ Ἀνων
 κρατεροτέρων, νυκτὶν ἐξήκοντε κρα-
 κησί: μετῶν ἢ τῶν Ἀνων συμ-
 φορον, ἐς Γάδειρας διέπλει, καὶ λι-
 μὲν κρατησῶτων, ἀπεισοπέ τὸ
 μέλαν, καὶ Μάγων μὲν ἐπὶ δόγίας
 ἡ Σιλανὸς δ' ἀπέσβατο ἢ ὑπὸ
 τοῦ Σικιπῶν, Κάστερα πόλιν
 ἀεθραγαγιάδ: πολεμικῶς δ' αὐ-
 τῶν ἘΚαστακίων ἔχοντων, παρε-
 στρατοπέδωσε, καὶ τὸτο ἐμμένε τῶ
 Σικιπῶν. ὁ ἢ, ἀεθρίμψας πῶ
 πικροσκαλῶ πολυρκίας, εἶπετο,
 Ἐπερθεύων οὐβασθεν ἐς Ἰλυργίαν
 πόλιν, ἢ Ρωμαίων μὲν ἡ φίλη καὶ
 ἢ ἀεθρον Σικιπῶνα, ἀνεκρεδέ-
 σθαι δ' ἐκείνου, κρύφα μετέ-
 δευτο, Ἐστραπὴν ὑποδέξαμεν Ρω-
 μαίαν, ὡς ἐπὶ φίλη, Καρρηθόνιοις
 ἐκδέδρακε. ἂν γοῖεν ὁ Σικιπῶν,
 σὺν ἰργῆ πτοασον ἀραγς ἐξέλειν
 αὐτῶν πρῶτος ἢ τὴν ἀρχία, τὸ
 ἢ κρήης σὺν ἀναγάν, ἔως ἐκρη-
 τισθ. Ἐ ἡ στρατὸν δ' αὐτῶν, ἐδε-
 νος ἐπικελύουσιν, ἔωσθρῶδισα
 τὸ ἀρταγῆς, ἐκτεινον ὁμαλῶς Ἐ
 παυθῶ Ἐ γυνῆας, μέγχι Ἐ τῶ
 πάλιν αὐτοῖς ἐπικητεσκαλῶν. ἀ-
 prius defaivit ira quam urbs solo est aquata. Ventum inde ad Ca-

tinuistis. Sed nihilominus vobis
 permitto depositis armis impu-
 ne abire. Celtiberi graviter com-
 moti, omnes una voce conclama-
 rant, arma se non deposituros.
 Hinc atrox praelium confertur:
 quo pars non inulta caesa est, pars
 incolumis ad Magonem evasit,
 qui paulo antè in castra Hanno-
 nis venerat, sed audita ejus clade
 Gades traiecerat, ubi otiosus in
 magna inopia exitum rerum ex-
 pectabat. Sed missus à Scipione
 antea Syllanus ad Castacem ur-
 bem, ut eam sibi conciliaret, ubi
 nihil pacati respondebatur, para-
 bat obsidere, suumque consilium
 Scipioni significavit. Scipio præ-
 missis ad obsidionem aliquot ma-
 chinis, subsequēbatur: sed in iti-
 nere Ilyrgim oppugnare statuit.
 Fuerat hæc urbs Romanorum
 focia dum superior Scipio vive-
 ret. Quo perempto, perfugien-
 tes ad se ex ea clade Romanos,
 quum (ceu tum quoque amica) Ilyrgis
 excepisset, eosdem Carthaginien-
 sibus prodidit. Hac perfidia irri-
 tatus Scipio, quatuor horis eam
 subvertit. Et quamvis in cervice
 vulnus accepisset, non tamen
 praelium remisit, quoad certa
 victoria apparuit. Milites, nemi-
 ne hortante, prædæ direptionisq;
 immemores (adæo vulnerarat a-
 nimos vulnus imperatoris) nec
 sexui nec ætati pepercerunt: nec
 facem,

Celtiberi
 arma de-
 ponere
 nolunt.

Castace
 urbs.

Ilyrgis
 urbs. Ro-
 manis per-
 fida, ut
 tractata.
 Scipio
 vulnera-
 tus.

Μέγχι καὶ τὴν πόλιν αὐτοῖς ἐπικητεσκαλῶν. Neuter interpres animadver-
 tit usum hujus compositi ἐπικητεσκαλῶν cum pronomine αὐτοῖς: sed perin-
 de verit acsi simpliciter κητεσκαλῶν absque illo dativo usus Appianus esset,
 quum significare velit urbem super occisorum cadaveribus fuisse dirutam.

Castace oppugna-
ta.

Castace
Scipioni
se dedit.

273

Astapa,
Carthagi-
niensium
oppidum.

Astapen-
ses quidvis
perpeti
malunt
quam Ro-
manorum
servitu-
tem.

stacem, copiisque tripartito divi-
sis, urbem Scipio obsidebat, ab
oppugnatione tamen & pugna
abstinebat tantisper dum oppida-
nis respiciendi spatium conceder-
et, quos audiebat ea de re jam
consilia inter se agitasse. Nec
multo post ipsi, caelo quod intra
urbem erat suisque consiliis ob-
stabat praesidio, victores Scipioni
se tradiderunt. Imposito novo
praesidio, mandataque urbis cura
uni ex civibus, integra fama vi-
ro, Carthaginem Scipio regre-
ditur, dimissis ad fretum usque
Syllano & Martio, ut quam latif-
simè possent omnia direptioni-
bus vastarent. Erat autem Asta-
pa oppidum Carthaginensium
semper partis. hujus incolae à
Martio obsessi, satisque praevid-
entes, si expugnarentur à Ro-
manis, sibi extremam impendere
servitutem, pretiosissima rerum
suarum in forum congerunt, &
ligna construnt: super eum cum-
mulum liberos conjugésque sta-
tuunt. Deinde quinquaginta ex
sefe fortissimis viris iurejurando
adactis, praecipiant, quum in eo
rem esse viderent ut urbs capere-
tur, mulierculas liberósque ut
ferro necarent, móxque succen-
so igni scipos jugularent. Inde deos contestati adversus Mar-

Φικάρηθ' ὁ ἔς τὴν Κάστακα ὁ
Σκιπίων, τὸ μὲν ἑσπέρην ἐς τρία δεί-
λε, καὶ τὴν πόλιν ἐφάρμοι μοχθῆς
ἢ ἕκ ἡμέρας, διδὸς ἔτι τοῖς Καστα-
καίοις μεταγνώμεν. καὶ ὅτ' ἤνευεν
αὐτοὺς ἕνα φρουρῶν. οἱ ἢ τοῖς φρου-
ροῦσι σφῶς ἐμποδῶν οὐδὲν ἐπιδέμει-
νοι, καὶ κοροπήσαντες, εὐχετέμενον
τὴν πόλιν τῷ Σκιπίωνι. καὶ τοῖς δὲ
μὲν φρουρῶν ὁ Σκιπίων ἐπίστευτε, ἔ-
τι δὲ πόλιν ἐπέσπειρει ἐνὶ τῷ Καστα-
καίῳ ἐπὶ δοχῆς ὄντι ἀγροθῆς· αὐ-
τὸς δ' ἔς Καρχηδόνα ἀνεβήσθη,
Σιλωνῶν καὶ Μαρκίων ἀπειρημένος
ἐπὶ τῷ πορθρῶν, ὁνοῦ ὅσα δυνάμει-
το. Ἄστει πάλιν ἡ πόλις Καρχηδο-
νίαις αἰεὶ διαμένουσα ὀμολῶ· εἰ
τότε ἔξ Μαρκίων σφῶς ἀπειρημένω-
νου, συζητήσαντες ὅτι Ῥωμαῖοι
λαβόντες αὐτοὺς ἀπὸ στρατοῦνόνται, πρὶν
ἀπειρῶσιν σφῶν ἐς τὴν ἀγροθίαν συν-
βύουσαν καὶ ἕλα ἀπειρήντες ἐπι-
τή, τὰ τέκνα καὶ τὰ γυναῖκα ἐπίση-
σαν ἐπὶ τῷ ὕλῳ. πενήτηνται δὲ
σφῶν ἄριστοι τῶς ἀέτους, ὅταν ἡ
πόλις ἀλλοιότηται, τὰ γυναῖκα καὶ
τὸς παῖδας ἀνελεῖν, καὶ τὸ πῦρ ἀ-
ψαῖ, καὶ ἑαυτοὺς κατασφάξαι. οἱ
μὲν δὲ, μισήσαντες τῆνδε ποιησά-
μενοι τῶς θεοῦς, ἐξέδραμον ἐπὶ τῷ
Μάρκιῳ, εὐχὴ ὑφ' ἑαυτῶν ἔδεν ὁ
ferro necarent, móxque succen-
so igni scipos jugularent. Inde deos contestati adversus Mar-

[Ἄστει πάλιν ἡ πόλις Καρχηδονίαις αἰεὶ διαμένουσα ὀμολῶ.] Notandus iste
adverbii ὀμολῶς usus, quod Beraldus praetermisit: Caelius autem vertit, eo-
dem modo. ita enim hunc locum reddit, quae semper eodem modo in fide Carthagi-
niensium manserat. Videri autem possit deesse aliquod nomen adjectivum
(cujusmodi est πρῆξ, aut φίλι) quod post vel ante διαμένουσα ponatur. Il-
lud certe ὀμολῶ non male fortasse reddatur aequabiliter. At verò in fine pag.
proximè praecedentis ejusdem participii interpretatio ab utroque omiſsa est:
ubi scriptum est, ἑκείνων ὀμολῶς καὶ παθῶν καὶ γυνάικας. Verti autem hic
queat (ut opinor) nullo discrimine.

ἦν αὐτῶς τοὺς φίλους καὶ τοὺς ἰπ-
 πείας ἐπέψαντο. ὀπλιιστάριος δὲ ἦ
 φάλαγγι, τὴν μὲν Ἰ Αστειώνων
 ἡ ἀρατα, ἐξ ἀπορηστικῶν μετρη-
 ῶν. Ρωμαῖοι δὲ ὁμοίως ἐκαστο-
 τουν αὐτῶν, ἀλλὰ τὸ πλεονέκτημα. ἔ-
 ρη δὲ τῆ γη δρετὴ κείρους ἦσαν οἱ
 Αστειῶται. περὶ τῶν δὲ ἀπεντων,
 οἱ πεντηκοντα πέντε γυναικῶν καὶ τὴν
 παρὰ τὰ κρησφάξων, ἔ τὸ πύρ ἐ-
 γείροντες, ἑαυτοὺς ἐπέδωσαν, ἀ-
 κερῆ τῆς πολέμου τῶν νικητῶν ἐρ-
 γαστῶν. οἱ δὲ Μαύριαι, τὴν ἀ-
 ρετῶν τῶν Αστειῶνων κρησφά-
 γων, ἐκ αὐτοῦ ἐς τὰ οἰκῶν περὶ
 αὐτῶν.

Μετὰ δὲ τῶν ὁ μὲν Σκιπίων ἐς
 ἀριστίαν ἐπέστη, ἔ τὸ Μαύριαι
 αὐτῶν δὴ τὴν τὸ στρατόπεδον. ὅσοι δὲ
 ἦ στρατιωτῶν ἴσως ἀσπίδος ἀναλα-
 κειαν τὴν πεπολεσμένην, ἠγροῦντο
 ἦ μὲν ποιῶν ἕδην ἀξίον ἐρηθῆαι,
 ὡς τὸ μὲν ἐξῆν, σφετερίζε-
 σθαι δὲ αὐτῶν τὰ ἔργα καὶ τὴν δό-
 ξαν Σκιπιάνα, ἀφίσταντο δὲ τὸ
 Μαύριου, καὶ ἐφ' ἑαυτῶν ἐστρατοπέ-
 δον, ἐκ τε τῶν φρουρῶν αὐτῶν
 πολλοὶ ἀνέστησαν, καὶ ὡς Μαύ-
 ρων πρὸς δρυῖν φέροντες, ἐ-
 πείθον αὐτῶν ἐς τὸ Μαύριον μετα-
 στέλλειν. οἱ δὲ τὸ μὲν δρυῖν ἐλα-
 βον, στρατηγὸν δὲ δὲ σφῶν ἐλό-
 γηται καὶ ταξίαρχους, καὶ πολλὰ
 ἀλαστομνηστικῶν, ἐφ' ἑαυτῶν ἐπί-
 σταντο, καὶ συνάμεινον ἀλλήλους.
 περὶ μὲν δὲ ὁ Σκιπίων ἐπέστησαν
 ἐν μέρει μὲν τῆς ἀφεικῆσαι, ὅπ
 ἀλλὰ τὴν νοσὸν αὐτῶν ἐκ ἀμείψα-
 το πᾶσι ἐν μέρει δὲ τῶν ἀλλοίς, ἔ-

tit, se morbo prapeditum nondum eos potuisse remunerari: al-
 teras aliis ad quos mali contagio non pervenerat, ut insanientes
 comuni-

tium, ingenti cum tumultu e-
 rumpunt: qui certè nihil minus
 tum ab hostibus timebat quàm ut
 egredi moenibus auderent. Qua-
 re levis armatura equitè que fa-
 cile pulsi: sed ubi armata legio
 advenit, fortissimè quidem Asta-
 penfes in rerum omnium despe-
 ratione dimicabant: sed qui-
 bus virtute non erant inferiores,
 multitudine ab iis vincebantur.
 Omnibus pugnando caesis, quin-
 quaginta illi in urbe foeminas &
 pueros trucidabant: demum suc-
 censo rogo, sese eodem injece-
 runt, nullo victoriae fructu victo-
 ribus relicto. Martius Astapen-
 sium virtutem admiratus, in te-
 cta non saevit.

Foeminae
 Astapen-
 sium &
 pueri tru-
 cidati.

Post hæc Scipio in morbum
 incidit: castris præerat Martius
 tum milites nonnulli, qui luxu
 peculium profuderant, rati, quia
 nihil habebant, nullam sibi la-
 borum mercedem reddi, sed &
 fructum & laudem rerum gesta-
 rum à Scipione interceptam esse:
 à Martio propalam descenden-
 tes, seorsim castra habebant: &
 jam ad eos ex præsidii multi
 confluebant. Tum à Magone ve-
 nire cum pecuniis qui ad defe-
 ctionem hortarentur. Itaque pe-
 cuniis acceptis, novos ex sese du-
 ces centurionisque crearent, ac
 ceteris rebus pro libidine consti-
 tutis, ipsimet se instruebant, in-
 ter seque conjurabant. Hoc ubi
 rescivit Scipio, literas unas sepa-
 ratim ad eos qui defecerant mit-

Scipionis
 morbus.

Milites à
 Martio de-
 ficiunt.

274

commilitones in viam revocarent. Tandem ad omnes simul, tanquam reconciliatos, scribit, se propediem gratiam exoluturum: edicitque ut ad stipendium accipiendum Carthaginem convenirent. Dum autem recitabatur literæ, fuere qui eas suspectas haberent, alii qui fidem habendam censerent. Demum inter se pacti sunt ut universi simul Carthaginem irent. Interea Scipio iis quos secum habuit fenatoribus mandat ut advenientem unumquemque ex seditionis auctoribus ad se adjungerent, & ut amicum moris est, placidè admonitos & in hospitium invitatos clam vincerent. Edicit etiam tribunis ut fidelissimos quosque suorum militum sub lucem gladii accinctos haberent, locisque commodioribus in concione per intervalla occupatis, si quis tumultum excitasset, subito irruerent, & trucidarent, haud expectato signo. Non multo post lucis exortum imperator ad tribunal defertur, præconisque iussi milites ad concionem vocare. Illi in sperato præconio citati, parum decorum fore existimantes si imperatorem nondum plane con-

Γρα μεταπειθῶσιν αὐτοὺς πλαναμένους.] Alibi dicit μεταδιδάσκειν τοὺς πλαναμένους.

Καὶ καταθέσθαι αὐτίκα, ἀνευ παραγγέλματος.] Non placet, ἀνευ παραγγέλματος] ita exponi. Sed quomodo ἀνευ παραγγέλματος dicit, quum jam παραγγέλλεμα daret? Perinde est acsi diceret, Absque alio mandato. sive, Non expressitate alio mandato.

Αἰδύμενοι ἢ ἐπινοοῦντα ἢ σεσητηγὸν σφάν παρακκερτείν.] Longè aliter locum hunc intellexit Secundus quàm Beraldus. Vertit enim, Tanquam rideret, imperatorem egrotum, ipsi vigilantem & sollicitum magis esse. Sed dubium non est quin Beraldi potius interpretationem sequi oporteat. Est enim παρακκερτείν interdum Retinere quempiam abire volentem. Sed recentiorum potius scriptorum est hoc vocabulum. Dixit tamen Dioscorides, τειχας μούσας παρακκερτείν.

να μεταπειθῶσιν αὐτοὺς πλαναμένους· κρινῆ δὲ ἄπειαν ἐπιστολῶν ἀλλήλων, ὡς ἤδη συνηγαγμένοι, ὅτι αὐτὲς αὐτίκα ἀμείψεται. καὶ ἐπιλάσσειν ἐνθὺς ἡλὴν ἐπι σίτον ἐς Καρχηδόνα. ἀναγνωσομένων ἢ τῶτων, οἱ μὲν ἰσάπιδον, οἱ ἢ πιστεύειν ἡξίωσι, καὶ συνειπίθεντο· καὶ πάντες ἄθενον ἐς τὴν Καρχηδόνα ὁμοῦ. προσπίπτων ἢ αὐτῶν, ὁ Σκιπίων προσέειπε τοῖς σινοῦσιν οἱ βουλομένους ἔχουσι τὸ ἐξάρχων πᾶσι τῆς γείτονος προσσημασθεῖσθε προσίπτα, & ὡς ἀπ' ἐνοίας διορθώματα, καὶ ἀποδέξασθαι τε καὶ ἄσπασθαι λαθόντα. προσέειπε ἢ καὶ τοῖς χλιείρχοις, πῶς πιστοῦσθε ἔχουσι ἀφανὸς ἄμφοτερον ἐπιφθέρει ἔχον, καὶ πᾶσι ἑκκαίησθε τῆς ἐκκλησίας ἐκ ἀξιομαρτυρίας καὶ ἀγαθότητος, καὶ τῆς ἐπιπαινήσῃ, κατακρινεῖν καὶ κατακρινεῖν αὐτίκα, ἀνευ παραγγέλματος. αὐτίκα δὲ ἀπὸ φαινομένης ἡμῶν ἐπὶ τὸ βῆμα ἐκομιζέσθε, καὶ τῶν κηρυκῶν ἐς ἐκκλησίαν ἐπορεύσιν ἀπέπεμψεν. οἱ ἢ, ἀφιδίου μὲν αὐτοῖς ἢ κηρύττωσθε ἡγομένον, ἀλλοῦ μὲν ἢ ἐπινοοῦντα ἢ σεσητηγὸν σφάν παρακκερτείν, καὶ

νομίζου-

νομιζόντες ἐπὶ τὰς ἀμοιβὰς καλεῖσθαι, συνδέσει ὄμω πύλοισιν, οἱ μὲν ἀξίωσαι τὰ ἔσθλην, οἱ δὲ καὶ εὐχρηστοί μόνους, ἔφθίσαντες ἔδδ' ἔτι ἐδῆται πᾶσαν ἐπιθῆδαι Σκιπίων δὲ, φρονησὶν ἔχων ἀμφ' αὐτὸν ἀφανῆ. Ἐπειτα μὲν αὐτοῖς ἐπεμείβετο ἔφ' ἰσχυροῦσιν, ἔπειτα ἔφη τῶν ἀπὸν ἀναδύσθην μένοις τοῖς ἀρξασιν' οὐδ' ἐγὼ κηλοσὼ δι' ἕμωσιν. Ἐλέγων ὅτι πρὸς ταῖς τοῖς ἰσχυροῦσιν πρὸς τὸ πλῆθος, οἱ μὲν δὲ δίστειον, οἱ δὲ βουλευταὶ τὰς αἰτίους παρήγγον ἐς τὸ μέσον. ἀναδοσαντων δὲ αὐτῶν, καὶ τοὺς συσχετιώτας βοηθήσασιν σφίσι παρακαλοῦσιν, τὰς ἐπιφθέρουμένους ἐνδύς ἔκτεινον οἱ χηλοσὼ. καὶ τὸ μὲν πλῆθος, ἐπὶ δὲ τῶν ἐκκλησιῶν φρονησὶν ἐδδ' ἐπ' ἰσχυρίας τῶν συνδραστῶν. οἱ δὲ Σκιπίων τὰς εἰς τὸ μέσον παραχθέντας ἀνιστοῦσιν, Ἐμὲ μὲν αὐτῶν τὰς ἐκδοσαντας, ἐπέειπε τὰς ἀρχέωνας ἀπύτων ἐς τὸνδεφθῶν πατρίοις πρὸς δέντας δόπτερον ἔχων, καὶ τοῖς ἀλλοῖς ἀρνησίαν ἐκέρυξεν δίδουσιν. Ἐδδ' μὲν τὸ σφροσπέδον καθίστατο τῆ Σκιπίων.

firmatis viribus diutius remorarentur (adde quòd ad accipienda præmia citari se credebant) omnes undique concurrere, pars sine gladiis, alii solis amici tunicis, præ nimia festinatione vestibus omisissis. Scipio, latenti stipatus præsidio, inprimis eorum facinus graviter accusavit. Sed tamen (inquit) penes solos auctores culpa consistat: in quibus puniendis vestra utar opera. Hæc vix dixerat quum dirempta, quemadmodum innuerat, turba, seditionis principes à senatoribus in medium protrahuntur, exclamantes illi quidem protinus: ac commilitonum opem implorantes. Ad quorum vocem qui admurmurassent, extemplo à tribunis necabantur. Reliqua turba, ut armis obseptam undique concionem vidit, tristis silentio torpuit. Productos in medium Scipio virgis cædi, (sævius eos qui exclamarant) deinde ad paulum deligatos omnes securi percuti jubet: reliquis veniam datur per præconem denuntiat. Hoc in statu erat Scipionis exercitus.

275
Defectio-
nis auto-
res suppli-
cio afflicti
Scipio.

Indibilis

Οὐ φθάσαντες οὐδὲ τῶν ἐδῆται πᾶσαν ἐπιθῆδαι.] Non dicit, οὐ φθάσαντες οὐδὲ τῶν ἐδῆται ἐπιθῆδαι, sed οὐδὲ τῶν ἐδῆται πᾶσαν. Nec certè poterat ita loqui, nisi τοὺς χητῶνας inter ἐδῆται numerare nollet. Non igitur dicendum fuit vestibus omisissis, sed reliquis vestibus omisissis. vel, reliquis vestibus omisso, quem videlicet τοῖς χητῶσι superponebant. Ideoque dicit ἐπιθῆδαι.

Οὐ δὲ Σκιπίων τοὺς εἰς τὸ μέσον παραχθέντας ἀνιστοῦσιν.] Vix queo probare hanc interpretationem, virgis cædi: etiam si ei Secundus assentiatur. Scimus enim, apud hunc quoque ἀμείβεσθαι de illis dici qui cruciatus & tormenta adhibent: ut videre est cùm alibi, tum pag. 258 & 261. Sed illo non hoc interpretati esse modo videntur, ut Scipio more Romano potius quam barbaro usus dici posset. Non ignoro alioqui ἀμείβεσθαι exponi μαρτυρεῖν in hoc Sophoclis versu.

Καὶ γὰρ κατ' εἰκὸν συνδέσει ἀμείβεσθαι.

Sed

Indibilis
regulus.

Indibilis regulus, unus eorum qui cum Scipione amicitiam feceruntque pepigerant, eo ipso tempore quo in castris Romanis seditio vigeat, agrum quandam sociorum Scipionis hostiliter depopulatus erat, & quum adversus eum Scipio exercitum duxisset, strenuè commisso praelio mille ducentos ex Romanis ceciderat: sed amissis suorum viginti millibus, legatisque ad Scipionem de pace missis, imperata pecunia in amicitiam receptus fuerat.

Masiniſſæ
collo-
quium
cum Sci-
pione.

Masiniſſa etiam clam Asdrubale frerum transgressus, cum Scipione in colloquium venit, datâque dextra promisit ei, se, si in Aſſyricam traſiceret, omnem operam navaturum. Virum hunc omnibus in rebus constanti fide, ut â Carthaginiensibus deficeret hujusmodi causa commovit, Asdrubalis ducis, cum quo tum militabat, filia Masiniſſæ desponsa erat, eam Syphax rex deperibat. Carthaginienses, magnum momentum ad bellum præsens fore rati si tam potentem regem sibi adversus Romanos adjunxissent, inconsulto patre filiam ei collocant: atque id Asdrubal, motus viri reverentia, Masiniſſam celavit: sed ille re aliunde comperta,

Mago.

tum Scipionis amicitiam quæſivit. Mago, classis præfectus, rebus in Hispania desperatis, in Ligures Gallosque trajecit, ut inde au-

Ἰνδιβίλις δὲ, ὃ σὺν ἑταίροις πρὸς αὐτὸν δυνάστην, στρατιωτικῆς ἐπιπέδου ἔτι ἢ Ῥωμαίων ἔσθλητος, καὶ τετραπύριον τὸ ἐπὶ τῷ Σκιπίωνι γῆς. καὶ αὐτὸς τοῦ Σκιπίωνος ἐπελάσωντος, ὑπέστη μὲν τὸ ἀγῶνα ἡλικίας, καὶ χιλίας καὶ Ἀλεξανδρίους Ῥωμαίων διεφθέρειν ἀπολομένων δὲ αὐτὸν διαμυσίων, ἔδειτο παρὰ περὶ φεύσας καὶ ὁ Σκιπίων αὐτὸν ἔχρημασι ζήμιόσας, συνήλαστο.

Λατῶν δὲ καὶ Μασσηναίων Ἀσδρούβαν, ἰσχυρὸν τὸ πορτοῦν καὶ Φιλίαν τῷ Σκιπίωνι συνδεδυμένον, ὡμοσε συμμοχλῆσθαι, ἀνὰ ἐς Λιβύην στρατῶν. ἔπειτα δὲ τὸ τοῦ ἀνὴρ ἐπὶ πάντι βίοντος Ἀλεξάνδρου ἀγῶνα Ἀσδρούβου ἔτι τότε οἱ συνώπλιον στρατῶν ἡγῶν ἐς γὰρ ἐξήρητο Μασσηναίων Σύφραξ δὲ ἀγῶνα τὸν δυνάστην ἔρας ἔκτισε τῆς παιδος καὶ οἱ Καρχηδόνιοι μέγα ποιεῖν Σόφραξ ἐπὶ Ῥωμαίων ἀπολαβεῖν, ἔδωκεν αὐτὸν τῷ πατρὶ, ἔδεν ἔτι Ἀσδρούβου πορτοῦν καὶ τῶνδε περὶ φεύσας, ὁ δὲ Ἀσδρούβος αὐτὸν ἐπέκρουπε, τὸ Μασσηναίων ἀνδεδυμένον ὃ δὲ, ἀνδεδυμένον τῷ Σκιπίωνι. Μάγων δὲ ὁ ναυαρχὸς, ἀπογνοῦς δὲ τὸ παράνοτον τὸ ἐν Ἰσπανίᾳ, πλεῖστος ἐς Λίγυρας ἔκειτο, ἔξισο-
λογῆ.

Sed quid si per catachresin seu per hyperbolem ita usus sit illo verbo Sophocles? Habemus tamen & πληγῆν ἀνίητο apud Xiphilinum è Dione.

Καὶ ὁ Σκιπίων αὐτὸν χρέμασι ζήμιόσας, συνήλαστο.] Pro interpretatione verbi συνήλαστο, scribe potius, in amicitiam receptus fuit. Cælius quem Scipio pecunia multatum, in gratiam recepit.

Ἀμμοσίος

λόγῳ. ἢ ὁ μὲν αὖτε ταῦτα λέει, ἢ
 τὰ Γαδίσιον ἀλλεφθῆνα ὑπὸ τοῦ
 Μάγων ἢ οἱ Ρωμαῖοι παρέλαθον.
 εἰρηγυῖς ἢ ἰσχυροῦς ἐπισημοῦς ἐς
 τὰ ἔθνη τὰ εὐχρημμένα ἔπιμπον,
 ἀπὸ τῶν δὲ δεξιάων, μικρὰ αὖτε
 τὴ τετάρτης ἢ περασμένης ἢ ἐ-
 κκοτῆς ὀλυμπιάδῳ, ἀρμύρας ἢ
 ἐπιστάτας αὐτοῖς τῆς εἰρήνης ἐσομέ-
 νους. ἢ αὐτοῖς ὁ Σκιπίων ἀλίγλω
 εἰρηγυῖαν, ὡς ἐπὶ εἰρήνῃ, κραυγα-
 ῖαν, σωφροσίν τὴν τεταρτησίαν
 ἐς πόλιν, ἢ δὲ τὴν ἰταλίας ἰτα-
 λικὴν ἐνάλαστο· καὶ πικρὸς ἐστὶ
 Τροίανος τε ἢ Ἀδριανοῦ, τὴν ὕστε-
 ρον Ρωμαῖοις δεξιάων τῶν αὐτο-
 κροτῶν δεξιῶν. αὐτὸς ἢ ἐς Ρ' ὀ-
 μίαν ἐπὶ πόλιν ποιεῖ διέπλη, λαμ-
 πρῶς τε κερσομητρῶν, ἢ κερσομέ-
 νων ἢ ἀρχαίων ἢ ὀμῶν ἢ κερσο-
 μέτων ἢ ὀπλῶν ἢ λαφύρων ποι-
 κιλαν. ἢ ἢ πόλις αὐτὸν ἐπιφανῶς
 ἐξεδέχετο, καὶ δέξιν αὐτοῖς τε
 ἢ περὶ λόγῳ, ἀπὸ τε τῶν τε
 περὶ κερσομέτων ἢ κερσομέτων
 οἷτε φρονιούτες αὐτῶ τῶν πάλαι
 κερσομετρῶν ἀμολογῶν ἐς ἔργον ἀ-
 ποσῆναι. ἢ Σκιπίων ἄρ, ἢ κερσο-
 μέτων ἢ ἐδεξιῶν.

xilia mercede contraheret. Post
 ejus discessum Gaditani, à Mago-
 ne prodi, in Romanorum ven-
 nere ditionem. Inde primùm a-
 pud Romanos ortus mos, in His-
 paniam, gentibus devictis, ma-
 gistratus annuos mittendi, pau-
 lo ante centesimam quadragesi-
 mam quartam Olympiadem: qui,
 etiam pace provincia præfessent,
 eamque constituerent. Relicto
 utpote pacata regione, haud va-
 lido præsidio, Scipio milites om-
 nnes vulneribus debiles in unam
 urbem compulit, quam ab Italia
 Italicam nominavit, claram na-
 talibus Trajani & Hadriani: qui
 posteris temporibus Romanum
 imperium tenuere. Ipse multa
 classe magnificè instructa, ma-
 gno captivorum numero, pecu-
 niis, armis, spoliisque onusta, Ro-
 mam rediit, splendideque excep-
 ptus est, ingenti incredibilique
 gloria, tum ob juventutem, tum
 in tantis rebus tam feliciter ge-
 stis celeritatem: usque adeo ut
 qui ejus laudi inviderent, eum
 faterentur quæ temere promissis-
 se videbatur, omnia re ipsa præstitisse. Tandem cum omnium ad-
 miratione triumphavit.

Gaditani.

Magistra-
tus annui
in Hispan-
iam primi-
am mis-
si.

Scipio mi-
lites om-
nes vul-
neribus
debiles in
unam ur-
bem cogit.
Patria Tra-
jani & Ha-
driani
impp.

276

Indibi-

Ἀρμύρας ἢ ἐπιστάτας αὐτοῖς τῆς εἰρήνης ἐσομέ-
 νους] Cæl. Secundus ἀρ-
 μοῦς vertit imperatores, sicut ἐπιστάτας, pratores. ita enim ille, qui in pace
 imperatorum ἢ pratorum officio fungebantur. Quæ interpretationes non satis
 aptæ videntur: præsertimque ἀρμύρας interpretari imperatores, non placet.
 Estque & hoc observandum, cum vertere in pace, perinde acsi ὅτι τῆς εἰ-
 ρηνῆς scriptum esset. At ego non dubito quin genitivus τῆς εἰρήνης cum no-
 mine ἐπιστάτας jungere oporteat, perinde acsi diceretur, pacis præfides, vel
 qui pro ei præfessent: vel, qui ad pacem pertinentia moderarentur. At verò ἀρ-
 μοῦς: ab illo genitivo separati puto: quod vocabulum è republ. Lacedæmonio-
 rum petitum esse constat.

οἷτε φρονιούτες αὐτῶ τῶν πάλαι κερσομετρῶν ἀμολογῶν ἐς ἔργον ἀ-
 ποσῆναι] Vocat τῶν πάλαι κερσομετρῶν ea quæ Scipionem esse pollicitum nar-
 ravit

Indibilis
rebellio &
interitus.

Indibilem, qui digressio Sci-
pione statim rebellarat, Roma-
ni duces Hispaniæ præpositi, col-
lecto tum ex præfidiis tum socio-
rum auxiliis exercitu adorti oc-
cidunt: belli concitatores in ju-
diciu[m] vocatos, bonis publicatis,
supplicio afficiunt. Gentibus
quæ arma confociarant, multa
irrogata, armisque ademptis, ob-
fides dare coactis, præfidia vali-
diora imposita. Hunc exitum ha-
bit primus Romanorum in His-
pania conatus.

Posterioribus temporibus Ro-
manis bello adversus Gallos, Pa-
di accolæ, & Philippum Macedo-
nem, occupatis, Hispani hæc
captata occasione, res novas mol-
liri. Ad eos reprimendos Roma
missi sunt imperatores Sempro-
nius Tudertinus & M. Helvidius,
deinde Minucius. Cui, quia ma-
jor erat motus, majoribus copiis
successor missus Cato: juvenis
quidem, at severus, at laboris pa-
turus, κείρονθ' ἐπὶ τῆς κινήσεως γιγνομένης, μετὰ πολέονθ' διωξάμενος
ἐπέμψθη Κάτων, νέθ' ἂν ἐπὶ πάμπαν, αὐστηρὸς δὲ καὶ φιλόπο-

Sempro-
nius Tu-
dertinus,
M. Helvi-
dius, Mi-
nucius, Ca-
to, in His-
paniam
missi.

Catonis
laus.

Ἰνδιβίλις δὲ, αἰχρομένου τ' Σκι-
πίωνθ', αὐδὴς ἀφίστατο ἢ αὐτὸν
οἱ στρατηγοὶ τ' Ἰβηρίαι, τ' ἔρω-
τὸν ἀγείροντες ὅσθ' αὐτοῖς ἦν πε-
ρὶ τὰ Φρέσια, καὶ δυνάμει ἀλ-
λίω δατο τ' ἰσσησαν συναγαγόν-
τες, ἔκτειναν τὰς δ' αὐτίους τῆς
δυστάσεως ἐς κελίην παραγαγόντες,
θανάτῳ μετήλθον, καὶ τὰ ὄντα αὐ-
τοῖς ἐδημόσαν· τὰ τε ἔθνη τὰ σω-
σάμενα αὐτῶν χρέμασι ἐξήκω-
σαν, & τὰ ὄπλα αὐτῶν περιέλα-
το, καὶ ὄμμερον ἤσθησαν, καὶ φρουρὰς
διωκτατοῦσιν αὐτοῖς ἐπίστησαν, καὶ
παῖδε μὲν ἢ εὐδὺς καὶ Σκιπίωνα
καὶ ἢ παρῆναι Ρωμαίων ἐς Ἰβηρίαν
πέποιε ἐς τὸτο ἔλθω.

Χρόνῳ δ' ὕστερον, ὅτε Ρωμαῖοι
Κελτοῖς τοῖς περὶ Παδὸν ἐπολέμωον
& Φιλίππῳ τῷ Μακεδόνι, ἐνωπτε-
ρῶον αὐδὴς ἐς τὴν ἀζολίαν αὐ-
τῶν οἱ Ἰβηρες· καὶ αὐτοῖς ἐπέμψθη-
σαν ὅςτ' Ῥώμης στρατηγὸς τὸδε τὸ
πολέμου, Σεμπερῆνιὸς τε Τευδε-
ρίνθ' καὶ Μάρκθ' Ἐλείδθ'· καὶ
δ' ἐκείρους, Μινέκιθ'. & ἐπὶ τῶ-

ravit Appianus pag. 254. nam & κουφολογῶσιν ibi dixit, quemadmodum hic
κουφολογίαν dicit. Secundus hæc ita vertit, Illi etiam ipsi qui prius ei invade-
bant, eumque levitatis ac jactantia insimulabant, rem ad gloriosum finem addu-
ctum ferebantur. Sed dicendum potius erat, eam ad glor. finem add. ferebantur,
ut Latina Græcis omnino responderent. Intelligere autem oportet eam
levitatem & jactantiam de ejus pomissis, quæ levitatem & jactantiam esse in-
terpretabantur.

Ἐνωπτεροῦσαν αὐδὴς ἐς τὴν ἀζολίαν αὐτῶν οἱ Ἰβηρες] Ut hic dicitur, ἐνω-
πτεροῦσαν αὐδὴς ἐς τὴν ἀζολίαν αὐτῶν οἱ Ἰβηρες, ita legitur pag 209. τὴν ἀ-
ζολίαν τῆσδε ἡμῶν φυλάξας· & pag 212. καὶ τὴν ἀζολίαν ἡμῶν φυλάξαντες.
Sed ad illum hujus pag 276. locum quod attinet, Secundus eum ita vertit,
iterum res Hispania laborare cœperunt: perperam. At rectè Beraldis, Roma-
nis bello occupatis, Hispani hæc captata occasione moliri. pro, moliri cœperunt.
Rectè inquam, nisi quòd omisit interpretationem adverbii αὐδὴς. quum di-
cendum esset, iterum moliri. Possit aliqui magis ad verbum ita reddi hic lo-
cus, Adversus eorum occupationes res novas iterum moliri.

ἡ σιωπὴ τε γρομῆς ἔδεικνυται
 λογῶν ὀριπέτης ὥστε αὐτὸν ἐπι-
 τοῖς λόγῳ ἐκάλουν οἱ Ρωμαῖοι
 Δημόδωρον, πτωχάνθρωπον δ' ἀρι-
 στον ἐν τοῖς Ἑλλησι ῥήτορα γεραιότατον
 Δημόδωρον. ὡς ἵκανέτω δὲ τῆς
 Ἰσθμίας ἐς τὸ κηλομένρον Ἐμπο-
 ριον ὁ Κάτων, οἱ μὲν πολέμιοι πάν-
 τθεν ἐπ' αὐτὸν ἐς τετρακισμυριάς
 ἀνηγέροντο ὁ δ' ἐπὶ μὲν τι τῶν
 στρατῶν ἐγύμναζεν. ὡς δ' ἔμελλε
 συνενεχθῆσθαι μάχῃ, τὸς ναῦς
 ὡς εἶχεν, ἐς Μασσαλίαν ἀπέπι-
 ψεν, καὶ τὸ στρατὸν ἐδίδασκον, ἐπὶ
 τοῖς ἐν αὐτῷ φοβερὸν ὅτι πλῆθος ἀπο-
 χύουσι οἱ πολέμιοι, (τῶν γὰρ ἐν-
 ψυχίαν αἰεὶ τῷ πλείοντι ἐπιχε-
 ρεῖν) ἀλλ' ὅτι νεῦν δὲ πολεμῶν ὡς
 οὐκ ἔχον, εἰ μὴ καταίδημι, ἐδὲ
 σωτηρίαν. ἔπειτα δ' εἰπὼν, αὐτίκα
 σιωθεῖσθαι, οὐκ ἐλπίσας, ὡς περ
 ἔτεροι, τὸ στρατὸν, ἀλλὰ φοβήσας,
 aliorum more ducum, sed terrore repletum militem ad pugnam
 educit.

277

Τὴν γὰρ ἀψυχίαν αἰεὶ τῷ πλείοντι ἐπιχερεῖν.] Non ausim hic dissimulare
 Beraldu in signis interpretacione lapsu esse, quum
 hac, τὴν γὰρ ἀψυχίαν αἰεὶ τῷ πλείοντι ἐπιχερεῖν, ita reddidit, nihil enim
 tam arduum quod animi fortitudine superari non possit. Nam videmus his verbis
 rationem reddi illius quod dictum est, οὐ τῶτο ἔστι φοβερὸν ὅτι πλῆθος ἀπο-
 χύουσι οἱ πολέμιοι. & his duobus verbis, πλῆθος ἀποχύουσι, respondere ad
 illa, τῷ πλείοντι ἐπιχερεῖν. Alioqui certe Appianus, id dicere volens quod
 Beraldi verba sonant, (nam & illud esse verum nemo negaverit) dicere de-
 buisset, non τῷ πλείοντι, sed καὶ τῷ ὑπερβαίνοντι, aut certe aliquo synony-
 mo superlativo uti. Fuit itaque locus hic ita reddendus, *Et suum exercitum
 docebat, non debere hoc metum asserre, quod multitudine superiores essent hostes
 (semper enim a fortitudine maiorem numerum superari) sed quod navibus careremus.*
 De hoc autem & alios quosdam imperatores audimus monentes suos milites
 : & convenit cum eo quod de Lacedæmonis dixit quidam, eos non in-
 terrogare de hostibus, πόσι εἰσὶ, sed πού εἰσι. Ceterum ad locum de quo
 agitur ut revertar, ideo totum libuit interpretari ut consideraret lector, ne
 hoc quidem satis ex mente scriptoris dici, non tantum imminere periculi ab
 hostibus numero superioribus, quantum ex penuria navium. Aliud enim est,
 dicere, non tantum imminere periculi: aliud, nihil periculi imminere. At-
 que hinc discat lector quam periculosum sit interpretari à verbis sui scriptoris
 discedere, etiam ubi nihil esse periculi videtur.

Οὐκ ἐλπίσας, ὡς περ ἔτεροι, τὸ στρατὸν, ἀλλὰ φοβήσας.] Scribendum esse
 ἐπιπέ-

educit. Conserto praelio, ad omnia concurrere, orare, hortari. Et postquam ancipiti Marte ad vesperam usque bellatum erat, cadentibus utrinque non paucis, ipse cum tribus cohortibus subsidiariis excelsum quendam tumulum infedit, unde totum certamen oculis perlustrare posset. Inde mediam sutorum aciem premi conspicatus, inter primos periculo sese obiciens accurrit: atque impetu & clamore turbatis hostibus, victoria principium dedit. Totam noctem hostes insequutus, multis interfectis, castris etiam expugnatis, quum rediret, milites ut victoria auctorem gratulabundi complectebantur. Reficiendis corporibus non nihil quietis datum: tum praeda vendita. Quumque ex omnibus partibus legationes ad eum venirent, primum obsides petiit: deinde literas obsignatas ad singulos populos mittit, ac tabellariis edicit (praescripserat autem diem, & quanto temporis spatio in remotissimam urbem

Catonis
virtus ac
fortitudo.

Catonis
literae &
mandata.

ἐπιπέποιε persuasum habeo. Alioqui ἐλπίσους pro ἐπιπέποιε, novè (nisi valde fallor) dictum esse oporteret.

Γενούσης δ' ἐν χειρὶ τ' μάχης, ἐς πάντα μετεπήδη.] Suspicetur fortasse mecum quispiam ἐς πάντα scripsisse Appianum: aliter tamen & Caelius: qui vertit, *commissio jam praelio ipse in omnem partem hortans sedulo pugnan es, discurrerebat.*

Καὶ μὲν τὸ ἀνέπαυε τῶν στρατῶν.] Beraldus nimium hanc ἀνάπαυσιν sive ἀνάπαυαν restringere videtur, quum ἀνέπαυε τῶν στρατῶν vertit, *Reficiendis corporibus non nihil quietis datum.* Malim igitur, cum Caelio, *Exercitui quietem concessit.*

Ὁ μωραὶ τε ἦπσεν ἄλλα.] Cur ἄλλα ὄμωρα, quum nullorum facta mentio fuerit? Merito certè ab interpretibus illud ἄλλα praetermissum fuit. Posset autem fortasse, expuncta vocula τε, ita scribi hic locus, ὄμωρα ἦπσεν ἄλλα καὶ βιβλία ἐστέρ &c. Alioqui, servando illam particulam, videri posset substituendum π.μ.α. in locum illius ἄλλα. Ceterum vocem βιβλία rectè ab utroque interprete reddi *litteras*, ostendit vox γραμματά, quae postea bis eadem de re dicta fuit, quum jam & γραφῆν dixisset. Sic autem & Dionem illo uti vocabulo memini.

ῥηρούμενης δ' ἐν χειρὶ τ' μάχης, ἐς πάντα μετεπήδη, παραμαλῶν καὶ παραβύτων. ἀκέραια δ' αὐτῆς ἐς δαίμων ἰστέραν ἐτι οὐσίας, καὶ πολλῶν πιπτότων ἐκτεράσθη, ἐς πῶν λοφῶν ὑψηλῶν καὶ τριῶν πύξεων ἐφείρων ἀνέδραμον, τὸ ἔργον ὁμῶς πᾶν ἐποφόρον. ὡς δ' ἐεῖδεν τὸς μέσους τ' ἰδίων μάχιστα ἰσυχλοῦμένους, ὤρμησεν ἐς αὐτὰς ἀσθενδυσῶν: ἔργω τε καὶ βοῇ σιωπεῖσθε τὸς ἐχθρῶς: καὶ ἀσπῶν κητῆρῶν τ' νίκης: διώξῃς τε νυκτὸς ὅλης, ἐκράσθησεν αὐτῶν τ' στρατοπέδου, & πολλὰς ἀπέκτελλεν. ἐπιπύοντι δ', ὡς ἦγεμόνι τ' νίκης σικηδῶν συμπελοκῶμοι: & καὶ τῶτο ἀνέπαυε τῶν στρατῶν, καὶ τὰ λαφύρα ἐπίπρασεν. ἀσθενδύοντων δ' ἐς αὐτὸν ἀπάντων, ὄμωρα τε ἦπσεν ἄλλα, καὶ βιβλία ἐσφραγισμένα ἐς ἐκείτους ἀπέπεραπε, & τὸς φέροντας ἐπέδωκεν ἡμέρα μὲν πάντας ἀποδοῦναι. & ἀεζῆ τῶν ἡμέρων, τεκμηριῶν ὅτε μάχιστα ἐς τῶν

ἐς τὴν πόρρωτάτην πόλιν ἀφίξει) ἐκείθεν δὲ ἡ γραφή ταῖς ἀρχαῖς τὸ πόλεον ἀπίστας, καὶ διαρεῖν τὰ τέχνη σφῶν, αὐτῆς ἡμέρας ἢ τὰ γραμμῶν τα λάβοιν. εἰ δὲ ἀνάθαι-
 ῖς τὴν ἡμέραν, ἀνδραποδομέν ἡ-
 πείλει. οἱ δὲ, ἀρῆ μὲ ἡτήμενοι με-
 γάλῃ μάχῃ, τὰ δὲ ἀγνοίας εἶπε
 μοις εἰδ' ἀπίσι ἑῶτα αἰσσε-
 ῖσθῃ, φροῦδρα, μόνι μὲν, ὡς
 εὐκταφρήθῃ μὲν ἄλλων, μὴ
 ρόνι βοαδύωσι κερρον τε ἐκ ἑ-
 ζοντες ἀδιπέμψαυ αἰσ ἀλλήλως,
 Ἐ τὸς φρατιωτῶν τὸς ἐληλυθότας
 μετὰ τὸ γραμμῶν ἐφιστῶτας σφι-
 σιν ἐυλαδύμροι, τὸ σφίτερον ἀ-
 σφαλῆς ἐκαστο αἰσῶργα πη-
 μροι, τὰ τεῖχη κατὰ ἑρρον μὲν σπυδῆς. ἐν
 ᾧ ἡδ' ἀπαῖς ἑσκακῆν ἐδοκῆ, Ἐ τὸ
 ταχίως εἰργάσθῃ αἰσολαβῶν, ἐφι-
 λοτιμῶν. ἔτω μὲν αἱ πόλεις αἱ
 αἰσῆ ἰσθῶν ποταμῶν, μίας ἡμέ-
 ρας ὑφ' ἐνὸς φρατηγῆματῶ αὐτῶν
 τὰ τεῖχη τὰ ἐαυτῶν κατὰ ἑρρον ἢ
 Ρωμαίοις ἐς τὸ μείλλον ἐνεφῶδι. γε-
 νοῦμα, διεμεναν ἐς πλείστον ἐπὶ
 εἰρήνης.

Ὀλυμπῆσι δὲ ὑπερον τίσσαν-
 σιν ἀμφὶ τὰ πενήκοντα ἢ ἑκατὸν
 ἰψαμετ μίρος subruerunt. Inde factum ut propter infirmitatem
 diutius in pace se continuerint.

Annis aliquot post, circa centesimam & quinquagesimam O-
 lympia-

perveniri posset, subduxerat) ut omnes uno eodemque die literas redderent. Iis autem literis jube-
 bantur singularum urbium ma-
 giftratus eo ipso quo receperunt
 die muros suos demoliri; procras-
 tinantibus captivitas denuncia-
 batur. Illi recens ingenti pralio
 victi, & sibi solis an omnibus i-
 dem imperaretur ignari, in sum-
 mo metu versabantur, quippe
 qui, si soli edictum hoc contem-
 pissent, satis norant se non esse
 ejusmodi ut Romanos terrere
 possent: sin alii omnes paruis-
 sent, ne soli in mora essent me-
 tuebant. Itaque & quia spatium
 non erat nuntios ad sese mutuo
 mittendi, & eorum qui literas
 attulerant presentia urgebat,
 dum singuli privata utilitati con-
 sulunt, omnes impigre sua moe-
 nia dejiciunt. Nam quandoqui-
 dem semel parere decreverant,
 ex celeritate obsequii, si aliis an-
 tevertissent, gloriam captabant.

Hoc pacto omnia circa Iberum
 annum oppida uno die, uno
 imperatoris astuto consilio, suos
 annem oppida uno die, uno
 imperatoris astuto consilio, suos
 annem oppida uno die, uno
 imperatoris astuto consilio, suos

278

Omnia cir-
 ca Iberum
 annum
 oppida u-
 no die mu-
 ros sub-
 ruunt.

Ἐν ᾧ ἡδ' ἀπαῖς ἑσκακῆν ἐδοκῆ.] Novus videri possit usus harum vo-
 cum, ἐν ᾧ ἑσκακῆν: sed ita intelligenda haec sunt, ut si dictum esset: ἐρι-
 λοτιμῶντο, καὶ τὸ ταχίως εἰργάσθῃ ἐκείνο ἐν ᾧ ἀπαῖς ἑσκακῆν ἐδοκῆ.
 id est, illud in quofaciendo semel parere decreverant.

Μίας ἡμέρας ὑφ' ἐνὸς φρατηγῆματῶ αὐτῶν τὰ τεῖχη τὰ ἐαυτῶν κατὰ ἑρρον.]
 Caelius male haec verba ὑφ' ἐνὸς φρατηγῆματῶ, vertit, sola ducis calliditate:
 te: quasi ἑνὸς sit à nominativo εἰς. quum dicat Appianus non per plura φρα-
 τηγῆματῶ, sed per unum hoc effectum esse. Recte igitur Beraldus, uno im-
 peratoris astuto consilio. Magis autem ἀρ' ἐνὸς quam ὑφ' ἐνὸς mihi placeret.

Ὀλυμπῆσι δὲ ὑπερον τίσσαν-
 σιν ἀμφὶ τὰ πενήκοντα καὶ ἑκατὸν
 ἰψαμετ μίρος subruerunt. Inde factum ut propter infirmitatem
 diutius in pace se continuerint.

Lufones à
Romanis
deficiunt.

A Fulvio
Flacco
consule
victi.
Complega
urbis.

lympiadem, cum alii multi Hispani extorres, tum Iberi fluminis accolæ, Lufones, à Romanis defecere. Hi à Fulvio Flacco consule victi acie per urbes diffugere: sed qui omni penitus solo carentis, incertis sedibus degabant, Complegam confugerunt,

πολλοὶ τῶν Ἰβήρων γῆς ἀπορροῦντες, ἀπέστησαν ἀπὸ Ρωμαίων, ἄλλοι τε ἔκ Λύσσων ἢ ἀπὸ τῆς Ἰβήρας ἠνελυτῆται. φρατίζοντας ἐν ἐπ' αὐτοὺς ὑπαὶ Φάλκῳ Φλάκῳ οὐκ ἐκ μέρη' ἢ πολλοὶ μὲν αὐτῶν κατὰ πόλεις διελύθησαν, ὅσοι δὲ μέλειται γῆς ὑπόρου, ἢ ἐξ ἄλλης ἐβίοντο, ἐς Κομωλήραν πόλιν σκέ-

Φυγον,

verba proximè præcedentibus adnectuntur à Secundo, in sua interpretatione. Ita enim ille, Sicque sub Romanis pacata per quatuor olympiades fuerunt, Sequuntur autem ista, Post circa centesimam quinquagesimam olympiadem bona Hispania populorum pars à Rom. defecerunt. perinde videlicet acsi Appianus ita scripsisset, διέμεναν ἐς πλείον ἢπὶ εἰρήνης, ἀλυμπτῶν ὑπερπείρασιν. Ἀμφὶ ἣ τὰς πενήντα. &c. Muto autem τὰ in τὰς, ut vox ἀλυμπτῶν subadiatur, quamvis fatear dicendum potius fuisse, ἀμφὶ τῶν πενήκων καὶ ἑξακωσῆν, ad significandum, Circa centes & quinquages. olympiadem. adeo ut fieri non possit quin locus hic mihi sit suspectus: præferim quum aliquis fortasse defendens quam habemus lectionem, dicturus sit subaudi ἔτη cum illis verbis, ἀμφὶ τὰς πενήκων καὶ ἑξακωσῆν. Sed quomodo illis quatuor olympiadibus cum his centum quinquaginta annis conveniet? Cogor itaque ἐπέχην, nisi prior illa emendatio mea, qua muto τὰ in τὰς, recipiatur, & chronologiæ consentanea comperiat. Beralus (ut vides) pro ἀλυμπτῶν ὑπερπείρασιν maluit dicere, Annis aliquot post. De hoc etiam moneo obiter, Secundum, his verbis, sub Romanis pacata fuerunt, omnia quæ ab Appiano dicuntur, non comprehendere. Hoc enim verba huius sonant, Ac quum Romanis in posterum reddita essent aggressu faciles, longissimo tempore in pace permanserunt. Beralus autem in his duabus vocibus, propter infirmitatem, respexit quidem ad illud διέροδοι, sed ejus significationem non expressit: quum multa & varia sint propter quæ urbes aliquæ dici infirmæ possint: etiam si non reddantur διέροδοι, ob muros ditutos. id est, aggressu faciles, ut dixi: sive, tales ut facile invadi queant.

Τῶν Ἰβήρων γῆς ἀπορροῦντες, ἀπέστησαν.] Omisit Ber. harum vocum interpretationem: at Secundus ex duabus Græcis tot Latinas fecit, quod penuria, propter angustias soli, earum rerum quæ ad victum necessaria sunt, laborarent. Poterat tamen brevius interpretari hoc modo (vel alio huiusmodi) quod penuria soli victum suppeditantis laborarent.

Ἄλλοι τε καὶ Λύσσων.] Hæc omittit idem Secundus: & quum ἐπ' αὐτοὺς ad hos Lufones peculiariter referatur, quod apud eum legitur, eos debellavim, ad omnes simul refertur. Nam post illa quæ attuli verba, de penuria victus laborantibus, sequitur apud eum; Quamobrem, quum in certamen ventum esset, Fulvius Flaccus consul eos debellavit: ac plerique ipsorum in possessiones suas confugerunt. Ubi quæri etiam potest cur πόλεις vertere possessiones quam civitates, aut urbes, maluerit.

Καὶ ἐξ ἄλλης ἐβίοντο.] Verba hæc, ἐξ ἄλλης ἐβίοντο, non sonant tantum, incertis sedibus degabant, sed incertis sedibus degentes victum sibi comparabant, aut, magis vocem Græcam exprimens, vagando victum sibi comparabant. Nisi quis, verbum verbo reddens, ex vagatione dicere malit. Secundus ita, atque rapinis vitam traducebant, quasi verò rapinæ & vagatio idem

valent,

φύσην, ἢ νεώτερός τε ἢ καὶ ὀχνη-
ρός, καὶ ἠύξητο παχέως. ὁ δὲν ὀρμώ-
μυροι τὸν Φλάκκον ἐκέλευον, κρητα-
θῆναι τοὺς σφίσι ἐπὶ τῷ ἀνηρηθῆσαν
ἐκείνου. σάρον τε καὶ ἵππων καὶ ξί-
φου, δόποτέστιν ἐξ Ἰσπανίας, πρὶν
τὴν κρηὴν παθεῖν. ὁ δὲ πολλὰς αὐ-
τοῖς ἔφη σάρον οἶσιν· καὶ τοῖς
σφῆσθεσιν αὐτῶν ἐπορεύθη, τῇ πό-
λει περιεστρατοπέδου. οἱ δὲ ἀνο-
μῶς τῶν ἀπληγῶν σφῶν, αὐτί-
κα ἀπέδιδρασκον, καὶ τὰ τῷ ἐγγύς
βαρδάρων ἐλήζοντο. χερῶνται ἢ δι-
πλοῖς ἰμυποῖς παχέσιν, ἀντὶ χλα-
μύδων αὐτὰ πᾶσι πομπῆμοι, καὶ
τῆτο σάρον ἠγούνται.

Φλάκκον μὲν ἐν Δαδαχῷ ἤλ-
θει ἐπὶ τῷ στρατηγίᾳ Τιβερίῳ
Σεμπερονίῳ Γραχῷ. Καρῶν
ἢ πόλιν, ἢ Ρωμαίων ἢ φίλην, δι-
κῶς Κελπηθῆρον ἐπολιόρμησεν καὶ
ἐπιδιέθη ἢ ἀλώσει, Γραχῷ
σφοδρὰ μὲν ἐπὶ τῶν βουήσων τῇ
πόλει, πειλόντῳ δὲ ἐν κύκλῳ
τοῦς πολεμίας, ἔσθῃ ἔχοντῳ ἔ-
δῃ μὲν ὄσῃ τῇ πόλει πᾶσι αὐτοῖς.
τῷ ἐν πρὸ ἰλαρχῶν Κομίνῳ ἐνδυ-
μηθεὶς πᾶσι αὐτῶν, ἔ Γραχῷ
τὸ τὸλμημα ἀνευγῶν, ἐνεπα-
ρήσατο σάρον Ἰσπανίως, καὶ λα-
δῶν ἀνεμύχθη τοῖς χερτολεγοῦσι τῷ
πολεμίων στανεσιθῶν τε αὐτοῖς,
αἰς Ἰσπανίαν, ἐς τὸ στρατοπέδον, καὶ ἐς
τῷ Καρῶν Δαδαχῶν, ἐμύλν-

urbem nuper conditam, vali-
dāmq; & celeri incremento au-
ctam. Inde profecti Flacco im-
perant ut singulorum virorum
nomine qui superiore bello ceci-
derant, sagum, equum & ensen-
m dependeret: mōxque, priusquam
gravius quicquam obveniret,
Hispania excederet. Dato respon-
so plurima se illis saga allaturum,
Flaccus legatos subsequutus ur-
bem castris postis circumfedit.
Illi animis quān pro tam mi-
naci imperio longē demissiori-
bus, fugā sese mandarunt, ac vi-
cinorum barbarorum agros per-
populati sunt. Utuntur autem
duplicibus vestimentis, crassis,
chlamydidum vice, & fibulis con-
nectunt, eaque saga appellant.

Flacco in imperio successit Ti-
berius Sempronius Gracchus, eo
ipso tempore quo Celtiberorum
viginti millia Carabim urbem
Romanorum sociam obside-
bant. Quam quia fama percre-
buerat captum iri, eo majore
Gracchus studio opem ferre pro-
perabat. Quum autem circumfu-
sis undique urbi hostibus, adven-
tum suum obsessis significare
non posset, Cominius quidam,
turmae equitum praefectus, re-
prius perpensa, & Graccho quid
pararet admonito, sagum Hispa-
nico ritu induit: & hostium pabularioribus clam sese admiscens:
ut Hispanus castra eorum subit: inde ad urbem cursu delatus, op-
pidanis

Flacco Ti-
ber. Sem-
pronius
Gracchus
successor
missus.
Carabis
urbs, ob-
fessa.

Cominū
commen-
tum.

valeant, ac non possit aliquis rapto vivere, etiamsi non vagetur atque
erret.

Πειλόντος δὲ ἐν κύκλῳ τοῦς πολεμίας.] Pro πειλόντῳ, quod tolerari non
potest, videndum annon ferri possit πειλίοντῳ.

279

Supplices
cum ramis
acceden-
tes.

Gracchi a-
futura.

Complega
capta.

pidanis nuntiat Gracchum ad-
ventare. Ita illi fortiter omnia
perpeffi, die tertio adventu Grac-
chi hostibus digressis, obsidione
exempti sunt. Eodem tempore
ex Complega urbe egressa homi-
num viginti millia, cum ramis
supplicantium more in castra
Gracchi venientia, ubi appro-
pinqussent, ex improvifo muta-
tis animis impetum fecerunt,
& tumultu pavoréque omnia re-
pleverunt. Singularem astutia Grac-
chus simulata fuga, castra defe-
ruit: mox conversus, & direptioni
intentos adortus, plurimos ce-
cidit: urbéque potitus, finitimos
etiam perdomuit. Post hæc divi-
fio inopibus agro, datisque ad ha-
bitandum sedibus, cum omnibus
ea loca incolentibus populis fœ-
dus junxit, diserte hac conditio-
ne ut populi Romani amici es-
sent. Datum acceptumque jusju-
randum, sequentibus bellis Ro-
manis ipsis gratissimum. Ob eas
res clarum jam tum in Hispania,
tum Romæ, Gracchi nomen erat,
magnificèque triumphavit.

σεν ὅτι Γράκχῳ ἐπίοι. οἱ μὲρ δὴ
δισωθήσων, ἐγκρατερήσαντες τῆ πο-
λιορκίᾳ μέγιστοι Γράκχῳ αὐτοῖς
ἐπῆλθε μὲν τελευτῆν ἡμέραν, καὶ οἱ
πολιορκούντες ἀπάνιστον. διωμύ-
λοι δὲ οὐκ ἔδ Κομπλέγας διετρε-
χον ἐς τὸ Γράκχου στρατοπέδον οὐ
ἰκετησίμῳ, καὶ πλησίον, ἀδο-
κῆτας ἐπέδεντο αὐτῷ, καὶ σιω-
πέραξαν. ὁ δὲ ἐμνηστῆρας ἐξέλιπον
αὐτοῖς τὸ στρατοπέδον, ἔωπαρέ-
νωτο φεύγειν. ἔπειτα Διάρραξιον
ἐπιστραφεῖς, ἐπέπεσον τε ἔπλεί-
στους ἐκτείναν, καὶ τὸ Κομπλέγας
κατέχευε ἔπειτα ἄπεικων. τὸς δὲ ἀ-
πορροῦ σιωπῆσε, ἔπειτα αὐτοῖς
διεμέτρε, καὶ πάντων ἐδνεσον ἐν τοῖς
τοῖς τῆδε σιωπῆρας ἀκείλοισι, καὶ
ἀς Ῥωμαίων ἔσονται φίλοι ὄρητος
τε ὄρητος αὐτοῖς καὶ ἐλαβῶν, ἐπι-
πορήτους ἐν τοῖς ὑστερον πολέμοις
πολλὰ μὲν ἡγοράδρους διὰ καὶ ἐν
Γόνημι καὶ ἐν Ῥώμῃ διανομῶν ἐ-
χέστω ὁ Γράκχῳ, καὶ ἐδελεί-
βουσε λαμπρῶς.

Ἐπει

Διέτρεχον ἐς τὸ Γράκχου στρατοπέδον οὐ ἰκετησίμῳ.] Pro his duabus Graecis vocibus, οὐ ἰκετησίμῳ, tot Latinas habet Secundi interpretatio, *Ramos olivæ manibus ferentes, supplicantium ritu, veniamque petentium.*

Πλησίον, ἀδοκῆτας ἐπέδεντο αὐτῷ, καὶ σιωπέραξαν.] Idem dicit, *Quum ad imperatores propius accessissent: quum unius tantum fieri mentionem ab Appiano videamus. Sed & καὶ σιωπέραξαν, non bene vertit, Eisdemque in magnum discrimen adduxerunt.*

Καὶ τῶν Κομπλέγας κατέχευε καὶ ἔπειτα ἄπεικων.] Hunc genitivum sequentibus jungit Secundus in hac sua interpretatione, *Cassique eorum plurimis, Complega potitus est. Horum vero agrum & vicinorum iis assignavit qui egere viderentur.* Videmus tamen jungi sequentibus non posse, nisi ordine verborum mutato, & quibusdam additis, ita legatur, καὶ τῶν Κομπλέγας κατέχευε. τῶς δὲ ἀπορροῦ σιωπῆσε, καὶ γὰρ ἐνεῖον καὶ ἔπειτα ἄπεικων αὐτοῖς διεμέτρε.

Διὰ καὶ ἐν Γόνημι καὶ ἐν Ῥώμῃ διανομῶν ἐχέστω ὁ Γράκχῳ.] Vix perfluferint sibi multi διανομῶν ab Appiano dictum de eo ejus clarum seu magnum sit nomen (tanquam διάνομος sonet tantum eum qui duplex no-

men

Εἴπειν δὲ ἐ πολλοῖς ὕστερον πό-
 λιμα ἀλλοῦ ἡγερέθη ἀπὸ Ἰβηρίων
 χυλιπτόσ, ἐν τοιαύτῃ ἀποφάσεως.
 Σεργὴν πόλιν ἐστὶ Κελτιβήρων τῶν
 Βελῶν λεγομένων μεγάλη τε καὶ
 δυνατή, καὶ ἐς τὰς Σεμπερῶν
 Γρακχοῦ στυγίως ἐνεγεγραπτο.
 αὐτῇ τὰς βραχυτέρας πόλεις ἀνω-
 κίζεν ἐς αὐτὴν, ἔ τείχεσ' ἐς πο-
 σιράκων τεταδίως κυκλῶ ἀπεβέβα-
 λετο Τιτθους τὸ ὄνομα ἡρώδ' ἀλλο-
 λο στυλιανῶν ἔξ ἐς τῶν. ἡ δὲ
 σύγκλητος πύργον, τὸ, τε τεί-
 χος ἀπηγόρευε τειχιζέειν, καὶ φό-
 ρος ἦτε τὸς ἑραδέντας ἐπὶ Γρακ-
 χου σφραγισθέντες τε Ρωμαίοις
 ἀποσέπασε. καὶ ἡδ' ἐστὶ ἀπὸ Γράκ-
 χου στυδιανῶν ἐκείλων. οἱ δὲ ἀπὸ
 ἡρώδ' τείχους ἔλεγον, ἀπηγόρευ-
 θαι Κελτιβήρων ὑπὸ Γράκχου μὴ
 κτίζειν πόλεις, ἐ τειχιζέειν τὰς ὑ-
 αρχήσους. ἢ δὲ φέρον καὶ τὸ ἕνω-
 νιρεν, nullum verbum esse factum : tributa autem & militiam

Annis non multis post, no-
 vum de integro bellum in Hispa-
 nia exarfit hac occasione, Se-
 geda, Celtiberorum qui Belli co-
 gnominantur, urbs ampla & po-
 tens, foederique Sempronii Grac-
 chi adscripta, minoribus oppidis
 excitos cives ad se traducebat,
 murumque in ambitum quadra-
 ginta stadiorum ducebat, Titthios
 (ea gens vicina fuit) idem facere
 compulsus. Senatus certior fa-
 ctus, primùm vetare murum ex-
 trui, deinde tributa à Graccho
 imposta postulare : postremò ut
 cum Romanis militarent (nam
 & hoc in Gracchi passione jube-
 batur) imperare. Quod ad mu-
 rum attinet, responderunt Celti-
 beris quidem interdictum à Grac-
 cho ne novas urbes conderent: at
 ne veteres instaurarent aut mu-
 nirent, nullum verbum esse factum : tributa autem & militiam

Novum
 bellum in
 Hispania.
 Segeda
 urbs.

Celtiberi
 Belli.

men seu duo nomina habeat) at si ἀεινύμῳ eum scripsisse dicant, id signi-
 ficare volentem, cum alios aliorum scriptorum locos tum vero quosdam e-
 jus sibi assentientes habebunt. Quibus addi poterit hic pag. 657. καὶ τὸ πέ-
 τερτον τείχεσ', ὃ ἀεινύμῳ αὐτοῖς ὄν. Sed quid asserri contra adversus hanc
 eorum dubitationem possit, dicam annotatione quadam in paginam 311.

Σεργὴν πόλιν ἔστι Κελτιβήρων ἢ Βελῶν λεγομένων.] Ita Secundus, Urbis
 fuit in Celtiberorum finibus, qui Belli appellantur. Beraldis autem (ut vides)
 Celtiberorum, qui Belli cognominantur, urbs. Atqui ab utroque dicendum
 fuit eorum Celtiberorum, nequis falleretur, existimans omnes Celtiberos ita
 cognominari. Talem autem in errore incidere qui ex hujus ipsius scri-
 ptoris verbis non intellectis, id cognomen esse omnium Celtarum credide-
 runt: quod ille certæ cuidam illorum parti tantummodo tribuit. Ad Secun-
 dum quidem certè quod attinet, eum de omnibus Celtiberis illud non intel-
 lexisse ostendit quod paulo post apud eum sequitur, Hujus exemplum Tit-
 thios, Celtiberorum nationem alteram ad idem faciendum induxit. Ceterum
 hanc gentem Titthios non hic solum sed aliis omnibus in locis idem Secun-
 dus appellat, suum (ut credibile est) exemplar sequens, quod à nostro dif-
 ferebat.

Καὶ φόρος ἦτε τὸς ἑραδέντας ὅτι Γρακχοῦ.] Ita vertit Beraldis ut si
 legeretur ὑπὸ Γρακχοῦ: at Secundus ὅτι retinens, sic reddidit, tributo-
 rumque solutionem, qua Gracchi tempore imposta fuerat. Sed Beraldo potius
 assentior.

ab ipsis Romanis post Gracchum remissam. Et ita se res habebat. sed quum senatus ejusmodi privilegia alicui indulget, semper hanc addit exceptionem, quandiu sibi populoque Romano libuerit. Itaque adversus eos missus est Nobilior cum exercitu fere triginta millium. Cujus adventum ut praefensere Segedenfes, quia murus nondum perfectus erat, cum uxoribus ac liberis ad Arvaccos fugere, precatique ut exciperentur, non modo excepti sunt, verum etiam Carus quidam Segedenfis, vir bello strenuus habitus, dux est electus: ac tertio post delatam imperii summam die, viginti millibus pedutum, equitum quinque, locum quendam insidiis peropportunum & arboribus vestitum infedit. Inde praetereuntes aggressus Romanos, diu aequo Marte depugnavit. Tandem civium Romanorum sex millibus occisis (non parva clades hac urbi fuit) fortiter vicit: sed dum post victoriam effuso inordinatoque agmine persequitur fugientes, Romani equites, qui impedimenta servabant, facto impetu tum Carum ipsum gnaviter dimicantem, tum alios non pauciores sex millibus cadunt. Praelium nox diremit. Accidit autem haec clades eo die quem Romani Vulcano sacrum

Nobilior
Roma missus
contra
Segedenfes.

Arvacci.

280

Carus,
dux.

Clades
Romano-
rum.

Cari inter-
ditus.

Die Vul-
cano sacra
Romani

γίας τῶν αὐτῶν ἔφασαν Ῥωμαίων ἀφείδῳ μὴ Γρακχῶν. Ἐπὶ οὖν ἤσαν ἀφειμένοι. δίδωσι δὲ ἡ βουλὴ τὰς τοιαύτας δωρεάς, αἷε ἀεσοπθίσει, κρείας ἴσοσθι μίχρα ἀν αὐτῇ καὶ τῷ δήμῳ δοκῆ. εὐατηγὸς οὖν ἐπὶ αὐτὸς Νωσέλιον ἐπέμπετο μὴ εὐατηγὸς ἢ πολὺ τερμυελίαν ἀνδρῶν ἀποδέσει. ὃν ἐπειδὴ σφίσι οἱ Σεγηδάται ἀεσοπθίοντε ἐγνώσαν, ἔπω τὸ τέχνη ἐπιτέλιαντες, ἔφασαν ἐς Ἀρρυάκην μὴ παῖδων Ἐγνακῶν, Ἐσφίς ἰαπιδέχεται τὸς Ἀρρυάκην παρεκάλου. οἱ δὲ ἰαπιδέχονται τε, καὶ Κάρον αὐτῶν Σεγηδάτων, πολεμικὸν εἶνα νομιζόμενον, ἀρρωτη εὐατηγῶν. ὁ δὲ τρίτη μετὰ τὴν χειρτεσίαν ἡμέρα δισμυρίου πεζοῦς καὶ ἰπώεις πεντακίχλιους ἐς πᾶν λόχμῳ ἐνεδρεύσας, παρεδύουσι τοῖς Ῥωμαίοις ἐπεθετο καὶ μάχης ἐπὶ πολὺ ἀγχαμάλου γνομένης, ἐπράται τε λαμπρῶς, καὶ Ῥωμαίων τῷ ἐξ ἄσπερ ἐκτῆσαν ἐς ἔξακίχλιους ὡς μέγα τῇ πόλει γηρόσθ τὸ ἀτύχημα. ἀτύχου δὲ αὐτῶ τῷ διώξῃ ἐπὶ τῇ νίκῃ γνομῆς, οἱ τὴ σπασόμενοι Ῥωμαίων φυλάσσοντες ἰπώεις ἐπιδραμον, Ἐ Κάρον τε αὐτὸ ἀριστοῦντε ἔκτειναν, Ἐ ἰτίρως ἀμφὶ αὐτὸν (σὸν ἐλάσους καὶ οἶδε τῶν ἔξακίχλιων) μίχρα νῦν ἐπλάδοσαι διέλυσεν. ἐγίνετο δὲ ταῦθ' ὅτε Ῥωμαῖοι τῷ Ἡφίστῳ τὴν ἰορτίῳ ἀρῶσαν. ὁ δὲν εἰδὸς ἀν ἐκὼν ἀρῆξεν ἐξ ἐκείνου μίχρην

Καὶ σφίς ἰαπιδέχεται τοὺς Ἀρρυάκην παρεκάλου.] Araschos & hic & aliquanto post Secundus vocat: sed in sequentibus Arvaccos etiam, necnon Arbacos: si quidem haec omnia sic ab eo scripta sunt.

Καὶ Κάρον αὐτῶν Σεγηδάτων.] Malim ἐκ τῶν Σεγηδάτων.

Ὁ δὲν εἰδὸς ἀν ἐκὼν ἀρῆξεν ἐξ ἐκείνου μίχρην.] Secundi interpretatio quaedam

μέγλης ὡδὴ τὴνδε τὴν ἡμέραν. Ἀρνακκῆς μὲ οὐν εὐθύς αὐτῆς νοκτος ἐς Νομαντίαν, ἢ δωματωτάτη πόλις τῶν, σωεληγυτο, κὺ στρατηγῶν, Ἀμῶνα & Δευκῶνα ἤρουντο. Νωβελίαν δ' αὐτοῖς τεισίην ἡμέρας ὕστερον ἐπελθὼν παρεστρατοπέδωσεν ὄπισθε τεισίαν πρὸς ἄρων κὺ εἰκισιν. παραγῆνοδραν ἢ οἱ Νομῶδων ἰππῶων τελαγκσιαν, οἷς Μαυονάσῃς ἐπεπομφῆ, & ἐλεφάντων δέκκα, τὴν στρατὸν ἐπέγη τοῖς πολεμίοις, ἀζῶν ὀπίσω τῶ θηρία λανθάνοντα. κὺ θηρομάχης ἐν χειρὶ δ' μέγλης, οἱ μὲ ἀνδρες διέστησαν, τὰ ἢ θηρία ἐξεφαίνετο. & οἱ Κελπίθηρες, αὐτοὶ τε κὺ οἱ ἰπποῖ σφῶν ἔπραν ἰωραχῆτις ἐλεφάντως ἐν πολέμοις, ἰδορῶδουῶτο κὺ κρατεφόρον ἐς τὴν πόλιν. ὃ ἢ κὺ τοῖς τείχεσιν αὐτοῖς ἐπέγη, κὺ ἐμάχετο θηρομάχης, κὺ ἐλεφάντων πρὸς ἐς τὴν κεφαλὴν λιθῶν μεγάλων καταπίπτοντι πάλιν, ἢ ἡγελάτη τε κὺ εὐνοήσῃς μερισον, ἐς τὰς Φιλους ἐπεσπέφεθ' κὺ ἀνῆρει τὸν οἰκισίαν, ἢ Δακρυῶν ἐπ' φίλον ἢ πολέμοιον. οἱ τε ἄλλοι ἐλεφάντως πρὸς τὴν κείνου βολῶν Δακρυῶν χθόντες, ὅμοια πάντες ἔδραν, κὺ τοῦς Ρωμαίοις σωεπύτιων τε κὺ eadem & ipsi facere, passimque

celebrant. Inde nonnisi coacti eodie in hostem dimicant. Ea ipsa nocte Arvacci Numantiam, validissimam urbem, conveniunt, novisque duces creant, Ambonem & Leuconem. Triduo post Nobilior subsequutus, ad viginti quatuor stadia castra munit. Tum ad eum trecenti equites a Masinissa missi cum decem elephantis accedunt. Quibus assumptis in hostem aciem promovet, belluasque post principia, ne conspici ab hostibus possent, locat. Commisso praelio, quum se acies diduxisset, belluæ ex improvise conspectæ tantum terroris injecerunt tum Celiberis tum eorum equis, qui antea nunquam elephantos viderant, ut terga vertentes in oppidum fugerent. Fugientibus instans Romanus imperator, mœnibus elephantos admoveret. Ibi acriter pugnatum, quoad elephas ingenti saxo in caput adacto sauciatus iras concepit, & immmani clamore edito in suos conversus, sine discrimine amicus an hostis esset, in obvium quemque sævire cepit. Ceteri ad ejus vocem turbati Romanos proterere, disjicere &

nisi coacti non dimicant. Numantia. Ambo & LeucoDuces.

Elephas vulnecratus tam in suos quam

dam voces necessarias omittit. hæc enim sunt ejus verba, *Ex eo tempore nemo ipsonum nisi coactis iniit pugnam.* Neque enim Appianus in tam ab eo tempore fuisse pugnam negat, præterquam ab iis qui coacti fuissent: sed in tam eo die: Vulcanalium inquam die. Præterea dicendum potius fuit, *invenit*: ac fortasse ita Secundus ipse scriptum reliquit. Verum ne illud quidem præterendum est, non dici *μέγλης συμβῆναι*, aut *μέγλης συνάπτεσθαι*, sed *μέγλης ἀρξεν*.

Οἱ ἄλλοι ἀνδρες διέστησαν, τὰ ἢ θηρία ἐξεφαίνετο.] Secundus paulo obsecutus. *Pugna incepta ex templo viam aperuit elephantis.* Ut autem hic *διέστησαν* sonat *διεσπῆσαν*, à *διέστη*: ita in fine pag. 274. *διαστήσασθαι*, diducere: à *διέστησε*.

in hostes
fœvit.

281

Romano-
rum fuga.

Biasius.

Ejus inte-
ritus.

Oculis urbs
ad Celti-
beros
transit.

Frigoris
vis.

ruere. Ceterum solent elephan-
tes, quum turbati sunt, omnes
pro hostibus habere, ac propter
hanc perfidiam à nonnullis com-
munes hostes vocantur. Fuga in-
de Romanorum effusa fieri cœ-
pta est: quam intuiti è mœnibus
Numantini, eruptione facta in
palatos illati ac insecuti quatuor
millia trucidant, elephantis tribus
multis armis signisque captis.
Celtiberorum circiter duo millia
defiderata. Nobilior, quum se ex
hac clade tantulum collegisset,
commeatum, quem hostes ad A-
xenium urbem congesserant, fru-
stra oppugnare conatus, amissis è
suis non paucis, noctu in castra
rediit. Inde Biasium (præerat is
equitibus) ad vicinam quandam
gentem misit, ut juncta amicitia
equestria auxilia posceret. Red-
eunt, & aliquot equites secum
adducunt, Celtiberi insidias te-
tenderunt: quibus detectis, socii
quidem fugère: sed Biasius & qui
cum eo erant Romani multi in-
terfecti sunt. Tam crebræ offen-
siones & clades etiam sociorum
animos avertère. Oculis urbs, in
qua Romanorum commeatus &
pecunie asservabantur, ad Celti-
beros transit. Rebus omnibus
diffidens Nobilior, in castris pro
præsenti facultate rectis & obstru-
ctis hybernavit. Sed inopia frum-
menti (habuit autem secum quic-
quid habuit) magna fuit. Adhæc
crebræ grandines & frigoris vis
non parum milites afflixit: usque
adeo ut multi inter lignandum,
alii in hybernaculis ob angustias
frigusque morerentur.

ἀνέτεμενον & ἀνέριπτον. ὅπρι ἀεὶ
θοροῦσθοντες οἱ ἐλεφαντες αἰχμαστὶ
πύχην, ἢ πάντας ἡγενομένην πο-
λεμίων: ἢ πῆρες ἀπὸ τῶν τῶν
ἀπίστῳ αὐτοῦ κηλοδοσι κηνοῦ πο-
λεμίων. Φυγὴ οὖν τῶν Ῥωμαίων ἐ-
γίγνωτο ἀπαικτῶν. ἡ δὲ οἱ Νομάν-
τιοι κηποδοσι δὲ τῶν τῶν τῶν, ἐξί-
δοσι, ἢ διακοντες ἐκτεταναν ἀν-
δρας μὲν ἐς πετρακιχιλίους, ἐλέ-
φαντες δὲ τρεῖς: ὅσπλα τε πολλὰ
καὶ σημεῖα ἔλαβον. Κελτιβερων δὲ
ἀπίστῳ ἐς διακίλιους: ἢ οἱ Νω-
βελίων μικρὸν ἐν τῶν πετρακιχιλίων
ἀναλασῶν, ἀρῶν μὲν πῆρες τῶν πολε-
μίων ἐπεχειρεῖ αἰσθῆ. Ἀξένιοι πόλιν
στωρδὲ μὲν: οὐδὲν ἢ ἀνίστα, ἀλ-
λά κἄν τῶν πολλοῦ δόσβαλῶν,
ἐπιπύλῳ ἐν κητὸς ἐς τὸ στρατοπέ-
δον. ὅθεν Βιήσιον ἰππευχον ἐπι συμ-
μαχίαν ἐς πηγενοῦνον ἐδιπ-
πεμπν, ἰππῶν δισμυ. οἱ δὲ
συνεπεμψαν αὐτῶ πῆρες ἰππῶν,
αὐτὸς ἐρχομένους ἐλάσαν οἱ Κελτιβέρ-
ρες. ἢ τῶν οὐδράς ἐμφανέσις, οἱ
μὲν συμμαχοὶ διεδιδρασκον: ὁ δὲ
Βιήσιον, μαχόμενον, αὐτὸς τε
ἢ σὺ αὐτῶ πολλοὶ Ῥωμαίων ἀπέ-
θανον. συνεχῶν δὲ τῶν δὲ πετ-
σμάτων αὐτοῖς ἐπιγχομένων, πό-
λις Οὐκίλις, εἴθα ἢ ἀρῶν καὶ τῶν
ρηήματα ἡ τῶν Ῥωμαίων, μετῆ-
δου ἐς τὸς Κελτιβέρρες. ἢ οἱ Νω-
βελίων ἀπίστῳ ἀπασιν, ἐν τῶν στρα-
τοπέδῳ διεχέμαξ, σενάσις ὡς
ἐδωκῆ, ἢ τῶν ἀρῶν ἔχον ἐν-
δον, καὶ κηκοπαδῶν αὐτῶ τε τῶν
ἀρῶν τῶν ὀλιγοτήπ, Ἐνιστῶ
ποκίότηπ, καὶ κηνοῦ κηλεπότηπ,
ὡστε πολλοὶ τῶν στρατωτῶν, οἱ μὲν,
ἐν τῶν φρυγανισμοῖς, οἱ δὲ, ἐν-
δον, ἰσθὸς στωρδὲ καὶ κηνοῦ
ἐπύλλωτο.

Τὸ δ' ἐπιόντων ἔτους Νωθε-
 λίου μὲ ἐπὶ τῶν στρατηγῶν ἀφι-
 κνῆται Διδόχου Κλαυδίου Μάρ-
 κελου, ἄγων πεζοῦς ὀκτακισχίλιους
 κὶ ἑπταεὶς πεντακισχίλιους. λοχῶντων
 δὲ κὶ τινδὲ τῶν πολεμίων, διήλθεν
 πεφυλαγμένως, κὶ οὖν παντὶ τῷ
 στρατῷ ὡς τῶν Ὀκλιῶν ἐστρατο-
 πέδδεν. ἐπιτυχὸς ἢ τὰ πολεμικὰ
 αὐτῶν, τῶν πόλιν αὐτικῆ παρεστήσι-
 το, κὶ συγχωρῶν ἐδάκεν, ὄμνησεν
 πινὰ ἔδωκεν αὐτοῖς τὰ λείοντα τελέοντα
 λαβῶν. Νεργόβριγας δὲ αὐτῷ
 ἀπέπεσε τὴν μετεμπαθείας πυ-
 δόμοι, πέμψαντες, ἡρώτων τί
 αὐτῶν προέβαντες, εἰρήνης ἐπιτύχοιεν.
 ὡς δὲ αὐτῶν ἐκελευσέν ἐκείτων ἰπ-
 πείας δύναν συστρατεύονται, οἱ μὲν
 ἰσχυροῦσι δάσκειν, κατὰ δὲ ἄλλο
 μερῶν τοῖς ἐστρατοῦσι ἐπέτιθεντο,
 κὶ τὸ σκευόφορον πὶ ἀειεσῶν εἴ-
 τα ἀφίκοιτο τῶν ἐκείτων ἰππείας ἀ-
 γόντες, ὡς δὴ κὶ τὸ συγκείμενον.
 ἀπέπεσε τὴν ἐπὶ τῷ στρατῷ ἡγεμονί-
 ῳ ἐλεγον, πινὰ ἀγροῦντας τὰ ἀ-
 μελογημένα, ἀμειρτείν. ὁ δὲ τοῦς
 μὲν ἐκατὸν ἰππείας ἔδωκεν, τῶν δὲ
 ἰππείας αὐτῶν δὴ δόδομοι, καὶ τὸ
 πεδίον ἡγεταδραμῶν, τῶν λείων δι-
 εἶλεν τῷ στρατῷ, ἔ τῇ πόλιν παρε-
 στρατοπέδδουσε. Νεργόβριγας δὲ,
 ὡς συγχωρῶν αὐτοῖς μηχανημέ-
 των ἄμω καὶ χωρῶντων, κήρυκα
 μῆνια quati conspexerunt, pracone missō, qui pro caduceo lupi

Proximo anno successit Nobili-
 ori in imperio Claudius Marcellus:
 secumque adduxit peditum octo
 millia, equites quingentos. Huic
 quoque venienti ab hostibus insidiae
 frustra parantur. Nam cautē &
 circumspēctē incedendo, exercitu
 incolumi traducto, ad Ocilim castra
 ponit. Quam urbem (ut erat bello
 foelix imperator) statim subegit:
 acceptisque obsidibus & argenti
 talentis triginta veniam dedit.
 Audita hac clementia Nergobriges
 missis legatis quaesivere ecquid sibi
 quoque ad pacem obtinendam agen-
 dum foret. Ille centum equites
 secum militaturos petiit. Hos se
 daturus promiserunt. interea alia
 ex parte extremum agmen Romanorum
 aggressi, non nihil ex farcinis
 diripuerunt. Mox advenēre qui
 centum illos equites ex pacto debitos
 adducerent: qui interrogati de
 farcinis direptis, responderunt
 nonnullos ignorantie pactorum
 id admisisse. At Marcellus eos
 vinciri iussit, equosque vendi.
 Deinde praeda quam ex pervastatis
 eorum agris contraxerat, inter
 milites divisā, urbem obsedit.
 Nergobriges ubi vallo machinisque
 admotis supra pelle

Claudius Marcellus Nobiliori successor missus.

Ocilis Romanis red-dita.

Nergobri-ges.

282

Praeco, pro caduceo lupi

Nergobriges δὲ αὐτῷ ἀπέπεσε τὴν μετεμπαθείας πυδόμενοι.] Melius
 μετεμπαθείας Ber. vertit clementiam quam Sec. continentiam Immo ne feri-
 quidem posse hanc interpretationem existimo. Sed Ber. non minus recte
 moderationem animi dixisset.

Εἴτα ἀρίκοιτο τοῖς ἐκείτων ἰππείας ἀγόντες, ὡς δὴ κὶ τὸ συγκείμενον.] Haec
 verba, ὡς δὴ κὶ τὸ συγκείμενον, Sec. omnino praetermisit. Ber. autem
 eorum vim non satis expressit. Perinde est autem acsi diceretur, ὡς δὴ μὲν
 τῷ συγκείμενον πῶτο ποιῶντες, quasi vero illos adducendo, pacto flarent.

Ρωμαίων

pelle ami-
ctus.

Legati Ro-
mam mis-
si.

Milites
sorte de-
lecti ad
bellum.

pelle esset amictus, veniam erro-
ris petierunt. Daturum se abnuvit
imperator, nisi simul omnes Ar-
vacci, Belli, Titthi peterent.
Quod ubi gentibus illis innotuit,
exemplo omnes legationibus
missis Marcellum orare ut me-
diocri pœna contentus singulas
ad fœdus Gracchi remitteret.
Huic petitioni populi aliquot
paulo antè ab illis bello laceffiti
contradixère. Quapropter Mar-
cellus utrinque legatos Romam
proficisci jubet, coram senatu
inter se disceptaturos. Privatim
etiam per literas senatum horta-
tus est ut controversias omnes
decideret. Enimvero summè cu-
piebat imperii sui tempore bello
huic finem imponi, ratus esse ea
re magnam se laudem splendorè
etiamque consecuturum. Fœdera-
tarum sociarumque urbium le-
gati in urbem admitti, hospitio-
que suscepti: at qui ab hostibus
venerant, extra urbem, ut moris
est, diversari iussi sunt, Senatus
indignè ferens quòd se, quem-
admodum Nobilior, qui ante
Marcellum in Hispania fuerat,
censuisset, Romanis non permi-
sissent, pacem improbavit, nec
aliud legatis responsum dedit,
quàm Marcellum illis declaraturum
senatus voluntatem. Tum
primùm decreto in Hispaniam exercitu,
sorte milites sunt de-
lecti, quum prius conscribi centuriarique
solerent. Sed quia
multi querebantur à coll. duras conquisitiones haberi, & cer-

πέμφαντες λυκίω ἀντὶ κηρυκείας
ἀσθενέστεροι, ἤτοι συγγενέων. ὁ
δὲ σὺν ἔφη δῶσθαι, εἰ μὴ πῦρες
Ἀρνακικοὶ καὶ Βελλοὶ ἔτι τοὶ δε-
ητήεν ὁμοῦ. ἀντὶ τῷ μὲν ἔδθη πυδὸ-
μήνα, ἀσθενέστερος ἐπέπεσθε δέσπο, καὶ
τὸ Μάρκελλον ἤξιον, ποῦναι ἀν-
τοῖς ἐπιδέντα μετρίαν, ἐς τὰς
Γράκχης συνθήκας ἀναγαγέτω. ἀντ-
έλεγον δὲ αὐτοῖς ἐπιχώριοι πῦρες
ἰσὸς ἐκείνων πτολεμαχέων. καὶ ὁ
Μάρκελλος ἐξ ἑσπετέρον πείσεισθαι ἐς
Ρώμην ἐπεμπεῖν ἀντιλέγοντας ἀλ-
λήλοις ἰδίᾳ ἢ ἐπίστελλον τῇ βουλῇ,
ἀσθενέστερον ἐς τὰς Διγαυίας. ἐού-
λετο ἡδὲ ἐφ' ἑαυτοῦ τὸ πόλεμον ἐν-
λυθῆναι, δοξάν οἱ χρηστὴν ἔσθαι
τὰδε νομίζων ἑσθλῶ. ἢ ἢ πείσεισθαι
οἱ μὲν οὐ τὸ φίλιος, ἐς τὴν πόλιν
ἐσθλόντες, ἐξείζοντο· οἱ δὲ οὐ τὸ
πολεμίων, οἷς ἐστὶν ἐξω τα-
χῶν ἐπέδραμον. ἀπαδικουμένησθαι
δὲ ἡ βουλὴ τὴν εἰρήνην, ἔχει-
πας φέρουσα ὅτι μὴ, καθάπερ αὐ-
τοῦς ἤξει Νωβελιανὸν ὁ ἀσθ Μαρκελ-
λου Γωμαίοις αὐτοῦς ἐπέτεπερῶσι-
σεν, καὶ Μάρκελλον αὐτοῖς ἐξοίσθαι
ἔφη τὰ δόξαντα. ἔσθαι πᾶν εὐθὺς
ἐκλήρωσθαι ἐς Ἰβηρίαν τότε ἀσθται,
ἀντὶ κατελέξεως. ποδῶν ἡδὲ ἀπὸ
μῶν τὰς ἰσθμῶν, ἀδίνους ποιῶ-
σθαι τὰς καταρχαφῶς, καὶ πῦρες ἐς
τὰς κρηστέρας στρατίας καταλέγειν.

Ρωμαίοις αὐτοῖς ἐπέτεπερῶσι.] Secundus, agere severenti eos non redigi in
potestatem Romanorum. At Ber. Græcis verbis infilit. Sic autem pag. pro-
ximè seq. dicitur αὐτοῦς ὑπετέπειν Μαρκελλῶ.

Καὶ πῦρες ἐς τὰς κρηστέρας στρατίας καταλέγειν.] Fortasse vox πῦρες ali-
quam

γεν, ἔδοξεν δὲ κλήρου τότε σω-
μαγαγείν. ὧν ἐστρατήγῃ Λικίνιῳ Λι-
κινίῳ, ὑπατιῳ, περσεύου τῆ γῆ-
μορῳ Κορινθίῳ Σικιτιῳ, τῷ Καρ-
χιδῶνα μετ' ἑ πολὺ ἐλόπι, ἢ Νο-
μαντιαν ὕστερον. ὁ μὲ δὲ Λούκιῳ
ἄδευεν ὁ ἢ Μάρκελλῳ τὸν τε πό-
λεμον παρῆκε τίς Κελτιβηροι, ἔ-
τὰ ὁμηροῦ ἀπὸ τῶν ἀπέδωκε. Ἦ δὲ
ἐν Ρώμῃ τὴν λόγους Διφιδέρον
ἰστέρον τῷ Κελτιβηρον, ἰδὲ παρῆ-
αὐτὸν ἀναγκάσειας ἐπὶ πολὺ διέτε-
θεν. ἰστέρον ὅπου δὴ ἢ ἰστωπιδέτο
μὲν καὶ τῶν, μόνον δὲ ἐπιπέθη
τοῖς ὕστερον γῆμορῳ, ὅτι αὐτὸς
ἀπέπειθεν ἑαυτῷ τὸ ἢ σφῶς ἐπι-
πέπειμα ἐπεγαυμῳ ἄρα παρῆ
Λουκιῳ τὸν πολεμον κρατε-
δύνα. μετὰ δὲ τῶν σωουσιαν,
Νεργόουλοῦ μὲ Ἀρσούκιαν πεν-
ακχιλία κρατέλαβον Μάρκελλῳ δὲ
ἐπὶ Νομαντιαν ἐχθροὶ καὶ πέντε
σταδίου ἀποχῶν, παρεστρατεύεον
αὐτοῖς, ἢ σκεδίακεν ἐς τῶν πό-
λιν. ἔως ὁ τῷ Νομαντιῳ στρατη-
γὸς Λιτένῳ ἰστωπιδέ, ἔως βέλε-
σθαι Μάρκελλῳ σκελεθῆν ἐς λό-
γους. ἢ σκελεθῶν, ἔφη Βελδῆς ἢ
Τιτῶδης ἢ Ἀρσούκιος ἑαυτὸς ἐ-
πιπέπειν Μάρκελλῳ. ὁ ἢ, ἀσμε-
νῳ ἀκούσας, ὁμηροῦ τε ἢ γῆ-
tis id auribus audiit Marcellus,

tos quosdam ad leviores militias
assumi, placuit exercitum forti-
to deligi. Huic praefectus est Li-
cinius Lucullus cos. qui legatum
habuit Cornelium Scipionem,
non multo post everfa Carthagi-
ne Numantiâque clarum. Dum
hic ad bellum proficiscitur, inter-
ea Marcellus impendentis belli
Celtiberos admonuit, obsidésque
repetentibus reddidit. Deinde
principe legationis, Romam,
nomine Celtiberorum, misso,
clam ad se accersito, diuque re-
tento, jam tum in suspicionem
venit (quam postea multo magis
confirmavit) tentasse Celti-
beris persuadere ut se suâque om-
nia arbitrio suo permetterent:
quippe qui omni studio conaba-
tur ante adventum Luculli bel-
lo finem imponere. Nam statim
ab hoc colloquio, Arvaccorum
quinque millia Nertobrigam ur-
bem occuparunt. Marcellus, du-
cto adversus Numantiam exer-
citu, & castris ad quinque stadia
ab urbe communitis, quum Nu-
mantinos in urbem compulisset,
eorum princeps Litenno inhibi-
to cursu exclamans, se cum Mar-
cello pervelle colloqui dixit. La-
tis id auribus audiit Marcellus,
acceptisque quos imperarat obsi-
dibus

Licinius
Lucullus
praefectus
in Hispa-
niam mis-
sus.

283
Corn. Sci-
pio lega-
tus.

Litenno
Numanti-
norum
princeps.

quam conjunctam secum habuit. Secundus in hujus loci interpretatione
multis verbis utitur, non sine aliqua obscuritate tamen. Haec enim sunt ejus
verba, Plerique enim consules reprehendebant qui minus integrè castèque in mi-
litaribus delectibus habendis versarentur: quod opus videretur, ad faciliores ex-
peditiones mitterent. Nisi fortè his verbis, quod opus videretur, mendum
subest.

Μετὰ γὰρ τῶν σωουσιαν.] Malè pro his, dat nobis Secundi interpreta-
tio, ista Latina verba, Post enim eas controversias, quum debuisse interpre-
tari, Post enim hunc congressum. vel, hoc colloquium.

dibus & pecuniis, cunctos liberos dimisit. Hoc pacto, priusquam Lucullus accessisset, Bellorum, Titthorum & Arvaccorum bellum extinctum est.

Bellorum, Titthorum & Arvaccorum bellum extinctum.

Vaccæi a Lucullo infestati.

Tagus a Caucis obfessa. Carpitani.

At Lucullus tum gloria tum rei familiaris augenda, quam angustam habebat, avidus, Vaccæorum fines (gens ea Celtiberorum, vicina Arvaccis) infesto exercitu ingressus est: quum neque mandatum ullum haberet a fenatu, nec Vaccæi bellum Romanis intulissent, nec ulla in re eum offendissent, trajectoque anni quem Tagum appellant, ad Caucam urbem pervenit, & eam circumfedit. Quarentibus oppidanis ecurr veniret, eequidve bello esset opus, respondit se Carpitanis, quos ipsi violassent, auxilio venire. Illi tum intra urbem se recepere: unde non multo post in Lucullianos milites, lignatum frumentatumque egressos, impetu facto, multos cædunt, reliquis in castra compulsis. Atque ubi ad manus ventum est, Caucaei, qui fere velites omnes essent, aliquantisper superiores erant, at ubi tela defecere, tum terga verterunt, stataria pugnae rudes & insueti. Fuga ad urbem facta, circiter tria millia perire. Postero die seniores cum coronis ac ramis oleæ ad Lucullum accedentes, quærebant quibus con-

284

ματα πάντας ἤτισε· καὶ λατῶν, ἀφῆκεν ἐλευθέρους. ὁ μὲν δὲ πολέμου ὁ Βελλῶν τε ἔτι Τιτθῶν καὶ Ἀρβακκῶν ἐληλυθῶτα, σὺν Λουκυλλῶν.

Ὁ δὲ Λούκυλλος, δόξης τε ἐπιθυμῶν, ἔτι ἐν πενίας χρεῖζον χρηματισμῶ, ἐς Οὐγκκαίους, ἐπεσον γενέσθαι Κελτιβήρων, ἐπέβαλεν, οἱ γειτονες τῆς Ἀρβακκῶν εἰσὶν ἔστι τινὸς αὐτῷ ψηφισματῶ γεγονότων, ἔστι ΟΥΓΚΚΑΙΩΝ Ρωμαίων πεπολεμηκότων, ἐδὲ ἐς αὐτοὺς τὴν Λούκυλλον ἀμάρτόντων. περὶ αὐτῶν τὴν ποταμῶν τὴν καλούμενον Ταγῶν, ἀφικέσθαι σπῆς Καύκων πόλιν, καὶ παρερεστοπέδουσαν. οἱ δὲ ἐπὶ αὐτοῦ τῷ αὐτῷ τῶν ἡγῶν δευτέρῶ, ἢ τὴν πολέμου χρεῖζον φήσαντες τῶν ὅτι Καρπιτάνοις σὺν ΟΥΓΚΚΑΙΩΝ ἀδικημένοι βοήθειαν, τότε μὲν ἐπιχρῶσθαι ἐς τὴν πόλιν ἐλυτομῶν τῶν αὐτῶν καὶ χρεῖζουσαν ἐπέκειντο καὶ κτενοῦσι πολλοὺς, καὶ τὸς λοιποὺς δαμάσουσιν ἐς τὸ στρατόπεδον. Σημίης δὲ καὶ περὶ αὐτῶν, οἱ Καυκαῖοι, φίλοις εἰσῆτες, ἐκροσίου ἐπὶ πολὺ τοῦ Λουκυλλῶν, μεχρὲς σφῶν τὰ ἀκόντια πεντα ἐξαναλάθη καὶ τότε ἐφόδῳ, ὅση ὄντες ἄμφοτεροι. αὐτοὶ τε τὰς πύλας αὐτῶν ἀπεμέγαν, ἀντιπρῆστον ἀμφὶ τὸς τετραγώνους. τὸ δὲ ἐπίσης οἱ προσέβητο, τεφανωσάμενοι τε ἔφρογτες κρημνῶν, τὴν Λούκυλλον αὐτῶν ἡρώτων τὴν ποιούσας ἀνὲν αὐτῶν.

Περὶ τε τὰς πύλας αὐτῶν ἀμφοτεροῦ, ἀντιπρῆστον] Secundus, Verum in fuga altero alterum in angustiis portarum impediēte. quum potius dicere debuisset, collidente, aut comprimēte. aut etiam, magis ad verbum, protinēde. Sic etiam saepe legitur apud historicos, ἀδελφὸς ὑπὸ σπειτῶν δύεσι. Kay

φίλοι. ὁ δὲ αὐτῶν ἡμέρᾳ τε ἡπὲρ κὲ
 ῥήγνυσι τάλαντα ἑκατὸν καὶ τὰς
 ἑπταεὶς αὐτῶν σκελῶσιν οἱ συστρε-
 πτεναι. αἳ δὲ πάντα ἐλάσεν, ἤγειρε
 Φεργῶν ἐς τὴν πόλιν ἑσπαρχῶν.
 δεξάμεναι δὲ τὸ τῆς Καυκασίαν,
 ἐπήραγε διχαλίους ἀρσενίδην ἐπι-
 λεγμένους· εἰς ἑσπαρχῶσιν εἰρήθη γί-
 γνασθαι ἄπει τὰ τεῖχη. κατελασθόν-
 των δὲ αὐτῶ τῆς διχαλίαν, ἐπήραγε
 τὴν ἄλλην στρατῶν ὁ Λούκουλλον,
 ἔ τῆ σάλπιγγι ὑποσήματι κτείνην
 Καυκασίους ἀπαντας ἠέθεν. οἱ μὲρ
 δὲ, πιστῆς τε ἔ θεὸς ὀρκίους ἐπι-
 καλοῦντο, ἔ Ρωμαίους ἐς ἀπι-
 ρίαν λοιδορούμετες, διεφθέρωντο ὡ-
 μῶς, ἐν δὲ μύριον ἀνδρῶν κὲ πύ-
 λας ἀποκρήμους ἀεφυγόντων ὀλί-
 γων. ὁ δὲ Λούκουλλον τὴν πόλιν
 ἀνήραξε, κὲ δόξης Ρωμαίους ἐνε-
 πιεσθῆναι κηκῆς. οἱ δὲ ἄλλοι βού-
 ρασι συνιέσθαι ὅτι πείθειν, οἱ δὲ
 ἐς τὰς ἀποκρήμους, οἱ δὲ ἐς τὰς ὀ-
 χρωτέρας πόλεις συμφερόντες ἐ-
 δύναντο· καὶ ἐμπιπρόντες ὅσαι
 λείπειν, τοῦ μηδὲν ἐπὶ Λούκουλλον
 εἶρεν.

Ὁ δὲ, πολλὰν γλῶσσην ὁδῶ-
 σις, ἐς πρὸς πόλιν Ἰντερκατίαν ἀφ-
 ἴκετο, ἔνθα περὶ μὲρ ὑπὲρ δισ-
 μυρίου σιωπεύουσαν, ἑπταεὶς

Intercaatiam pervenit, quod peditum viginti millia, equitum duo-

ditionibus amicitiam emerent. Responsum est obfides & argenti talenta centum et septuaginta septemque equites cum Romanis militarent. Quibus prope concesso, postulavit Lucullus ut praesidium in urbem admitterent. Annuentibus & hoc Caucais nullo at-
 selectorum, in urbem inducit: quibus mandat ut ingressi moenia occupent. Hoc facto mox reliquum exercitum immittit, & tuba signo dato Caucaeos omnes interfici sine ullo aetatis discrimine jubet. Illi foedera deosque jurisjurandi praesides invocantes, & Romanorum perfidiam execrantes, crudeliter necabantur. Ex viginti millibus pauci per prae-ruptas portas evasere. Lucullus, urbe direpta, magnam infamiam Romanis conflagit. Ceteri barbari ex planis locis in praerupta atque inaccessa confugiebant: alii in munitiora oppida quae poterant comportabant: quae vero relinquire cogebantur, incendebant, ut Lucullo diripiendum nihil superesset.

Ille igitur peragrata satis longa regione deserta, ad oppidum Intercaatiam pervenit, quod peditum viginti millia, equitum duo-

Caucaii duo millia virorum, ex optimis tibus discrimine perfide à Lucullo necati.

Romano- rum infamia.

Intercaatiam oppidum.

Καὶ τῆ σάλπιγγι ὑποσήματι κτείνην Καυκασίους ἀπαντας ἠέθεν.] Con-
 sentiant inter se interpretes de hujus generis loquendi interpretatione. nam &
 Secundus ita vertit. *in sine aetatum discrimine omnes interficerentur.* Ab ego ab
 illis dissentio: & merito dissentire ostendet meus Thesaurus Graecae linguae.

Ἐν δὲ μύριον ἀνδρῶν κὲ πύλας ἀποκρήμους ἀεφυγόντων ὀλίγων.] Inter-
 pretatur Secundus, *portas quae praesalte in praecipitibus & praeruptis locis*

enant. Ἐν δὲ περὶ μὲρ ὑπὲρ δισμυρίου σιωπεύουσαν.] Apud interpretem
 scribe, *plusquam viginti millia.*

convenerant. Quos quum Lucullus satis imprudenter ad fœdus pacificendum hortaretur, illi Caucaëorum cladem per probrum objicere, quærereque annon ad eandem dextram fidemque vocaret quam Caucaïs dedisset. Quibus convitiis (ut mos est omnium sibi malè consciorum) graviter irritatus, agrum eorum pervasavit. Deinde obfessa urbe, vallòque circumjecto, milites instructos in aciem subinde educebat, siqua ratione hostes ad pugnam elicerè posset. At illi ut justo prælio abstinebant, sic levibus ac velitaribus certaminibus contendeabant. Porro inter barbaros vir quidam splendidibus armis insignis, crebrò inter utramque aciem equo vectus procedebat, è Romanis unum qui secum ferro decerneret, provocans. Sed nemine sese offerente, Romanos irridendo, ac per ludibrium saltando, ad suos redibat. Id quia sapius fiebat, Scipio, tum adhuc juvenis, graviter indoluit, profiliénsque, singulare certamen subiit, ac vasto corpore virum modica ipse statura feliciter devicit. Hac victoria multum Romanorum animos extulit: sed eosdem proximæ noctis varius terror turbavit: hac causâ ortus. Barbarorum equites ante Luculli adventum

ἢ διαχίλιοι. ἢ αὐτοὺς ὁ Λαύκιλλος ἐς σιμθηκας ὑπὸ ἀνοίαις παρυσυλλετο· οἱ δ' ἐπ' ὀνειδῆ τὰ Κανκαίων αὐτὰ παρυσυλλετο, ἢ ἐπισηθάνοντο εἰ ἐπὶ τῆς εὐείαν πηγῆς αὐτὸς κελοῖη· ὁ δ' (ὅσον ἄπαντες οἱ ἀμαρτόντες) αὐτὸς αὐτὸς τοῖς ὀνειδίζουσι χαλεπαίνων, ἐκαίει αὐτῶν τὰ πεδία. ἢ παρυσυλλετο κλητὴν πόλιν, χαλεπαίνει ἡγεμὸν πολλὰ, ἔσσωχευ ἐξέτασε, παρυσυλλετο ἐς κελυβὸν. οἱ δ' ἐπαμύρ ἀντιέτασαν, ἀλλ' ἦσαν κερύλλοισι μύοι. Ἰαμινὰ ἢ τίς τῶν βαρβάρων ἐξίπαυεν ἐς τὸ μεταχίμιον, κερύλλοισι ὁπλοῖς περὶ φανῶς, καὶ παρυσυλλετο Ρωμαίων ἐς κερύλλοισι τ' ἐδέλοισι, ἀδένος δ' ὑπακόντων, ἐπιπαύσας, καὶ τὸ χίμιον κερύλλοισι, ἀπὸ κελυβὸς ἢ κερύλλοισι, ὁ Σικελίαι, ἐπὶ τῆς ἀν, ὑπερίστην τε ἔσσωχευ ὑπερὶ κερύλλοισι. εὐτυχῶς δ' ἐκράτησεν ἀνδρὸς μεγάλου, μικρὸς ἂν. ἢ τὸ δὲ μὲ ἐπὶ ῥωμαίων νικτὸς ἢ φόβοι πολλοὶ κατεχόν. οἱ δ' ἐπὶ τῆς ὅσῃ βαρβάρων, παρυσυλλετο Λαύκιλλον, ἐπὶ κερύλλοισι

285

Scipionis
monomachia.

Αὐτὸς αὐτὸς τοῖς ὀνειδίζουσι χαλεπαίνων.] Omitit Beraldus interpretationem harum vocum αὐτὸς αὐτὸς quas idem valere existimo quod istas, ἀν πὴ τὴ αὐτὸς χαλεπαίνων. ut ita reddatur hic locus, At is (ut mos est omnium qui peccarunt) illud exprobrantibus succensens, quum potius sibi ipsi succensere deberet. Comperi autem postea Secundum videri assentiri mihi: sed tamen ita ut, quod de Lucullo dicitur, cum iis jungat quae dicuntur de omnibus qui peccarunt. Ita enim ille, Lucullus propter ea quae obijciebantur, iratus (ut peccantium mos est, quum eos potius sibi ipsi irasci deceat) eorum fines vastavit, urbemque obsidione cinxit.

Κατὶ·

γίαν ἀπεβλήθησαν, ὅσα ἔχοντες
 ἐπλάττει ἐς τὴν πόλιν, Λακέρου
 ἀεικλιθήμερον, ἀειθέοντες εἶδον
 καὶ σιωπῶσαντες, ἔσιωπῆσαν οἱ
 ἐπὶ αὐτοῖς ὕδην ὁ φῶς ὁ ἴσος
 Ρωμαίοις πικίλῳ. ἔσκαρον ἢ καὶ
 τῇ φυλακῇ δι' ἀρρεπνίαν ἔαίθησαν
 τρεφῶν ἐπιχρῶσαν. οἶνον γὰρ ἔσκα
 ὄνῳ, ἐσ' ἀλῶν, ἐσ' ὄξυς, ἐσ'
 ἐλαίου, πυρὸς καὶ κριδάς καὶ ἐλα-
 φων κρεῖα ποδά & λαγῶν χωρὶς
 αἰλῶν ἐφόδρα στυφίον, καὶ πῆρ-
 γνυτο τὰς γαστέρας, καὶ πολλοὶ καὶ
 ἀπαλλυτο, μίχρη ποτὲ τὸ χῶμα
 ἠγέρθη, καὶ τὰ τεῖχη τῆς πολειῶν
 τυπυντες μηχαναῖς, μέρῳ μὲν π
 κρεῖαλον, καὶ ἐσθλα μὲν ἐς τὴν
 πόλιν μὲν ὁ ἐ πολὺ βιασθέντες
 τε ἔ ἀναχωροῦτες, ἐσπίπτουσι
 ἐς τινὰ δεξμεθρῶν ὕδατῳ, ἔσθ
 ἀγνωσίαι ἔνθα οἱ παλαιοὶ ἀπά-
 λοντο. Ἐνυκτὸς οἱ βαρῶροι τὰ πε-
 σόντα ἀνακοδόμῳ. πάνυ δ' ἐκα-
 τέρων κακοπεδοῦτων (ὁ γὰρ λι-
 μὸς ἀμφοῖν ἦπτεῖ) Σκιπίων ἀνε-
 δέχτο τοῖς βαρῶροις ἐδὲν ἔσθ
 πειρώσανδιν. καὶ πεισευθεῖς, καὶ
 κλίῳ δρῶτης, διέλυτο τὸ πόλεμον
 ἐπὶ τοῖσδε, Λακέρου διδύμῳ π
 ἐσ' τὸ Ἰντερκατίων σίγης μερῶς,
 ἔσθρεμῶν τὴν πῶλητῳ ὡλεσμί-

pabulatum egressi, quando in ur-
 bem à Lucullo obsesiam regresi
 fus nullus erat, circumieundo vo-
 ciferandóque strepitu omnia re-
 plebant: quibus qui in urbe erant
 inclusi accinebant. Quapropter
 ancipiti pavore Romani tene-
 bantur, ut quibus invalidæ sta-
 tiones essent, debilitatis tum affi-
 duis vigiliis tum infucto cibo
 militibus. Etium vino, sale, ace-
 to, oleo carentes, ac tritico, hor-
 deo, cervorum leporumque car-
 nibus sine sale coctis vescentes,
 alyis dissilibant. atque hoc mor-
 tis genere multi sunt absump-
 Tandem excitato aggere, & mu-
 ri crebris machinis quassati parte
 disiecta, in urbem irrumpunt.
 unde vi rejecti, dum se recipiunt,
 locorum ignoratione in cloacam
 ceciderunt. ibi mortui non pauci.
 Sequenti nocte barbari murum
 instaurarunt. Postquam neutri
 suas clades ærumnâsque, graf-
 sante utrinque fame, dissimulare
 potuerunt, Scipio barbaris spon-
 pondit, si fœdus fieret, nihil
 fraudis aut perfidiae admixtum
 iri. Opinio virtutis viri tantum
 valuit ut barbari fidei ejus se
 committerent. Bellum his condi-

tionibus diremptum, Intercatii Lucullo darent sex millia sago-

Intercatii
 fidei Sci-
 pionis se-
 rum,

Κατῆρῆγνυτο τὰς γαστέρας.] Hæc verba, Sec. vertit, ventris profusio la-
 borabant. Sed quis unquam illis Græcis verbis (de quibus alias) usus est,
 hoc tantum significare volens?

Μίχρη ποτὲ τὸ χῶμα ἠγέρθη.] Pro μίχρη ποτὲ dicit Tandem: at Sec.
 tanquam de suo addens quod subaudiendum videtur ante μίχρη ποτὲ, vertit.
 Atque hunc in modum affecti perdurabant quoad agg. &c. Ac quod sequitur,
 τὸ χῶμα ἠγέρθη, reddit, Aggeres in justam altitudinem educerentur.

Ἐσπίπτουσι ἐς τινὰ δεξμεθρῶν ὕδατῳ.] Malè idem Secundus δεξμε-
 θρῶν vertit paludem.

commit-
tunt.

rum, pecudum certum quendam numerum, obsides quinquaginta. Auri atque argenti (cujus fiti, quod Hispaniam iis abundare credidisset, bellum intulerat) & ob inopiam, & quod in pretio apud gentem illam non essent, nihil est datum.

Palantia
urbs.

Inde Palantiam itum est, urbem virtutis fama clariorem, in quam etiam plurimi confugerant. Qua de causa fuere qui Lucullum admonerent ut intentato oppido abscederet: sed homo avarus ab urbe quam locupletem esse inaudiverat, non antè abstrahi potuit quàm crebris Palantinorum equitum incurfibus frumentari prohibitus, commectus inopia coactus est quadrato agmine exercitum reducere, urgentibus à tergo & insequentibus Palantinis, donec ad Dorium flumen perventum est. Hinc enim Palantinis in sua regressis, insequendi finis fuit. Lucullus in Turdetania hybernavit. Hoc modo confectum est Vaccæorum bellum: quod quamvis Lucullus injussu populi Romani suscepisset gessissetque, nunquam tamen ob id ne in iudicium quidem vocatus est.

286

Dorium
flumen.

νον, ἢ πενήκοντα ἀνδρας ἐς ὅμηρον. χρυσὸν δὲ καὶ ἀργυρον Ἀσκαλλῶνται, (ὅ δὲ γὰρ εἶρη, ἢ ἄλλοι ὄλω Ἰβηρίαν πολυχρυσον εἶναι καὶ πολυἀργυρον, ἐπιλέμει) ἐκ ἔλαβεν. ἔ γὰρ εἶρη, ἔσθ' ἐν δόξῃ τῶν ἄλλων Κελτικῶν τίδενται.

Ἐπὶ δὲ Παλαντίαν ἦει πόλιν, ἢ δόξαν τε ἀρετῆς εἶχε μείζω, καὶ πολλοὶ συνεπεφάσασαν ἐς αὐτὴν ὅθεν αὐτὰ συνεβέβηον τινὲς διαχρῆν ὡς πείρας. ὁ δὲ, πολυχρημοῖτον ἐν πωλητικῶν, ἐκ ἀειχρῆ, μέγιστο σέβλον ἔντα αὐτῶν οἱ Παλαντίοι συνεχῶς ἵππευσιν ἰσχυρῶν τε καὶ σιτολογεῖν ἐκάλουν. διαρῶν δὲ τρεφῶν ὁ Ἀσκαλλῶν, ἀνεξένητο, τετραγώνιον ἐν πηλιδίῳ τὸν εὐρωπῶν ἄγων, ἐπομένον αὐτῶν. Ἐ τότε τῶν Παλαντίαν μέγιστο Δορεῖς πτερυγῶν. ὅθεν οἱ ἰσχυροὶ Παλαντίοι νυκτὸς ἀνεχάρων ὁ δὲ ἐς τὴν Τυρδίτανῶν χώραν διελθὼν ἐχέμεναι. Ἐ τῆτο τέλῳ τῶν ἸΟΥ-ακκαίων πόλεμου, ὡς δὲ ψήφισμα Ρωμαίων ὑπὸ Ἀσκαλλῶν ἡρώδης καὶ ὁ Ἀσκαλλῶν ἐπὶ τῶνδε ἐπὶ ἐκείνην.

H' δόξαν τε ἀρετῆς εἶχε μείζω.] Non debuit Secundus pro his, dicere, Quae urbs majoris nominis ac potentia erat. Nam & ἀρετῆς appellatione oportet non virtutem, (id est fortitudinem) sed potentiam intelligi: & scriptum esse, ἢ δόξαν τε καὶ ἀρετὴν εἶχε μείζω, non δόξαν ἀρετῆς.

Παρεὶ ἀφίσιμα Ρωμαίων ὑπὸ Ἀσκαλλῶν ἡρώδης.] Observatione dignum est, παρεὶ ἀφίσιμα, quod Contra decretum vel Contra mandatum, sonat, pro ἀπὸ ἀφίσιμα, id est, Absque decreto, sive mandato. Hoc autem & pag 283, dixit, οὐτε πρὸς αὐτῶν ἀφίσιμα καὶ γινόντων. Porro ut mirum mihi videtur, ita & aliis visum iri scio, Secundum pro his, καὶ ὁ Ἀσκαλλῶν ἐπὶ τῶνδε οὐδὲ ἐκείνη, (id est, Ac Lucullus propter hoc ne in iudicium quidem vocatus est) hæc nobis in sua interpretatione dedidit, Idcirco, ne se iudicio, quæ de re accusatus erat, subjiceret, posita tantum hypostigme post subjiceret: utpote

T8

Τὸ δ' αὐτῆ χρόνος μέτρον ἄλλο Ἰβήρων αὐτονόμων, εἰ Λυσιτανοὶ καλεῖνται, Πενίκα σφῶν ἠγαμέμνης τῆ Ρωμαίων ἰσθμῶα ἐλήθηστο, καὶ τὸς στρατηγούτους αὐτῶν Μανίλιον τε & Καλπούρνια Πέσσωνα στρατηγούτοι, κτένεσιν ἑξακχιλίαις, καὶ ἐπ' αὐτίς Τερέντιον Οὐκίρωνα περσίαν. οἰς ἐπαρθεῖς ὁ Πενικὸς τῆ μέχρη Ωκεανὸς κατιδεσμεύει καὶ Οὐίτανος ἐς τὴν στραπὴν αἰσλαδῶν, ἐπολιόρκει Ρωμαίων ἰσθμῶα τὸς λεγόμενος Βλασποφίνικας. οἰς φασὶν Ἀνθῶαν τὸν Καρχηδόνιον ἐποικίσσει πρὸς ἐν Διῶνης, καὶ ὡδρὸν τῆστο κληθῆναι Βλασποφίνικας. Πενικὸς μὲ οὐν λιθῶν παληγῆς ἐς τὴν κεφαλῶν, ἀπέθανεν. Αἰδέχεται δ' αὐτὸν ἄνηρ ὠνομαζομῆν Κεμπίουρος. ἔπ' αὐτῆ Κεμπίουρος Μεμμίω μετὰ στραπῶς ἄλλης ἐπελθὼν πρὸς Ρώμης ἐς μετῆν συνωλέθη καὶ

Sub idem tempus Lusitani Lusitani (pars alia Hispanorum suis legibus viventium) duce Punico, lociorum populi Romani agros depopulati sunt, fugatisque Romanis imperatoribus, Manlio & Calpurnio, sex millia interfecerunt, inter quos Terentium Varionem quaestorem. Qua victoria elatus Punicus ad Oceanum usque pervagatus est, & Vetonibus secum assumptis, Romanorum subditos Blastophoenicas appellatos obsedit. Hos ex Libya ferunt ab Annibale Carthaginienfī eò traductos inde nomen traxisse. Punicus saxo in caput vulneratus, moritur. In ejus locum suffectus vir cognomento Casar. hic cum Mummio (qui cum exercitu Roma nuper venerat) commisso praelio victus, fugit; sed Mummio.

utpote pendente & imperfecta manente Tententia: deinde lacunula relicta. Totus enim hic locus in ejus interpretatione ita se habet, Hunc igitur sinem habuit bellum quod Lucullus cum Vaccis sine Romanorum mandato gessit. Idcirco ne se iudicio, qua de re accusatus erat, subjiceret,

Nihilominus alia Hispanorum pars, suis legibus viventium, qui Lusitani appellantur, quodam Afro duce, regiones Romanis parentes pradabantur. &c. Videmus tamen sequi apud Appianum, sine ulla suspitione ullius omissionis verborum. Τὸ δ' αὐτῆ χρόνος μέτρον ἄλλο Ἰβήρων αὐτονόμων &c. Si enim eodem hæc gesta sunt tempore, cur aliquid inter hæc & illa deesse quis suspicetur? Maluit tamen Ber. Sub idem tempus, quàm Eodem tempore vertere. Ποννίου σφῶν ἠγορεύει] Ποννίος pro nomine proprio non habuit Secundus, ut ostendunt ea quæ modo ex ejus interpretatione attuli: (quum ibi dicat, quodam Afro duce) sed Beraldo assentior hanc ipsam vocem retinenti.

Οἰς φασὶν Ἀνθῶαν ἢ Καρχηδόνιον ἐποικίσσει πρὸς ἐν Διῶνης.] Secundus ita, cum quibus Annibalem Carthaginienfem ajunt quosdam Punica gentis misenisse: idcirco Blastophoenicas appellatos. Beraldi autem versio tibi in promptu est. Ego, ad exprimendam verbi ἐποικίσσει significationem, ita vertendum hunc locum cenferem, Quibus ajunt Annibalem Carthaginienfem quosdam è Lilya, tanquam ductam ab eo coloniam immisuisse. Vel, tanquam ducentem coloniam aut, ducere volentem.

Αὐτῶν δ' ἑποικίει μετὰ Κεμπίουρος.] Scribo Κεμπίουρος. H h 2 Κεμπίουρος

fed quum effuso incompositoque agmine Mummius insequeretur, conversus novem millia cecidit, & præda omni castrisque suis receptis, Romanorum castris est potitus, & signa multa armæque diripuit, quæ barbari tota Celtiberia per ludibrium circumferebant. Mummius quinque millia quæ superfueraut, intra vallum exercebat, non prius sibi in campum descendendum statuens quam militum animos recenti clade territos confirmasset. Quumque barbaros observasset prædæ partem aliquam transferentes, ex improvise adortu, multis interfecit & prædam & vexilla recuperavit.

Lusitani.

287

Caucæus
dux.
Cunei Romanorum
subditi.
Conistor-
gis expu-
gnata.

Lusitani, qui alteram Tagi ripam incolunt, & ipsi Rom. indicto bello, Caucaeno ductore Cuneos, Romanorum subditos, invasere, eorumque urbem amplam Conistorgim expugnâverunt. Deinde trajecto ad columnas Herculis Oceano, pars Aphricam populari, alii Ocilam urbem ob-

ἠπλώθησαν, ἔφυγον. Μούμιος δὲ αὐτὸν αὐτίκως διέκρηεν, ἐπιστραφεὶς, ἔκτεπεν ἐς συντακτικίους, καὶ πλοῦτε λείων τῶν ὀρπισμένων καὶ τὸ οικεῖον σφοδρῶς πᾶν ἀνεσώτησεν, καὶ τὸ Ρωμαίων σφετέλαβεν τε, καὶ διήρπυσεν ὅπλα καὶ σημεῖα πολλά· ἀπὲρ οἱ βάρβαροι καὶ τῶν Κελτικῶν ὄλων ἀειφέροντες, ἐπιπάδον. Μούμιος δὲ ἰσολοίπους ἔχον πεντακισχίλιους, ἐγυμναζεν ἐνδὲν ἐν τῷ σφοτοπέδῳ, δεξιῶς ἄρσιν σφελθεὶν ἐς τὸ πῆδιον, πρὸν τὰς ἀνδρῶν ἀναταρτήσων. φυλάξας ἃ εἰπε μέρθ· οἱ βάρβαροι τῆς ἀφρηκίδος λείας περιέφερον, ἀδοκίμης αὐτοῖς ἐπέδωτο· καὶ πολλοὺς ἀλαφδέροισι, ἔλαθε τῶν λείων, καὶ τὰ σημεῖα.

Λυσιτανῶν δὲ οἱ ἐπὶ ταύτης τοῦ Τάγρου ποταμοῦ, καὶ κείνοι Ρωμαίοις πεπολεμημένοι, Καυκαίου σφῶν ἡγευμένων, Κουνας ἐπόρθησαν, οἱ Ρωμαίοις ἦσαν ἰσολοίποι, καὶ πᾶν αὐτῶν μεγάλῳ εἶλον Κομιστοργίην. πύρρον τε τῶν σήλων τῶν Ἡρακλείους τὸ ὄρειον ἐπέσαν· καὶ οἱ μὲν τῶν ἄλλων λιβύων κατέσχεον, οἱ δὲ Ὀκίλῳ πᾶν ἐπολιόρθησαν. Μέρθ·

Καὶ κείνοι Ρωμαίοις πεπολεμημένοι.] Quum hic legamus καὶ κείνοι Ρωμαίοις πεπολεμημένοι (id est, & ipsi in Romanos hostili odio concitati, aut ita, & ipsi ad bellum Romanis inferendum accensi) Ber. tamen vertit, & ipsi Romanis indicto bello. quæ interpretatio non video quomodo defendi possit. at Sec. reddit, sumptis contra Romanos armis. sed cur Appianus ad hoc significandum non potius πολεικόντες, vel ὅπλα ἐπέφεροντες, sive ὅπλα ἀνταίρωντες, aut tale quid dixisset? Vel potius, cur non quidquid tale est, tantum supervacaneum, omisisset? Est autem & hoc observandum. Secundam voces quamvis & tamen huic loco adhibuisse: quum nihil huiusmodi apud Appianum legamus. Ita enim ille totum hunc locum vertit, Lusitani, quamvis alteram Tagi amnis accolant ripam, sumptis tamen contra Romanos armis, &c. Idem hac particula tamen usus est, ubi nullum habere locum videtur: quum Appianus particula δὲ usus esset: in vertendo quodam loco qui paginam 290. claudit, ἐρατοπέδῳ ἐν ἐν δεξιῶν εἰς ἐλάδας, ἄφρηκίδος δὲ ἐπολιόρθησαν. Ita enim hunc locum reddit, In monte oleis confiso, Venetis tamen nomine appellato, castra posuit.

μι^ϑ δ' ἐπόρου^ϑ ἑνακιζαίοις
 πίζοις καὶ ἰππέυσι πενταχοίοις,
 ἔκτεινε τ' ἄλλο δ' ἠρωμάτων ἐς μυρίου
 ἔ πεντακιζαίοις, τ' δ' ἑτέρων π-
 νάς καὶ τὴν πολιορκίαν διέλυσε τ'
 Οὐκίλης. ἐντυχάν^ϑ ἔ τὸις φέρον-
 σιν ἂ ἐσυληκσαν, ἔκτεινε ἔ τύς-
 δὲ πύλῃς, ὡς μὴδ' ἀμφελον δόπ-
 τ' κησὺ Δίαφυγεν. τὴν δ' λείαν
 Διδάδης τῷ στρατῷ, τὴν δὲ δουατῶ
 φέρονται, πὺ λοιπὸν τοῖς τοῖς
 ἑνακίοις ἔκαυσε.

Καὶ Μάρμυ^ϑ μ, πᾶδε προ-
 ξως, ἐπιπύληεν ἐς Ρ' ἄμω, καὶ ἐ-
 δευάμωδοσεν. ἔκδεχεται δ' αὐτὸν
 Μάρκ^ϑ Ἀτίλι^ϑ ὃς Λυσσιανῶν
 ἄρ ἐς ἐπαχοίους ἐπιδομαὼν ἀπέ-
 κτεινε, καὶ τὴν μείνισιν πόλιν ἐξέ-
 λει, ἢ ὀνομα Οὐθρακαί· τὰ δ'
 ἔγγυς κατωπαλιζαίρου^ϑ ἄπαντα,
 ἐπὶ σωθῆκαυς παρέλαβε. καὶ τού-
 των ἴω ἔνα ἔ Οὐετιῶν ἔδουος,
 ἔ ὄρουσ τοῖς Λυσσιανοῖς. ὡς δ' ἀνε-
 ζάγνηε χημύσων ὁ Ἀτίλι^ϑ, αὐ-
 τήκα πάντες μετετίθεντο. καὶ πνάς
 Ρ' ἰμοίσις ὑποηκούος ἐπολιόρκω^ϑ ἐς
 ἰπευόαρου^ϑ ἐξελείν τ' πολιορκίας
 Σεργυλι^ϑ Γάλβω, ὁ Ἀπλίου
 Διδάχ^ϑ, ἡμέρα μίᾶ καὶ νυκτὶ
 πενταχοίους στυδίου διελάων, ἐπι-
 φανίσται τοῖς Λυσσιανοῖς· καὶ ἐνθὺς
 ἐς μάχην ἐξέτασε, κατὰκρον τ'
 στρατὸν ἔχων. ἀπεψάρου^ϑ δ' ἐν-
 τυχῆς τὸς πολεμίου, ἐπέκειτο φά-
 ρουσιν ἀπειροπολέμω. ὄδειν ἀθε-
 νῆς αὐτῷ καὶ ἀουωτάκτων τ' διώξεως
 ἔσης, Διδάχ^ϑ ἔκρον, οἱ βάρβαροι κα-
 πόντες αὐτῶς διαπαυσάμενος, κατὰ
 μέρη σωελθόντες ἐπέθεντο, καὶ
 κτείρουσιν ἐς ἐπτακιζαίους. ὁ δ' ἐ-

sidere. Mummius subsecutus no-
 vem millibus peditum, equitum
 quingentis, quindecim millia eo-
 rum qui agros vastabant occidit:
 ex aliis tam multos ut Ocila ur-
 bis obsidio solveretur. Occurrentes
 etiam iis qui prædam avertabant,
 omnes ita delevit ut ne nuntius
 quidem cladis superfuerit. Cete-
 rum prædam omnem quæ ferri
 posset, militibus divisit, reliquam
 diis belli præfidibus consecratam
 incendit.

His rebus gestis Romam re-
 verfus triumphavit. Successor
 Mummii, M. Attilius, incursione
 facta septingentos Lusitanos in-
 terfecit, exciisque eorum maxi-
 ma urbe (Oxthracas vocitabant)
 sic vicina loca terruit ut omnia
 deditione acciperet: inter quæ
 nonnulla erant Vetonum, gen-
 tis finitimæ Lusitanis. Sed Attilio
 in hyberna profecto omnes illi-
 co defecerunt, & Romanorum
 quosdam subditos obsederunt,
 quos dum obsidione eximere
 properat Servilius Galba (Attilio
 successor venerat) uno die ac
 nocte quingenta stadia emensus,
 in conspectum hostium venit, &
 nulla interposita mora militem
 labore viæ confectum in aciem
 eduxit, atque hostes foeliciter
 quidem fufos fugatósque impru-
 denter admodum est infecutus.

Nam quum ob lassitudinem fe-
 gniter atque incomposito agmi-
 ne sequerentur, barbari eos dif-
 sipatos conspicati per vices re-
 quiescere, in unum sese agglome-

Lusitano-
 rum cla-
 des.

M. Atti-
 lius Mum-
 mii succes-
 sor.
 Oxthracæ.

Lusitano-
 rum defe-
 ctio.

Servilius
 Galba.

Ejus im-
 prudentia.

antes, irrucrun, & septem millia peremerunt. Galba cum equi-
 bus

Carmelis
urbs. tibus quos circa se habuit, Carmelium urbem fuga pervenit, quò & multi alii contugerant: quibus assumptis, collectisque sociorum viginti milibus, in Cuncos transiit, & ibidem hyemavit.

Vaccæis
Lucullus
arma intulit
nullo
pop. Rom.
edicto.

288

Legati Lu
sitianorum
ad Galbam
missi.

Lucullus, qui nullo populi Romani edicto Vaccæis arma intulerat, in Turdetania hyemans, postquam Lusitanos in proxima invasisse intellexit, dimissis fortissimis quibusque ducibus, circiter quatuor millia occidit. Eodem novis copiis irruentes, circa Gades ad mille quingentos fudit: reliquos qui tumulum quendam infederant, obsedit, & infinitam hominum multitudinem cepit. Denique Lusitaniam ingressus, carptim depopulatus est. Idem altera ex parte faciebat Galba, ad quem quum legati venissent, sèque dicèrent velle ea fœdera firmare quæ cum Atilio, qui patulo antè dux belli fuerat, pacti, violarant, placidè quidem illos excepit, fidemque dedit, simulans se eorum vicem dolere quòd ob inopiam & latrocinia exercere & bella gerere & fœdera transgredi coacti essent. Nec enim agebat apud me dubium quin agri vestri infœcunditas & paupertas eò vos egerit. Proinde si amici esse volueritis, inopibus dabo terram locis uberrimis statuam. His promissis pellecti, relictis suis sedi-

Γάλβας ἤϊ' ἀμφ' αὐτὸν ἰπῶν κατέφυγεν ἐς Καρμείλιον πόλιν· ἔνθα τὸς ἀσφυγόντας ἀνελάμβανει, καὶ συμμαχίας ἀθροίσας ἐς δισμυρίου, διήλθεν ἐς Κυνέας· ἔπειτα κείματα ἐν Κοῦνι.

Λουκουλλῶν δ' ὁ τοῖς Οὔακκαίσις ἀντὶ ἡσφισμῶν πόλεμῶσι, ἐν Τυρδετανίᾳ τότε κείματα, ἤθετο Λυσιτανῶν ἐς τὰ πλησίον ἐμσολόντων καὶ ἀπεπέμψας τοὺς ἀείστους ἢ ἡγεμόνας, ἔκτεινε τῶν Λυσιτανῶν ἐς τετρακαχιλίαις, καὶ τε Γάδερων τὸν πορθῶν, ἕτερον παρόντων, ἔκτεινε ἐς χιλίους καὶ πεντακοσίαις, καὶ τὸς λοιποὺς συμαφυγόντας εἰς πῶς λόφον, ἀπέταφρῶσε· πλῆθος τε ἔλαβεν ἀνδρῶν ἀπειρον. καὶ τῶν Λυσιτανῶν ἐπιπῶν καὶ μέρῳ ἐπορθῶν, ἐπορθῶν δὲ καὶ ὁ Γάλβας ἐπὶ ἕταρτων καὶ πῶν πεσοδομένων ἐς αὐτὸν, καὶ θελόντων βεβασιῶν καὶ ὅσα Ἀπιλίῳ τῶν πατρῶν αὐτῆ στρατηγῶν συνδέμενοι παρεπέθηκεσαν, ἰδέετο, καὶ ἐσπένδετο· ἔπειτα κείματα αὐτοῖς ἔπειτα κείματα ὡς δὲ ἀπολεῖν ληστεύουσι τε καὶ πολεμῶσι καὶ περιπεπονδηκόσι, τὸ ἦδ' λυαῖσθων, ἔφη, καὶ πεντηχῶν ἡμῶν ἐς ταῦτα ἀναγκάζει, δῶτα δ' ἐγὼ πεπορθῶσι φίλοις γλυαῖσθων, ἔν ἐν ἀφθονοῖς σπουδαίῳ, διελὼν ἐς τρία. Οἱ μὲν δὲ, ταῦς ἀπεδοκῶντες, δὲ τῶν ἰδίων ἀνιστον, & tres in partes divisos bonam, & tres in partes divisos

συντε,

Καὶ παρεκείματα ἐν Κοῦνι.] Initio hujus paginæ non Κοῦνι, sed Κουνιστοργιν, vocavit hanc Cuneorum urbem: & hanc, non illam appellationem habet hęc quoque Secundus. Ita enim ille, In fines Cuneorum transit, ubi Cuniforge hybernavit. Sed initio hujus pag. Conistorgin, non Cunistorgin, apud eum legimus. Quam tamen scripturam minus probo.

Μέχρα

σαντο, & σιωπήσαν οἱ παρυσίαιους ἐν Γαλβῶσι. ὁ δὲ ἀντύς ἐς τὸν διημέριον κῆρον ἐπέστησε τὴν ἀποδείξιαν, ἐκέλευεν ἐν τῷ πεδίῳ ἀειμένειν, μέχρι πολλοῦ ἄντους ἐπέλην. ὡς δὲ ἦν ἐπὶ τῆς παρυσίου, ἐκέλευεν, ὡς φίλους, ἵεσθαι τὰ ὄπλα. ἤμεινας δὲ ἀπετίφροσε τε, & μετ' ἑξῆς πᾶσι ἐπέμψους, ἀνέειλεν ἀπαίτας, ἰδρυομένους τε & ἵαν ἰομαίται καὶ πύξας ἀνακαλοῦσθαι. τῷ δὲ ἀντύ τῶν πᾶν κῆρος δούτους κῆ τειτους ἐπὶ κῆσι ἀνέειλεν, ἀγροοῦντας ἐπὶ τῷ πεδίῳ τῶν παρυσίων ἀπίσιαν τῶν ἀλλο ἀπίσιαν μετῶν, ὅση ἀξίως ἢ Ρωμαίων μετῶν ἢ βαρβάρων. ὄλιγοι δὲ ἀντύων διέφυγον ἂν ἐν Οὐλιανῶν, ὅς μετ' ἔτι πολλὴ ἡγήσθη Λυσιανῶν, κῆ ἐκτείνε πολλοὺς Ρωμαίων, & ἔργα μετῶν ἐπέδειξετο. ἀλλὰ τῷ δὲ ἕσπον ἡρόνδρα, ἕσπον λέξαι τότε ἢ ὁ Γαλβῶσι, Λουκιανῶν Φιλοχρηματώτηρον ἂν, ὄλιγοι τῶν πᾶν ὅς λείας τῆς στρατῶν διεδίδου, κῆ ὄλιγοι πῶσι Φιλῶσι, τῶν λοιπῶν δὲ ἐσφῆτερίζετο, καίτοι ἀλλοσιώτηρον ἂν ἰομῶν Ρωμαίων. ἀλλὰ ἕσπον ἐν τῇ εἰρήνῃ φραπράδα μιλίτι διδύβουεβ, pauca

bus eò frequentes conveniebant quò Galba iusserat. Igitur in tria agmina partitos descendere in planitiem quam singulis assignarat, iussit: ibique tantisper operiri dum reverteretur. Deinde ad primos accedens, ceu jam amicos, arma deponere imperat: armis spoliatos vallo circumdat. Postremo immixtis aliquot viris cum gladiis, omnes trucidat, quiritantes & deorum hominumque fidem implorantes. Eodem modo secundos & tertios ingenti festinatione delevit, priusquam de sociorum calamitate aliqui resciscere potuissent. Sic perfidiam ultus est, non, ut Romanum decuit, Romanorum humanitatem, sed barbarorum dritatem atque immanitatem imitatus. Evadere tamen ex illis pauci, inter quos Viriatus, qui non multo post Lusitanis praefuit, eductusque praeclassissimis facinoribus, Romanos multos occidit. Sed de iis quae posterius gesta sunt, postea memorabimus. Galba Lucullum avaritia superans pauca de amicis, reliqua ipse intervertebat, tamen ne pace quidem

Perfidiam perfidia ulciscitur Galba.

Viriatus è Galbae crudelitate superites.

Galba avaritia fordida.

Μέχρι πολλοῦ ἄντους ἐπέλην.] Videndum an pro πολλοῦ (quod nullo recipi posse modo arbitror) scribi queat πολλοῖσι, mutato tantum in i. Suspiciari certè quis possit, ita legisse. Secundum, vertit enim, Planitiem quandam indicabat, ubi illos confiteri jubebat, donec ipse ad eos veniens, locum condenda urbis ostenderet. Vettilius igitur eum inseq. &c. Sed nove (ut opinor) ab Appiano πολλοῖσι ἀντύς, pro Conderet ipse urbem, diceretur. Malim igitur ἀπομύσειν aut ἐπιμύσειν scribere, ut id significet quod paulo ante dixerat ἀπομύσειν: eo in loco, κῆ ἐν ἀπομύσειν ἀπομύσειν. Legitur quidem verbum ἐπομύσειν pag. 286 sed ibi accusativum personae, cum dativo qui personae est icidem, habet. Beraldi in locum illius verbi πολλοῖσι nihil substituit, & pro ἐπέλην legit ἐπαπέλην.

289 Galba divitiarum praesidio iudicium evasit. Luculli & Galbae perfidia.

C. Vetilius in Hispaniam missus.

Viriatus.

quidem ajunt aut mendacio aut perjurio abstinuisse, dum rem faceret. Invidus igitur omnibus, & ad iudicium tractus, divitiarum praesidio evasit. Haud multo post quos Luculli & Galbae perfidia reliquos fecerat, ad decem millia congregati, Turdetaniam incursionibus vastarunt. Adversus quos Roma veniens C. Vetilius, adductis novis copiis, & quae in Hispania erant assumptis ad decem millia, quum in primos pabulatores delapsus multos necasset, reliquos in locum quendam compulsi: in quo manentibus, famis: abeuntibus, à Romanis grave periculum imminabat: tantum difficultatis inerat. Quapropter legatis ad Vetilium cum ramis oleae missis, locum ad habitandum petebant, seque deinceps in populi Romani potestate fore promittebant. Vetilius, & se daturum pollicebatur, & jam foedus pacifcebatur, quum Viriatus (qui ex iniqua illa Galbae crudelitate evaserat, & forte fortuna tunc temporis inter eos versabatur) singulos Romanorum perfidia admonere coepit, qui data toties fide in eos impetum fecissent: atque eum ipsum exercitum docuit nihil aliud esse quam reliquos perjurii Luculli & Galbae. Ad extremum addidit, si pareant, tutum esse ex eo loco receptum. Quibus verbis permotis & in spem erectis omnium animis, dux eligitur ac primum

ὅτι αὐτὸν ἀγαπήσει ψοδ' οὐδ' ὄντων τε καὶ ἐπιπορευομένη ἀφ' αἰσῶν. μισοῦμεν δὲ καὶ κατηρεσμένους, διέφραζε ἀφ' ἑὶ πλοῦτον. ἐπὶ πολὺ ἤυστερον, ὅστις διέφραζεν ἐν τῷ Λουκρούλου καὶ Γάλβας περιουσιότητος, ἀλιωθέντες ἐς μισθούς, τὴν Τυρθητικὴν κατήρεον. & αὐτοῖς ἀπὸ Ρωμαίων ἐπέλασαν Γαίῳ ΟΥ ἑτίλιῳ, ἀγωνίᾳ τε πρὸς ἑαυτὸν ἀλλόν, & τὸς ἐν Ἰβηρίᾳ ἀποβλησάντων, ἀπικνύτες ἐχθρὸν ἐς μισθούς, ἐπέπεσε σφραγισμένοι καὶ πολλοὺς ἀνέλων, συμπέσαντες τῆς λοιπῆς ἐς τὴν χερσὶν, οἱ κινδυνεύειν τε μόνους ἐχθρῶν ὑπὸ λιμῆ, καὶ ἀπικνύτες, ὑπὸ Ρωμαίων. οὐδὲ γὰρ ἐν ἑξ. δυσχεραίων. καὶ ἀφ' ἑὶ τὸ πρῶτον ἐστὶ τῶν ΟΥ ἑτίλιον ἐπιπρὸν σὺν ἰσθησίᾳ, γὰρ ἐς σπουδαίᾳ μὴ ἀποκνύτες, αἷς ἀπὸ τῶν δὲ ἑσθίου Ρωμαίων ἐς πάντα κατήρεον. ὁ δὲ ὑπὸ ἀγνέτω δόσῳ, καὶ σωστέτετο ἤδη. ΟΥ ἑλάτῳ ἤ ἐν τῷ Γάλβας παρανομίας ἐμφυγόντων, τότε σπῶν αὐτοῖς, ὑπομνηστικῶς τῷ Ρωμαίων ἀπιστίας, ὅστις τε αὐτοῖς οὐκ ὄντως ἐπιδοῦντο καὶ ὡς ὅδε πᾶς ὁ στρατός ἐν τοιαύτῃ ἐπιπορευομένων Γάλβας & Λουκρούλου ἀφ' αἰσῶν. καὶ ἀποκνύει ἐφ' ἰσθησίας ἀπὸ τῆς δὲ τῆς χερσὶν, ὡς ἐδέλωσεν περὶ τοῦ ἐπιπορευομένου ἐν αὐτῶν, καὶ ἐν ἐλπίσι γλυκοῦσαν, ἤρεθη τὰ στρατηγός, & πᾶντας ἐπιπορευομένους

Μισοῦμεν δὲ καὶ κατηρεσμένους, διέφραζε δὲ τὸν πλοῦτον.] Malim dicere reddere evadere. id est, evadere solebat: ut intelligamus illum saepe in iudicium vocari solitum. Atque hoc erit illi quae proxime praecedunt consentaneum.

μέταπον ὡς ἐπὶ μάχῃ, πρὸς μὲ ἀλλή-
 λης ἐκείδωσαν, ὅταν αὐτοὺς ἐπιβῆ-
 τὸ ἵππου, διαφρεθέντας ἐς μερῆ
 πολλὰ, φάσκειν ὡς δυνάμει κατ'
 ἄλλας & ἄλλας ὀδύς, ἐς Τριβό-
 λην πόλιν, ἔτα αὐτοὺς ἀειμένειν
 χιλίους δὲ μίνας ἐπιπέλαρον, &
 ἐκείδωσαν αὐτὰ σκίσησιν, ἢ γι-
 γνομένων τέτρων, οἱ μὲν, εὐθύς ἐ-
 φυζαν, ἐπειδὴ ὁ ΟΥΡΙΑΔΟΥ τὸν
 ἵππον ἐπέη, ὁ δὲ ΟΥΡΙΑΔΟΥ αὐ-
 τὸς δέσπας διώκει, ἐς πολλὰ δη-
 ρηρόφους, ἐπὶ τῷ ΟΥΡΙΑΔΟΥ ἐσώτα
 ἢ ἐφεδρῶντα τῷ ἡμισυμένῳ τρα-
 πικίς, ἐμάχητο. ὁ δὲ ἀκύντιοις ἵπ-
 ποῖς αὐτοῦ ἐσώχων, ἢ κωφεύ-
 γων, & πάλιν ἱσάνθη, καὶ
 ἐπὶ αὐτῶν, ἐκείνην τε τὴν ἡμέραν ἐν
 τῷ αὐτῷ πεδίῳ & τὴν ἐποδοῦσαν ὀ-
 λην διετέλει ἀειδίαν. ὡς δὲ εἶ-
 χισεν ἀσφαλῶς ἔχειν τὴν φυγὴν πρὸς
 ἐτέρους, τότε νυκτὸς ὀρμήσας δι'
 ὄδων ἀπέβη, κρυφώτατοις ἵπποις
 ἀπέδραμον ἐς Τριβόλην, Πρω-
 μείων αὐτὸν διώκει ὀρμίας & δυ-
 ναμένῳ, ἀλλὰ τε βάρῃ ὄπλῳ ἢ
 ἐπεριαν ὄδων, ἢ ἵππων ἀνομοί-
 οτητα. ὡδὲ μὲν ἐξ ἀέλπτου σπαστὸν
 ἀπογινώσκον αὐτὸς ἀείσωσε ἢ
 τὸ σρατήριον τοῦ ἀειφερόμενον
 ἐς τὰς τῆς βαρβαρόφους ἐξήρην αὐ-
 τὸν ἢ πολλοὶ πανταχόθεν αὐτὰ
 ἀσπασχάρον. ὁ δὲ ἐς τὰς ἐπὶ Πρω-
 μείοις ἐπολέμει καὶ μὴ δοκῆ τὸν
 ΟΥΡΙΑΔΟΥ παλεῖν σφόδρα τε ἐσώχ-
 ον. Viriatus exercitum servat.

omnes tanquam ad pugnam in-
 structos in fronte collocat: de-
 inde jubet ut, quum ipse in e-
 quum conscenderit, in varias
 partes dispersi, diversis itineribus
 in Tribolam urbem quam celer-
 rime fugiant, ibique se operian-
 tur. Interea mille selestos, qui
 secum in acie starent, retinet.
 His peractis rebus, simulatque
 Viriatus equum inscendit, om-
 nes fugam arripere. Vetilius
 ita dissipatos persequi veritus, in
 Viriatum stantem, & occasione
 siqua se daret, imminentem,
 conversus pugnam ciebat. Sed
 Viriatus velocissimis equis ejus
 conatus eludens, nunc sese sub-
 ducendo, non ceterum objicien-
 do occurrandoque, totum illum
 diem & posterum in eo ipso cam-
 po consumpsit. Ut autem conje-
 ctura collegit socios ex fuga in
 tuto esse posse, noctu profectus
 devius itineribus equisque perni-
 cissimis Tribolam pervenit, Ro-
 manis & propter gravem arma-
 turam, & locorum ignorantio-
 nem (adde quod dissimilibus
 equis vehabantur) subsequi non
 valentibus. Hoc pacto Viriatus
 exercitum suis rebus diffidentem
 ex insperato conservavit. Cujus
 facinoris fama ad barbaros per-
 lata plurimum illi & decoris &
 virium adjunxit: quarum praesidium
 triennium totum adversus
 Romanos bellum sustinuit. Sed
 mihi est in animo Viriaticum
 bellum.

290

Viriatus exercitum servat.

Viriaticum bellum.

ὡς δὲ εἰκασεν ἀσφαλῶς ἔχειν τὴν φυγὴν τοῦ ἐτέρους.] Sic pag. 182. ὡς δὲ
 εἰκασεν ἀσφαλῶς ἔχειν, &c.

Καὶ μὴ δοκῆ τῷ ΟΥΡΙΑΔΟΥ πόλεμον σφάραγμα ἀνελθόντων Πρωμείοις]
 ΟΥΡΙΑΔΟΥ vel in ΟΥΡΙΑΔΟΥ vel in ΟΥΡΙΑΔΟΥ mutare, necesse est. Cete-

hoc bellum, quod Romanos non parum exercuit, seorsim congerere, & siquid eodem tempore in Hispania gestum est, in alium locum rejicere. Vetilius ergo Viriatum persequens, Tribolam ibat: verum inter eundum dum sylvam quandam superat, & Viriatus reflexo equo à fronte & qui in insidiis erant exilientes, à tergo Romanos invadunt. Tum occisi multi, multi in valles præcipitati, vivi etiam non pauci in manus hostium venere: inter alios Vetilius: quem (quia senex erat & obeso corpore) qui cepit, tanquam hominem nihili interfecit. Ex decem millibus Romanorum vix sex millia Carpesum profugerunt, urbem ad mare sitam, quam ego arbitror quondam à Græcis Tartesum nominatam, regemque Arganthonium (qui centum & quinquaginta annos complevisse fertur) in ea regnasse. Receptos ex fuga milites quæstor Vetilii per moenia disponit adhuc trepidantes: ac quinque millia sociorum quos

Romano-
rum cla-
des.

Vetilii in-
teritus.
Carpessus.

Arganthon-
ius rex.

λήτωντα Ρωμαίοις, & δυσεργάτων
αὐτοῖς ἠρώδην συναγαγόν,
ἀναδείδρον ἐπὶ τῷ αὐτῷ χρόνῳ ἐπὶ
τῆς Ἰβηρίας ἄλλο ἐγγίνετο. ΟΥ ἐτίλιος
μὲν δὲ αὐτὸν διώκειν, ἤλθεν ἐπὶ τῆς
Τριβόλαι· ὃ δὲ ΟΥ ριμάδιος ἐν
λόχμῳ ὑπερελθόντος τῷ ΟΥ ἐπι-
λιου, αὐτὸς τε ἐπεσφύετο, & οἱ ἐν
τῷ οὐδὲρας ἀνεπήδων· καὶ Ρωμαίους
ἐκτετέρανθεν ἑταίρων τε καὶ ἐξ ὄρωρου,
& ἐς τὰς Φαλαγγίδας ἐώσαν. ἐξωρη-
θη δὲ & ὁ ΟΥ ἐτίλιος· & αὐτοὶ ὁ
λαῶν ἀγνοῶν, γίγνεται ὑπερτα-
χου ὄρων, ἔκταται, ὡς ἔδειξεν ἄξιον.
Ρωμαίων δὲ πολλοὶ ἐν μαρίῳ ἐξε-
κισθῆσαν διεδρασαν ἐς Καρπῆσον,
ἐπὶ θαλάσῃ πύλιν, ἣν ἐγὼ νομίζω
πρὸς Ἑλλήνων πύλιν Τερτησοῦ
ὀνομαζομένης, & Ἀργανθῶνιον αὐ-
τῆς βασιλεύσαντα· ὃν ἐς πεντηκῆτα καὶ
ἐκιστὸν ἐπὶ ἀφικέσθαι φασί. τὸς μὲν
οὖν ἐς τὴν Καρπῆσον ἀφῆλθον ἠ-
γῶντες ὁ παλαιὸς ὃς εἶπετο τῷ ΟΥ ἐπι-
λίῳ, αὐτοῖσι πρὸς ἐπὶ τειχῶν δὲ οὐδὲ
ταῦτα· τῷ δὲ Βελῶν καὶ Τίτῳ
ἀπῆλθον πεντακισθῆσαν συμμάχους,
καὶ λαῶν,

rùm valde in totius loci hujus interpretatione lapsus est Secundus: non animadvertens Appianum illud participium ἀγαθέρμην de seipso dicere, non de Viriato. Ita enim ille totum hunc locum interpretatur, vim verbis afferens (quod sæpe coguntur facere qui alicujus scriptoris verba in sensum valde diversum detorquent) Hic tres continuos annos cum Rom. bellum affexit, atque (ut constat) hoc bellum multum Romanos afflixit: sustulit ad extremum usque, perquam difficile & periculosum. Quinetiam siquis alius armorum novus motus in Hispania extitit, illud ut diuturnius esset effecit. Ceterum ut hic dicit Appianus, πόλεμον συναγαγόν, de sua hujus belli historica descriptione loquens, sic pag. 292. καὶ συναδξω καὶ τὸν δὲ [τὸν πόλεμον] εἰς ἔν.

H'ν ἐγὼ νομίζω πρὸς Ἑλλήνων πύλιν Τερτησοῦ ὀνομαζομένην.] Cur id hoc loco velut ex sua tantum opinione in medium affert, quod antea, tanquam ab omnibus receptum, minimèque controversum, tradidit? Vide annotationem in paginam 256.

Διέφυγον

η λαβών, αὐτοῦ περιέβη ἐπὶ τὸ ὄριον. ὁ δὲ πάντας ἔκτειλεν, ὡς μηδὲν ἀφῆλον ἀφῆσθαι. καὶ ὁ παμίας ἠύχραζεν ἐν τῇ πόλει, ἀειμένον τινα βοήθειαν ἀπὸ Ρώμης.

Ὁ Υἱὸς αὐτοῦ τῶν Καρπητανῶν, ἐν δαμνῶνι χερσὶν, ἐπιὼν αἰδέως, ἐλεηλάτῃ· ἕως ἤκει ἐν Ρώμῃ Γαίῳ Πλαύτῳ, ἀγων περὶ τοῦ μισθοῦ καὶ ἰσότητας χιλίους ἐπὶ τετρακισίοις. τότε δὲ αὐτὸς ὑπεκρίνατο φάσκειν ὅτι Ὁ Υἱὸς αὐτοῦ καὶ ὁ Πλαύτῳ αὐτὸν ἐπεμψέν διακεῖν ἐς τετρακισιλίους· ὅς ἐπιτραφεὶς ὁ Υἱὸς αὐτοῦ ἔκτεινε, χωρὶς ὀλίγων, καὶ τὴν Τάρον ποταμὸν ἀφῆσας, ἐσχετοπέδον ἐν ὄρει ἀειφύτῳ μὲν ἐλάμῃ, Ἀφροδίτης δὲ ἐπανύμῳ. ἔνθι ὁ Πλαύτῳ κρηταλαβὼν, καὶ τὸ πταίσμα ἀναλαβὼν ἐπειγόμενῳ, συνέβαλεν. ἠπὶ τῆς δὲ, φοιτο πολλοὺς ὄρνιθας, διέφυγον ἀκισμῶς ἐς τὰς πόλεις. Ἐν μίῳ τέρῳ ἐχέμαζεν, ἐς τὰς ἡμέρας ἑδραμοῖ ἀποστίναι. ὁ δὲ Ὁ Υἱὸς αὐτοῦ τῶν χερσὶν αἰδέως ἀειδῶν, ἤγει τὸς κερτημῶνους πμῶν τῶν ἐπικέρμῶν κερποδῶν καὶ παρ' ὧν μὲν λαβοί, διέφθειρεν.

pretium exigebat, & si qui non persolvebant, vastabat ac perdebat.

Quibus

Διέφυγον ἀκισμῶς ἐς τὰς πόλεις, καὶ ἐν μίῳ τέρῳ ἐχέμαζεν] Hac verba, καὶ ἐν μίῳ τέρῳ ἐχέμαζεν, Secundus (quod natura esse repugnans videatur, aliquem χερμαζῆν dici jam ἐν μίῳ τέρῳ) ita vertit, ac media astate, ut hyeme solet, (nisi potius scribendum, fieri solet) domi, nisi quam prodire ausus, se continebat. Ut autem hic χερμαζῆν ἐν μίῳ τέρῳ, sic χερμαζόντων ἐν μίῳ τέρῳ legitur pag 292. ubi idem Secundus dicit, sub tellis Corduba, medio autumno, quiescebat.

Ἡ τὴν τῶν κερτημῶν πμῶν τῶν ἐπικέρμῶν κερποδῶν. Idem Sec. τὴν ἐπικέρμῶν κερποδῶν vertit, messis jam matura. Viriatus (inquit) diligenter ac sine ullo metu lustrabat regionem, à possessoribus fructum & messis jam matura pretium exigens. At Beraldus, Ab agrorum (inquit) dominis maturescensium atque instantium frugum pretium exigebat. Huic certe, non illi, assentior: & videndum annon ἐπικέρμῶν κερποδῶν magis etiam proprie reddi possit, pendentes fructus, utendo jurisconsultorum vocabulo.

Quibus

C. Plautius in Hispaniam missus.

Mons Veneris.

291 Clades Plautii.

Marginal notes in the left margin, including the number 117 at the top and various small annotations.

Fabius Maximus Æmilianus in Hispaniam missus, contra Viriatum.

Quibus Romæ intellectis, Patres Fabium Maximum Æmilianum, Æmilii Pauli (qui Perseum Macedonum regem sustulit) filium in Hispaniam miserunt, delectus habendi facta potestate. Ille, quia Carthagine prius, deinde Græcia subactis, postremò bello Macedonico prosperè confecto, viris urbs exhausta erat, ut iis parceret qui tot bellis superessent, puberum tyronum duas legiones conscripsit: atque impetratis à focis aliis copiis, exercitum habens peditum quindecim, equitum circiter duorum millium, Orsonem, Hispaniæ urbem, venit. Inde quòd militem inexercitatum & rudem nollet hosti objicere, nullo tentato prælio, Gades, Herculi sacrificaturus, freto trajecto petiit. Viriatus ex ejus militibus lignatum egressis aliquot interfecit, reliquos fugavit. Eosdem à legato rursus ad pugnam instruetos devicit, ingenti præda detracta. Advenientem autem Maximum, si fortè ad pugnam elicere posset, armatos educens milites, assiduè provocabat. At ille, ut totis viribus decernere recusabat, sic parte copiarum emissa, levibus committendis præliis & hostium vires tentabat, & suis robur fiduciamque augebat. Quoties autem frumen-

τῶν οἱ ἐν ἄσφ' Ῥωμαίων πωρονομόροι, Φαβίον Μαξιμου Αἰμιλιανὸν, Αἰμιλίου Παύλου ἔργου τῆ Μακεδονίαν βασιλεῖα ἀνελοτῶ ἦσαν, ἐπεμπον ἐς Ἰσπανίαν καὶ στρατὸν ἑαυτῶ καὶ ἀναρροφῆσαι ἐπίστειπον. ὁ δὲ, Ῥωμαίων ἀρπ Καρχηδόνα καὶ τὴν Ἑλλάδα ἐλόττων, ἔτ τρίτον οὖ Μακεδονία πόλεμον καταρρηκότων, Φειδοὶ τῶ ἀνδρῶν, τῶ ἐκείθεν ἐληλυθότων κατέπερα παρηγήσεις, ἔ πρὶν πολέμου πεπεισμένους, ἐς δύο τέλη. Ἐ τῶ δὲ τῶ συμμάχων στρατῶν ἀπὸν ἀπήστας, ἦκεν ἐς Ὀρσωνα τῶ Ἰσπανίαν, σύμπαντας ἔχων πεζοὺς μυρίους καὶ πεντακισμύριους, καὶ ἰππείας ἐς δισχιλίους. ὁ δὲν ἔπρω μέχρις ἀρχῶν, μέχρις τῶν στρατῶν γυμνάσει, ἐς Γαδεσσοῦ διεπλοῦσε τῶ πορθμον, Ἡρακλεῖ δούσαν. ὁ δὲ Οὐρίατῶ, αὐτῶ τῶν ξυλδομείων ποιν ἐπιπέσαν, ἐκτῆς πολλοὺς, καὶ ἐφοδῆσε τῶς λοιποὺς. τῶ δὲ ὑποστρατηγεῶ στυλάξαντῶ αὐτους, ὁ Οὐρίατῶ ἐκράτη, καὶ πολλὰν λείαν περιεσύρατο ἀφικηρόμου τε ἔ Μαξιμου, σιωχῆς ἐξέπεισε παρηγλούρημῶ. ὁ δὲ ὄλων μὲν ἔ σιωχῆσιζο τῶ στρατῶ, γυμνάζων αὐτὸν ἔτι, καὶ τῶ μέρη πολλὰ καὶ ἠεροβόλιζοτο, πείρασι τε ποιοῦμεν τῶν πολεμίων καὶ τοῖς ἰδιοῖς ἀπῆσας

Διάστῶ.

Φειδοὶ τῶ ἀνδρῶν, τῶ ἐκείθεν ἐληλυθότων κατέπερα παρηγήσεις.] Pro his, habet Secundi interpretatio, *Ut veterani qui inde redierant, vacationem darent.* Verum cui credibile sit, omnes qui inde redierant, fuisse veteranos. Deinde potest aliquis ad tempus aliquod militibus parcere, id est, militibus laborem illis remittere, qui tamen vacationem minimè det eam quæ veteranis dari solet.

ἄριστον. χορτολογῶν τε, ἐνόπλιους αἰεὶ τοῖς γυμνοῖς ἀπέλιπεν, καὶ ἀπέλιπε μετὰ ἰππέων αὐτοῦ οἴκῳ, Παύλῳ τῷ πατρὶ συστρατιώδους ἐν Μακεδόσιν, ἔωρα. καὶ δὲ χειμῶνα γενομένου τῷ στρατῷ τρίπεται δέυτερον ὁδὸν τὴν Ὀυριάδου, κατὰ ἀγροσπιδίων. καὶ πόλεις αὐτῶν δύο, τὴν μὲν διήρπασεν, τὴν δὲ ἐπέπρησεν αὐτὸν τε φεύγοντα ἐς χειρὶν ὧν ὄνομα Ἰὺ Βακρῶν, διώκων, ἔκτεινε πολλοὺς καὶ χεῖμαρξεν ἐν Κορδύβῃ. ἐφ' οἷς ὁ ΟΥ-ριαδῶν εἰς ἄρμενος ἐπὶ Κερδωφιδίων, Ἀρνακίους καὶ Τίτθους καὶ Βελῶν, ἐθνη μακροτάτα, ἀπέπρησεν δὲ τῶν Ρωμαίων. καὶ πόλεμον ἄλλον οἶδεν ἐφ' ἑαυτῶν ἐπολέμουν, ὃν ἐν πόλει αὐτῶν μίας Νομαντινῶν ἠγούνηται, μακρὸν τε καὶ ἐπίπονον Ρωμαίοις ἠγούνηται. ἐ συνάξω ἐπὶ τὸνδὲ ἐς ἔν, καὶ Ὀυριάδου. ΟΥ-ριαδῶν μὲν ἐπὶ δεύτερον τὴν Ἰσηρίαν ἐπέρω στρατηγῶν Ρωμαίων Κεῖντιον συνεπέλεκετο καὶ ἠσώδην, ἐς τὸ

tatum ibatur, armatos milites velitum subsidio expeditorum-cum equitum muniebat. Hoc cum paterna disciplina docuerat, bello Macedonico militanter. Exacta hyeme, exercitato jam & confirmato exercitu Viriatum, fortiter præliantem, secundus ipse in fugam vertit, duarumque ejus urbium alteram diripuit, alteram incendit: Viriatum ipsum fugientem ad locum usque cui Bacor nomen erat, infecutus, multos peremit. deinde Corduba hævemavit. Viriatus non jam, ut antè, securus, Arvaccos, Titthos & Bellos, bellicosissimos populos, à Romanorum societate abduxit. qui per se aliud bellum gesserunt diuturnum & laboriosum, à Numantia una eorum urbe Numantium appellatum: quod & nos post Viriaticum statim complectemur. Viriatus igitur in parte alia Hispaniæ cum al-
tuo Romano imperatore Quintio collatis signis dimicavit, & victus,

292

Bellum Numantium.

Χορτολογῶν τε, ἐνόπλιους αἰεὶ τοῖς γυμνοῖς ἀπέλιπεν] Ex Beraldi interpretatione colligi non potest, ipsumque Viriatum ex illis subsidiariis militibus fuisse. vertit enim, *Armatos milites velitum subsidio expeditorumque equitum muniebat.* At illud tamen ab Appiano dicitur: ideoque non pigebit & hanc Secundi interpretationem afferre, *Quum vero ad commeatum exeundum erat, eos semper multis levis armaturæ militibus equitatique, ipse obequitans sepebat.* Sed ante hoc verbum *sepebat* ponit per parenthesis *ut patrem Paulum in Macedonia viderat.* Nisi potius scribendum, *facientem viderat.* Sed cur interpretationem dativi τοῖς γυμνοῖς, cui τοὺς ἐνόπλιους opponit, uterque prætermisit?

Ὅν ἐν πόλει αὐτῶν μίας Νομαντινῶν ἠγούνηται] Ante vel post ἠγούνηται deiderari puto εἰρηδεται, aut ἀμαρτῆται, vel potius πατρὸς γομῆδεται. Nisi quis mavult ὀπίκλισηται: ut sepe ὀπίκλισην de cognomine dicit.

καὶ συνάξω καὶ τὸνδὲ ἐς ἔν, καὶ Ὀυριάδου] Hic quoque Ὀυριάδου mutare possemus in Ὀυριάδου, vel potius τὸν Ὀυριάδου: aut certe in τὸν Ὀυριάδου. Neque tamen negaverim, ferre posse hanc scripturam, Ὀυριάδου exponendo τὸν ἀπὸ Ὀυριάδου λόγον.

ētus, montem Veneris repetiit. Unde iterum in hostes conversus, ex Quintianis militibus mille necavit, signis aliquot captis, atque hostibus in castra compulsis. Quin etiam praesidium quod **Basitani.** Ituca erat, vi dejecit, & Basitanorum regionem depopulatus est: quum interea Quintianus ob imbelliam & imperitiam non subveniret, sed Cordubæ inclusis (quò se medio autumno ad hyberna contulerat) C. Martium quendam Hispanum ex Italica urbe identidem in hostes emitteret.

Anno exacto successit Quintio Æmiliani frater Fabius Max. Æmilianus, adduxitque secum duas legiones Romanorum, & socios nonnullos, ita ut ejus copiarum omnes essent circiter sexdecim millium peditum, equitum mille & sexcentorum. Scripsit etiam ad Micipsam, Numidarum regem, ut ad se elephantos quam celerrimè mitteret. Properanti autem Itucam, & partem exercitus ducenti, occurrit Viriatus sex millibus militum, magno strepitu ac clamore, longaque caesarie, quam in praeliis ad terrendos hostes barbari gestare & quaterere confueverunt. Cujus impetum tantis animis sustinuit ut ho-

Micipsa
Numidarum
rex.

Ἀφροδίσιον ὄρεσιν ἀνέσφραξεν ὅθεν ἐπιπράφεις ἔκτεινε τὰς Κοϊντίου χιλιούς, καὶ σημεῖα πινά ἤρπασεν τὰς Ἰλοιπύους ἐς τὸ πρῶτόπεδον αὐτῶν σπευδῶδες, & τὴν ἐν Γύττει φρουρὰν ἐξέβαλε, καὶ τὴν Βασιτανῶν χώραν ἐληΐζετο, Κοϊντίου δὲ δουλῶν καὶ ἀπειριῶν σὺν ἐπισημοῦσι τῶν, ἀλλ' ἐν Κορδύβῃ χειμαζόντων, ἐν μέσῳ μετοπαρῶν, καὶ Γάϊον Μάκιον Ἰαμινά ἐπιπέμποντων αὐτῶν, ἀνδρᾶ Γ' ἔσχε, ἐν πόλει Γ' Ἰταλικῆς.

Τοῦ δ' ἐπιόντος ἔτους, Κοϊντίου μὲν ὁ ἀδελφὸς Αἰμιλιανὸς Φάβιος Μάξιμος Αἰμιλιανὸς ἦλθεν ἐπὶ τῆν στρατηγίαν ἀφ' ἰδού, δύο αἰκὰ τέλη Ρωμαίων ἄγον, & συμμάχους πινάς, ἀπειριῶν, ἐς μυριάδας καὶ ἰστανικηλίους πλέους, & ἰσπανίας ἐξακροχίλους ἐπὶ χιλοῖς. Ἐπιστάτας δὲ ἐ Μικίφῃ τῷ Νομάδων βασιλεῖ πέμψαν οὐ πύρρα ἐλέφαντας, ἐς Γύττειν ἠπάρατο, τὴν στρατὸν ἄγον καὶ μέγιστον, καὶ τὸν Οὐρίατον ἐξακροχίλους ἀνδράσιν ἐπιόντας οἱ μετὰ τε κορυφῆς καὶ ἰσπανίας βερβαρικῶν & κόρης μεγιστῆς, καὶ ἐν τοῖς πολέμοις ἐπιποιοῦσε τοῖς ἐχθροῖς ὁὐδὲν ὑποπλήξας ὅτι τὴν τε γηνομάς,

Ἀ' ἰδὲν Γ' ἔσχε, ἐν πόλει Γ' Ἰταλικῆς. Ne fallatur hic lectorum quispiam in nomine urbis Italicae, tanquam multis Italiae urbibus inter se communi, recedatur loci qui legitur in calce paginae 275. de Italica, urbe Hispaniae, Trajani & Adriani patria.

Ἦν ἐν τοῖς πολέμοις ἐπιποιοῦσι τοῖς ἐχθροῖς. Verbi hujus interpretationem à Secundo praetermissam haud miror (quum pro his omnibus verbis, καὶ ἐν τοῖς πολέμοις ἐπιποιοῦσι τοῖς ἐχθροῖς, sit contentus uno, horrendū: ita locum hunc vertens, Quem quum mitnere adortus esset Viriatus cum sex millibus militum, clamore & strepitu ingenti, barbarorum more, caesarieque ac promisso capillo horrendū) haud miror, inquam: quoniam vix ullus interpres esse potest cui negotium non faceflat: atque adeo an Beraldica inter-

ἡρώατος, & ἀπεώσαστο ἄσρακτον.
 ὡς δὲ εἰ καὶ τὸ ἄλλο πλῆθος ἀφί-
 κτω, & οἱ Λιβύης ἐλέφαντες δευ-
 τερῶ ἰππεύσι τετρακισίοις, στρατό-
 πεδον ἀχύρου μέγα, & ἄσραπεχεί-
 ρει τῶ ΟΥ εἰάδῳ, καὶ περὶ αἰῶμος
 αὐτὸν εἰδιωκεν. αὐτῶν δὲ τὸ διώ-
 ξειος ἡρωαδης, ἰδὼν εἰ τῇ φυγῇ
 τῆτο ὁ ΟΥ εἰάδῳ, ἐπανήλθε καὶ
 κτενάς ἐς τετρακίλιους, τὰς λοιπὰς
 συνήλασεν ἐς τὸ στρατόπεδον καὶ
 ἄσραστῶλε καὶ τῶδε ὀλίγω, μέλις ἰσὸς
 αὐτῶν ὕφιστε μὲρῶν ἀεὶ τὰς πύλας
 τῶ ἡ πλεῖων, ἐς τὰς σκηνὰς κη-
 πιδωμάτων ἰσὸς δέους, καὶ μέλις ἰσὸς
 ἔ στρατηγῶν & τῶ χιλιαρχῶν ἐξαθ-
 μέων. τότε μὲ οὐν Φάννιος τε ὁ Λαγ-
 λίου κηδῶτης, λαμπερὸς ἡρώατος,
 καὶ νύξ ἐπεληύσαστο Πρωμῆους ἀεὶ ἐ-
 σωσεν. ὁ ἡ ΟΥ εἰάδῳ ἡ νυκτὸς ἡ
 κηρύκεται ὡρῆ ἡμερῶν ἐπιπῶν, καὶ
 ἔπνα καμὸν ἀδόκτων ἐκλείπων,
 nulla occasione prætermisissā,

stem re infecta repulerit. Sed ubi
 altera pars exercitus, atque ex
 Libya decem elephantes cum tre-
 centis equitibus advenerunt, au-
 ctis castris prior in Viriatum fu-
 ciem deduxit, & superatum au-
 dit fugavitque. Sed dum turbatis
 ordinibus fugientem insequitur,
 Viriatus ea confusione animad-
 versa, reversus circiter tria millia
 interfecit, reliquos in castra egit.
 Castra quoque ipsa adortus est,
 quum vix ulli inruenti hosti ad
 portas se objicerent, sed plures
 metu perculsi tabernaculis se ab-
 derent, nec ab ipso imperatore
 & tribb. militum ad pugnam e-
 duci possent. Inter ceteros tamen
 Fannii virtus (Laelii focer erat) eo
 prælio eluxit. Noctis superven-
 ientis beneficio Romani servati.
 Viriatus & noctu & interdium
 nunc velitibus, nunc equis ve-
 locissimis

293

Fannius.

interpretationi ejus acquiescendum sit, non immeritò quæretur. Quid si verò
 ἐπιποιοῦσι in locum illius ἐπιποιοῦσι quis substituat? Erit certè (meo qui-
 dem judicio) aptum huic loco verbum. exponi enim poterit, *quatinus ad*
terrendos hostes. seu, in terrorem hostium. Ac fateor quidem, novum multis
 posse videri hunc verbi istius usum: sed in meo Thesaurò Plutarchi locum
 assero, cujus expositio, de quo alioqui tum dubitabam, omnem de hoc
 dubitationem tollere videtur: sicut vicissim hic ad fidem expositioni illius faci-
 endam multum valet. Illum si libeat ibi videre, mihi, nisi valde fallor,
 assentieris. Ceterum talis comæ, id est, quæ talem terrorem & horro-
 rem asserre (primo saltem aspectu) poterat, mentionem facit cum alibi
 tum hic, *τεθηραμῆβους ἢ τὰ σώματα ἰσὸς λιμοῦ καὶ λοιμοῦ καὶ κῆμους καὶ*
χρῆν.

Καὶ ἀπεώσαστο ἄσρακτον.] Malè Cælius Secundus hæc verba. ἀπεώσαστο
 ἄσρακτον, vertit, *ac sine suo detrimento repulit*, At Beraldus rectè.

Καὶ ἄσραστῶλε καὶ τῶδε ὀλίγω.] Hoc ὀλίγω omisit Beraldus: at Secun-
 dus, tanquam non ὀλίγω sed ὀλίγων legens, junxit sequentibus. ita enim
 locum hunc reddidit, *Ceteros intra castrorum coegit septa: quæ aggressus, vix*
paucos ad portas castrorum, qui illi resisterent, reperit.

Καὶ οὐ πνα κηρῶν ἀδόκτων ἐκλείπων.] Neuter interpres vocem ἀδόκτων
 expressit: quæ magni tamen est momenti. Hæc enim ostendit, Viriatum
 omnes superveniendi hostibus ex inopinato occasiones quassisse, sive, nul-
 lum tempus quo hostibus supervenire nec opinantibus posset, prætermisisse.

Neque

Servilia-
nus. Ituca.

locissimis Romanos fatigando, tandem Servilianum Itucam motis castris coegit migrare. Deinde quia jam fames sentiebatur, & copias exiguas habebat, noctu castris incensis in Lusitaniam concessit. Servilianus abeuntem non assecutus, in Baturiam translato bello quinque oppida quae Viriati rebus studuerant, diripuit. Inde in Cuneos copias traduxit. Unde rursus in Lusitaniam contra ipsum Viriatum contendit. In itinere duo latronum principes obvii facti, Curius & Apulcius, cum decem millibus hominum Romanos turbavere, confertoque praelio, quo Curius cecidit, praedam eriperunt: quam non multo post omnem Servilianus recepit: & alias item

Latronum
Principes
Curius &
Apulcius.

Escadia,
Gemella &
Obolcola
urbes.

urbes vi cepit, Escadium, Gemellam & Obolcolam, omnes Viriati praesidiis firmatas: quarum nonnullas diripuit, aliis veniam dedit. Ex decem millibus captivorum quos habuit, quingentos securi percuti iussit, reliquos vendidit. Post haec hybernaadiit, altero huius belli, cui praefuerat, anno.

Quingenti
captivi se-
cure per-
cussi.

Q Pompeius
Aulus Roma

Atque his rebus gestis, Romam rediit, succedente illi in imperio Q. Pompeio Aulo. Ceterum frater ejus Maximus Æmilianus

Ἰταλικῶς ἀνδροῦσι & ἰπποῖσι περὶ χυπέ-
τοις ἰσχυρῶς τοῖς πολεμίοις, μίχθη
τὸν Σεργυλιανὸν ἐς Ἰτούκην ἀναστῆ-
σαι. τότε ἢ ἤδη τρωτῶν τε δόσων
ὁ ΟΥ' εἰμάρθη, καὶ τὸ σπῆρον ἐχόν
ἐλάττω, νυκτὸς ἐμπροσθεῖς τὸ στρα-
τόπεδον, ἐς Λυστανίαν ἀνεχώρησεν &
αὐτὸν ὁ Σεργυλιανὸς ἐκραιταδίαν,
ἐς Βαυτουριανὴν ἐπέβαλεν, καὶ πέντε
πόλεις διήρπυσεν αἱ τὰ ΟΥ' εἰμάρθη
συνεπεπερσέχθησαν. καὶ ἢ τὸ ἐστὸν ἐστῶ-
τόθεν ἐς Κομίουσιν ὅθεν ἐς Λυστα-
πυνοῦς ἐπὶ τῷ ΟΥ' εἰμάρθη αὐτῶν ἡ-
πείρητο. καὶ αὐτῶν περὶ δόσων δὴ
λήσταιροι καὶ μισθῶν ἀνδρῶν ἐπι-
θέμφοι Κουρίος τε καὶ Ἀπουλίου
ἐδορῶθησαν, καὶ τὴν λείαν ἀφείλοντο.
καὶ Κέρηθον μὲν οὐ τῶν ἀγῶνι ἔ-
πεσον· ὁ δὲ Σεργυλιανὸς τῷ τε
λείαν μετ' ἐπὶ πολὺ ἀνέλασεν, & πό-
λεις εἶλεν Εἰσκαδίαν τε καὶ Γεμελλαν
καὶ Ὀβολκολαν, φερασερβίαν
ὑπὸ τῷ ΟΥ' εἰμάρθη καὶ διήρπυσεν
ἐπίστας· καὶ συνεγίνωσκον ἀλλήλους,
ἀγκυκλιῶτα δὲ ἔχον ἀμφὶ τὰ μύ-
λαι, πεντακισίαν μὲν ἀπέτερον πῆς
κεφαλῆς, τῶν δὲ λοιπῶν ἀπέδοντο.
καὶ ἐχέμειζεν, δούπερον ἔτ' ἢ ἤδη
σπρατηθῶν τῷδε ἔσ' πολέμου.

Καὶ τῷδε μὲν ὁ Σεργυλιανὸς ἐργα-
σάμενος, ἐς Ρώμην ἀπήγε, Διδό-
ξου μὲν τὴν δόξαν Κοίης Πομπηίου
ἄλλως· ὁ δὲ ἀδελφὸς αὐτοῦ Μαξιμίμω

Αἰμιλιανὸς

Neque enim dubito quin perinde sit acsi dictum foret, οὐτῶνα καμῶν τῶ ἀ-
δουκῶτος ἐπελθεῖν τοῖς πολεμίοις ἐκλείπων. ideoque & illa duo valde diversa
tempora, vel noctem, vel καύματα ὄσων, ad irruendum in hostes nec
opinantes fuisse illi frequentia. (καμῶματα ὄσων non simpliciter interdi-
cum Beraldo, verum in ipso diei astu sonare fateor) Non ignoro interim,
illa verba, οὐτῶνα καμῶν ἀδουκῶτων ἐλλείπων, posse & hoc modo reddi,
nullam occasionem inexploratum relinquentis.

Διδόξου μὲν τὴν δόξαν Κοίης Πομπηίου Αἰμῶ. ὁ δὲ ἀδελφὸς αὐτοῦ Μα-
ξιμίμω

Αἰμιλιανὸς
ἐστὶν αὐτὸς
& φησὶν ὅτι
ἐπὶ τῶν
μύλων ἢ
τοῦ αὐτοῦ
τοῦ ΟΥ' εἰμάρθη
τοῖς ἐργασί-
αι συναφῶν
τε ἀλλῶν τε
τὸ τὸν Αἰ-
μιλιανὸν ΟΥ'
λατῶν ἐς κα-
τοῖς Ρώμης
καὶ τῶν
ἐκείνη καμῶ-
ν τῶν μύλων
ἐπὶ τῶν
ἐστὶν Ρώ-
magnam

ἔμω] Si
mus quod
tale nec de
andi habui
equitur] et
pino vacuo
accepti, secun-
in Hispania
frater Ma-
ximum ducen-
tibus manus
in multo pos-
OU' εἰμάρθη
quod utitur
in Secunda
hulca inter-
ad nihil esse
etandum fuit
et hanc aliter
quod adven-
tationem et
ofum magnam
de hoc cum
omni] et
in p[ro]p[ri]o
& talis cum B

Αἰμιλιανὸς Κοινόθεν μὲρ πνὰ λή-
 σαρχον ἑαυτὸν ἐγχειρίσασθαι λαβάν,
 & φεισάμενος αὐτὸς μὲν, τὸς συν
 αὐτῷ πύπτως ἐχθροποίησεν. ΟΥ-
 ριάδην δὲ διόικον, Ἐρισσίνην αὐτῆς
 πόλιν ἀπετάφραδεν ἔς τὴν ὁ ΟΥ-
 ριάδης ἐσθρομὸν νυκτός, ἅμω ἐφ'
 τῆς ἐργαζομένων ἐπέκειτο· μίχρη
 τὰ σκαφεία ρίψαντες ἐφείλαν. τῶ
 τε ἄλλῃν στρατὸν ἐκταχθεῖσαν ὑ-
 πὸ τοῦ Αἰμιλιανῆς προσέειπεν ὁ-
 ρκίαις ΟΥριάδος, ἐδίωκε, & συνή-
 λασεν ἐς κρημνοὺς, ὅθεν ὅσην μὲν
 τῆς Ρωμαίωνισ Ἰαφουγῆν. ΟΥ-
 ριάδος δὲ τῶν εὐτυχῶν ἐχθροποίησεν,
 ἀλλὰ νομίσαις ἐν κελῶν ἡγεσθαι τὴν
 πόλεμον ἐπὶ χειρὶ λαμπρῶν, σωε-
 τίθετο Ρωμαίωνισ ἡ (τὸς συνή-
 magnam à Romanis gratiam iniri posse ratus, foedus pepigit quod

Connobam quendam latronum
 ducem quum deditione cepisset,
 ei quidem ignovit, sed omnium
 ejus militum manus amputavit.
 Dum verò Viriatum persequens,
 Erisanem ejus urbem vallo fossa-
 que circumdat, Viriatus urbem
 noctu ingressus, facta sub lucem
 eruptione, non solùm eos qui
 vallum ducebant in fugam ligo-
 nibus abjectis conjicit, verum et-
 tiam reliquas copias ab Æmilia-
 no instructas urgendo instandò-
 que, in loca prarupta atque ini-
 qua, unde evadere non erat, de-
 turbat. Ibi Viriatus non insolent-
 ter sua fortuna usus, sed honestis
 conditionibus bellum deponi, &
 populus

missis in
 Hispan-
 niam.
 Connoba
 latro.
 Militum
 manusam-
 putate.
 Erisane.

294

ΞΙΜΟΝ] Si fidem Cælio Secundo habere volemus, idem de hoc loco dice-
 mus quod de quodam præcedente, pag. 286. ei aliqua deesse: quum nihil
 tale nec de hoc nec de illo alii suspicari esse, ac ne occasionem quidem suspi-
 candi habuisse videantur. Ut autem aperte videas, ubi lacunam (ut vulgò
 loquimur) esse putaverit; hunc quoque interpretationis ejus locum tibi cum
 spatio vacuo & asteriscis representabo. Ita igitur ille, Mox se in hyberna
 recepit, secundo suæ provinciæ ejusque belli anno. His rebus gestis Romam,
 in Hispania Q. Pompeio successore suo relicto, navigavit.

Ejus frater Maximus Æmilianus, quum quendam, nomine Conobam, la-
 tronum ducem, cepisset, qui sese ei dederat, ei soli pepercit, reliquis om-
 nibus manus abscidit. Pòst, quum Viriatum persequeretur, Erisa. &c.
 Non multo pòst apud eum malè scriptum est *legionibus pro liginibus*.

ΟΥριάδης δὲ τῶν εὐτυχῶν ἐχθροποίησεν.] Pulchrum hoc loquendi genus.
 & quo utilis admonitio ducibus belli sub Viriati exemplo proponitur, ita red-
 dicit à Secundo, *fortuna felicitate nunquam elatus*. Sed magis mihi placet
 Beraldis interpretatio: ac etiamsi darem. τῶν εὐτυχῶν ἐχθροποίησεν, a-
 liud nihil esse quàm *fortuna felicitate non efferrì* (quum tamen manifestum sit,
 addendam fuisse saltem voculam *nimis* ante verbum *efferrì*) probare non pos-
 sem illud adverbium *nunquam*: quum longè aliud sit, dicere *ἐχθροποίησεν*,
 quàm *οὐδέποτε ἔβραθεν*. Sed liber & eorum quæ proximè sequuntur inter-
 pretationem ejusdem adjicere. Hæc igitur sunt ejus verba, *Cogitans se be-
 neficis magnitudine præclaræ terminandæ belli occasionem nactum, pacem & fæ-
 dus icit cum Romanis, quod à populo fuit comprobatum: nimirum ut Viriatus
 amicus esset Romanorum: utque omnes qui ei suberant, domini essent regionum
 quas possidebant. In cujus loci fine ne hoc quidem placet, γὰρ ἄν ἑρτί regiones,
 & malum cum Beraldo *agros interpretari*.*

Pax cum
Viriato in-
ita.

Cepio.

Pax cum
Viriato in-
ita solvi-
tur.

Arfa urbs.

populus Romanus postea ratum esse voluit: ipsumque Viriatum amicum nominavit, & ejus socios quos agros possederant habere jussit. Sic bellum Romanis gravissimum cum bona gratia extinctum videbatur: sed pax haud diuturna mansit. Cepio enim Æmiliani, scæderis hujus auctoris, frater, & ejusdem in imperio successor, criminando pacta, tanquam indigna pop. Rom. primùm à senatu impetrarat sibi ut liceret clam pro arbitrio Viriato incommodare: dende assiduè obtundendo literasque missitando, effecerat ut idem senatus ruptis foederibus palàm bellum Viriato inferendum decerneret. Quo SCTO fretus, Arsam urbem, deferente Viriato, deditioe accepit, & ipsum Viriatum fugientem & obvia quæque vastantem circa Carpetaniam assècutus est, majores secum copias trahens quàm Viriatus: qui ob paucitatem suorum praelio abstinere satius esse existimans, majori parte copiarum per vallem quandam obscuram dimissa, reliquas in tumulto quodam instruxit, ut speciem dimicare volentis hosti præberet. Sed ubi quos præmiserat jam extra periculum esse sensit, ad eos advolavit, tanto contemptu hostis tantæque celeritate, ut qui in-

και ο δῆμος ἐπικύρωσεν) ΟΥ' ριά-
ρον εἶπα Ρωμαίων φίλον, καὶ τοὺς
ἄλλ' αὐτῷ πάντας ἢς ἔχουσι γῆς ἀ-
χεῖν. ἀδὲ γὰρ ὁ ΟΥ' εἰσὶν πολέμους
ἐδοκεῖ πειπνωδῶς, χαλεπώτατος τε
Ρωμαίοις ἡνωδῆρος καὶ ἐπὶ ἐνεργα-
σία καταλυθεῖς. ἐς μὲν ἐπέμμεν
ἐξ ἑλ' ἐς βραχὺ τὰ συγκείμενα. ὁ
γὰρ ἀδελφὸς Αἰμίλιανος ἔστι τῷ
σωτηρῆος, Κεπίων, ἀδελφὸς αὐ-
τοῦ τῆς στρατηγίας ἡνωδῆρος, δι-
εβαλε τὰς συνθήκας, καὶ ἐπέσειλε
Ρωμαίοις ἀπεστρέψαισθαι εἰναί. καὶ
ἡ βουλή τὸ γὰρ παρῆν αὐτῷ σω-
χῶρῃ κρύφα λυπεῖν τὸ ΟΥ' ριάρον
ὅ, π δοκιμώσεται ὡς εἰ αὐτὸς ἰσώ-
χλη, & συνεχῶς ἐπέσειλεν, ἔκρα-
νε λῦσά τε τοὺς ἀπονδῆς & φενο-
ρῶς πολεμῆν αὐτῶς ΟΥ' ριάρου. ἐ-
ψήφισμένον δὲ σαφῶς, ὁ Κεπίων
ἄρσεν τε πόλιν ἐκλείποντ' ΟΥ'-
εἰσῆδου παρελάσας, καὶ αὐτὸν ΟΥ'-
εἰσῆδου φερούσῃ τε καὶ τὰ ἐν πα-
ροῦθ' ἀφείρονται ὡς Κερθητιανῶν
κατέλαβας, πολλοὺς πολέμους ἔχων. ὁ
γὰρ ΟΥ' ριάρος ἐδοκιμῶσαν αὐτῷ
συμπλέκασθ', ἀλλ' οὐκ ὀλιγότῃται,
καὶ μὲν πνὰ φάραγγα ἀφανῆ τὸ
πλέον ἔστρατὸς ἀπέπεμψεν ἀπί-
νευ, τὸ ἢ λοιπὸν αὐτοῦς ἐπιτάξας
ἐπὶ λόφου, δεῖξαν παρέχειν πολεμῆ-
σαντ'. ὡς εἰ ἠδὲ τὸ γὰρ παρῆν
σελῆρμον ἐν ἀσφαλεῖ γερνῶται,
ἐξίππεδον ἐς αὐτοῦς μὲν κατα-
φρονήσας,

ὡς εἰ ἠδὲ τὸ γὰρ παρῆν ἀσφαλεῖ γερνῶτον.] Tale Viriati stratagemâ describens antea, pag. videlicet 289. dicit itidem, ὡς εἰ ἔκρουσεν ἀσφαλῶς ἔχον τῆς φωνῆς τοῦ ἐπέρου.

Ἐξίππεδον ἐς αὐτοῦς μὲν καταφρονήσας] Ista καταφρονήσας (de qua quod dicit Thucydides, in mentem nobis venire debet) est ejus qui ab hoste sibi non timer. sed ejus vires contemnit: passimque apud historicos cum irrisione & ignominia minimè conjuncta est. Ac certe ne hîc quidem ita de-

buisse

φογήσεως, ὀξείως ἕτως ὡς μολί
 ἐμοσάξ τὰς διακοχίους ὅποι διεδρα-
 μῆμ. ὁ δὲ Κεκιαν ἐς ΟΥ'έτονας κῆ
 Καθαίρους τραπέις, τὰ σῆνῶν
 ἐδίου & ἔλιω τ' ἔργων ΟΥ'ελά-
 γου, τῶν Λυσιτανίαν λησῆρα πολ-
 λαὶ ἄλλα ἐπιτρέχοντι ἐπόρθη.

Σέξτος ἢ Ιούλιος Βεγῦτος, ἐπι-
 ἔρωτι πεμφθίς, ἀπῆγα μὲν αὐτὰ
 διαίκεν ἀφ' ἑαυτοῦ κερκερῶς, ὅσῳ
 ὁ Τάρος τε & Λήθης & Δόριος ἢ
 Βαίτης ποταμοὶ ναυσίποροι ἀπελί-
 χουσι (ὀξείως, οἷα δὲ λησῆρα,
 μεδιπῆμένους, δυσσεργῆς ἠρηθῆμενος
 εἶνα κῆλασεν, & ἀχρῶν, & κη-
 τωλαβῶν κῆ νικῆσῶν, τὸ ἔργον
 & λαμπερῶν) ἐς ἢ τὰς πόλεις αὐ-
 τῶν ἐτραπετο, δικλῆ τε λησῆρα
 ἀπερδικῶν, καὶ τῆ στρατῶ πολὺ
 κέρδος ἀπερσεαξ, & τὴν λησῆρα ἐς
 ἐκῆσῶν, ὡς πατρίδα κινδυνεύου-
 σῶν, ἀλαλοθήσεαξ. ὁ μὲν δὲ ταῦτ'
 ἐνημοσύμῳ, ἔδῃε τὰ ἐν ποσὶν ἀ-
 πῶν, συμμοχρῆδων τοῖς ἀνδρά-
 σι τ' γυναικῶν, & σιναμοσύμῳ
 καὶ ἕτινα φανῶν ἐδὲ ἐν ταῖς
 σφραγῆς ἀφῆσῶν. εἰσὶ δὲ ὄθι &
 εἰς τὰ ὄρη μὲν ὦν ἐδῶντο ἀνε-

quebantur quónam se proripuis-
 set non sentirent. Cepio in Ve-
 tonas & Callaicos directa acie, il-
 lorum agros depopulabatur. Jam
 verò Viriati exemplo Lusitani-
 am multæ aliæ latronum man-
 nus, incursionibus vastabant.

Vetones.
Callaici.

Adversus quos missus Sex. Jun-
 ius Brutus, propter locorum in-
 tervalla (quantum scilicet Tagus,
 Oblivio : Dorius & Bætis amnes
 navigabiles complectuntur) ce-
 leritèr huc illuc latronum more
 cursitantes, primò assequi, dein-
 de, ut assequeretur, posse compre-
 hendere desperans, non compre-
 hendere autem sibi turpe, at ex
 victis non admodum insignem fore
 triumphum ratus, in latronum
 patrias exercitum duxit, ut
 eadem pera & de illis pœnas sum-
 meret (ut quos confidebat ad sua
 quemque defendenda dilapsu-
 ros) & militem suum præda locu-
 pletaret. Hanc spem cogita-
 tionemque secum portans, ob-
 via quæque diripiebat. Ad vim
 arcendam egressi barbari, adju-
 vantibus mulieribus & tantis ani-

Sext. Ju-
nius Bru-
tus.

295

Mulierum
animi in
bello.

mis arma capeffentibus ut ne media quidem eadè vocem ede-
 rent. Fuère tamen qui raptis quæ poterant, in montes confugie-
 bant,

huisse interpretari κατὰφρονήσεως Secundum videtur, cum irrisione atque
 ignominia hostium. Verùm & ista interpretatio verbi ἐξίπρωθεν, calcari-
 bus equo stimulatò contendit, parum placet, ac potius poetica quædam descri-
 ptio est: ut omittam, eam cujus postea mentionem facit, ὀξῆσῶν in aliis
 rebus magis quàm in stimulando calcari-
 bus equo fuisse postam: præfertim-
 que in ipsorum equorum velocitate. Fuisse autem studiosè conquistis à
 Viriato tales equos, apparet ex pag. proxime præcedente, necnon ex 289.

Λυσιτανίαν λησῆρα πολλὰ ἄλλα ἐπιτρέχοντα ἐπόρθη. Rectè Beraldus:
 Viriati exemplo Lusitaniam multæ aliæ latronum manus incursionibus vastabant.
 At Secundum malè illud λησῆρα prætermittit: dicens tantum, Multique
 Viriatum imitatis Lusitaniam infestabant.

Ὀξείως, οἷα δὲ λησῆρα, μεδιπῆμένους. Non dubito quin scribendum sit
 μεδιπῆμένους.

bant, quibus quia petierant veniam, Brutus dedit, quæ illis restabant partitus. Deinde trajecto Dorio flumine, multa loca bello longè latèque pervagatus, acceptis ab omnibus qui in deditiōnem veniebant, obsidibus, ad

Oblivio annis.

Nimis flumen.
Bracari.

Mulierum virtus in bello.

Oblivionem annem progressus est, eumque Romanorum primus transiit. Inde ad Nimim, alterum flumen perventum, ut Bracaris, quod annonam quæ in Romana castra importabatur, averterant ac diripuerant, bellum inferret. Ei quoque genti in aciem armatas uxores educere mos erat, tantaque pertinaciam viri tum mulieres dimicabant, ut potius mortem occumberent quam aut terga verterent, aut vocem ullam indignam emitterent. Quin etiam foeminae dum captivæ abducerentur, aliæ sibi manus afferre, aliæ suosmet ipsæ liberos jugulare, mortemque servitio potiore censebant, quæ non multo post deficiētia,

πηδων. καὶ αὐτοῖς δεομένους συνεζή-
γησεν ὁ Βροῦτος, ἔπειτα ἄντα ἐ-
μίσθητο καὶ τὸ Δόριον περὶ ὧσιν,
πολλὰ μὲν πολέμῳ κατεβραμῆναι, πολ-
λά δὲ ἵππων ἔχειν αὐτοῖς ἐκδιδόντων
ὄμηρα αἰτήσας, ἐπὶ Λήδῳ μετῆς,
ἄριστος ὁ δὲ Ρωμαίων ἐπιπῶν τῶν
ποταμῶν τὸνδε Διόριον. περὶ ὧσιν
ἵππων, ἔπειτα, ἔπειτα Νιμίος ἔπειτα
ποταμῶν ἀπεβλήτων, Βρακάρων αὐ-
τῶν φεραμένων ἀρχῶν ἀρξιστάτων,
ἔπειτα δὲ ἐπὶ τῶν Βρακάρων, οἱ
εἰσὶν ἔθνος καὶ ἀμφοτέρωθεν γυναι-
κῶν ἀπιστομένους καὶ οὐδὲ ἐμίσ-
θητο, καὶ ἀποθνήσκουσιν ἔθνησιν ὅσοι
ἐπιστρέφονται αὐτῶν ἔθνη, ἔ-
πειτα δὲ τὰ νῦν δεικνύς, ἔπειτα φωνῶ
ἀφίεντες. ὅσοι δὲ κατήγοντο τῶν
γυναικῶν, αἱ μὲν αὐτὰς διεζήσαντο, αἱ
δὲ καὶ τῶν τέκνων αὐτοῦ ἄριστος ἐγίνοντο.
καί ποτε τῶν θανάτων μάλιστά
τῶν ἀρχαίων. εἰσὶ δὲ πῖνες τῶν
πέλων αἱ τότε μὲν τῶν Βροῦτων ἀρξισ-
τάτων, ἔπειτα πολὺ δὲ ὑπερὶ ἀφί-
εντες. καὶ αὐτῶν ὁ Βροῦτος κατε-
σφραγίσθησαν. ὅσοι δὲ ἀπῆγοντο,
Oppida tamen aliquot in Bruti
quæ non multo post deficiētia,

ἐπιφύετο

Καὶ τὸν Δόριον περὶ ὧσιν.] Ptolemæus hunc fluvium Διόριον, Strabo Δόριον appellat. Appiano semper Δόριον dicitur. Plinius etiam cum Strabone *Durium* nominat, eodemque fere modo quo Strabo describit.

Ἐπὶ Λήδῳ μετῆς.] Fallitur Appianus, qui cum reperisset hunc fluvium Λήδης appellari secundo casu, rectum inde finxit, ὁ Λήδης, quod non debuit. Quare legendum hoc loco, ὅτι Λήδης μετῆς. Non enim ἡ Λήδης, sed ὁ τῆς Λήδης dicitur: quemadmodum etiam idem fluvius Latinis scriptoribus non *Oblivio*, sed *Oblivionis* fluvius appellabatur. Pomponius Mela: *Et cui Oblivionis cognomen est Limia*. Plinius: *Ammius quem alibi quidam intelligunt, & Limæam vocant, Oblivionis antiquitus dicitur*. Hinc recte Vir Magnus ad Strabonem in Epitome Livii lv. ubi vulgo *fluvium Oblivionem* edunt, *fluvium Oblivionis* legendum observavit.

Ὅσοι δὲ κατήγοντο τῶν γυναικῶν.] Scribo, ὅσοι δὲ ἀπῆγοντο, vel ὅσοι δὲ καὶ ἀπῆγοντο. Participium autem ἀφίεντες quamvis ferri possit, structurae tamen ἀκολουθία magis polebat ἀφίεις.

Ἐπὶ

πρίετο αὐδῆς. ἐπὶ δὲ Ταλαβρίγα πῶλον ἰλθὼν, ἢ πολλαῖς μὲν αὐτῷ συντίθειτο, πολλαῖς δὲ διαπέσαι, λυώχρη, παροικουμένων αὐτὸν καὶ τότε τῷ Ταλαβρίγων, καὶ διδόντων αὐτοῦς ἐς ὃ, πρὸς τῶν ἀποστῶν μὲν τὰς αὐτομόλους Ρωμαίων ἢ τὰ καὶ τὰ ἀρχιμάχων καὶ ὅσα ὅσα εἶχον, καὶ ἄλλα ἐπὶ τῆσι· εἶτ' αὐτὸς ἐκέλευσε τοὺς πασι καὶ γυναῖξιν ἐκλιπεῖν τὴν πόλιν. ὡς δὲ καὶ τῶν ὑποστῶν, τὴν στρατιάν αὐτοῖς ἀπελήθησεν ἐδημηγόρει, καταλέγων ὁσάκις διαπέσῃ, ἔσονται πολέμου πολέμησεν αὐτῷ. φασὶν δὲ ὅτι ἐξ ἡμῶν ἐργαστοῦν τὸ δεινόν, ἐπὶ τῷ οὐρανῷ ἔληξεν καὶ τὰς μὲν ἰστούς αὐτῶν ἔτ' οἶτον καὶ χρονοῦ ὅσα κινὰ λῶ, ἢ εἰς πᾶσα δημοσία παρεσκεδῆ, πάντες ἀπέειλε, τὴν δὲ πόλιν αὐδῆς οἰκῆν ἔδωκεν ἐξ ἀέλιου. τοιαύτῃ μὲν δὲ Βοστῶν ἐργαστοῦν, ἐς Ρωμαίων ἀπέηδ' καὶ αὐτῶν ἐς τὴν ΟΥΡΕΑΔΕΣ γεφυρῶν συνήγαγον, ἐν τῷ αὐτῷ χρόνῳ δὲ τὸ ἐκείνου ζῆλον ὑπὸ ληστῆριον ἄλλων ἀξέειμνα γίνεσθαι.

ab eodem de integro sunt perdomita. Inter alia Talabriga, fa- Talabriga.
pius juncto foedere, saepius re-
bellarat. Eò veniens Brutus, supplicatibus oppidanis, & sese ejus arbitrio permittentibus, primùm ut transfugas Romanorum & captivos armâque omnia, adhæc obsides traderent, deinde ut cum uxoribus ac liberis urbe migrarent, imperavit. Quod ubi facere sustinuerunt, circumfusi copiis eos includens, orationem habuit, qua quoties defecissent, quoties bellum renovassent, edificavit. Ad extremum metu injecto atque opinione, quasi graviter in eos animadversurus esset, in convitia orationem terminavit. Sed equis & commeatu & pecuniis communibus ademptis, atque omni apparatu publico, præter spem, oppidum illis habitandum reddidit. Post tot res gestas Brutus Romam rediit. Ceterùm mihi in Viriaticam historiam congerere placuit quæ eo ipso tempore illius exemplo alia

296

Porro

Επὶ δὲ Ταλαβρίγα πῶλον ἰλθὼν. Secundus habet Labricam urbem: sed hanc appellationem ex mendo ortam esse existimo. At paullo post pro Ταλαβρίγων dicit oppidanos.

Καὶ αὐτῶν ἐς τὴν ΟΥΡΕΑΔΕΣ γεφυρῶν συνήγαγον, ἐν τῷ αὐτῷ χρόνῳ δὲ τὸ ἐκείνου ζῆλον ὑπὸ ληστῆριον ἄλλων ἀξέειμνα γίνεσθαι. Malè Cælius Secundus separat à præcedentibus ista, ἐν τῷ αὐτῷ χρόνῳ δὲ τὸ ἐκείνου ζῆλον ὑπὸ ληστῆριον. Ita enim ille, Hac ego omnia in Viriaticâ historia explicavi. Iisdem temporibus ejus exemplum alii quoque secuti, ejusmodi latrocinia exercere cœperunt. Atqui Appianus latrocinia illa jam descripsit, non autem describere nunc incipit. Descripsit (inquam) ab illo paginæ 294. loco, circa finem, καὶ ζῆλον τῶν ἔργων ΟΥΡΕΑΔΕΣ, &c. Sed nec stare potest illa orationis structura, ἐν τῷ αὐτῷ χρόνῳ δὲ τὸ ἐκείνου ζῆλον ὑπὸ ληστῆριον ἄλλων ἀξέειμνα γίνεσθαι, si hæc à præcedentibus separentur: sed dicendum fuerit, ἐν τῷ αὐτῷ χρόνῳ δὲ τὸ ἐκείνου ζῆλον ὑπὸ ληστῆριον ἄλλων ἄλλα ἔργα γίνεσθαι.

Amici Viriato per-
fidi.

Porro Viriatus fidelissimos ex amicis, Audacem, Ditalconem & Minurum ad Cepionem propacifcendo foedere mittebat. Hos Cepio ingentibus donis ac multis promissis eò induxit ut Viriatum se interfecturos pollicerentur, ac tandem sic rem conficerent. Erat Viriatus exigui admodum somni, tum ob varias quibus distrahebatur curas, tum ob assiduos labores. Quin etiam sæpe cum armis quiescebat, ut excitatus ad omnia obeunda esset paratior. Quapropter vel noctu ad eum patebat amicis aditus.

Viratiati in-
teritus.

Hoc more & hac libertate accessus, Audax & ejusdem sceleris populares, observato primo ejus fomno, quasi gravi aliquo urgente negotio, in tabernaculum accedunt, illataque in jugulum plaga (pars hæc sola corporis armati nudata erat) jacentem necant. Mox sine strepitu, nemine sentiente, quod mortiferum vulnus

πληγῆς

ζήνειται. At quàm bene verba quæ habet nostra editio, cum illis præcedentibus cohercant, ostendit Beraldi interpretatio. Observa autem & hic dici sua ἡραρον. de quo vide annot. quandam in principium paginae 290.

Ὁλιγαῦπνίσται ὡς διὰ φροντίδα καὶ πόνου ὁ ΟΥ' εἰαδῶ.] Mirè hoc dicitur, labores Viriato causam exigui somni fuisse: quum videamus contra laborem & lassitudinem somnum conciliare. Unde etiam dicit quidam apud Terentium, in Eunucho, *Opus faciam, ut defatiger usque: ingratus ut dormiam.* Hinc (opinor) factum est ut Secundus, tanquam paulo aliam lectionem sequens, verterit, *Fui Viriatus somni, etiam post magnos labores, paucissimi.* Sed malè omittit hæc verba, διὰ φροντίδα. Scimus enim hæc verbam & præcipuam ὀλιγαῦπνίστας causam continere.

Ὡς δὲ καὶ τότε εἶδη οἱ ἀπὸ τῶν ΑΥ' δακρυφύλαξαντες αὐτὸν.] Pro his, ὡς δὲ καὶ τότε εἶδη, habet Beraldi interpretatio, *Hoc more & hac libertate accessus: sed malim, Hac consueta libertate accessus.* Vel, *Hac libertate accessus, quæ recepta more erat.* Verùm ne hoc quidem tam apud hunc quàm apud alterum interpretem probò: quòd particip. φυλάξαντες sequentibus jungunt: non animadvertentes fuisse dicendum, φυλάξαντες αὐτὸν ἀιχουδίου ὕπνου. ad significandum, *Observato primo ejus fomno: ut Ber. vertit: sive, Primumque somni horam observassent, ut Cælius reddit.* Cum præcedentibus igitur debet jungi hoc φυλάξαντες, & intelligi, quum hic libere illum adeundi mos occasionem præbuisset imminendi illius neci, (ut ab Ovidio dicitur *Imminere exitio alicujus*) sub primùm ejus fomnum esse ingressos.

Oi ὅ

πληγῆς ἔκαμειον, διέδρασαν ἐς Κε-
 πτίονα, & τοῖς δούρασι ἤτανον. ὁ δὲ
 αὐτίκα μὲν αὐτοῖς ἔδωκεν ἀδελῶς ἔ-
 χεαι ὅσα ἔχουσι, καὶ ἢ ᾧ ἦσαν,
 ἐς Ρομίον αὐτοῦς ἐπέμπευ. οἱ ἦ
 θεοπαύστῃρας ΟΥελάδου, καὶ ἡ ἄλ-
 λη στρατιά, ἡλοιδρῆς ἡμέρας, ἀνα-
 παύεσθαι νομίζοντες αὐτὸν, ἐθαύ-
 μιζον διὰ ἀνδρείαν μέγχα πῆες
 ἐμύθηον ὅτι νεκρὸς κείσθαι ἐνοπλῶ.
 καὶ εὐθύς μὲν οἰμαγῆ τε & πένθη
 αὐτὰ τὸ στρατόπεδον, ἀλγυῶντων τε
 ἐπ' ἐκείνῳ, καὶ καὶ σφῶν δειλό-
 ταν, καὶ σύμμορμων ἐν αἰοῖς εἶ-
 σιν κινδύοις, καὶ οἴου στρατηγῶ
 στρατῶνται. μάλιστα δὲ αὐτοῦς, ὅτι
 τὸς δούρασι καὶ ἐυελισσον, ἡσπερ-
 ἡλγυσι. ΟΥελάδον μὲν δὲ λαμ-
 πρῶτατα κρησμητῶντες, ἐπὶ ὑψη-
 λωτάτης πυρῆς ἐκίμων ἰσρέα τε
 ποκά ἐπέσφατον αὐτῶ καὶ ἡ ἴ-
 λας αἰτε περὶ καὶ οἱ ἰππῶσις ἐν κύ-
 κλω παρὰθίνοντες αὐτὸν ἐνοπλοῖ,
 βαρβαρικῶς ἐπήνον μέγχα τε
 σθεσθλίω τὸ πῆρ, περιεχθλίω το
 πῆτες ἀμφ' αὐτὸν, καὶ τῆς ταφῆς
 ἐπιτελεσθίσις, ἀρῶνα μνησθίον
 ἀνδρῶν ἡραρον ἐπὶ τοῦ τῶρου. το-
 προφύς ἐσθίσις ἐστ.

opportuno loco infictum esset,
 ad Cepionem transfugiunt, præ-
 miumque petunt. Concessum il-
 lis ut quæ ad eum diem possede-
 rant, tutò haberent. De præmiis
 ad senatum remissi sunt. Orto
 die clientes Viriati atque omnis
 exercitus, rati cum quiescere,
 mirabantur cur plus solito som-
 num produceret: donec nonnul-
 li mortuum in armis jacere intel-
 lexerunt. Tum extemplo totis
 castris planctus ac comploratio
 audita est, afflictantibus sese cun-
 ctis ob ejus mortem & jam de
 sua salute anxiis, ut qui secum re-
 putarent tanto duce orbatu quan-
 tis in periculis versarentur. Ma-
 ximè autem eos angebat quòd
 fecleris auctores non reperiebantur.
 Itaque cadaver magnificen-
 tissimis instratum vestibus, in altis-
 sima pyra cremarunt, cæsisque
 multis hostiis, tum equites tum
 pedites per turmas in orbem de-
 currentes cum armis, barbarico
 more Viriatum celebrabant: nec
 inde prius abcessum quam ignis
 profusus extinctus est.

Viriati su-
 nus.

297

Hoc

Οἱ ἦ θεοπαύστῃρας ΟΥελάδου,] Assentior Beraldo, vertenti θεοπαύ-
 στῃρας, clientes: potius quàm Cælio, qui reddit amici. Neque enim temere
 illius est voce θεοπαύστῃρας, non autem voce φίλοι. Sed quid si ne clientes
 quidem, verùm famulos aut ministros interpretemur? Videmus certè, quos
 Romani clientes vocabant, dictos πελάτας, pag. 301. ubi illis adjunguntur
 φίλοι.

Κύκλω παρὰθίνοντες αὐτὸν ἐνοπλοῖ, βαρβαρικῶς ἐπήνον] Cui βαρβαρικῶς
 ἐπήνον intelligemus, potius quàm hoc adverbium præcedentibus jungem-
 mus? Comperi certè mihi assentiri Secundum: quippe qui ita locum hunc
 vertit, Ac tam peditem quàm equitum turma barbarorum more circumcirsan-
 tes, eum laudibus in cælum interea tollébunt.

Καὶ τῆς ταφῆς ἐπιτελεσθίσις, ἀρῶνα μνησθίον ἀνδρῶν ἡραρον ὅτι τὸ τῶ-
 ρον.] Non solum rectè, sed eleganter etiam & breviter Beraldu, Peractò
 funere gladiatorium munus editum. Nisi quòd omittit ὅτι τὸ τῶρου. Ad
 Secun-

Viriati lau-
des.

Hoc sui desiderium reliquit Viriatus, vir (ut inter barbaros) imperio dignissimus, in adeundis periculis nulli posterior, in præda dividenda æqualitatis studiosissimus. Nam ampliorem partem vel offerentibus amicis nunquam abstulit, & eam ipsam fortibus viris distribuebat. Quo id assecutus est (quod difficillimum factu est, ac nescio an alii duci contigerit) ut, quum exercitum haberet ex diversis gentibus conflatum, tamen annis octo, quibus bellum gessit, nulla seditio in ejus castris orta sit, sed militem semper habuerit ad omnia obsequentem & subeunda pericula impigrum.

Tantalus
Viriato
succedit.

In locum Viriati novo imperatore creato Tantalo, adversus Saguntum expeditio suscepta est. Hanc urbem Annibal everfam

Secundus hæc quidem verba non omittit, verum, tanquam suam interpretationem ad augendum Viriati honorem accommodans, non aliquot parva gladiatorum, sed multa dicit. Ita enim totum hunc locum interpretatur, *Postremo igni extructo, exquisitæque omnibus finitis, in ejus honore decreverunt ut supra ejus sepulcrum multa gladiatorum parva dimicarent.* Atqui hæc multitudine quomodo ex illis verbis, *ἀγῶνα μονομάχων ἀνδρῶν ἤμαζον*, colligi potest? Sic certe in fine pag. proxime præcedentis, ἐπὶ τοῦ non simpliciter vertit, *Laudabant*: sed *Laudibus in cælum tollebant.*

Ἀρχώτατος ἦν, ὡς ἐν βαρβάρους, ἡνίκου] Malè Cælius hæc verba, *ὡς ἐν βαρβάρους*, vertit, *quamvis barbarus fuit*, at Ber. rectè, *ut inter barbaros.* Ad vocem autem *ἀρχώτατος* quod attinet, miror cur idem Cælius pro ea dixerit potius, *in gubernando peritissimus*, quàm *gubernandi peritissimus*, aut *imperandi*. Alioqui magis placet hæc interpretatio, quàm illa Beraldi, *imperio dignissimus*. Non minus tamen quàm Cæliana placeret hæc, *Natura ad imperandum aptissimus*. Vel, *Cui natura erat ad imper. aptissima*, etiam quomodo Cælius hæc sequentia Appiani de Viriato verba, *φρουρωδωτάτος ἦν ἐς ἀπαντα πρὸς ἀπάντων* putaverit posse hanc suam interpretationem admittere, *In periculo cautissimus, & præter ceteros in contemnendis confidens*. Appianum certe longe alius ad hæc significanda uti verbis oportuisset. At Beraldus rectè quidem vertit, *In adeundis periculis nulli posterior* (id enim sonant ista voces Græcæ. *φρουρωδωτάτος πρὸς ἀπάντων*) sed non simpliciter periculis dicendum fuit, verum, *quibuslibet periculis*: vel *periculis omne generis*, quum scriptura sit non solum *φρουρωδωτάτος πρὸς ἀπάντων*, verum etiam *ἐς ἀπαντα*. Sic autem de ejus exercitu dicitur paulo post, *ἐς τὰς κινδύνους ἔξυτάτος*.

Ἦν Ἀνίστας κινδύνων, ἔκτισεν] Malim *ἀνέκτισεν*.

Τετραμῶν

σῦτον αὐτῷ πόδι κεντλίπεν ΟΥ-
εἰάθη, ἀρχώτατος ἦν, ὡς
ἐν βαρβάρους, ἡνίκου
κινδυνώτατος ἦν ἐς ἀπαντα πρὸς
ἀπάντων, καὶ ισχυρότατος ἐν
τοῖς κινδύνοις. ἐν ποτὶ πλέον ἰσχύ-
ση λαβέν, αἰεὶ πικρακωλουύταν.
ὁ δὲ ἐκ λαβῶν, τοῖς ἀσχετούσι ἐ-
δίδου. ὕδεν αὐτῷ δυσχερέτατον ἔρ-
γον ἐκ ἐκεῖ πρὸ στρατηγῶν ἐνμορίας
ἐξενόηθρον, ἔτεσαν ἰκτὺ τῆδε τοῦ
πολέμου, παμμυγῆς στρατὸς ἀσχι-
σιας ἑνὸς ἑνὸς, καὶ κρητικῶν αἰεὶ, καὶ
ἐς τὰς κινδύνους ἔξυτάτος.

Τότε δὲ σφῶν Τανταλον ἐλομήθη
στρατηγῆν, ἐπὶ Σακωνῶν ἐφίεροντο.
ἑνὸς Ἀνίστας κινδύνων, ἔκτισεν, καὶ

ὁπὸ τῶν αὐτῶν πατρῶν Καρχηδόνα ἀποσείπεν. ἄποκαρθεύσει δὲ αὐτοῖς ἐκείθεν, ἔ τ' Βαῖην ποταμὸν πρῶτον ὁ Κεπίων ἐπίκειτο· μεχρὲν ἡμεῶν ὁ Τάνταλος, αὐτὸν τε καὶ τῶν στρατῶν τῶν Κεπίων παρέδωκεν, ὡς ὑπερηχοῖς χρῆσθαι. ὁ δὲ ὄπλα τε αὐτοῖς ἀπέλειε ἅπαντα, ἔ γὰρ ἔδωκεν ἡκανῶν, ἵνα μὴ ληστεύοιεν ἐξ ἀπορίας. ὁ μὲν δὲ ΟΥ' ἐλάτῃ πόλεμῳ ἐς τὰς ἐπιπέυτα.

Εἰπῶσι δὲ ἐς τὸ ΟΥ' ἀκκαίον καὶ Νορμαντιανὸν πόλεμον ἡ γραφή, ἐς ΟΥ' ἐλάτῃ μὲν ἠρέδισον ἐς δότισασιν, Κεκιλίῳ δὲ αὐτοῖς Μετῆλλῳ· ὁπὸ Π' ἄμενης ἐπιπεμφθεὶς μὲν πλέονῳ στρατῷ, ΟΥ' ἀκκαίους μὲν ἐχερῶσατο σὺν ἐκπληξῆς ἔ πύρρῃ, θερίζουσι ἐμπύτων. Τερμαντία δὲ αὐτῶν καὶ Νορμαντία ἐπ' εἰλεπον. ἡ δὲ ἢ Νορμαντία ποταμοῖς δύο ἐ φασαζέειν διαπερμηθῆ, ὅλας τε αὐτῇ πικρὰν ἀπέκλεινον· καὶ μία καὶ ἑκάστῳ τῶν ἐς τὸ πῆδον, ἢ τὰ φρον ἐπιπλήρωσεν καὶ σήλων. αὐτοὶ δὲ ἦσαν ἄριστοι μὲν ἰπποῖς τε ἔ πεζοῖ, πάντες δὲ ἀμφὶ τὰς ὀκτακισίας, ἐκαὶ φοσῆς ἀεὶ repagulis interclusa.

instauraverat, & patriæ nomine Carthaginem appellarat. Repulso inde Hispanis quum Batim annem transfrent, subsecutus Cepio, ita pressit urfitque ut Tantalus suis rebus diffidens & se & exercitum traderet, ea conditione ut non iniquis quam subditos tractaret. Omnibus armis spoliati, & ne deinceps latrocinii viverent, terra fatis ampla donati sunt. Hic fuit Viriatici belli exitus.

Nunc ad Vaccæorum Numan tinorumque bellum, quos ad defectionem Viriatus impulerat, nostra redit historia. Hos Romamissus Cæcilius Metellus auctioribus copiis territos & celeitate oppressos (quippe quos metentes ex improvise adortus erat) domuit. Restabant oppida duo, Termantia & Numantia, quorum ultimum propter duo flumina & valles sylvasque densissimas circumjectas, aditu difficile erat: una tantum via in planitiem ferebat, eaque fossis ac repagulis interclusa. Numantini ipsi, egressi quidem & pedites & equites, sed non plures octo millibus.

Saguntus Carthago dicta.

Viriaticum bellum confectum.

Vaccæorum & Numan tinorum bellum.

Cæcilius Metellus Romamissus.

Numantini.

quo

Τερμαντία δὲ αὐτῶν καὶ Νορμαντία ἐπ' εἰλεπον.] Etiam hic inter hæc verba, & illa quæ proximè præcedunt, (id est, Latina quæ illis respondent) asterisci posita est nota à Secundo. Legimus enim apud eum, Cæcilius Metellus Romam cum majoribus copiis missus Vaccæos celeriter vicit, quæ de re animi ceterorum consternati fuerant. * Restabant adhuc Termantia & Numantia, in loco prærupto & duobus fluminibus secto sita. &c. Appianum tamen non aliter hunc locum, quàm ut hic legitur, scriptum reliquisse existimo; præsertim quum præcedere videamus καὶ, post ΟΥ' ἀκκαίους, at illi reddi ἢ post Τερμαντία. Sed hæc θερίζουσι ἐμπύτων (pro quibus habet Beraldus, quippe quos metentes ex improvise adortus erat) in Secundi interpretatione desiderari videmus.

Ἡ τέρφον ἐπιπλήρωσεν καὶ σήλων.] Quum Ber. σήλας exponat repagula, Sec. columnas transversas dixit: ac paulo post, ligna & columnas transversas.

quo numero, tametsi exiguo, ob singularem virtutem Romanos diu multumque fatigarunt. Sed Metellus exacta hyeme, successori Q. Pompeio Aulo exercitum tradidit optimè exercitatum, peditum triginta millia, equitum duo. Castris Numantiae admotis nescio quò Pompeius abierat, quum Numantini egressi aliquot ejus equites discurrentes oppresserunt. Ipse reversus aciem instruxit in planitie: Numantini sensim, ceu fugientes, se recepere. tandem tot difficultatibus tum repagulorum, tum fossarum, adhæc quotidianis velitationibus cernens Pompeius copias suas carpi minuique à paucioribus. Termantiam, tanquam ibi minus negotii habiturus, castra promovet. Hic quoque conferto prælio septingentos milites amisit, & tribunum militum in castra commeatum advehentem Termantini in fugam egerunt.

Q. Pompeius Aulus.

298

Termantini.

χιλίουσ. καὶ τοσούτῳ ὄντες, ὅμως ὑπὸ ἄρετῆς ἐς μέγα λυαχλήσαν τὰ Γῶμαίαν. Μετὲν αὖ μὴ δὴ μὲν χιλιῶνα τῶν στρατιῶν Κεῖντα Πομπηίου Αὐλοῦ ἀπέδωκε τῆς στρατηγίας οἱ ἡγεμόνων παρέδωκεν, τρισμυρίου πεζοῦς καὶ δεχλίουσ ἰππέας ἀείρεται γυμνασμένους. ὁ δὲ Πομπηίῳ τῇ Νομαντία περυσσαστο πῶδων ἤχετο ποί. Ἐἰπτεας αὐτῶ μεταδιδόντες αὐτὸν οἱ Νομαντινοὶ κρατεράντες ἔπειναν ἑπαισλῶν οὖν παρέτασεν ἐς πῶδιον, καὶ οἱ Νομαντινοὶ κρατεράντες ὑπεχέσων κατ' ὀλίγον, οἳ φεύγοντες μεχρὰ τῆς σήλας καὶ φάραγγῆν ὁ Πομπηίῳ καὶ κατ' ἡμέραν ἐν ταῖς ἀκαθοσίαις ἐλασσόμενοι ὑπὸ ἀνδρῶν πολὺ ἐλασσονων, μετέστανεν ἐπὶ Τερμαντιαν, ὡς ἐνχερστροὶ ἔργων. ὡς δὲ καὶ τῆς συμβαλῶν, ἐπακροσίους τε ἀπόλεσ, καὶ τὸν τῶν ἀγορῶν αὐτῶ φερόνται χιλιάρχον οἱ Τερμαντιεῖς ἐπέβαντο, καὶ τρίτη περὶ καὶ τῶν ἀντιπῶν ἡμέρων. Εἰ ἴσθῳ die, tertio conflictu mul-

Τερμαντιεῖσ πεζοῦσ καὶ δεχλίουσ ἰππέασ ἀείρεται γυμνασμένους. ὁ δὲ Πομπηίῳ Inter γυμνασμένων & ὁ ὅ Πομπηίῳ, (id est, verba Latina quæ his Græcis respondent) eandem illam asterisci notam apud Secundum habemus. Hæc enim ejus interpretatio hujus loci, Metellus ad hyemis finem. Q. Pompeio Aulo successori suo exercitum tradidit, in quo peditum xxx. m. equitum ii. m. bene exercitatorum & peritorum militum fuere. * Quum autem Pompeius castra ad Numantiam haberet, indeque in quandam locum visszset, Numant. &c. Non minus autem de hoc loco quàm de præcedentibus ἀπέχον, cur Secundus lacunam in eo esse suspicatus sit.

Μεχρὰ τῆς σήλας καὶ φάραγγῆν ὁ Πομπηίῳ καὶ κατ' ἡμέραν ἐν ταῖς ἀκαθοσίαις ἐλασσόμενοι] Tanquam longè aliam lectionem sequens Secundus, & inter φάραγγῆν & ὁ Πομπηίῳ aliquot verba interjiciens, ita totam hunc locum vertit, Hostes in campum descendentes, cum adoriebantur: mox, tanquam motuentes, rursus sese in collem retrahabant: quoad eos in ea loca ubi duobus fosse erant, & ligna & columna transversa disposita, petraherent. Ita Pompeius in his excursionibus & velitationibus, quum se ab iis qui numero inferiores erant, superari cerneret, copias Termantiam versus, (ibi fore remfissiliorum rarus) convertit.

Τοσούτῳ

ρην ἐς ἀπόκρημα τὰς Ρωμαίους
συνέλασαντες, πολλοὺς αὐτῶν πε-
ζοῖς τε καὶ ἵππείαις αὐτοῖς ἵπποις
κνήπια ἐς τὰ ἀπόκρημα ὀρε-
φάως ἔχοντες οἱ λοιποὶ διενεκτέ-
ρβον ἐνοπλοὶ· Ἐ ἀμφοῖν ἔφ' ὡσεὶ σιάν-
των τῶν πολεμίων, καταξάνδρῳι,
πῆν ἡμέραν ἄλμυ ἠγωνίζοντο ἀγχε-
μέλαις, καὶ διεκρίθησαν ἕως νυ-
κτός. ὄθεν ὁ Πομπήϊος ἐπὶ πολί-
χνης Μαλίας ἦλασεν, ἣν ἐφρουρου
οἱ Νορκεντῖνοι. Ἐ οἱ Μαλιεῖς τοὺς
φρουρὰς ἀνελάοντες ἐξ ἐνέδρας, περ-
εῖδσαν τὸ πολίχιον τοῦ Πομπήϊου.
ὁ δὲ τα τε ὄπλα αὐτῶς Ἐ ὄμμεγα
κνήπιας, μετέληθεν ἐπὶ Σηδητικίαν,
ἣν ἰδοῦν ληστειχῶ ὄνομα Ταγγί-
ϊος· καὶ αὐτὸν ὁ Πομπήϊος ἐπέκασ,
Ἐ πολλοὺς ἐλάσεν ἀρχιμεγάλους. Ἐ-
σούτων δὲ ἦν φρονήματ' ἐν τοῖς
ληστῆσις, ὥστε ἔ' ἀρχιμεγάλων ἐ-
δοῖς ἐπέμεινε δουλεύειν· ἀλλ' οἱ ῥῆν
αὐτῶς, οἱ ἴ τὰς κούς ἐν τῷ ἀπῆλψ
διετίτταν. ὁ ἴ Πομπήϊος αὐτοῖς ἐ-
λάσας ἐπὶ Νορκανίαν, ποταμῶν
πικὰ μεταχέει δέν ἐς τὸ πεδίον, ὡς
λιμῶν πείσαν πῆν πόλιν. οἱ ἴ ἐρ-
ραζοδῶν τε ἐπέμειντο, καὶ σελ-
πυκτῶν χωρεῖς ἐκπέχοντες ἀ-
δρόοι, τὸς ὀχετεύοντας ἠνάχλου.
Ἐσαλλῶν ἴ καὶ τὸς ἀπὸ Ἐ χειματῶ
bant, repulsi si qui e vallo subveniebant, & tandem intra castra
Roma-

ti Romani pedites & equites cum
equis in loca abrupta & in via
protrusi, reliqui trepidi in armis
noctem insonnem traduxere :
deinde lucefcente aurora irruen-
tibus hostibus totum diem æquo
Marte dimicarunt, donec nox
superveniens prælium diremit.
Inde Pompeius versus oppidu-
lum quoddam nomine Maliam
quod Numantinorum præsidio
tenebatur, contendit, Malienfes
per dolum caso præsidio, urbem
Pompeio tradidit. Armis ademp-
tis acceptisque obsidibus, in Se-
detaniam tranfit, ut eam à va-
ftatione Tangini, latronum prin-
cipis, vindicaret. Atque cum qui-
dem vicit, multosque cepit : fed
tanti fpiritus in latronibus fuere,
ut ex captivis nemo fervire vo-
luerit, fed alii feipfos, alii em-
ptores suos interfecerunt, non-
nulli in trajiciendo naves perfo-
rarent. Pompeius ad obsidendam
Numantiam reverfus, fluvium
quendam derivare conabatur,
tanquam fame urbem expugna-
turus. Oppidani fine tubis con-
ferti excurrentes opus impedi-
bant, & flumen avertentibus
inflabant, & negotium faceffe-
bant, repulsi si qui e vallo subveniebant, & tandem intra castra
Roma-

Malia op-
pidum.

Malia op-
pidum.

Tanginus
latronum
princeps.

Captivo-
rum latro-
num ma-
gni fpiri-
tus.

Numantia
obsella.

Τοσοῦτον δὲ ἦν φρονήματ' ἐν τοῖς ληστῆσι.] Pro his, Ber. rectè. tantū
fpiritus in latronibus fuere. (ac potuiffet etiam dicere, tam magnificè de fe fen-
tiebant) at Sec. minus proprie, tanta erat in latronibus virtus. Neque tamen
negaverim, tam elatos fpiritus ex virtute, id est, è fortitudine, ortum
habere. Est autem valde memorabile quod de his latronibus seu prædonibus
ab Appiano hic feribitur.

Τοὺς ὀχετεύοντας ἠνάχλου.] Pro τοῖς ὀχετεύοντας ἠνάχλου, Secundus,
libertate utens, dicit, jacula spiculaque intorquentes, eos ne flumen avertirent
impediabant.

Oppii trib.
mil. interi-
tus.

299

Romanis conclusis. Rursus in quosdam frumentatum egressos impetu facto plurimos occiderunt: inter alios Oppium tribunum militum. Alia etiam ex parte Romanos aliquot fossam ducentes adorti, quadringentos cum eorum praefecto oppresse- runt. Sub idem tempus Roma consiliiarii aliquot venerunt, & novus tyronum exercitus, qui dimissis veteranis (sex enim annos in eo bello consumpserant) in eorum locum succederent. Pompeius, quem tot cladium pudebat, cupiens maculam eluere, totam hyemem in castris egit. Milites sub dio saeviente frigore stativa habentes, & tum primum regionis aquas & caelum experti, alvi doloribus differebantur, usque adeo ut nonnulli expirarent. Ceterum parte exercitus frumentatum emissâ, Numantini positis clam juxta Romanorum castra insidiis, Romanos levibus

ἐπιδοθηδούτους, ἕως κατέκλισαν ἐς τὸ στρατόπεδον. καὶ σὺβλογῶσιν ἐτέ- ροις ἐπίδοθ' ἄλλοις, καὶ πάντεσσι πολ- λούς διεφθίεραν. Ὁππίον τε χα- λικρον ἐπ' αὐτοῖς ἀνείλον. καὶ κατ' ἄλλο μέρ' αὐτῶν ἑρυσσοῦσι Ρ'ω- μαιοῖσι ἐπίδοθ' ἄλλοις, ἕκταναν ἐς πετρακισίους, καὶ τὸ ἠγούμνον αὐ- τῶν. ἐφ' οἷς τότε Πομπηίῳ σύμ- βουλοι παρήσαν ἐν Ρ'ώμῃσι, καὶ τοῖς στραπῶταις (ἐξ ᾗ ἔτη διελη- λυθῆναι στρατεύσοις) Διδόχοι νεο- κηπίγραφοί τε & ἐπ' ἀγομῶσιν & ἀπειροπόλεμοι. μετ' οὖν ὁ Πομ- πηῖος ἀγούμνος τε τὰ ἐπιταμομέ- να, καὶ ἐπειρομῶν τε τῶν ἀκχύνων ἀναλαβεῖν, ἐπέμπε χειμῶν' αὐτῶν τὰ στρατόπεδ' αὐτῶν καὶ οἱ στραπῶται, κρύουσ τε ὄντ' αὐτῶν, ἐν ἀσπῆρι ταυ- μέδοντες, καὶ πᾶσιν ἀρπὶ περιώ- μμοι τῶσδε τῶν χώρων ὕδατος τε καὶ ἀέρ' αὐτῶν, καὶ γαστέρα ἔχοντες, & διεφθίεροντο ἔνοι. μέγιστος ἦ ἐπὶ σίτον οἰχόμενος, κρυψάντες οὐδεθεν οἱ Νομαντίνιοι παρ' αὐτὸ τὸ Ρ'ω- μῶν στρατόπεδον, ἠκροβολίζοντο ἐρεθί-

Εφ' οἷς τότε Πομπηίῳ σύμβουλοι παρήσαν ἐν Ρ'ώμῃσι.] Pro his, Πομπηίῳ σύμβουλοι παρήσαν, habet interpretatio Secundi, Pompeium viri senatorii aliquot, ut eum consilio junverant, convenerunt. An autem in alio exemplari vocem etiam quae viros senatorios significaret, invenerit, an eam de suo (quod facilius credo) addiderit, an vocabuli σύμβουλοι significationem tam late patere existimaverit, aliis conjiendum relinquo. Vide autem & inter eas quae sequuntur hanc in paginam annotationes, eam quae ab hac est quarta.

Καὶ ἐπὶ ἀρχύνων τῶν ἀκχύνων ἀναλαβεῖν.] Si Appianus hoc loquendi gene- re usus est, illi excidisse est verisimile. Non enim aliquis vult recuperare τῶν ἀκχύνων, sed contrā τῶν δόξαν, sive τῶν δολειαν, aut quocunque quis synonymo accusativo uti velit. An potius dicemus ἀναλαβεῖν novum quandam usum habere? Non immerito igitur suspecta cuiuspiam fuerit vox ista ἀναλαβεῖν. Si enim ἀναλαβεῖν est Recuperare (ut certe passim id sonare videmus) quale hoc erit. Pompeium dici voluisse recuperare ignominiam? sive recuperare dedecus? Videndum igitur an mutari possit in ἀναλύειν: etiam- si ἀρχύνων διαλθεῖν existimarem magis posse dici. *Ber. Maculam eluere:* at *Sec. ἀκχύνων* vertens in vocem contrariae significationis, videlicet *δόξαν*, aut aliam huiusmodi, reddit, *Existimationis recuperanda gratia.*

Εἰ:

ἔμελλοντες· ἑως οἱ μὲν, ἔφρουρες, ἐπέστησαν, οἱ δ' ἐκ τῆς ἐνέδρας ἀνίσταντο· καὶ Ῥωμαῖοι πολλοὶ μὲν ἐπὶ τῶν πόλεων, πολλοὶ δ' ἐπὶ ἐπιφανῶν ἀπέθανον. οἱ δὲ Νομαντινοὶ ἐπὶ τὴν οὖτον φέρουσιν ἀπαντήσαντες, ἔτειναν καὶ τῶνδὲ πολλούς· καὶ ὁ Πομπήϊος τοσοῖσδε σιωνεχθεῖς, ἐς τὰς πόλεις μὲν τῶν συμφορέων ἀνεξέλιπον, χειμῶσαν τὸ ἐπιλοιπον, ἔπειτα πωροδίκων ἤξιεν οἱ ἀφ' ἑαυτῶν· καὶ διδοῦσι κλητήριον, ἔρχοσεν ἐς τὰς Νομαντινὰς κρούφα δὲ πολέμου ἀγαλλοῦς. οἱ δὲ, καὶ αὐτοὶ κήμεντες ἤδη φόβω τε πολλῷ ἄνευον, καὶ γὰρ δούρα, καὶ σφῆρα δούρα, καὶ μήκει τὸ πολέμου, μακροῦ ἀπὸ πωροδικίαν γυγόντο, ἐπέσδουον ἐς Πομπήϊον. οἱ δὲ ἐς μὲν τὸ φανερόν ἐκέλευον αὐτοὺς Ῥωμαίοις ἐπιπέμπειν, (ὃ γὰρ εἰδέναι συνθήκας ἕτερας Ῥωμαίων ἀξίας) λάθρα δὲ ὑπὸ χροῖτῃ ἀέμελλε ποιήσθαι. καὶ σιωνεχθεῖσαν ἐπέμπεον, ἐπιπέμψαντων ἑαυτοὺς, ὁμοῦ τε καὶ ἀρχιμάχωνται ἤτησε, καὶ τὰς αὐτομάλους ἐπάντα ἔλασεν. ἤτησε δὲ ἐξ ἑαυτοῦ τείλαντα τελέωνται· ἂν μὲν αὐτοὶ ἐδοῦσαν οἱ Νομαντινοὶ, καὶ τὰ λοιπὰ ὁ Πομπήϊος ἀνέμπεον.

Accidit

Εἰς τὰς πόλεις μὲν τῶν συμφορέων ἀνεξέλιπον] De Cæliana vocabuli σύμφοροι interpretatione dictum à me paulo antè fuit : sed ne hic quidem istud de eo tacendum est, quum μὲν τῶν συμφορέων vendendum simpliciter fuerit *Unâ cum suis consiliariis*, eum, non minus novam quàm audacem interpretationem nobis afferentem, reddere, *Senatorum consilio*. Id est, *De consilio senatorum*, Quod senatores hoc illi consilium darent. Ceterùm ad questionem quod attinet paulo antè propositam de ejus interpretatione, qua hos συμφορέους facit *senatores*, seu *viros senatorios*, ego eum hoc de suo adjacientibus occasione cepisse arbitror ex principio paginæ quæ proximè sequitur ubi inter testes nominantur etiam quidam senatores.

Numantini de pace agunt cum Pompeio.

Accidit autem, quum id quod restabat pecuniarum confecerant, attulissentque ad Pompeium, ut ei successor veniret M. Popilius Lanas. Quapropter deposito belli metu, quia sibi successum erat, sciens se ignominiosam pacem populique injussu fecisse, cum Numantinis à se quicquam transactum inficiari. At illum multis testibus, & senatoribus, & equitum magistris, & militum tribunis, qui interfuerant, facile revincebant. Popilius eos Romam remisit, ut cum Pompeio judicio experirentur. Re ad senatum relata, inter se contenderunt Pompeius & Numantini. Ceterum senatui placuit bellum cum Numantinis geri. Popilius nulla alia re gesta (quod successor venisset Attilius Mancinus) nisi quod in Numantinorum vicinis Lusonas exercitum duxit, Romam rediit.

300

Pompeii
& Numantinorum
contentio.
Lufones.

Attilius
Mancinus
Popilii
successor.

Mancinus cum Numantinis saepius congressus, semper victus est: tandem multis amissis in castra fugit. Et falso rumore jactato Cantabros & Vaccaros auxilio Numantinis adventare, trepidus, noctis silentio (quam totam extinctis ignibus traduxit) in desertum locum fugit, ubi quondam Nobilioris vallum fuerat. Quo in loco neque praeparato neque munito sub lucem inclusus, cir-

Παροψηγομένης ἢ αὐτῶν Διφδοχοῦ Μάρκου Ποπίλιου Λάνας, οἱ ἄλλοι ἐφερον τὴν λοιπὴν τῶν χρημάτων ἢ εἰ ἀπληθαμένῳ ἄλλο ἢ αὐτῶν πολέμου δέουσι, τῶν παρεσθαι τὸν Διφδοχόν, τὰς δὲ σωθῆναι εἰδὼς ἐχθρῶς τε ἔτι ἀπὸ τῶν Ῥωμαίων ἡρωιδῶν, ἤρκειτο μὴ σωθῆναι τοῖς Νομαντινοῖς. καὶ οἱ μὲν αὐτὸν ἤλεγχον ἐπὶ μέγιστοι τοῖς τότε παροψηγοῦσιν ἀπὸ τε βαλῆς καὶ ἐπιπέτρων καὶ χελιδρῶν αὐτῶν Πομπηίου ἢ Ποπίλιου αὐτῶν ἐς Ῥώμην ἐπιπέτρη διφδοχῶν τῶν Πομπηίου, κελιδρῶν δὲ ἐν τῇ βαλῇ ἡρωιδῶν, Νομαντινοῖς μὲν καὶ Πομπηίου ἐς ἀντιλογίαν ἄλλον, τῇ βαλῇ δὲ ἔδοξε πολεμεῖν Νομαντινοῖς καὶ Ποπίλιου ἐνέσταν ἐς τὰς γαστέρας αὐτῶν Ἀέσσονας. εἰδὼν δὲ ἐργασάμενος, (ἦκε γὰρ αὐτὰ Διφδοχῶν ἐπιπέτρη τῶν στρατηγῶν Ἀτίλιου Μαρκίου) ἀνέξεδυξεν ἐς Ῥώμην.

Ὁ δὲ Μαρκίου, τοῖς Νομαντινοῖς συμβαλὼν, ἠπιάτω τε πολλῶν, καὶ τέλει, ἀναστρομῶν πολλῶν, ἐς τὸ στρατόπεδον ἐφυγῆ. λόγος δὲ ψευδὲς ἐμπέσειν ὅτι Νομαντινοῖς ἐρχομένη βοηθουῶντες Κάντιοροι τε καὶ Οὐρανίου, δεισῶν, ἀπερχομένων νυκτὶ διηγεῖσθαι ἄλλω ἐν σπύρτα, φέρον ἐς ἐρημὸν τὸ Νάουελιον ποτὲ χερσικώμα. καὶ μετ' ἡμέραν ἐς αὐτὸ συγκλεισθεῖς, ἔτε κατεπεδίωσμένοι, ἕτε ἀχυραμένον, ἀελχόντων αὐτὸν Νομαν-

Φέρον ἐς ἐρημὸν τὸ Νάουελιον ποτὲ χερσικώμα.] Distinguendum post φέρον, quum sequentia per appositionem dicantur. At Secundi parum circumspicte & hic est interpretatio, *Fugiens in castra deserti quondam Fulvii Nobilioris pervenit.*

Νομαντινῶν, & πάντας Διοκτείνων ἀπειλούστων, εἰ μὴ συνθήσοιτο εἰρήνην, συνέθετο ἐπὶ ἰσῆ καὶ ὀμεία Ρωμαίων & Νομαντινῶν. καὶ ὁ μὲν ἐπὶ ταῖσι ἄνευ τοῖς Νομαντινῶσι· οἱ δὲ ἐν ἄσῃ, πεδῶνιοι, χαλεπῶς ἔφερον, ὡς ἐπὶ αἰσχίαις πένυ ἀποδῶσι· & ἔπειτα τὴν ἰσῶντων Αἰμίλιον Λέπιδον ἐς Ἰβηρίαν ἐξέπεμπον, Μαγνῶν δὲ ἀνεκτόλου ἐς κέραν. καὶ τότε μὲν ἔπαυον στρατεύσεις Νομαντινῶν. Ὁ δὲ Αἰμίλιος, ἀναμῶν & ὄδε τοῖς ἐκ Ρώμης Διοκτείνῶσι, καὶ τῶν Ἰβηρίαν ἐφερον, (ὡς γὰρ ἐπὶ δόξαν ἢ κέρδιον ἢ θραύσει φιλοπρίαν ἐξήσαν πῆνες ἐς τὰς στρατηγίας, ὅτε ἐπὶ τὸ τῆ πόλιν συμφέρον,) ΟΥ-ακκίαν καταπέσειτο, ὡς ἀρῶν ἐν τῷδε τῷ πολέμῳ Νομαντινῶσι παρεχόντων, καὶ τῶν γῶν αὐτῶν καταπέσειεν καὶ Παλαντίαν πόλιν, ἢ μεγίστη ΟΥακκίαν ἐστίν, ἔθεν ἐξουμαρῶσαν ἐς τὰ συγκείρωτα, ἐπολιόρκει· καὶ Βορῶν, ἐφ' ἑτέρῳ τῷ Ἰβηρίας ἀπέστειλῶν (ὡς μὲν ἀσῶ εἰρήται) κηδέσι ὄντα οἱ, τῷδε ἔπειτα μετὰ ἔπεισε.

cumstantibus Numantinis, & omnibus necem minantibus nisi pax fieret, æquas pacis conditiones & Romanis & Numantinis pepigit, seque sponsione obstrinxit. Quod ubi Romæ acceptum est, omnes tam fœdo atque ignominioso fœdere vehementer indoluere: atque alterum consulem Æmilium Lepidum in Hispaniam transmiserunt, Mancino (quem & Numantinorum legati sequebantur) ad causam dicendam revocato. Æmilius, dum ab urbe responsa expectat, impatientis otii, (nam ea tempestate homines non publici commodi causâ, sed aut gloriæ aut lucri privati aut triumphi spe ambitiosa, ad imperia contendebant) Vaccæos falso criminabatur, tanquam bello hoc Numantinos commeatu jusissent. Proinde vastatis eorum agris, Palantium, oppidum maximum Vaccæorum, quod nulla in re pacta violarat, obsedit: accito inductoque in hujus operis societatem Bruto socero suo, qui, ut commemoravimus, in alteram Hispaniæ partem missus fuerat.

Æmilius Lepidus in Hispaniam transmisit. Mancinus ad causam dicendam revocatus.

Palantia oppidum obsessum.

Ad

Καὶ πάντας Διοκτείνων ἀπειλούντων] Aptius futuro Διοκτείνων jungetur participium ἀπειλούντων. Et statim ista συνέθετο ἐπὶ ἰσῆ καὶ ὀμεία Ρωμαίων καὶ Νομαντινῶν, Beraldus quidem vertit, *Æquas pacis conditiones & Romanis & Numantinis pepigit* (quas sermone vernaculo dicimus *conditions reciproques*) seque sponsione obstrinxit. at Secundus ita, *Amicitiam & fœdus cum Numantinis æquo fœdere & jure inter Romanos atque ipsos jurejurando, hisque conditionibus se Numantinis obstrinxit*. Quanto autem ut brevior, ita etiam aptior sit Beraldi interpretatio, lectori considerandum relinquo. Includit autem significationem verbi ἄνευ illis verbis, *seque sponsione obstrinxit*: quod sponsioni jusjurandum interveniret. Videri autem queat deesse verbum post nomen *jurejurando*, apud Secundum.

Κατέ.

301
Legati Roma missi.

Ad hos legati Roma venientes, Cinna & Cæcilius, renuntiaverunt dubitare senatum, tot claudibus in Hispania acceptis, aliud de integro bellum Emilio suscipiendum sit: ac super ea re senatusconsultum protulerunt, quo cavebatur ne Æmilius Vaccæos bello peteret. Verum ille bello jam incepto, ratus multa senatui incognita esse, vel illud primum, Brutum secum copias confocissasse: deinde frumento, pecuniis, militibus à Vaccæis Numantinos adjuvos: præterea in suo receptu maxima rerum momenta verti, periculumque esse ne, si Romani, ceu timentes, ab hostibus spernerentur, cuncta Hispania rebellaret: Cinnam re

Κατέλαβον δὲ αὐτοὺς δύο Ρώμης πρέσβεις Κίνας τε καὶ Κεκίλιον· οἱ τῶν βασιλῶν ἔφασαν διαφέρειν εἰ τοσαύτῃ πτασμακρίτων σφισιν ἐν Ἰσπανίᾳ γενόμενον, ὃ Ἀμίλιον πολέμου ἔτερον ἀφείηται· ἔψιφισμοῦ ἐπέδωσαν αὐτῷ, παρατρέψον, Ἀμίλιον Οὐακκίσις μὴ πολεμεῖν. ὃ δὲ, δεξιὰ μὲν τε ἤδη ἔσ πολέμου καὶ τῶν βασιλῶν τῶτο ἀγνοεῖν ἡγήμενον, ἀγνοεῖν δὲ ὅτι καὶ Βερούτων αὐτῷ συνεπιλαμβάνει, ἔσιστοι καὶ κρημνιστοὶ καὶ στρατῶν Οὐακκίσις τοῖς Νομαντινοῖς παρέχον, ἔσοδον δὲ τῶν ἀνιάζουσιν ἔσ πολέμου φοβερῶν ὑπολαβῶν, ἔσ δὲ τὸν Ἰσπανίης ἀλάυσιν, εἰ κρημνοσφισσῶν οἷς δεδότων, τὸς μὲν ἀμφὶ τὸ Κίνας, ἀποράτους

Κατέλαβον δὲ αὐτοὺς δύο Ρώμης πρέσβεις Κίνας τε καὶ Κεκίλιον.] Ista & reliquum hujus periodi, apud Secundum, ita cum proximè præcedentibus junguntur, ut unum idemque membrum utraque simul efficiant. Sic enim ille, *Quum autem Brutum generum suum in alias Hispania oras misisset, quo ipse ejus belli particeps fieret, duo legati Cinus & Cæcilius Roma ad eos venerunt.* Parvi tamen refert, orationis formam sic ab eo mutari: hoc non parvi fortasse, quum dicat Appianus, *ἀπεσελιμῶρον*, non *ἔσσι* αὐτῷ ἀπεσελιμῶρον, an licuerit illi sic interpretari, *Quum autem Br. gen in al. Hisp. oras misisset.* Sed quid hoc sibi vult? (nam hoc scire magni refert) quòd Appianus se antea dixisse scribat, Brutum in alteram Hispaniæ oram (scilicet partem) missum fuisse, & tamen is locus in quo istud ob eo dicitur, non compareat? Legimus enim in principio pag. 206. *τοσαύτῃ μὲν δὲ Βερούτων ἔργασασμῶν* ἐς Ρώμην ἀπέηκε, & nulla, illo à loco ad hunc ulque, Bruti sit mentio. Verum illa Appiani verba quibus id se jam dixisse scribit, à Secundo prætermissa sunt: haud scio an consultò. Quòd autem pro Κίνας habet Cinus, ex errore ortum videri potest.

Ἐστὸς δὲ καὶ ἡ ἀνιάζουσιν τῷ πολέμῳ φοβερῶν ὑπολαβῶν.] Fortasse scripsit Appianus ἐν τῷ πολέμῳ. Et mox non debuit omitti à nostro interprete particula *δεδόν*: itaque apud eum scribe, *Cuncta propemodum Hispania rebellaret.*

Καὶ δεδόν Ἰσπανίης ὅλης ἀλάυσιν.] Valde fallitur hic Secundus, qui dicit Æmilium Romanos contempnissse tanquam metu id bellum relinquere (hæc enim sunt ejus verba, Romanis, quasi metu id bellum relinquere, contempniss, legatos re infecta dimiss) quum satis apertè dicat Appianus, Æmilium cogitasse, periculum esse ne tota ferme Hispania deficeret, si isti Romanos, tanquam sibi timentes, contempnui haberent. Vide autem de hæc interpretatione & annot. quæ proximè sequitur. Ad vocem autem ἀλά-

ἄπεικτος ἀπέλυσε, & ταῦτε αὐτῷ
 ἐπέστειλε τῇ Βουλῇ, αὐτὸς δὲ ὄχυρα-
 σιῶν Φρέσκιον, μηχανὰς ἐν αὐ-
 τῷ συνεπηγήματο, καὶ εἶπεν σιωπῆ-
 ρι. Φλάκκιον δὲ αὐτῷ σιτολογῶν,
 σφόδρα ἐμφανέως, ἐνυμνησας διέ-
 δωκεν ὅτι Παλλαντίαν ἐξείλεν Αἰμί-
 λιον. & τὸν κρατὸν συναλαλάξαν-
 τος, ὡς ἐπὶ νικῆ, περὶ ἰσθμοῦ τῶ-
 ναν οἱ βαρβαροὶ, καὶ ἀληθῆ νομί-
 σαντες, ἀπεχόων. Φλάκκιον μὲν
 ἢ τὴν ἀρχὴν κινδυνώσαντες αὐτὸν
 ἀπέσιοντο: μοι καὶ οἱ δὲ ἐπὶ τῇ
 Παλλαντίᾳ πολιορκίας ἔσσης, αἱ τσο-
 φῆ Ρωμαίων ἐπέλιπον, & λιμῶς
 ἐπίετο αὐτοῖς, καὶ τὰ ὑποζύγια
 πάντα ἐφάρτο καὶ πολλοὶ τῶν ἄν-
 θρωπων ἐξ ἀπορίας ἐπίδησκον. οἱ
 ἐρωτησῆσι δὲ, Αἰμίλιος τε καὶ Βρού-
 τος, ἐς μὲν πολὺ διεκράτεον,
 ἵος ἄνθρωποι δὲ, κατὰ τὸν χρόνον, ὑ-
 κτός ἄφωτος ἐχάσθη φυλακῆν
 ἐκείλων ἀναζώνων καὶ χλιαρῶν
 τε καὶ λοχουῶν ἀεὶ ἔσσαντες ἐπιποδ-
 δὸν ἀπαιτῆς ἐς τὸν ὄρατον οἱ δὲ
 σὺν ἰσθμῷ τῷτε ἄλλα πάντα καὶ

infecta remisit, & hæc ipsa ad se-
 natum perscripsit. Romanæ in lo-
 co bene munito machinas fabri-
 candas & coacervandum fru-
 mentum curavit. Flaccus, qui ab
 eo annonæ præfectus erat, dum
 in castra commeatum importat,
 manifestis insidiis circumventus,
 hac solertia evasit: Inter milites
 suos rumorem spargit, Pallan-
 tiam ab Emilio captam. Ad qua-
 miam vocem quum plausus exul-
 tantis exercitus esset excitatus,
 barbari audientes, & ita se rem
 habere existimantes, discesserunt.
 Hac astutia Flaccus perichitan-
 tem annonam conservavit. Sed
 Palantia obsidio diutius protra-
 hebatur, & jam deficientibus ci-
 bis fames Romanos afficiebat.
 nam præter jumenta omnia ipsi
 etiam viri inopia moriebantur.
 Imperatores quidem Æmilius &
 Brutus constanter ac diu nihil
 non pertulerunt: sed tandem
 malis cedere coacti, repente noctu
 circiter ultimam vigiliam dis-
 cessum denuntiant: tribunique militum ac principili discurrentes
 singulos ad discedendum priusquam lux orta opprimeret, urge-
 bant.

Flacci fra-
tagema.

λογον quod attinet, in ea interpretanda Secundum potius quàm Beraldum
 sequor. nam hic dicit, ne tota Hispania rebellaret: at ille, ne tota ferme Hi-
 spania deficeret. Est autem in defectione quædam διάλυσις fœderum. Alio-
 qui rebellare eos qui defecerunt, non ignoro. Etiam vel ex his quæ mox
 sequuntur καὶ ταῦτε αὐτῷ ἐπέστειλε τῇ βουλῇ, apparet quàm inepta sit illa in-
 terpretatio cuius in proxime præcedente annotatione mentionem feci. Ad
 senatum enim scilicet hoc quoque scribebat Æmilius, se Romanos, tan-
 quam sibi timentes, contemptui habere.
 Εὐμνησας διέδωκεν ὅτι Παλλαντίαν ἐξείλεν Αἰμίλιον. Aut novè aut
 mendose, διέδωκεν, pro λόγον διέδωκεν, habemus hic: id est, rumorem
 sparsit. seu disseminavit. At Sec. malè, vocem emisit. Quamvis autem novum
 dicam esse hunc verbi istius usum absque accusativi adjectione, aliqua tamen
 ejus exempla inveniri posse haud negaverim: sed ea & pauca esse & suspicio-
 ne ipsa quoque haud carere contenderim.

bant. Cum igitur omnia turbulenter gerebant, tum verò faucios & agrotos deserebant, amplectentes & ne se proderent orantes. Eos ita confusis ordinibus abeuntis ac tantum non fugientes adorti Palantini, ad vesperam usque, quum mane cecissent, multis detrimentis affecerunt. donec intendentibus se primis tenebris, Romani fame laboréque confecti, se turmatim per agros effuderunt, & Palantini, numine aliquo avertente, ad sua regressi sunt.

302

Emilio,
abrogato
imperio,
multa im-
posita.

Romani ob res malè gestas Æmiliū, abrogato imperio & consulatu privatum in urbem reversum, pecunia insuper multarunt. Actum quoque in senatu de Mancino & Numantino legatis: quorum hi fœdera cum Mancino allegabant, ille in Pompeium, superiorem ducem, culpam transferebat, qui ignavia sibi imbellémque exercitum tradidisset, ob eamque causam sæpius victus, eadem & ipse fœdera cum Numantinis pepigisset. Addebat etiam, haud mirum esse si hoc bellum infelicitè cessisset, quod præter omnem æquitatem decrevissent. Sed quamvis Patres pariter utrique

τὰς τραυματίας ἐ τοὺς ποδῶντας ἀπέλιπον, συμπλεκόμενος τε φήσι & δεομένων. ἢ αὐτοῖς ἀτακτοῦ ἢ θορυβῶδους ἢ ἀναχωρήτους ἰγνομήνης, ἢ φυγῇ μάλιστα ὁμοίως, οἱ Παλάντιοι πανταχοῦθεν ἐπικείμενοι, πολλὰ ἐβλαπτον ἐξ ἡδὲ ἐπὶ ἑσπέρας νυκτὸς δὲ ἐπιλαβόμενος, Ῥωμαῖοι μὲν ἐς τὰ πεδία ἐαυτοῦς ἐπίπτουσι ἀνά μέρθε, αἰς τυχεῖον, αἰσίοι τε ἢ κρατήρησσι: οἱ ἢ Παλάντιοι, ἦς σφῆς ἀπὸ τῆς πενταχῆ, ἀνεχόμενοι. ἢ τὰ δὲ μὲν ἡδὲ ἀπὸ τῆς Ἀλμυλίου.

Ῥωμαῖοι δὲ αὐτὰ ποδῶνται, τῆ μὲν Ἀλμυλίου παρέλυσαν τὴ στρατηγίας τε ἢ ἰσχυρίας ἢ ἰδιώτης ἐς Ῥώμην ἰσπερφερον, ἢ ζήτησιν ἐπιζημιώσασσι Μαρκίον δὲ ἐδικάζον ἢ τοῖς ἀπίσθεσι τοῖς Νομακίανται οἱ μὲν δὴ τὰς σιωθῆρας αἰς ἐπιπολιωτοῦ ἀπὸς Μαρκίον, ἐπιδείνουν ὁ δὲ τῶν αἰτίων αὐτῶν ἐς Πομπηῖον ἀνεφερον, τὸ ἀπὸ αὐτῶν ἡγορημένον στρατήγιον, αἰς ἀγορῆν & ἀπορῆν τῆ στρατῶν ἐγχειροῦσιν τοῖς αἰ, ἢ δὲ αὐτὸ κλέπειον ἡσορημένον τε πολλοῖσιν, ἢ σιωθῆρας ὁμοίως αὐτὰ ἡγορῶν ἀπὸς τῶς Νομακίανται. ὅθεν ἐφῆ & τὸ πολέμου τοῦδε ὅλην τὰς σιωθῆρας ἐμείνας ἰσὸς Ῥωμαίων ἐληψισμένον, ἀπασιπῶν αὐτοῖς ζαρηνέτω. οἱ δὲ ἐξελίπεται μὲν ἀμφοτέρωσιν ὁμοίως, ἀπίφυγε ἢ ὁμοίως.

Οὗδ σφῆς ἀπὸ τῆς ἐπὶ πρῶτῃ. Sec. hoc perinde ac si scriptum esset, αἰ δὲ δὲ σφῆς ἰσπερφερον, vertit, Palantini ab eis persequendis, quasi potestate deorum ab incepto revocarentur, distiterunt.

Μαρκίον δὲ ἐδικάζον καὶ τοῖς ἀπίσθεσι] Miror cur Ber. hæc quidem verterit, actum quoque in senatu de Manc. &c. Secundus autem, Mancinus & Numant. orat. in senatu auditi: ac non potius ita, Mancino autem jus dicebant, & leg.

Οἱ δὲ ἐξελίπεται μὲν ἀμφοτέρωσιν ὁμοίως.] Non dubium est quin ὁμοῦ pro ὁμοίως reponi debeat.

ἢ ὁμοίως Πομπηίου, ὡς αὐτὸς ἔ-
 δει κερδαίεις ἢ πύλας. Μαγνίνοι
 δὲ ἔγνωσαν ἐκδιδοῦναι τοῖς Νορμαν-
 τίοις, ἀλλοι σφάν ἀναρχοὺς σωτή-
 ρας πεποιηθῆναι. ὧ λογα καὶ Σαν-
 νίτης οἱ πατέρες; ὁμοία χωρὶς
 αὐτῶν σωτηρίας ἡγεμονίας ἐκίστην
 ἐξεδιδάσκουσι. Μαγνίνοι μὲ δὲ Φέ-
 ρειον ἀρχαίων εἰς Ἰβηρίαν, γυμνῶν
 παρεδίδου τοῖς Νορμαντίοις· οἱ δὲ
 οὐκ ἐδέξαντο.

Στρατηγὸς δὲ ἐπ' αὐτῶν αἰρε-
 θείς Καλπύρνιον Πείσαν ἐστὶ ἡ-
 λασον ἐπὶ Νορμαντίαν, ἀλλ' ἐς τὴν
 Παλαντίαν γλῶσσαν, καὶ με-
 κρῶ δ' ἠλώτας, ἐχέμενοι ἐν Καρ-
 πητανίᾳ τὸ ἐπίλοιπον τὸ δόρυ.

Ἐν δὲ Ρώμῃ κείμενον ὁ δῆμος
 ἐπὶ τοῖς Νορμαντίοις, μικρῶς καὶ
 δυσχερῶς τὸν πόλεμον σφίσι παρὰ
 αὐτοδοκίαν γέγονοι, ἡγεῖτο Κορ-
 νήλιον Σκιπιανὸν τὸν Καρχηδόνα ἐ-
 λόντα, αὐτὸς ἰσχυρῶς, ὡς μέ-
 νον ἐπικρατήσασθαι τὴν Νορμαντίαν οὐ-
 γάρμον. ὁ δὲ, ἔτι τότε ἔπι νεότη-
 τος τῆς νεομοιρμένης τοῖς ἰσχυ-
 ρεύουσι ἡλικίας ἢ ἐν βελῆ πύ-
 λῃ, ὡς περ ἐπὶ Καρχηδονίοις αὐτὸς
 χειροβουλεύσας Σκιπιανόν, ἐψηφί-
 σαι τὸς δημότας λύσαι τὸν πό-
 λεμον, καὶ τὸ ἐπιόντων
 ἔτις δεύσει. ἔπειτα μὲν ὁ Σκιπιανὸς
 αὐτὸς ἰσχυρῶς ἐς Νορμαντίαν ἡ-
 γουσαν iterum sancirent. Scipio

fuccenserent, Pompeius tamen,
 ut de quo pridem lata erat sen-
 tentia, evasit. Mancinum au-
 tem tam scædæ pacis injustique
 suo auctorem Numantinis de-
 dendum censuere, Patrum ex-
 emplo, qui quondam Samniti-
 bus viginti imperatores, qui in-
 iustu suo itidem fœdus percuf-
 serant, nudos dederant. Ad-
 ductum in Hispaniam Mancinum
 Furius Numantinis nudum de-
 cidit: à quibus minimè receptus
 est.

Viginti im-
 peratores
 Samniti-
 bus nudè
 traditi à
 Rom.

Mancinus
 Numanti-
 nis nudus
 traditus à
 senatu.

Adversus eisdem lectus im-
 perator Calpurnius Piso, versus
 Numantiam exercitum non de-
 xit, sed Palantinorum fines in-
 gressus, præda exigua inde aba-
 cta, quod supererat temporis im-
 perii sui, in Carpetania hyber-
 nando consumpsit.

Romæ populis hoc bello Nu-
 mantino, quod opinione & lon-
 gius & difficiliter acciderat, offen-
 sus, alterum consulatum Corne-
 lio Scipioni, qui Carthaginem
 exciderat, mandavit, quod u-
 num esse crederet à quo debella-
 ri Numantini possent. Sed quum
 infra aetatem consularem esset,
 censuere Patres ut, quemadmo-
 dum bello Carthaginensi factum
 erat tribb. pleb. legem illam de
 aetate abrogarent, & anno se-
 hoc pacto iterum consul declara-

Scipia
 tus, consul.

Ἐν δὲ Ρώμῃ κείμενον ὁ δῆμος ἐπὶ τοῖς Νορμαντίοις] Possint hæc verba
 ἐπὶ τοῖς Νορμαντίοις jungi etiam cum proximè sequentibus, (expuncta quæ
 est post illum dativum hypostigme) fateor tamen, καὶ δυσχερῶς πόλεμον
 absque articulo, magis usitate dicturum fuisse.

303

Φίλων Ἰλν.

Buteo Scipionis nepos.

tus, Numantium properabat, nullo habito delectu, quòd urbs variis bellis distrahebatur, & satis copiarum in Hispania erat. Permittente tamen senatu nonnullos voluntarios ab aliis urbibus & regibus ob privata in amicitiam missos eduxit. Quibus addidit ex urbe clientes & amicos, ad quingentos. quos in turmam unam redactos vocitabat Φίλων Ἰλν, id est, amicorum turmam. Hos omnes, circiter quatuor milia, deducens Buteoni nepoti tradidit. Ipse cum paucis in Hispaniam ad exercitum prægreditur. Audierat enim ibi omnia ignavia, discordia ac luxu corrupta esse. Quapropter satis sciens à se hostes vinci non posse, nisi prius suorum militum vitia com-

πέρας εἰσπαῖν δὲ κατὰ λόγον μὲν ὅσα ἔλασεν, πολλῶν τε πολέμων ὅταν ἔ πολλῶν ἀνδρῶν ἐν Ἰβηρίᾳ ἐθελονταῖς ἢ πινᾶς ἐν τε πόλεων καὶ βασιλείων ἐς χρεὶν ἰδίαν πεμφθέντας αὐτῷ, συγχαίρων τὴν βουλῆς, ἐπηγάγας, ἔ παλάτας ὡς Ῥώμης, καὶ φίλους πένθησιν: ἔς ἐς ἰλν καταλέξας, ἐκείνοι φιλονίλων. πάντας ἢ ἐς τετρακισχίλις θηροδύρας παρῶδες ἀγειν ἀδελφιδῶν Βατέωνι, σὺν ὀλιγοῖς αὐτὸς ἀποξέσθησαν ἐς Ἰσθμῶν ἐπὶ τὸ στρατοπέδον, πικραυνόμην αὐτὸ γέμεν θρηγίας καὶ σάσων καὶ πευφῆς: εὐ εἰδὼς ὅτι μὴ κατῆσθαι πολέμων, πρὶν καταχεῖν τῶν ἰδίων ἐγκρατῶς. ἔλθων ἢ ἐμπόρος

Στραπὶν δὲ κατὰ λόγον μὲν ἢ ἔλασεν.] Locum habere hic non possunt istæ voces, κατὰ λόγον: quid si igitur ἐν καταλόγῳ pro his scribatur? Vide annot. quæ proximè sequitur.

Εθελονταῖς ἢ πινᾶς ἐν τε πόλεων καὶ βασιλείων ἐς χρεὶν ἰδίαν πεμφθέντας αὐτῷ.] Sic in historia De bellis Punicis, οὐ μὲν συμχαίρωνται αὐτῷ καταλέξων στρατὸν ἐξ Ἰταλίας, πονδύρων ἐπὶ ποσὶς Ἀνίβω: ἐθελονταῖς ἢ εἴπινες εἶναι, ἐπέτρεσαν ἐπαγγέσθαι. Ubi animadvertet eam ipsam vocem ἐθελονταῖς, quam habes & hic. Sed quum illic dicat si qui essent, hic unde nam essent ostendit. Simul autem observa, illic dici καταλέξων, quod facit pro emendatione quam habet annotatio proximè præcedens.

Ὅς ἐς ἰλνν καταλέξας, ἐκείνοι φιλονίλων.] Veram scripturam esse puto φίλων ἰλνν, non φιλονίλων. Apud Secundum autem neutram scripturam habemus, sed aliam quandam, miram, vel potius apertè mendosam. Cohortemque unam (inquit) ex quingentis amicis & sodalibus conflagit: quam Philonida, hoc est, amicorum contubernium, sive sodalitiū, appellavit. Esse autem ἰλνν equitum, apparet cum ex aliis hujus ipsius scriptoris locis, tum verò è duobus, pag. 304. & 305.

Εὐ εἰδὼς ὅτι μὴ κατῆσθαι πολέμων, πρὶν καταχεῖν τῶν ἰδίων ἐγκρατῶς.] Hæc pauca verba, πρὶν καταχεῖν τῶν ἰδίων ἐγκρατῶς, Sec. hinc multis reddidit. Nisi administrationis suæ integritate ac temperantia suos milites edomaret & refrenaret. Quæ interpretatio ut habere locum posset, Appianum ita scripsisse oporteret, πρὶν καταχεῖν τῶν ἰδίων, τῇ ἐκντῇ ἐγκρατεῖα. Beraldum autem vides vertisse, Nisi prius suorum militum vitia compressisset ac perdomisset. Ego magis me adstringere ipsius Appiani verbis, simulque ἰδνν Græcum adverb. ἐγκρατῶς: Latino volens reddere, sic verterim. Priusquam suos valide refrenaret. Vel ita, Priusquam vi adhibita suos in officio contineret. Non minus autem pulchra quàm vera est hæc laus disciplinæ militaris.

Χωρῶς

ἐμπόρος τε πάντως ἐξήλαυσε, καὶ
 ἰταρὸς & μόντις καὶ θυτὰς, οἷς
 διὰ τὰς δυσπραξίας οἱ στρατῶται
 ἀειδέεις γεννητὸς ἐχρῶντο σω-
 χῆς· ἐς τε τι μέλλον ἀπέειπε μη-
 δὲν εὐφραδαίη τῷ ἀσιῶν, μηδὲ
 ἴρειον ἐς μόντιαν πεποιημένον.
 ἐκέλευσε δὲ ἐς τὰς ἀμύξας & τὰ
 ἀσιῶσα τῷ ἐς αὐτὰς τημένον, &
 τὰ ὑποζυγία, χωρὶς ἂν αὐτοῖς ὑ-
 ελείπετο, παραδίδειν. καὶ οὐκ ἔ-
 σθη ἐξῆν ἐς διαίτην ἔχειν εἰδένι
 πάλιν οὐδὲν καὶ χιτῶνας χαλυκῆς καὶ
 ἐκπύρωτος εἰος. τότε σιτία αὐ-
 τοῖς ὤριστο κρέα ζεσά & ὀπτά τῷ
 κλίνας τε ἀπέειπεν ἔχειν, & ὀπ-
 τῷ ἐπὶ πρῶτων ἀνεπαύετο. ἀπέ-

pressisset ac perdomisset, simul-
 atque in castra pervenit, nihil
 antiquius habuit quam ut mer-
 catores omnes, scorta, ariolos
 sacrificos (quibus tot adversis pu-
 gnis consternati milites plus ni-
 mio additi erant) expelleret:
 atque etiam in postero vetaret
 quicquam, minimè necessarium,
 importari, ne victimam quidem
 divinationis gratia: plaustra cum
 farcinis inutilibus, & jumentis
 (præter quibus profus carere
 non poterat) distrahi juberet.
 Nec verò cuiquam licebat ad vi-
 ctum vas ullum habere, præter
 veru & ollam æneam & poculum
 unum. Cibi quoque præscripti

Scipio exer-
 citum
 purgat. Lu-
 xum mili-
 tum com-
 primit.

erant, carnes elixæ & assæ. Lecti interdicti: primus ipse in toris
 requie-

Χωρὶς ἂν αὐτοῖς ὑπελείπετο, παραδίδειν.] Hoc παραδίδειν, quod hanc
 ipsam pericundo claudit, quid sibi vult? Pericundo est vendere, Beraldo esse
 distrabere: quod idem valet. At quis hunc verbi istius usum (qui verbo δια-
 πιδεῖται convenit) alibi invenit? Vereor certè ne duæ voces in unam coa-
 luerint, quum non παραδίδειν sed παραχρῆμα μεδίδειν Appianus scripsis-
 set. Ecce autem, post illud παραδίδειν, & alia quædam apud Secundum,
 quæ nusquam in nostro antigrapho comparebant. His enim Sacrificiis quo-
 que, quibus per exta futura inquiruntur, interdixit, proximè subjungit ista,
 & lixas calonesque paucos esse voluit: quibus respondentia Appiani verba ulla
 non habemus. Apud eundem interpretem, istis, Jumenta omnia clitellaria,
 exceptis paucis necessariis, venderent imperavit, contigua sunt hæc, Milites
 coquos habere noluit. Quas voces excipiunt istæ, quæ sunt ex iis quibus re-
 spondentes Græcæ haud desiderantur, Alia vasa aliave instrumenta culinaria
 ferre venit, præter veru & abenum, & vas potorium. Sed quid de his ver-
 bis, & lixas calonesque paucos esse voluit: necnon de istis, milites coquos ha-
 bere noluit (tutius autem post milites qui coqui essent) de hisce duobus in-
 quam locis quid dicemus? Nullam enim harum rerum mentionem nostrum
 Appiani exemplar habebat: quum alioqui ceteris legibus Scipionis militari-
 bus hæc sint consentaneæ. Lectori igitur in medio relinquo, an & ista in suo
 Appiani exemplari invenerit Secundus, an apud alium scriptorem inventa
 verbis hujus inferere non dubitaverit: nam hoc sibi & alios interpretes per-
 misisse observavi. Ceterùm neuter interpres fideliter vertit hæc verba, χω-
 ρὶς ἂν αὐτοῖς ὑπελείπετο, nam Beraldo quidem vertit, præter quibus canere
 non poterant: ita enim scribendum, non poterat) at Secundus, exceptis paucis
 necessariis: atqui Scipio, quum in dubium vocari posset, quenam vocanda
 essent necessaria, aut quamnam forent ea quibus carere non poterant, majore

requiescebat. Mulis insidere inter eundem prohibuit. quid boni enim in bello sperandum ab eo qui ambulare non possit? Et si unguentis & balneis utebantur * * quum ipse per jocum diceret, mulis, quod manibus carerent, opus esse aliis qui fricent: hac via simul omnes ad temperantiam revocavit. Ad sui etiam reverentiam & metum assuefecit, aditu se & in admittendis beneficiis, præsertim injustis, difficilem exhibendo. Atque illud semper in ore habebat, severos & legum jurisque servantissimos imperatores, amicis: faciles autem & muneribus inhiantes, hostibus esse perutiles. Horum castra lata quidem, sed parere nefcia: illorum ut triftia, sic morigera & ad omnia parata. Verumenimvero cum ho-

πει δ' ἔ' ἀδύνατος ἡμίονοις ἐπιχευ-
θίζεσθαι. τί γὰρ εἰ πολέμῳ ἀσπασ-
κῶν, ἔφη, παρ' ἀνδρῶν ἐδὲ βαδίζ-
ειν δυναμένοι; καὶ τοῖς ἀλείμμα-
σι καὶ λαστροῖς ἤλειπον. ἐποικώ-
πτοισι δ' ἔ' Σκιπίωνος ὡς ἡμί-
ονοι χείρας οὐκ ἔχουσι χεῖρῶσι τρι-
βόντων, ἔτω μὲν αὐτὰς ἐς σφρα-
σσίῳ μετεβαλλέν ἀδρῶν: ἐπίδεν
ἔ' καὶ ἐς ἀπὸ καὶ φροσῶν, ἀσπασ-
σι δ' ἂν, καὶ δυσχερῆς ἐς τὰς
χεῖρας, καὶ μάλιστα τὰς περ-
νόμους. ἔλεγε γὰρ πολλακίς, τὸς μὲν
αὐτῶν καὶ ἀνόμους τ' εὐραχηγῶν,
τοῖς οἰκίαις: τὸς δὲ εὐχερῆς ἔ' φι-
λοδάρους, τοῖς πολέμοις ἔ' χρησι-
μοῦς. τὰ γὰρ εὐραχίπιδου τοῖς μὲν
ἐπὶ κεχαρισμένα τε ἔ' καὶ ἀσπασθη-
καὶ τοῖς δ', σκυθῶν τε μὲν, εὐραχί-
πιδου δ'

rem cautionem adhibuit, illis nominatim præscribens quæ in hoc numero haberi vellet, & ea sola illis relinquens.

Τί γὰρ εἰ πολέμῳ ἀσπασκῶν, ἔφη.] Post πολέμῳ deesse δεῖ, aut χεῖρ, affirmare posse mihi videor.

Καὶ τὸς ἀλείμμασι καὶ λαστροῖς ἤλειπον.] In Beraldi interpretatione asteriscis duobus notatus est hic locus, quibus aliqua deesse indicatur. Ita enim ibi, *Esi unguentis & balneis utebantur * * quum ipse per jocum diceret, mulis, quod manibus carerent, opus esse aliis qui fricent.* Ita inquam Beraldis: at Secundi interpretatio illa nota non indiget, quum sententiam imperfectam nobis non relinquat. Hæc enim sunt ejus ipsissima verba, *Eodem pacto eos qui in balneis ministris utebantur reprehendebat. Mulos dicebat, quod manibus careant, qui eos scabat, opus habere.* Nisi ante voculam qui deest quopiam, vel aliquo.

Καὶ δυσχερῆς ἐς τὰς χεῖρας.] Verba hæc, Sec. vertit, *Sese difficultiorem exhibens postulatâs eorum faciendis* (nam præcedentia hæc, illis audiendis, ad illa ἀσπασκῶν ἔ' referuntur) Berald. ita, *Se in admittendis beneficiis difficilem exhibendo.* At ego (ut de illa Secundi interpretatione taceam) in hac Beraldi, libenter admittendis mutaverim in concedendis. Fortasse tamen melius ista, *δυσχερῆς ἐς τὰς χεῖρας, καὶ μάλιστα τὰς περνόμους,* ita reddentur, *Et se difficilem ad gratificandum, præsertim aliquid injustum, præbens.*

Τὰ γὰρ σπατόπιδου τοῖς ἀδρῶν ἐπὶ κεχαρισμένα τε καὶ ἀσπασθηκά.] Vocem χεῖρας in proximè præcedente annotatione habuimus aliquid dubitationis nobis asserentem, ad ejus interpretationem quod attinet: at hic partici-

cipium

ἦ ἔπεισιν ἔπιμυ. ἔ μὲν ἔσθ' ὡς
 ἐτόλμα πολέμῳ, πρὶν αὐτὸς γυ-
 μνάσῃ νότιος πολλοῖς. τὰ ἔν' ἀγ-
 χροτάτα πεδία πάντα πείλιον ἐκεί-
 νος ἡμέρας, ἄλλο μετ' ἄλλο στρα-
 τοπέδον ἤγειρε τε ἔ καὶ ἤρη, καὶ
 τὰ φρεν ἄρυσσε βαθυτάτης ἢ εὐ-
 πύμωνι τείχε τε μεγάλα κρηδύ-
 μοι ἢ κατέφραεν, αὐτὸς ἐξ ἡῶς ἐς
 ἑσπέρην ἀπάντα ἐφόρων. τὰς ἦ ὀ-
 δοπέριαι, ἢ μὴ πῆς (ὡς πύλιον)
 Διοσκιδνάτω, ἢ ἢν ὀ πινδίοις αἰοί,
 ἢ τῶ δὲ δὲ δὲ δὲ δὲ δὲ δὲ δὲ δὲ δὲ
 ἢν ἐναλλάξ. πείλιον τε τῶ ὀ-
 διπορίαν, ἔ τὰ πολλὰ ἔραγῶν,
 τὰς μὲν ἀρρωστωταί, ἐπὶ τὸς ἰππῶς

atque inter eos ut plurimum consistens, infirmos, jussis de-
 scendere

ste prius configere noluit quam
 suos mil. variis laboribus exer-
 cuisset. Itaque proximos agros
 circumiens singulis diebus, nova
 subinde castra muniebat, ac mox
 demoliebatur: fossas altissimas
 ducebat, & easdem replebat:
 muros extruebat, mox diruen-
 dos. Ipse à prima luce ad vespere-
 ram usque omnibus quæ gere-
 bantur, intentus erat. Ac nequis,
 ut antea, in itinere à reliquis sese
 disjungeret, quadrato semper
 agmine incedebat: nec locum ul-
 licebat ab imperatore datum
 mutare. Procedente agmine, à
 primis ad postremos cursitans,
 infirmos, jussis de-
 scendere

Scipio mi-
 lites exer-
 cet.

304

icipium *κεχρησθῆνα* habemus factum è verbo quod ex illo nomine ortum
 est, quod multo plus dubitationis affert. Meritò enim quis dubitet an illo
 Appianus usus sit. Ad me quidem certè quod attinet, non dixerim dubita-
 me an illo usus sit, sed minimè dubium mihi esse quin aliud huic loco adhi-
 buerit. Secundus tamen lectionem illam apertè retinuit: quippe qui verte-
 rit, *qui tamen*: (loquitur autem de facilibus & indulgentibus & esabilibus du-
 cibus, ita reddens, τοὺς εὐχερεῖς καὶ φιλοδιδούς ἄδ' στρατηγῶν, quamvis nul-
 lum illorum tritium istud φιλοδιδούς exprimat) *grati sint militibus*, ab istdem
 tamen post eos parvi fieri. Sed in eo fallitur, quòd putat *κεχρησθῆνα* jungi
 cum τῶ, eo modo quo dicitur (potius tamen in carmine quàm in soluta ora-
 tione) τῶτο κεχρησθῆνον ἐμοὶ ὄτι: quum illud participium nullum dativum
 habeat cui jungatur, sed hæc, τὰ γδ' στρατηγῶνα τοῖς ἀρ' ὄτι κεχρησθῆνα
 τε καὶ κατεφραγῆκα, idem valeant quod ista, τὰ γδ' στρατηγῶνα εἰ ἀρ' ἔ-
 χουσι κεχρησθῆνα τε καὶ κατὰφρ. resolvendo itidem quæ his sunt contigua,
 τοῖς ἦ, σὺν δὲσπῆ μῆρ, &c. Quum igitur sic accipi non possit hoc partici-
 pium, querendam esse aliam scripturam dico. Eam autem huic loco satis
 (meo quidem iudicio) accommodam habebimus, si, parva cum mutatione,
 ex *κεχρησθῆνα* faciamus *κεχρησθῆνα*. Quamvis enim poeticum istud sit,
 tamen σὺν δὲσπῆ, quod in antithesi ponitur, omnem de eo tollere dubita-
 tionem videtur: ut omittam, Beraldum vix aliam posse dici lectionem esse
 hic sequutum.

Αὐτὸς ἐξ ἡῶς ἐς ἑσπέρην ἀπάντα ἐφόρων] Quum hoc tantum dicatur ab
 Appiano, ἀπάντα ἐφόρων, nulla fabrorum facta mentione, Secundus ita
 reddit, *fabri urgentis præsens astabat.*

ἢ μὴ πῆς (ὡς πύλιον) Διοσκιδνάτω] Hic quoque, quum simplicem Be-
 raldi interpretationem habeamus, & illo sensu quem Appiani verba præ se
 ferunt contentam, contrà Secundus locum hunc ita reddit, *Neque repenti-
 no incurfu (ut aliis prius acciderat) dissipatus funderetur fugareturque.*

scendere equitibus, in equos imponebat; quæ jumenta nimium gravabant, inter pedites dividebat; scubi stativa habebat, eodem interdiu, qui in itinere, pro vallo excubias agere oportebat, equitum verò turmam unam hac illuc discurrere. Reliquis militibus sua quoque officia descripta erant; his vallum ducere, illis murum, aliis tentoria figere. Quin & temporis, intra quod omnia confecta esse oportebat, spatium definitum ac mensuratum. Sed postquam satis moriger & laboris patiens suus ei miles visus est, tum verò propius Numantinos castra promovit. Ibi non quorundam more per castella stationes disposuit, quod copias suas profusus nollet dividere, ne, si cladem aliquam à principio acciperet, contemptiorem se hostibus redderet, à quibus jam satis contemnebatur. Nec verò

ἀντιβαλεν, ἀντὶ τῶν ἵππων, τὰ ἵππων ἄνω πρὸς ἡμίονος, ἐς τὰς πεζύς διαμέριζεν. εἰ δὲ σαθροὶ, τὰς μὲρ πεφυλακας τῶν ἡμίονος ἐκ τῆς οὐμπροσθεν ἐδὴ πρὸ τῶν κρημνῶν ἵστασθαι, καὶ ἵππων ἐπέσθαι ἄλλω πρὸς τὸ κρημνῶν οἱ δὲ ἄλλοι τὰ ἔργα διακρίνω, καὶ τοῖς μὲρ ταφροῦν ἐπέσθαι, τοῖς δὲ τεκίχεν, τοῖς δὲ σκλωποῖαν κρημνῶν τε μὴ καὶ ἀπέκτετο αὐτοῖς καὶ διαμετρήσθαι ὅτε δὲ εἰκασεν ὅδῃ καὶ ἐπιπέδῳ αὐτῶν καὶ φερέσθαι μετῆρας τὸ στρατόμαχος, μετῆρας ἀρχῆ τῶν Νομαντιῶν. πεφυλακας δὲ, ὡσπερ πνῆς, ἐπὶ φροῦσαν ἐκ ἐποίητο, ἐδὲ διήρει ποι τῶν στρατῶν ἄλλως, τῶν μὲν πρὸς ἐκ δὲ καὶ ἡμιόβους πταίσματα, ἐν κρημνοῖς τοῖς πολέμοις αὐτῶν ἡμίονοι καὶ τῶν κρημνοῦσιν. εἰ δὲ

Ei δὲ σαθροὶ.] Scripserim potius σαθροὶ. Ceterum Sec. vertit, Quum verò astate tellis se continebat: perinde ac si vocem astatem illi verbo prefixam in suo exemplari invenisset.

Καὶ ἵππων ἐπέσθαι ἄλλω πρὸς τὸ κρημνῶν.] Ne hunc quidem locum ita reddidit ut iis quæ habemus Appiani verbis insillere dici possit. Ita enim eum vertit, fors ad seipsum expectare jubebat, donec alia equitum turma circum omnia perlustrasset.

Ὅτε δὲ εἰκασεν ὅδῃ καὶ ἐπιπέδῳ αὐτῶν καὶ φερέσθαι μετῆρας τὸ στρατόμαχος.] Vocem ὅδῃ Beraldus quidem pratermisit, Sec. autem ferocem vertit. Sed quænam est laus ista exercitus, ferocem esse & obsequentem, sive morigerum? Propterea suspicabar initio, debere ferocem intelligi, qui antea ferox fuisset: sed praterquam quòd ὅδῃ nullo id significare modo potest, ne structura quidem orationis illum sensum admittit. Dico igitur ὅδῃ aliter vertendum fuisse. Et mox quoque Secundus vocem illam astate nobis aliunde affert: quum verba ista, μετῆρας ἀρχῆ τῶν Νομαντιῶν, ita reddidit, Astate castra propius Numantiam transtulit.

Πεφυλακας δὲ, ὡσπερ πνῆς, ἐπὶ φροῦσαν ἐκ ἐποίητο.] Scribe πεφυλακας. Sic autem sæpe horum duorum accusativorum φύλακας & φυλακας alterum poni pro altero videmus. Miraberis autem & hic interpretationem Secundi; Nec tamen loca admodum munita castris, ut quidam solent, eligebat.

δὲ ἐπιχέρει τοῖς ἐχθροῖς, ἐπὶ πε-
ρισκοπῶν αὐτῶν τε τὸ πῶλεμον &
τὸ κερθὸν αὐτῶ, & τὴν τῆ Νομαντι-
νῶν ὁρμῶν, ἐς ὃ, π τρεῖς οἶνον. τὰ
ἢ ὁπίσω τῆ στρατοῦ πάντα ἐχθρο-
τολόγη. & τὸ σίτον ἐκείρεν ἐπὶ χλω-
ροῦ. ὡς δὲ αὐτῶ ζωτὰ ἐξεπέμε-
το, & ἐς τὸ ἀσπιδεῖν ἴδει βαδίζειν,
ἔδεις μὲν ἡν τὴν Νομαντιαν
ἐπὶ τὰ πεδία σωτομῶς, & πολλοὶ
σωτοῦλδων ἐς αὐτῶν ταχυπέδων
ὁ δὲ ἔφη τὴν ἐπαίνονδον δεδόκειναι,
κρύφωρ μὲν τότε τῆ πολέμων ὄντων,
κῆ ἐκ πύλεως ὁρμῶν κῆ ἐς πό-
λιν ἀφορμῶντων· οἱ δὲ ἡμέτεροι
βαρεῖς ἐπιπύλασαν, ὡς δὲ οὐ σιτολο-
γίας, & κρητικῶν, κῆ κτήνη κῆ
ἀμφοτέρων & φορτία ἀγροῦσι. δυσχε-
ρῆς τε ὄλως κῆ ἀνομοῖ. ὁ ἀγῶν
ἡσθημένοις μὲν ἢ πολλὸς ὁ κίνδυ-
νος, νικῶσι ἢ, ἔ μὲν τὸ ἔργον,
ἔ δὲ ἐπιπερδῆς· εἶνευ δὲ ἄλλοθεν,
κινδυνῶν ἐπὶ ὀλίγοις· κῆ στρατι-
ῶν ἀμείλη, τὸ ἀγροῦσι μὲν ὡς τῆ
κρητικῶν ἀγροῦν δὲ, τὸ ἐν μέναις
πυροκινδυνεύοντα τῆς ἀνάγκης,
συγκρητικῶν δὲ ἔφη & τῆς ἰατρῶς
μὲν κρητικῶν τομῆς μὲν κῆ κῆ οἰοῖται
ὡς φαρμακῶν. ταῦτα εἰπὼν, ἐκέ-
λευ μὲν ἡν ὡς & occasio postulat.

Addidit etiam hanc similitudinem, non solere medicos prius
sectionibus aut utionibus quàm medicamentis uti. Hæc loqu-
tus,

Ἐπὶ ἀρισκοπῶν αὐτῶν τε τὸν πῶλεμον κῆ τὸ κερθὸν αὐτῶ. Verba hæc, αὐ-
τῶν τε τὸ πῶλεμον, mihi sunt suspecta: quæ liberius vertens, vel potius à
quibus discedens Secundus, dixit, belli naturam & eventum expendens. Pro
his autem quæ proximè sequuntur, κῆ τὸ κερθὸν αὐτῶ, apud eum legimus,
vivisque Numantinorum. (nisi fortè & ὁρμῶν sub his comprehendere verbis
voluit.) Quæ quid commune cum Appiani verbis habent? Idemque & de
hac proximè sequente interpretatione meritò quis quæreret, ne fortè tota vi-
rium suarum mole in se incumbenter.

Ὁ δὲ οὐ μὲν ἡν ὡς περὶ τῆ Νομαντιαν ὅτι τὰ πεδία σωτομῶς. Scribo σω-
τομῶς.

prius cum iis bellandum judica-
vit quàm & belli gerendi ratio-
nem & opportunitatem, & Nu-
mantinorum consilia quòd verte-
rent, penitus explorasset. Inter-
ea omnes pone castra agros per-
vagabatur, indeque pabula col-
ligebat, & virens frumentum de-
metebat. Quibus peractis, quum
jam ulterius ptoecedendum esset,
hortantibus amicis ut breviorē
per campos via Numantiam per-
geret, At ego, inquit, reditum
metuo. hostes enim nudi expe-
ditique ex urbe erumpentes, in
urbem receptum habent; at nos-
tri à frumentatione redeuntes,
onuisti prada sunt & defessi: ad-
hæc vehicula jumentaque & far-
cinas portant. Quare gravis esset
atque iniqua dimicatio, quæ vi-
ctis multum periculi, victoribus
parum decoris aut commodi al-
latura esset: summæ verò amen-
tiæ est ob res leves discrimen ad-
dire. Atque ille iners habendus im-
perator qui nulla necessitate co-
actus pugnae aleam subit: ut con-
trà strenuus, qui tum demum

305

Summæ a-
mentia est
ob res le-
ves discrimen
adire.

Similitu-
do.

tus, praefectis mandat ut longiore via exercitum circumducerent. Tunc ultra castra aliquot excursionibus factis, post in Vaccæos ventum, unde Numantini com meatus emebant. Ibi omnia vastata: quicquid ad castrorum alimoniam profuit, collectum & adfectum: reliqua congesta, incendio consumpta. Palantini agri locus fuit Coplanium nomine: in eo Palantii sub tumulo quodam insidias collocarant, deinde alia manu palam Scipionis frumentatores laceflebant. Scipio Rutilio Ruso, tum tribuno militum, (qui etiam harum rerum historiam edidit) imperat ut assumptis quatuor equitum turmis hostium impetum propulset. Rufus cedentes eos immoderatus urgebat, adeo ut fugientibus permixtus unâ in tumulum evaderet, ubi quum insidias detexisset, equites monuit ut de insequendo vel aggrediendo hoste jam nihil cogitarent, sed in procinctu atque vestigio stantes infestis hastis irruentem cõhiberent. Sed Scipio, jam ex quo Rufus longius quam iussus erat excurrerat, de eventu sollicitus, confestum subsequutus, ubi & ipse insidias deprehendit, equites bipartitos emittit, jubetque ut alternis hostes adoriantur, tragulisque injectis extemplo se recipiant: non ut uno loco coirent, sed sensim nec dissociati retrocederent. Hoc modo incolumen equitatum in planitiem re-

Coplanium.

Rutilius Rufus historiae Hispanicae scriptor.

έλθον τοῖς ἡμεῶν πλεῖστον μακροτέρων περὶ αὐτῶν. ἢ σωζέσθαι τότε μὲν ἐς τὸ πέδον ἔσφατοπέδον, ὑπερὸν ἢ ἐς τὰ ΟΥΑκκίαν, ὅθεν οἱ Νομαντῖνοι πὺς τρυφᾶς ἐώνοντο κείρων ἀπειται, καὶ τὸ χρησιμὸν ἐς τὰς ἰαυτῆς τρυφᾶς συλλέγων, τὰ ἢ ἀεὶ πᾶσα σωρεύων τε ἢ κραταίειον. ἐν ἣ πῆνι πεδῶν τῶ Παλαντίου ὀνομα Κοπλανίῳ ποταμῶς ἐπὶ τῶ ὄρει ὑπὸ λόφοις ἐκρυβαν οἱ Παλαντῖνοι, καὶ ἐτέροις ἐς τὸ φανερόν τῶς σπολορηγῶντας λιόχλου. ὁ δὲ Ρ'ατίλιον Ρ'ῆρον, συλλεγεῖν τῶνδε τῶν ἔργων, τότε χιλιαρχῶντας, ἐκείδουσε τῶς αἰσῶν ἰπῶων ἴλας λαδόντα, ἀναστῆλαι τῶς ἐνοχλουῶντας. Ρ'ουφῶ μὲν οὖν ὑποχρησῶν αὐτοῖς ἀμέτρως εἶπετο, καὶ φέρεσθαι ἐς τὸ λόφον σπυανηπῆδα. ἐπὶ τῶ ἐνέδρας ἐμφανείσης, ἐκείδουσε τῶς ἰπῶων μῆτε δύναιεν, μῆτε ἐπιχειρεῖν ἐπ' ἀλλ' ἐν ἀσθενείῳ τὰ δορυτοῖς θμεῖνους ἐτόναι, ἔσπῶντας ἀμυῖαδ' ἄλλον. ὁ ἢ Σκιπῖων ἐνδὺ ἀνατρέχοντ' ἀνίστασθαι τὸ ἀσθενεταχμοῦ, δεισῶν εἶπετο ἢ ἀπεδῶν. ἢ ὡς εὖρε πλεῖστον ἐνέδρον, ἐς δὺο διέειλε τῶς ἰπῶων, ἢ ἀσθενεταχεν αὐτῶν ἐκστῶντας, ἀλλ' ἢ μὲρ ἢ ἐμπηδῶν τοῖς πολέμοις, ἔσθενεταχῶντας ὄμοδ' πῆντας, ἐνδὺς ἀναχωρεῖν, ἐκ ἐς τὸ αὐτοῖν τόπον, ἀλλ' ἀεὶ κατ' ὀλίγον ἀσθενεταχῶντας ὀπίσω ἢ ὑποχρησῶντας. ἔτω ἢ τῶς ἰπῶων ἐς τὸ πέδον ἀεὶ ὄντων. ἀναλδου-

A'λλ' ἀείκαστ' ὀλίγον ἀσθενεταχῶντας ὀπίσω καὶ ὑποχρησῶντας.] Merito cuiuspiam (mea quidem sententia) suspectum alicui fuerit participium ἀσθενεταχῶντας. Sec. certè locum hunc perinde vertit acsi non plura hic Appiani verba haberemus quam ista, ἀλλ' ἀεὶ κατ' ὀλίγον ὑποχρησῶντας. Φερούρα

ναζδ' αὐτοὶ δ' αὐτὰ καὶ ἀναχω-
 ρῶντι ποταμὸς ἢ ἐν μέσῳ δύσσο-
 ρος τε ἔτι ἰλυώδης· καὶ παρ' αὐτὸν
 ἀνήροισι οἱ πολέμοι. ὁ δὲ, με-
 γάλῃ, ἐξέκλιε τ' ἄδ', ἔκ μὲν ἰστέ-
 ραν ἤγα καὶ δυσὸρεν τ', νυκτὸς τε
 ἰδένων, ἀφ' ἧ τὸ δὲ ἴσθ', ἔφρέα-
 τα ὄρευσαν, ὅν ται πλείονα πικρὰ
 εὐερίσκει). τὸς μὲν ἐν ἀνδρῶν ἐπι-
 μελῆτος ἀπέσιονεν· ἵπποι δὲ τινὲς
 αὐτῶν καὶ ὑπερβύμα κατὰ τῆς διψῆς
 ἀπέλοιστο. ἔκ Κανηκίως πυροδένων,
 ἐς ἔς περιεσπῶνθησε Λαυκευλῶ, ἔ-
 κείρηξε, Κανηκίως ἐπὶ τὰ ἰαυτῶν
 ἀκινδύως κητέρησε. καὶ παρήλ-
 θεν ἐς τὴν Νομνητίνην χειμῶντα·
 ἔφα αὐτὰ ἔτι Ἐγγόρηας ἐκ Λιεύης
 ἀφίκετο, ὁ Μασσακῶσις ἰάνος, ἔ-
 γων ἐλέφαντος δυοκίμδεκα, ἔ τὸς
 σιωτασορῆρας αὐτοῖς τοξότας τε
 ἔ σφενδονίτας. αἰεὶ δὲ τὴν θῆραν καὶ
 τὰ ἀεικέλιμα πορῶν, ἔλαθε ἀει-
 κώμιον ἐνδρευθείς, ἢ ἐκ τῶν πλείον-
 ῶν τέλμα πηλῶ ἀειείχεν, ἐπὶ δὲ
 ἴσπερα φάραγγε βῶ, καὶ ἀφανὲς
 ἐν κείνῃ λοχῶ ὑπεκίπτετο. τ'
 οὐν στρατίας τῶ Σκιπίωνι διηρη-
 ρῆρας, οἱ μὲν τὴν κώμιον ἐπόρθον,
 ἐσελθόντες, τὰ σημεῖα ἔξω κητα-
 λιπόντες, οἱ δὲ ἀειίπτευσιν ἐ πολ-
 λοὶ· τῆτοις σιωμπίπτουσιν οἱ λο-
 χῶντες. καὶ οἱ μὲν αὐτὰς ὑπεμύ-
 χοντο· ὁ δὲ Σκιπίων (ἔσχευ ἴδ' ἀφ'
 τῶ κώμιος ἀφ' ἧ σημεῖα ἐξῆς)
 ἀνεκλήσθη τῆ σάλπιγγι τὸς ἔδον,
 καὶ πρὶν αὐτὰ ἠρώδεα χλίως,
 τοῖς ἵππεσιν ἐνοχλημένοις ἐπέβη-
 θε. τῶ δὲ δὲ ἔ στρατῶν ἔ πλείον-
 ῶν τῶ κώμιος ἐνδοξμέντῶ, ἐτρέ-
 ψατο μὲν ἐς φυγῆν τὸς πολεμίας,

ἐ pago accurrentibus, hostes ter-

duxit. Porro certior factus, juxta
 fluvium quendam transitu diffi-
 cilem ac limosum redeunti sibi
 insidias parari, alia via deflexit,
 longiore quidem, sed minus do-
 lis opportuna: noctu propter æ-
 stum iter faciens, puteòsque fo-
 diens, quorum plures amaras
 aquas habebant. Illinc, licet æ-
 grè, viri incolumes evasere, sed
 equi aliquot ac jumenta siti ex-
 tincta. Quum per Caucaëorum
 agros, quos Lucullus olim tanta
 perfidia violarat, transfiret, pro-
 clamari jussit, Caucaëis ad sua
 colenda reverti tutò licere. Inde
 hybernatum in fines Numan-
 tinorum transit: quò Jugurtha
 Masinix nepos ex Aphrica ad
 eum venit cum duodecim ele-
 phantis, & qui unà in aciem pro-
 dirent sagittariis & funditoribus.
 His in locis crebris incurfibus
 circumjectos agros vastanti &
 carpenti insidias clam ab hosti-
 bus tenduntur. Loci opportuni-
 tas eos ad id consilii moverat.
 Vicus erat fere undique limosa
 palude cinctus: sed una parte
 vallis erat, in ea latebant insidiæ.
 Scipionis milites ita divisi erant
 ut pars vicum ingressi diriperent,
 alii non multi adequirent.
 Quos qui in insidiis erant adorti,
 facile fundunt. Scipio, qui
 fortet fortuna extra pagum circa
 signa constiterat, tuba revocari
 jussit eos qui domos subierant.
 Ac priusquam mille numero fuif-
 sent, equitibus laborantibus
 opem tulit, & pluribus subinde
 fuga vertere cogit. Non tamen
 fugien-

Castra Scipionis ad Numantiam.

fugientibus institit, sed intra vallum se recepit, paucis utrinque desideratis. Haud multo post geminis castris proxime Numantiam positis (quorum alteris fratrem Maximum praefecerat, alteris ipse praerat) quum Numantini acie instructa Romanos ad dimicationem crebro provocarent, sprevit ac risit, quòd diceret sibi vitio datum iri si cum hominibus omnium rerum desperatione efferatis mallet confingere quàm inclusos fame expugnare. * * quum ad singulos scripsisset quos mittere opportheret. Qui postquam venire, in multas partes eos divisit: mox & suas copias partitus est, deinde singulis partibus praefectos imposuit, jussitque ut fossam vallumque urbi circumducerent. Erat autem Numantia ambitus vigintiquatuor stadiorum, valli autem duplo major. Ceterum distincta erant singularum partium opera, mandatumque erat, siquid tumultus ab hostibus oriretur, signum ex-

ἔ μὴ ἐδίωκε φεύγοντας, ἀλλ' ἐς τὴν χάρακα ἀνεχώρει, περὶ ὧν ἐκτετέρατον ὀλίγων. μετ' ἐ πολὺ δὲ ἀρχητάτω τῷ Νομαντίας δύο στρατόπεδα θέσθησαν, τῷ μὲν ἐπέστησε τὸν ἀδελφὸν Μάξιμον, τῷ δὲ αὐτὸς ἡγήσατο. Νομαντιῶν δὲ πυκνὰ ἐπιτασσόντων, καὶ ἀπεκλιμαύσαντων αὐτὸν ἐς μέγαν ὑπερβαίνειν, ἔδοκίμωσαν ἀνδράσιν ἐξ ἀπογνώσεως μαχομένοις συμπλέεσθαι μάχῃ, ἢ συγκλείστας αὐτὸς ἔλεν λιμῶν. φέρεται δὲ * ἐς τὰ πεδῆεις πολιορκίαν, ἐπιτοκίαν ἐκείνην, ἔς ἑὸν πέμπειν. ὡς δὲ ἦλθον, ἐς μέρη πολλὰ διείλεν αὐτὸς, καὶ τῶν ἐαυτῷ στρατιῶν ἐπιδοίειν. αὐτῶν ἡγεμόνας ἐπέστησε ἐκείνων μέρει, πρῶτον ἐπαῖξε περὶ ταφρευῆν καὶ περιχαρακῶν τῶν πόλεων. ἡ δὲ ἡγεμονία, ἢ ἡ αὐτῶν Νομαντίας, τέσσαρες καὶ ἑήσσι σείδιαι ἢ δὲ ἑξ ἡγεμονίας μετ' αὐτῶν, ὑπερὸν τὸν διπλασίον. καὶ τὸν διηρέτω πᾶν * οὐκ ἔστι μέρη ἐκείνων. καὶ ἀπεείρωτο, εἴ τι ἐνόησαν.

χλοῖται

Φερέται δὲ * ἐς τὰ πεδῆεις πολιορκίαν.] Quum locus hic asterisco hac in editione notatus sit, itidemque in Beraldi interpretatione, Secundus in sua nihil tale habet: sed eum perinde vertit acsi integrum invenit. Ita enim ille, *Quum igitur, ut gravius obsiderentur, circa urbem septem valla fecisset, literas ad socios misit, in quibus qui & quò milites ab eis mittendi essent, continetur.* Ex qua interpretatione manifestum quidem est, eum non ἐς τὰ sed ἐπὶ τὰ legisse: sed assequi conjectura reliquam scripturam quam sequutus est, hoc opus, hic labor est. Ad periodi quidem certè principium quòd attinet, videri potest legisse, ἐς φερέται δὲ ἐπὶ τὰ πεδῆεις (vel potius διαδέεις) πολιορκίαν: sed de iis quæ proximè sequi debent dubitatio relinquatur: sicut & mihi initio suspicanti scribendum esse, φερέται δὲ ἴσα, relinquebatur.

H² ἢ ἡγεμονίας, ἢ μὲν αὐτῶν Νομαντίας, τέσσαρες καὶ ἑήσσι σείδιαι.] Scribo, ἡ δὲ ἢ ἡγεμονίας.

Καὶ τὸν διηρέτω πᾶν * οὐκ ἔστι μέρη ἐκείνων.] Ne hoc quidem loco ullum defectum præ se fert Secundi interpretatio, sed habet, hoc ansem totum (septem videlicet) in tribus distributum erat.

χλοῖον οἱ πολέμιοι, σημεῖον ἐξέ-
 ρει, ἡμέρας μὲν, Φοινικίδα ἐπὶ δὲ
 ρωτῶ ὕψηλῆς, ρυκτός δὲ, πύ-
 ρα πῶς διορθῶσις ἐπιθέτοντες ἀν-
 τίς τε καὶ Μαξιμῶ ἀμύσειον. ὡς
 εἴ ἐξείργαστο πάντες αὐτῶ, καὶ τὰς
 κωλύοντες εἶχον ἡκανῶς ἀπομάχε-
 σθαι, ἐτέρην τάφρον ὤρυσεν ἑκα-
 κοῦσαν ὑπὲρ ἐκείνην, καὶ σιυρῶν
 αὐτῇ ἀπεπλήθυνε, ἔτερον δὲ ἀνο-
 θόμεν. ἔτερον δὲ πάλιν ἰσχυρῶς
 ἀκτῶ, τὸ δὲ ὑψῶς, δένου, χωρὶς
 τῶν ἐπιπέδων πύργου τε πανταχό-
 ρου αὐτῶ ἀπὸ πλεῖστον ἀπέκλειπτο.
 καὶ λίμνην συνάπτουσαν ἐκ ἐνὸς πε-
 ριτείχισται, χάσμα αὐτῇ περιέθη-
 κει, ἵσταν τὰ τεῖχη καὶ τὸ βάθος
 καὶ τὸ ὑψῶς, ὡς ἀν εἴη καὶ τὸδε
 ἀπὸ πύργου. ἔτερον δὲ οὐκ ἔστιν. ὁ
 εἰς ῥωτῶ, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, πε-
 ριτείχιστε πάλιν, ἑ φυγομαχεῖται
 τὸν τε Δέσπον ποταμὸν συμ-
 φερόμενον τῶ περιτείχισματι, καὶ
 πολλὰ πῶς Νοματῶν χρησίμων
 ἐς τε ἀρχαῖς κομιδῶν καὶ ἀξιομα-
 τῶν ἀνδρῶν, ὅσοι κατ' αὐτὸν κο-
 λυμῆται τε καὶ σκάψουσι μικροῖς
 ἐλατῶν, ἢ ἰσίοις, ὅτε λάθρον
 εἴη τὸ πνεῦμα, ἐβιάζοντο, ἢ κώ-
 πους καὶ τὸ ρεύμα. ἐξῆς μὲν οὖν
 ἐκ ἐδωλάς, πλεῖστον ὄντα καὶ πᾶ-
 ν ἰσάθη. φρέσιν δὲ ἀπὸ γαφύρας
 αὐτῶ δύο περιτείχισται, ἀπὸ τῆς κα-
 λωδίας φησὶν μακρῶς ἐξ ἑκατέρου
 ponte jungendi quum nulla esset facultas, bina castella vice

tollerent, interdiu pannum ru-
 brum ex longa hasta pendentem,
 noctu ignem: ut celeriter ipse
 cum Maximo fratre, auxilio ac-
 curreret. Operæ ad eam firmitu-
 dinem perducto ut hostem, si-
 quid conaretur, propulsare pos-
 set, alteram fossam non longam
 super illam, impactisque in eam
 palis, murum extruxit latitudine
 pedum octo, altitudine decem,
 infra pinnas. Cui turres ex omni
 parte centum & viginti pedum
 intervallo superstructæ erant. Et
 quia paludem continentem mu-
 ro cingere non poterat, ag-
 gesserem ei superinduxit & lati-
 tudine & altitudine muro pa-
 rem, qui vice muri esset. Qua
 ratione mihi videtur Scipio hic
 primus omnium imperatorum
 urbem certamen non detrectan-
 tem circumvallasse. Ceterum
 Durius amnis præter ipsa muni-
 menta fluens, oppidanis admo-
 dum opportunus erat, tum ad ea
 comportanda quæ usui essent,
 tum ad viros transfvehendos: si-
 ve urinando aut naviculis clam Ro-
 manis in urbem trajicerent, si-
 velis, vehemente spirante vento,
 aut remis secundo flumine per-
 rumperent. Hujus, propter va-
 sitatem & impetum aquarum,
 pontis

ὁ δὲ ῥωτῶ, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, περιτείχιστε πάλιν, ἐν φυγομαχεῖται.]
 Sec. dicit, Itaque hic Scipio, primus mea opinione, fuit, qui urbem obsessam
 muro præcingeret, quæ quidem pugnam non detrectaret. In Appiani tamen ver-
 bis nihil habemus quod illi participio obsessam respondeat: sed hic interpres
 (ut credibile est) de suo adjecit, tanquam quod Appianus subaudiendum
 reliquisset.

pontis objecit: ex quibus longas utrinque trabes funibus religatas in fluvium quàm latè patebat demisit. Erant autem infixi trabibus crebri mucrones & cuspides, quæ unà cum illis vi aquæ circumactæ neminem transire sinebant, sive natando urinandòque, sive navigio fallere hostem tentasset. Illud autem maximè cupiebat Scipio, ut nemine ad eos accedente, quid foris ageretur ignari, & commentu & consilio deficerentur. Postquam omnia perfecta sunt, & turribus catapultæ & balistæ aliæque machinæ impositæ, & propugnacula faxis, telis, jaculis probè munita, adhæc castella sagittariis & funditoribus firmata: crebros nuntios per totum vallum disposuit, qui sermone ab aliis excepto, sibi quicquid fieret renuntiarent. Jussit etiam ut quæ prima turris ab hoste premeretur, prima vexillum extolleret: deinde mox alia ejus exemplo idem facerent: ut hujusmodi signo motum, ex nuntiis motus causam verè intelligeret. Jam verò Hispaniensibus copiis connumeratis, sexaginta hominum millia quum ha-

308

Εχούτας ἐμπεπηγότα πυκνά ξίφη τε καὶ ἀκόντια.] Pro ξίφη & ἀκόντια Beraldum quidem audimus dicentem crebri mucrones & cuspides: Secundus autem dicit, gladiatorum lamina, aliæque acuminata ferreamenta.

Καὶ καταπέλαι ἔβρι ἐπέκειντο τοῖς πύργοις ἐξυβέλοις τε καὶ λιθοβολοῖς.] Dicitur potius ἐξυβέλοις.

Τὸ ἔβρι κίησα παρὰ τὴ σημεῖον δόσαν ἐπιγνώσκοντο.] Pro his, habet Secundus. Id autem eo pertinebat ut temporis puncto: quicquid accideret ipse reseret: ea vero quare vera, & explicata ut erant intelligi oporteret, per certos nuntios ad se perferri volebat. Sed mentem Appiani non assequitur, quem non de una eademque re loqui existimat, quum tamen ita se res habeat: ut & Beraldus interpretatio paucis verbis ostendit.

Σημεῖον

τοῖς ἐπιχωρίοις ἐς ἰξαικισμύειους, τὸ μὲν ἡμῶν διατέτακτο αὐτῷ τετραφυλακεῖν, ἢ ἐς τὰ ἀναγκασία, ἀπὸ δούσης, μεταχειρῶν δισμύειοι ἢ τετραμυαχῶν ἐμελλόν, ὅτε χρεῖαι ἦσαν. καὶ τοῖσι ἐφεδρῶσι ἐπεσμιμύειοι χωρίον ἢ καὶ τῶν ἐκείνοις διατετακῶν καὶ μεταπηδῶν, εἰ μὴ κελύσσειν, ἐκ ἐξω. ἐς ἃ τὸ τετραμυαχῶν εὐδὸς ἀνεπηδῶν, ὅτε πὶ σημειῶν ἐπιχειρήσεως ἐπαρθεῖν. ἔπειτα μὲν τῷ Σκιπίωνι πάντα ἀκροῦσθαι διατέτακτο· οἱ ἢ Νομαντῖνοι πολυλακίς μὲν τοῖς φυλάσσουσιν ἐπιχειρήσειν, ἀλλοτε ἀλλῆ καὶ μέρη ταχῆα εἰ αὐτῶν ἔκαστωι ἡκικη ἢ ἀμμοιοῦσαν ἢ οὐσίς μὲν σημειῶν τε ὑψηλῶν παντοχόθεν ἀεζυρίων, ἔκ ἀγγέλων ἀεζυρίων, ἔκ τῶν τετραμυαχῶν ἀδρόως ἀναπηδῶντων ἐς τὰ τεῖχη, σελπιτικῶν τε καὶ πάντα πυρρῶν ἐξοστειμῶντων ἄστε τὸ κύκλον ἀλλοι εὐδὸς ἀπίσαν ἐνικὴ φεβρώτερον, ἐς πενήκοντα σεδίου ἀπέχοντα ἐν ἀεζυρίῳ, καὶ τῶνδε τὸ κύκλον ὁ Σκιπίων ἐκείνης ἡμέρας τε ἔκ νικτος ἐπισκοπῶν ἄσχεται. ὁ μὲν δὲ τὰς πολέμους ὡδὲ συγκλείσας, ἐκ ἐς πολὺ δόκισιν ἐνομιζεν, ἔτε προφῆς ἐπὶ ἀεζυρίῳ σφίσι, ἔτε ὄφλων, ἔτ' ἐπιχωρίους.

Ῥητογένης δὲ, ἀνὴρ Νομαντῖνος, ὃν Καρῶν ἐπικλήσεις μὲν ἀεζυρίῳ ἐς δεξιῶν Νομαντῖνων, πῶ

beret, sic eos partitus erat ut dimidia pars murum custodiret, & si opus esset, ad alia munia praesto esset: viginti millia promuro, quum necesse esset, pugnarent. His succenturiati erant decies mille, quibus & suus locus constitutus erat. Sed quemadmodum injussu imperatoris alteri in alterius locum transfilire non licebat, sic signo aliquo tumultus dato singuli suis locis aderant. Hac diligentia Scipio cuncta administrabat. Interea Numantini saepius diversis partibus muri custodes adfite sunt. Sed tum celeriter nec sine horrore vidisses undique opem ferri, signa extolli, nuntios discurrere, qui defendendis muris praepositi erant, in murum insilire: tubicines ex singulis turribus classicum canere. adeo ut totus ille ambitus stadiorum quinquaginta in orbem cunctis extemplo formidabilis existeret. Quem quidem ambitum singulis diebus ac noctibus Scipio perlustrabat, hostesque sic inclusos, comeatu, armis, auxilio carentes, diutius posse resistere non existimabat.

Interea Retogenes, Numantinorum fortissimus, cui Carauinio cognomen erat, assumptis secum

Retogenes.

[Σημειῶν τε ὑψηλῶν παντοχόθεν ἀεζυρίων.] Ex iis quae ab Appiano dicta sunt, sumptisse videtur Secundus quae de his signis seu vexillis addit. Nam pro his, σημειῶν τε ὑψηλῶν παντοχόθεν ἀεζυρίων, ejus interpretatio habet, Tum vexillorum [aspectu] quae ad significationem dandam, ab iis qui in turribus erant erigerentur.

[Ἐς πενήκοντα σεδίου ἀπέχοντα ἐν ἀεζυρίῳ.] Muta ἀπέχοντα in ἐπέχοντα.

Πέντε

secum quos in suam sententiam pertraxerat, amicis quinque, totidem filiis, pari equorum numero, nocte quadam nebulosa & admodum obscura, quod inter utraque castra spatii erat clam emensus, ponte scansorio & compactili, quem secum attulerat, in hostium munimenta cum amicis conscendit. Atque oppressis utrinque vigilibus, famulisque domum remissis, e quos per pontem sursum traxerunt. Mox per Arvaccorum oppida dispersi, supplicum more cum ramis olea orabant ut Numantinis confanguineis auxilium ferrent. Sed multi, Romanorum metu, ne auditos quidem finibus excedere jusserunt. At juvenus Lutiae (oppidum fuit opulentum, trecentis stadiis Numantia distans) Numantinorum rebus favens, civitatem ad suppetias mittendas impellebat. Qua de re clam certior Scipio a senioribus urbis factus, assumptis secum quamplurimis expeditis, octo horis Lutiam advolat, ac sub lucis ortum, praesidio cincta urbe, juvenutis duces ac principes sibi dedit jubet. Quos quum erupisse abiisque dicerent, Scipio per praecone[m] minatus est,

τε πείσας φίλους σὺ παρὸν ἄλλοις τοσοῖσδε, ἢ ἵπποις τοσοῖσδε, ἐν νυκτὶ σιωπεφεῖ δὴλθε, λαδῶν τὸ μεταχειμεῖον, κλίμακας φέρων πικτυῶ. ἢ φθίνας ἐς τὸ δευτεῖρασμα, ἀνεπήδησεν αὐτὸς τε καὶ οἱ φίλοι· ἢ τὸς ἐκστρωθέν Φύλακας ἀνελόντες, τὰς μὲν ἑρπύλλοντας ἀπέπεμψαν ὀπίσω, τοὺς δὲ ἵππους ἀλγῆ τῆς κλίμακας ἀναχαγοντες, ἐξήπισσαν ἐς τὰς Ἀρβακκίαν πόλεις, σὺν ἰασηταῖς, δεσπόροι Νομαγντινοῖς συζητήσαν ἕσθι ἐπιχουρέν. ἢ δὲ Ἀρβακκίαν οἱ μὲν ἐστὶ ἐπαύκρον αὐτῶν, ἀλλ' ἐνδὺς ἀπέπεμπον, δεδοτῆς Λουτῆα ἢ πόλις ἰὺ ἐνδύμων, πριαχστίας ἐσθίους ἀφεισῶσα δὲ Νομαγντινῶν· ἢ οἱ μὲν νέοι δεῖ τὸς Νομαγντινοὺς ἰαπουδακασσαν, ἔ τῶν πόλιν ἐς συμμοχίαν εὐήγον· οἱ πρὸς εὐτερεῖ δὲ ἐμάνουσαι κρυφα τῶ Σικιπῶνι· ἢ ὁ Σικιπῶν ἰγδοῦς ὠρεῖς πυδὸμρῶ, ἐξήλαυεν αὐτίκα σὺν ἐυζῶνοῖς ὅτι πλεῖστοις. ἢ αὖτις ἐν τῶ Λουτῆαν φρουρῶν περλασῶν, ἦτε τὸς ἐξάρχης ἢ νέων, ἐπεὶ δὲ ἐξαρχικῆν τὴ πόλεις αὐτοὺς ἔλεγον, ἐαυτοῦζε

Lutia.
309

ni tra-

Πάντε πείσας φίλους σὺ παρὸν ἄλλοις τοσοῖσδε.] Hic παῖδας accipi potius pro famulis quam filiis, apparet ex his quae parvo intervallo sequuntur verbis, τὸς μὲν ἑρπύλλοντας ἀπέπεμψαν ὀπίσω.

ἢ οἱ μὲν νέοι δεῖ τὸς Νομαγντινοὺς ἰαπουδακασσαν.] Scribe, ἐν ἢ οἱ μὲν νέοι.

ἦτε τὸς ἐξάρχης ἢ νέων.] Cum nomine ἐξάρχης alium genitivum videlicet τῆς στρατεύσεως, existimo ὑπακούεσθαι: non fecus quam si dictum esset, ἦτε ἐν τῶ νέων τοὺς ἐξάρχης τῆς στρατεύσεως. Vel, ἦτε ἢ νέων ὅσοι ἐξάρχῶι ἐπαυκονοῦσαν τῆς στρατεύσεως. Utitur autem hoc nomine cum hoc genitivo pag. 274. Videmus tamen a Beraldo dici juvenutis duces ac principes, a Secundo, capita juvenum, quo loquendi genere non libens uterex: praesertim quum nec ambiguitate careat.

Δαρπίον την πόλιν ει μη τες ανδρες παραλαοι. οι μη δη δεσποντες, παρηγον αυτους, εις τετρακιστας λενομενας. ο η τας χειρας αυτων εντεμων, ανεψχε την φρουραν. και Δαδερμων αυτους αμα ειω, τ επις της παρλι εις το στρατιπεδον.

Νομαντινοι δε, κημιοντες υπο ληροδ, πεντε ανδρας επιμπον εις τ Σκιπιανα, οις ειρητο κησειν ει μετριοπαδωσ σφισι λεησεται, παρραδουσι αυτους. ΑΥαϋΘ η αυτων ηηαυρηΘ, πολλα μη αει τ παραμερετας & ανδρειας τ Νομαντινων ισεμολογησε, η επιπειν ως εδδ νω αμφοροισιν, υπορ παδων & γωαικων η ελδυτρεμια πατρεμ κρηοπαδωμετας, εις τοσυνδ κρηοδ.

- 11 Διό & μάχισσα, είπεν, ώ Σκι-
- 12 πιαν, αξίόν έστι σέ, τωσηδε ά-
- 13 ρετής γέμοντα, φείσεαι γυρουσ
- 14 ενψυχσ τε & ανδρειοδ, & παρ-
- 15 πείνα τα φιλανθρωπόττερα των
- 16 κρηων ημιν, α & δουησμετα
- 17 ενεγκείν, δεπ περιώρηρον μετα-

ni traderentur, urbem se dire-
purrum. Territi illi circiter qua-
dringentos adduxerunt. Quo-
rum amputatis manibus, abdu-
ctoque inde praesidio, postero
die sub auroram in castra rever-
tit.

Numantini, fame vexati, quin-
que viros ad Scipionem mittunt
sciscitatum an clementer & be-
nigne, si sese dederent, esset acce-
pturus. Ibi, legationis princeps,
Avarus, de institutis ac virtute
Numantinorum magnificè ac
superbè deservuit, addiditque ni-
hil delinquere Numantinos si
pro liberis & uxoribus & patriæ
libertate in tantas arumnas in-
cidissent. Quare par est (inquit)
ô Scipio, singulari te virtute ho-
minem parcere nostro generi
strenuo ac generoso, & minus
iniquas condiciones nobis pro-
ponere, quas modò fortunæ vi-
ces experti ferre valeamus. Ete-
nim

Manus
quadrin-
gentis mi-
licibus am-
putata.

Avarus
Numanti-
norum le-
gatus ad
Scipionem
missus.

Α κη δυνσθηδα ενελκειν, αρπι πειρομενοι μεταβολω.] Infidelis est Cælii Secundi interpretatio in hac præsertim hujus oratiunculæ parte. quod ut cognosci queat, ipse primùm hanc partem Latinè reddam, verbis Appiani insistent: deinde & ipsius Secundi interpretationem proferam. Ita igitur Appianus (si quidem non fallor) ordiatur ab initio, *Quamobrem res est maxime digna te, qui tanta virtute es referius, generi magnanimo strenuòque parere, nobisque ea mala quam minus ab humanitate abhorreant proponere: quæ & tolerare possimus, nos qui nunc demum fortuna mutationem experimur. Neque enim jam in nostra sed in tua potestate est, urbem hanc vel accipere, si moderatione in iis qua imperaturus nobis es utaris, aut sinere eam pugnando perire. Hæc mea est interpretatio, (in qua minimè videri novum debet, αρπι reddi nunc, quum jungatur cum præsentī πειρομεθα, & alibi quoque usum istum habeat) at Cæliana est hæc, *Quamobrem* (inquit ille) *ô Scipio, res erit æquissima, si tu generosus vir tantæque virtute, populo tam generoso pepereris: easque nobis propositueris pœnas quas ferre possimus. Nos paulo ante fortuna mutationem senseramus: patriæque salutem non jam in nostra potestate sed in tua manu esse cognoveramus. Accipe igitur civitatem nostram, moderatè suppliciiis contentus: aut, si nos contemnīs, eam perire ac dirui propugnando, te speres esse visurum.**

nim non jam arbitrii nostri est, sed tui, urbem nostram, si aqua imperes, deditioe accipere, aut pugnando finire totam perire. Sic loquuto Avaro Scipio (jam antè de statu urbis à captivis certior factus) nihil aliud respondit quàm oportere ut se urbemque cum armis traderent. Quibus Numantiam perlatis, oppidani, satis jam sua sponte ira accensi (ut qui mera libertate frui, nulliusque imperio parere didicissent) tum malis urgentibus multo magis exulcerati atque efferati,

Avari in
teritus.

Avari in teritus, ceu malorum nuntios, & cum Scipione fortasse de privata salute pactos interfecerunt. Non multo post cibis omnibus deficientibus, quum jam non fructum, non pecudem, non herbam haberent, primùm (ut in bellicis incommodis uluvenire solet) pelles coctas mandebant: quibus itidem deficientibus, carnibus morientium hominum minutatim concisis vescabantur. Ægotantium autem carnes illis degustatis fastidire cœperunt, & robustiores debilioribus vim afferre. Denique nullo non maligne premebantur, animis eo victu efferatis, corporibus fame, peste, pilis & tempore hispidis &

ἑσθλῆς. ὡς οὐκ ἐφ' ἡμῖν ἐπὶ εἶναι,
ἀλλ' ἐπὶ σοι, τὴν πόλιν ἢ περὶ
ἐργαλαβῶν, εἰ πὲρ μετρητῶν κελύδοις,
ἢ μαχρωμένῳ ὑπερβαλῶν δόσι-
θας, ὁ μὲν Ἀΐαρος ἄδῃ εἶπεν
ὁ δὲ Σκιπίων (ἠόδετο γὰρ αὐτῶν τῶν
αἰχμαλώτων τὰ ἔρδον) ἔφη δεῖν
αὐτοὺς ἐγκρατεῖσθαι τὰ κτ' σφᾶς καὶ
συν' ὅπλοις παραδουῖναι τὴν πό-
λιν. ὃν ἀπαρξάμενοι, οἱ Νομαγ-
τῆται, χαλεποὶ ἔτιος ὄντες ὄρνυθι,
ὑπὸ ἐλευθερίας ἀνεκτοῦ καὶ ἀνδρείας
ἐπιταγματῶν, τότε καὶ κελύδοις ὑ-
πὸ τῶν συμφορῶν ἠρρωμένοι τι καὶ
ἀπολαστοὶ μερόσποτες, τὸ Ἀΐαρον καὶ
τὰς συν' αὐτῶν πάντες πείσοις ἀπ-
έκτεναν, ὡς κελύδοις ἀγγέλιες, καὶ
τὸ σφίτερον ἀσφαλῆς ἴσως διακη-
μήρας αὐτῶν τῶν Σκιπίωνι. καὶ οἱ
ἔπι πολὺ πάντων αὐτοὺς τῶν ἐδεῶν
ἐπιλιπόντων, ἐκ κρητῶν ἔχοντες, ἐ-
σπείσαντο, ἐς ποῦν, σπείσαντο μὲν,
ὡς περ πνῆς ἐν πολέμῳ ἀνάγκης,
δέρματα ἔψοντες ἐλιχμώντο. ἐπι-
λειπόντων οἱ αὐτοὺς καὶ τὰ δερμά-
των, ἐσπείσαντο, ἔψοντες τὰ
ἀνδράπεικα σπείσαντο μὲν τὰ τῶν ἀπο-
θνησκόντων, κρητῶν δὲ ἐν μαγ-
ρείοις, ἐπὶ οἱ σκείνοις, τῶν νοση-
των κρητῶν, καὶ τὰς ἀδυνεστέ-
ρους ἐβιάζοντο οἱ δυνατώτεροι. κα-
κῶν οἱ ἔδῃν αὐτοῖς ἀπὸ τῶν ἠγρω-
μένων μὲν πᾶς ψυχῆς ὑπὸ τῶν τοσ-
φῶν, τετραχώνοις δὲ τὰ σώματα
ὑπὸ λιμοῦ καὶ λοιμοῦ, ἔκ κημῆς,
καὶ κρη-

310
Fames
Numanti-
norum.

[Ἐπιλιπόντων οἱ αὐτοὺς καὶ τὰ δερμάτων, ἐσπείσαντο.] Sic Dio apud Xiphilinum, in Severo, pag. 317. pelles maceratas, in cibum verfas scribit, ἔπει δὲ καὶ ἡ τροφή σφᾶς ἐπέλειπεν ἢ νομισθεῖν, καὶ δέρματα διαβρέχοντες ἠδῆον. Magis autem & hic placet ἐπιλιπόντων, quàm ἐπληπόντων: quod alioqui ferri potest. Ceterum non satis proprie, ἐλιχμώντο vertitur mandebant. at rectè initio pag. 657. κρημῶνοι τῶν πέναν redditur, picem lingentes.

Τὴν

ἐν ἡρόνου. ἔτα δ' ἔχοντες αὐτοὺς
 ἐπέτρεπον τῷ Σκιπίωνι. ὁ δ' ἐπέ-
 λθεν αὐτοὺς τὴν ἡμέραν ἐκείνης
 σιωπῆσαι τὰ ὄπλα ἔτι καὶ σιωπῆ-
 ῃς τῆς δ' ἐπίσεως ἀποσελθεῖν ἐς
 ἕτερον χωρίον. οἱ δ' ὑπερέβαλον τὴν
 ἡμέραν, ἀμολογῶντες ὅτι πολλοὶ
 τῆς ἐλευθερίας ἐπιέρονται, ἔθελ-
 λουσιν αὐτοὺς ἐξαγαγεῖν τῷ βίῳ.
 τὴν οὖν ἡμέραν ἠέβων * ἐς τὴν
 νύκτα τὴν δεκάτην τοσούτοις ἔρω
 ἐλευθερίας ἐκδιδομένης τῷ ἐν
 πόλει βασιλεῦσι τε καὶ στρατοῦ. ἐς
 ἣν ὀκτωκισχίλις ἐπ' εἰρήνης ἠσού-
 μμοι, οἷα μὲν καὶ ὅσα Ρωμαίους ἐ-
 δεξασαν, οἷας δὲ σιωπῆσαι αὐτοῖς
 ἔδειτο ἐπὶ ἴσῃ καὶ ὁμοίᾳ, ἐστὶν ἔ-
 πετα ἑὺτα σωθεῖς Ρωμαίων ὑ-
 φιστάτων, οἷον δὲ ὄντα τὴν τελευ-
 τήσαν στρατηγὸν ἐξ μνησίου αὐτοῦ
 περὶ τὴν ἡμέραν ἀποκρίσασθαι πολ-
 λάκις ἐς μάχην, ὁ δὲ τῷ ἄλλῳ τὴν
 στρατηγικώτερον αὐτῶν, ἐς χεῖρας
 οὖσα ἰὼν ἠελίους, ἀλλὰ τῷ λιμῷ
 σφῆς κατεργασθῆναι, ἀμύχῳ κα-
 κῶν ὁ δὲ ἐ μόνῳ λυθῆναι τε
 δωματῶν τῷ ἄλλῳ Νομαντίνος. καὶ
 ἐλεφθῆσαν μόνον. ἐμοὶ μὲν δὲ ἑὺτα
 ἀεὶ Νομαντίνων εἰπεῖν ἐπὶ ἡλθεν,
 ἐς τὴν ὀλιγότην αὐτῶν ἔφερεπο-
 νίαν ἀφορῶντι, καὶ ἔργα πολλὰ καὶ
 ἡρόνου ὅσον διεκωτέρησαν. οἱ δὲ

belluarum speciem referentibus.
 Hunc in statum redacti sese Sci-
 pioni permiserunt: à quo iussi eo
 ipso die arma omnia in certum
 quendam locum conferre, po-
 stero autem in alium locum con-
 venire; sed illum diem distulère,
 profecti multos adhuc libertatis
 desiderio velle sibi mortem con-
 sciscere. Quapropter diem illum
 petebant ad genus mortis consti-
 tuendum. tantus amor libertatis
 ac virtutis fuit in urbe barbara &
 exigua. Nam quum ante belli ini-
 tium non plures essent octo mil-
 libus, quantis sæpe cladibus Ro-
 manos affecerunt? Quoties æ-
 quis conditionibus fœdera pepi-
 gerunt, quibus Romani postea
 stare non sustinuerunt? Qualem
 extremum imperatorem Roma-
 num sexaginta hominum milli-
 bus sese obsidentem sæpius ad
 certamen provocarunt? Sed ille
 se rei militaris peritiorum ostendit,
 qui cum bellis manus con-
 ferere noluerit, sed inexpugna-
 bili malo, fame, confecerit: quo
 solo ut vinci poterant, sic victi
 tandem fractique sunt. Ceterum
 mihi cogitanti quæ in tanta mili-
 tum paucitate Numantini tam
 diurnam obsidionem constanter

Numantini
sese Sci-
pioni de-
dunt.

Amor li-
bertatis.

ter perpassi, præclara facinora edidère, nefas esse visum est ea si-
 lentio

Τὴν οὖν ἡμέραν ἠέβων * ἐς τὴν νύκτα τὴν δεκάτην.] Locum hunc, fa-
 cilem fanatu existimo, reponendo ἤτοι pro ἠέβων, qua voce nihil signifi-
 cari potest.

Οἱ δὲ τῷ ἄλλῳ τὴν στρατηγικώτερον αὐτῶν.] Dicens στρατηγικώτερος αὐτῶν,
 intelligit quàm ipsi Numantini, non autem quàm ceteri imperatores, ut verit
 Secundus. Debit autem Beraldus non dicere simpliciter, rei militaris
 peritiorum sed imperatorem rei militaris peritiorum.

lento præterire. Facta igitur de-
dicatione, diverso mortis genere,
prout cuique libitum est, mul-
ti sese peremere: reliqui tertio
die in campum quò jubebantur,
convenerunt, fædo corporis ha-
bitu, oris specie efferata, corpo-
ribus illuvie squalorèque obfritis,
pilo immisso, unguibus sordidis,
ipfi olidi veste immunda & lacer-
ata, nec minus graviter olente.
Quo in statu vel hostibus ipsis
miserabiles videbantur, tamen si
eorum aspectus horrorem intu-
entibus incutiebat. Nam ira,
dolore, labore, conscientia mu-
ti carniū humanarum efus,
truces erant illis & ardentes ocu-
li. Quinquaginta tantum trium-
pho reservatis, reliquos Scipio
sub corona vendidit: oppidum
solum æquavit. Romanus hic im-
perator duas potentissimas urbes
evertit, Carthaginem ex senatus-
consulto (ne urbis imperiique
magnitudo ac loci opportunitas
ad bellum adhortaretur) & Nu-
mantiam, exiguam nec admodum
populus scivisset: sive ipse id
crediderit è rep. esse, sive ira &

311

Numantia
solum æqua-
ta.

ἄρα τῶν μὲν αὐτοῦ οἱ βυλόβρομοι διε-
χρόντο, ἔπειτα ἑτέρας· οἱ λοιποὶ
δ' ἐξήσαν τριτῆς ἡμέρας ἐς τὸ δε-
δυμένον χωρίον, δυστάρατοι τὰ καὶ
ἀδάκρυτοι πύμπαν ἰφθίμῳ. οἷς
τὰ μὲν σώματα ἰὼ ἀκρότατα καὶ
τριχῆαν ἢ ἰνύχων ἢ ὀρύπων & ῥυ-
που μετὰ, δάδαδον ἢ χαλεπώτα-
τον. ἢ ἐδάψ αὐτοῖς ἐπέκειτο ἀτε-
λής, πνιγῆ, ἢ ἠδὲ & ἐχ' ἦσπον
δυστάδης. ἐφάνοντο ἢ τοῖς πολέμοις,
ἐλεφοὶ μὲν δὴ τῶνδε, φοβερῶν δ'
ἀπὸ τῶν βλεμμάτων. ἐπ' ἣν αὐτοὺς
ἐνέωρων ἕκ τε ὀργῆς ἢ λύπης ἢ
πόνος ἢ σωμαδύτου ἀκροφραγίας.
ἐπιλεξάμενοι δ' αὐτῶν πενήτηντα
ὁ Σκιπίων ἐς Θέρμορον, τὴν λοι-
ποὺς ἀπέδοτο, ἢ τὴν πόλιν κροτέ-
σασαυεν. εἰς ἡν μὲν πῖς δὲ πόλεις
δυσμεγχεύαταις ἐλὼν ἐρατηγὸς ὀδε
Ρωμαίων, Καρχηδόνα μὲν, αὐτῶν
Ρωμαίων ψηφισσάμενον, ἀξίον μί-
χαδ' ὀλέως τε ἢ χόχης, & ἐν-
καίριον γῆς ἢ θαλάσσης Νομιν-
τίαν ἢ, συμπορῶντε & ὀλιγάνδρω-
πον, ἔπειτα τὴν Ρωμαίων περὶ αὐτῆς
ἐγνωστῶν, αὐτὸς, εἴτε συμφέ-
δον

311

Σώματα ἰὼ ἀκρότατα καὶ τριχῆαν ἢ ἰνύχων καὶ ὀρύπων καὶ ῥύπης μετὰ.]
Non dubium est quin mendosum sit vocabulum istud ὀρύπων.

Ἐπ' ἣν αὐτοὺς ἐνέωρων ἕκ τε ὀργῆς] Videtur deesse aliquid quod jungatur cum ἐνέωρων, & quamdam aspectus truculentiam significet. Cælius Sec-
more suo, è paucis multa faciens in sua interpretatione, ita totum hunc locum
reddidit, (incipiam autem à fine paginæ proximè præcedentis) *Quibus*
rebus hostibus miserabiles quidem, nihilominus tamen aspectu horribiles videban-
tur, Idcirco à Romanis cum admiratione aspiciabantur, inestitiam in illis animo-
rum & corporum affectionem, ex aere qui etiam tum persabat, ex dolore ac la-
bore quem pertulerant, ac denique ex conscientia quod alii aliorum carnibus pasti
essent, contemplantibus. Ita ille: ego verò suspicor hanc (aut talem) hujus lo-
ci scripturam fuisse, ἐπ' ἣν δὲ Θέρμῳ ἐς ἑαυτοὺς ἐνέωρων, ἕκ τε ὀργ. dicendo
tamen ἐς ἑαυτοὺς minus proprie pro ἐς ἀλλήλους.

Ὀπῶ τὴν Ρωμαίων περὶ αὐτῆς ἐγνωστῶν.] Pro his, rectè Beraldus, *quint-*
nihil

βεν Ρ' αμείους ἡζούμευ, εἴτε ἀ-
 κροῦ ἂν ὄργλυ καὶ φιλόνηκῳ ἐς
 τὰ λαμβανόμενα, εἰδ' ὡς ἔτιοι νο-
 μίζουσι, τὴν δόξαν ἡζούμευ δῶ-
 νυμν ἐπὶ τοῖς μεγάλοις γίνεσθαι
 κακίς. καλῶσι γὰρ αὐτὸν οἱ Ρ' α-

contentione præceps in captos
 sciverit, sive potius (ut multi ar-
 bitrantur) illustria duo cogno-
 mina ex clarissimarum urbium
 excidiis quæfiverit. Siquidem il-
 lum ad hunc usque diem Roma-
 ni Aphri-

Scipionis
 cognomi-
 na.

nihil dum populus scivisset: verum ita ut scivisset sit à scisco. Eodem Cælius
 sensu, quum de ea nihil dum constituisset Romani.

Τὴν δόξαν ἡζούμευ δῶνυμν ἐπὶ τοῖς μεγάλοις γίνεσθαι κακίς.] Hic
 quoque vides δῶνυμν (licet dissentiente Beraldi interpretatione ut paulo
 post ostendam) pro ἀπεινύμνν dici. hęc quoque inquam, quum & pag. 279.
 hunc vocis istius usum habueris. Ac facit certè alterum istud exemplum ut
 minus de hac scriptura dubitare oporteat: præsertim quum & in altero illo
 hujus scriptoris loco existare istum vocis hujus usum constat: ac fortasse
 existet etiam in aliis, non tantum in illo: atque adeo hanc & apud Plur. signi-
 ficationem habeat. Mirabuntur multi, fat scio, quomodo hi voce illa δῶ-
 νυμνῳ ita usi sint: sed minus mirabuntur ubi consideraverint quod dixi in
 meo Thesauro Græcæ linguæ, δῶνυμν, quum significat ἀπεινύμνν, cele-
 brem, sive clarum, non debere accipi tanquam ex adverbio δῖς sed tan-
 quam ex præpositione διὰ factum, eandem vim habente quam in διάδῳ, &
 in διαλύῳ, & quibusdam aliis: inter quæ ideo non pono διαδῶνῳ
 (etiãsi & in eo præpositio usum eundem habeat) quòd sit nomen aliud, ut
 ita dicam, naturæ, utpote ex verbo factum. Legimus apud hunc ipsum
 aliud quod ab eadem origine est nomen, in prima hujus opusculi pagina, vi-
 delicet πολυάνυμν. Quamvis autem πολυάνυμνῳ idem sonet interdum,
 præsertim apud poetas, quod ἀπεινύμνῳ, & δῶνυμνῳ (ut quidem sumi-
 tur in eo qui præ manibus est loco) ibi tamen πολυάνυμνῳ ἔθνη non signifi-
 cat celebres gentes, seu clara, sed quæ multa nomina habent. Berald. vertit
 diversa. Secundus rectius, nominibus diversa qui & nominibus varia, dice-
 re poterat. Ceterum uterque interpret perinde vertit acsi scriptum esset,
 non γίνεσθαι, sed γίνεσθαι. Neque tamen mutandam scripturam nostram
 censet: quum intelligi possit, Scipioni in mentem venisse, id quod aliis
 evenire solet, sibi quoque eventurum, quod attinet ad comparandam no-
 minis celebritatem. De illius autem vocabuli δῶνυμν hoc in loco significa-
 tione assentitur mihi Secundus: ita locum illum reddens, sive quòd (ut qui-
 dam existimant) ex maximis aliorum malis suam gloriam majorem fore existima-
 ret. (quum tamen potius magnam dicendum esset, quoniam gradus com-
 parativi vox Græca non est) at dissentit (uti dixi) Beraldus: quippe qui
 ita vertit, sive potius (ut multi arbitrantur) illustria duo cognomina ex clarissi-
 marum urbium excidiis quæfiverit. Sed cur hoc dictum ad eos qui dæo possunt
 illustria cognomina adipisci restringemus, potius quàm latè ad omnes qui
 magnam nominis celebritatem ex unius tantum urbis expugnatione possunt
 assequi, extendemus? Tunc autem nomini δῶνυμν alteram dare significatio-
 nem oportebit. De his porro duobus cognominibus, quæ Appianus eum ex
 duarum urbium calamitatibus accepisse, & quidem accipere voluisse, scribit,
 in quodam Schediasmate dissero, etiam Nasonis autoritatem interponens.
 Sed interim tamen miror cur Beraldus noster illum locum paginæ 302. Κορυ-
 θῶν Σικιτίανα, ἢ Καρχηδῶνα ἐπόντα, verterit, Cornelio Scipioni, qui Cartha-
 ginem exciderat: ac non potius contentus fuerit dicere ceperat.

ni Aphricanum & Numantinum ex illarum urbium cladibus excidiisque appellant. Numantino agro inter vicinos diviso, quum reliquas civitates jus dicendo perlustasset, & nutantes facios aut increpisset aut pecunia multasset, domum rediit.

Decem senatores Hispaniae populos quos recens Scipio, & antea Brutus, vel volentes vel vi subegerat, decem senatores, qui rebus constituendis & pacificandis vacarent, misti. Posteris temporibus, exortis aliis

bellorum motibus, Calpurnius Piso cum imperio missus est: cui successit Servilius Galba. Sed quum Italia Cimbrico, Sicilia

servili bello iterum premeretur, Romani tot bellis distracti, nullas in Hispaniam copias misere, sed tantum legatos, qui bella

μαῖοι μίχελ νῶ, διὰ τὸ συμφερονὸς ἄς ἐπέθηκεν ταῖς πόλεσι, Αφρικανὸν τε καὶ Νομαντίνον. τότε ἢ τῶ γῶ τῶ Νομαντίνων τοῖς ἐξῆς οἰκῆσι διελεν, ἢ ταῖς ἀλλοῖς πόλεσι χηματίσαι, καὶ ἐπι ἢ ὑποκτον, ἐπιπληξῆς τε καὶ ζημιώσαι χημασίαι, ἀπέποδωσεν ἐπ' οἴκου.

Ρωμαῖοι οὖν, ὡς ἐδῶ, ἐς τὸ ἀποσπλημδρα τὸ Ἰβηρίας ἐπεμφαν διὰ τὸ βουλῆς ἀνδρας δένει, τοὺς κραταιοσυνδρους αὐτὰ εἰς εἰρήνω ὅσιν Σκιπίων τε ἔλαθε, Ἐ Βερδτος αὐτὸν Σκιπίων ἰσῆμαζοτο, ἢ ἐχειρώσαστο. χροῖα δ' ὕστερον ἀποσπασαν ἀλλαν ἐν Ἰβηρία χροῖαν, Καλπούριον Πείσαν πρατηγὸς ἠρεθῆ. Ἐ αὐτὸν διεδέξατο μὲ Σερβίλιον Γάλβας. Κίμβρων δ' ἐπισπρατοδόντων τῇ Ἰταλία, ἢ Σικελίας πολεμουδῶν τὸ δῶ πορον δαλικὸν πόλεμον, πραπίαν μὲ ἐπὶ Ἰβηρίαν ὅσα ἐπεμπον, ἰσῆ ἀρχολίας πρεσβείας ἢ ἀπέπελῶν, οἱ τὸ πόλεμον

Καὶ ταῖς ἀλλαις πόλεσι χηματίσαι.] Vocem χηματίσαι, (cujus significationem assequi haud cujusvis est) pratermisit Secundus. Ita enim totum hunc locum vertit, igitur Numantinorum finibus vicinis assignatis, & pacatis si qua loca suspecta viderentur: & metu pecuniarum summa extorta, domum renavigavit. At Ber. illam vocem haud prateriit, hunc quoque totum locum fideliter reddens, hoc modo, Numantino agro inter vicinos diviso, quum reliquas civitates jus dicendo perlustasset, & nutantes facios aut increpisset, aut pecunia multasset, domum rediit. Fateor tamen χηματίσαι, potuisse & aliter verti, nulla juris facta mentione.

Τοῦς κραταιοσυνδρους αὐτὰ εἰς εἰρήνω ὅσιν Σκιπίων τε ἔλαθε.] Assentior Beraldo, verba ista vertenti potius, qui rebus constituendis & pacificandis vacarent: quam Caesio Secundo, ejus interpretatio habet quod multo minus est, ut in provincia formam redigerentur. Sed totum ex eadem interpr. locum asseram, praesertim quum in eo habeat aliud quiddam quod (ut alia multa) ex Beralda esse emendandum videtur. Ita igitur ille, Romani (ut moris erat) decem senatorii ordinis viros in Hispania loca suo imperio adjuncta legarunt, ut in provincia formam quae a Scipione capta aut prius a Bruto visubacta fuerant, redigerentur. Quod ex Ber. interpretatione emendandum videri dixi, illud est, quod quum Appianus dicat de Bruto, ὑπηρεζοτο ἢ ἐχειρώσαστο? Secundus ex his duobus unum fecerit, dicens, a Bruto visubacta. At Beralda, & antea Brutus vel volentes vel vi subegerat.

πόλεμον ἔμελλον ὅση δύναμι, κα-
ταήρησθε. Κίμβρων ἡ ἐξελιδέντων,
Τίτῳ Διδίῳ ἐπέλην, ΟΥ' αχ-
καίων ἢ ἔκτλην ἐς διαμυλίς, Τερ-
μισίον δὲ, μεγάλην πόλιν, αὐτῷ
δυσπαθῆ Πρωσιόιοις ἡχοιδόβω, ἐξ
ἔρουνοδ κρητταρῆν ἐς το πεδίον, ἡ
ἐκείλοσεν οἰκῆν ἄτερχίρους. Κολέν-
δων δὲ ἀσσοκαθίους ἐνάτω μὲν
πυρέλαβεν, ἐγγχελοσασιν ἐνοτῶν
ἡ τῆς Κολενδῆας ἀπαντας μὲν
παίδων ἡ γυναικῶν ἀπέδοτο. πό-
λιν δὲ ἔτερον τ' Κολενδῆς πῶσιον
ἄκου μινάδες Κελπῆρον, οὐδ
Μάριῳ συμμοχίονται ἀντοῖν
Λουσιτανῶν, τῆς βουλῆς ἐπιτρο-
πῆς, ἀκίχῃ ἀσσο πέντε οἰουταν. ἐ-
λησῶσιν δὲ ἐξ ἀπορίης ἔτοι κῆν
κῆνας αὐτῆς ὁ Διδίῳ ἀνελεῖν,
συνερεδμῆν αὐτῶν ἢ δὲκα πῆρεθῶν
ἐπ παρόντων, ἔφη τῆς ἐπιφανῆ-
σιν αὐτῶν ἐθέλειν τῶν Κολενδῶν
χῶρον αὐτοῖς ἀσσορεσῶν προμῆ-
ροῖς, ἀσσοζομένους δὲ ὄρῶν, ἐκί-
λοσεν τῶ δῆμῳ, ταῦτα μὲ τε * ἐγ-
χοῖρας ἡκῆν μὲν γυναικῶν ἡ παῖ-
δων τῶν χῶρον μελεουμῆρες. ἐπει

quoad ejus fieri poterat, ubique
sedarent, Cimbris ab Italia reje-
ctis T. Didius eo veniens, Vacca-
orum viginti millia delevit, Termi-
sumque oppidum amplum, Romanis semper infidum,
ex loco tuto in planitiem trans-
tulit, iussis oppidanis sine muni-
mentis habitare. Deinde Colen-
dam urbem post septimestrem
obsidionem deditioe accepit:
cives omnes cum liberis & uxori-
bus vendidit. Porro non procul
Colenda convena Celtiberorum
habitabant, quos Marius quin-
que ante annis, quod eorum o-
pera contra Lusitanos usus erat,
approbante senatu, datis illic se-
dibus constituerat. Hos ob ino-
piam latrocinii viventes Didius,
assentientibus decem legatis, qui
nondum abierant, quum sta-
tuisset tollere, nobilibus eorum
denuntiat velle se inopibus Co-
lensium agrum assignare.
Quam conditionem cupide ad-
mittentes * * protinus cum
liberis ac uxoribus ad agrum dividendum adesse jubet, ubi ve-
nissent,

T. Didius.
Vaccari.

Termisum
oppidum.

Colenda,
urbs.

312

Πόλιν δὲ ἔτερον τ' Κολενδῆς πῶσιον ἄκου μινάδες Κελπῆρον.] Ita ver-
tit hunc locum Car. Secundus, ut quis suspicari possit eum legisse, μηδ-
δων & Κελπῆρες. Hac enim sunt ejus verba, Aliam urbem Colenda finiti-
nam Celtiberi cum aliis permixtè incolebant. Ita inquam Sec. verum & aliis
plerique in locis sic à sensu Appiani aberrat ut aliam sequutus lectionem vi-
deri queat, quum tamen eandem ante oculos haberit.

Ἐφη τῆς ἐπιφανῆσιν αὐτῶν ἐθέλειν τῶν Κολενδῶν χῶρον αὐτοῖς ἀσσορε-
σῶν προμῆροῖς.] Cur pro his, τῶν Κολενδῶν χῶρον, Secundum iustitiam
fines dixisse putabimus?

Ταῦτα μὲν τε * ἐρχόντας ἡκῆν μετὰ γυναικῶν ἡ παῖδων τῶν χῶρον με-
λεουμῆρες.] Aliud nihil deesse huic loco arbitror, quàm quod apud Secun-
dum legitur. Ita enim hic, Quum autem eos conditionem accipere videret, ius-
sit ad populum referrent, ut cum conjugibus & liberis ad fines dividendos veni-
rent. Videndum igitur annon verisimile sit hæc ab Appiano scripta fuisse,
ἐκείλῃ τῶ δῆμῳ ταῦτα ἐρχοῖν ἡ ἐρχόντας ἡκῆν μετὰ γυν, &c. hæc, in-
quam, aut his similia, nam fatcor me ex istis vocalis μὲν τε, conjicere, ali-

nissent, præcepit militibus ut extra vallum egredierentur: ipsis vero, ut intra progredierentur, viri separatim à fœminis & pueris: velle enim singulorum nomina conscribere, ut intelligeret quantum agri foret dividendum. Omnes vallum fossamque transfregiss, circumfuso milite, trucidavit, ob quas res etiam triumphavit. Iterum rebellantes Celtiberos Flaccus eò dimissus, cæsis viginti millibus, repressit. Apud urbem populus ad defectionem spectans, senatum tardantem & recusantem in ipsis subfellis cremavit. Cujus facinoris auctores adveniens Flaccus puniit.

Celtiberi.
Flaccus.

Senatus
à populo
suo crematus in
cugia.

ὁ ἀφίγητο, ἀεσιτάζει τὰς στρατιώτας ἐν τῷ χωρῷ ἐξελθῆναι, & τὰς ἐνερδούμους εἰς τὴν παρελθῆναι, ὡς ἀποκαταστήσονται ἐν τῷ πάλῳ. ἐν μέρει μὲν ἀνδρῶν, ἐν μέρει δὲ, πάντων & γυναικῶν ἵνα ἐπιγνοῖ πῶς ἕκαστος αὐτοῖς δεῖαι διελθῆναι. ὡς δὲ παρῆλθον ἐς τὴν πέφυον καὶ τὸ χωρὸν, ὡς ἐκείνοι αὐτοῖς τὸ στρατὸν ὁ Δεῖδιος, ἔκτανε πάντας. & ἐπὶ τοῖσι δὲ Δεῖδιος μὲν καὶ Ἐλευθέριος πάλιν δὲ τὸν Κελπίθρον ἀποστάντων, Φλάκκος ἐπιπεμφθεὶς ἔκτανε διεμμεῖς. Ἐν δὲ Βελγίδῃ πόλει ὁ δῆμος ἐς ἀπίστησιν ὁμῶν, τὴν βουλὴν ἀνέστησεν ἐπέστησεν αὐτῷ βουλομένην ὁ δὲ Φλάκκος ἐπελθὼν ἔκτανε τὰς αἰτίους. τοσούτῳ μὲν ἔσθ' ἔστιν ἀξία λόγου Ρωμαίοις ἐς τότε ὡς ἐπὶ τῶν αὐτῶν γυμνασίων.

Χρῆμα

quid aliud, quod tamen talem sensum efficeret, scriptum fuisse. Verbum tamen φέρειν, à quo esset illud ἐνεργόντως, hunc aliquando habere usum (apud hoc præsertim genus historiarum) constat.

Ἐν δὲ Βελγίδῃ πόλει ὁ δῆμος ἐς ἀπίστησιν ὁμῶν.] Hic etiam locus ex iis est unus cui alterisci notam, ut imperfecto, apponit Secundus: (sicut vicissim quibusdam appositam hac in editione habemus, quum ejus interpretatio eam non habeat, & sit ejusmodi ut minimè apponi debuisset videatur) ita enim ille, *In urbe Belgeda quum ad defectionem plebs conversa esset* * penes quem cogendi senatus auctoritas, totum senatum, quod ad discernendum dubius esset, cremavit. At enim Appianus hic nihil habet quod illis verbis respondeat, penes quem cogendi senatus auctoritas: quæ si tollas, minimè imperfectus locus erit, ideoque nec illa nota opus habebit. Est obiter & hoc observandum, dici à Secundo *totum senatum*, quum τὴν βουλὴν tantum apud Appianum, non ἅπασαν τὴν βουλὴν, legamus.

Τοσούτῳ μὲν ἔστιν ἀξία λόγου Ρωμαίοις ἐς τότε ὡς ἐπὶ τῶν αὐτῶν γυμνασίων.] Berald. omisit interpretationem horum verborum. Quæ Sec. ita vertit, *Hæc ego à Romanis contra Hispanos gesta digna memorari comperi.* Sed cur Appianus non simpliciter ὡς ἐπὶ τῶν αὐτῶν, verum ὡς ἐπὶ τῶν αὐτῶν, (quod à Secundo expressum non est) dicit; An ad differentiam eorum quæ adverbis Celtiberos gesta sunt? Atqui eorum mentionem perisque locis, & quidem in uno etiam qui parvo intervallo præcedit, fieri videmus. Fortasse igitur non abs re quis suspicetur, scriptum ab eo fuisse ὡς ἐπὶ τῶν αὐτῶν καὶ Κατὰ τῶν αὐτῶν γυμνασίων. Nam pag. 256. proponit se dicturum quomodo Romani τῶν αὐτῶν καὶ Κατὰ τῶν αὐτῶν ἐπολέμησαν.

Ka

Χρόνῳ δὲ ὕστερον τασαζάντων οὐ
Ρώμῃ Σύλλα τε & Κίττω, καὶ ἐς ἐμ-
φυλίαις πολέμους & στρατοπέδα καὶ
τὸ πατρῷον διαρημέσαν, Κίττος
Σερτώριον ἐκ τῆς Κίττω τάσεως
ἀφρηθείς τῷ Γβηρίαι ἀρχεῖν, Γβη-
ρίαν τε αὐτὴν ἐπαγέτης Ρωμαίοις,
καὶ πολλῷ στρατῷ ἐξίστας, καὶ βου-
λῶν τῶν ἰδίων φίλων ἐς μίμησιν τῆς
συγκλήτου καταλίξας, ἤλαυνεν ἐς
Ρώμην ἐπὶ τόλμης καὶ φρονήσε-
τος Λαμπρού, καὶ πάλαι αὖν ἐς δευ-
σίστην ἀφαιρώντων ὥστε τὴν βα-
λῶν δέισαν, ἐλέσθαι τὸς ἀφῆ-
σφίσιον ἐπὶ μερίτης τῶν δόξης στρα-
τηγῶν, Κεκύλιον τε Μετέλλου μετῷ
πολλῶν, & Γναίου Πομπηίου ἐπὶ ἐπι-
νῶ μετ' ἑτέρου στρατῷ ἵνα τὸ πόλε-
μον ὅση δύναμιν, ἐξωθῶσιν ἐκ τῶν
Γαλιῶν ἐν διαστάσει τότε μάχιστε
ἔσται. ἀλλὰ Σερτώριον μετ' ἑτα-
σιωτῶν πρὸς αὐτῷ Περπέριαν ἀνελὼν,
ἐαυτὸν ἐπὶ Σερτώριον στρατηγὸν τῷ
ἀποστάσεως ἀπέφηνε Περπέριαν δὲ
ἔκτεινε μάχῃ Πομπηίου. & ὁ πό-
λεμος ὅδε θορυβώστες διὰ τῶν φόβῳ
μάλιστα Ρωμαίους, διελύθη. τὸ δὲ
ἀκριβεῖς αὐτοῦ δηλώσει τὰ περὶ
Σύλλαν ἐμφυλία.

Μετὰ δὲ τὴν Σύλλα γένωντο Γαίος
Καῖσαρ αἰρεθείς Γβηρίαι στρατη-
γὸν, ὥστε καὶ πολέμῳ οἷς δεησέν,
ὅταν τῷ Γβηρίαν ἐσαλεύετο, ἡ Ρω-
μαίοις ἐπὶ ἔλθετο, πολέμῳ σωλῶν-
κασιν πέντε ἑταχθεῖν καὶ πρὸς
αὐτῷ ἀφιστάμενα Οὐκτινίου Καῖ-
σαρ, ὁ τῶν Γαίῳ πᾶς, ὁ Σέσα-

Posteris temporibus, quum Sylla.
Sylla & Cinna dissidentes civi-
libus bellis & castris contra pa-
tiam conspirassent, Q. Serto-
rius Cinnae partium, imperator
in Hispaniam electus, provin-
ciam ipsam adversus Romanos
concitavit, conflatoque ingenti
exercitu, & amicorum confessu
ad exemplum senatus descripto,
magna fiducia & animis, ipse
alioqui audacia insignis, adver-
sus urbem contendebat. Qua re
territi Patres: praestantissimos ex
suo ordine & clarissimos duces,
Cecilium Metellum cum valido
exercitu, & Cneum Pompeium
cum altero, emiserunt, ut ex Ita-
lia bellis intestinis laborante pro-
viribus depellerent. Sed Serto-
rium Perpenna eorundem parti-
um interfecit, seque factionis
ducem praebuit. Quo a Pompeio
acie victo & sublato, bellum
quod Romanos maximo terrore
perculerat, restinatum est. Sed
de hoc accuratius in historia belli
civilis Syllani.

Q Serto-
rius cum
exercitu
Roman
contendit.

Cecilius
Metellus.
Cn. Pom-
peius.

Sertorii
interitus.
Perpenna.

313

Historia
belli civi-
lis Sylla-
ni.

Post obitum Syllae, C. Caesar
imperator in Hispaniam creatus
ut arma inferret quibus utile esse
censeret, quicquid in Hispania
nutabat, aut nondum Romanis
parebat, subegit. Deinde Octa-
vius Caesar, Caji filius, cogno-
mento Augustus, populos quof-
dam

Καὶ ὁ πόλεμος ὅδε θορυβώστες διὰ τῶν φόβῳ μάλιστα Ρωμαίους.] Mallem ἄ-
λλε, quàm ὅδε, quum etiam quonam modo finitum fuerit hoc bellum, nar-
raverit. Fuerit autem ponenda hypothesis post ὅδε, quae ostendat jungen-
dum cum θελυθή, non cum θορυβώστες.

Iberia in
tres partes
divisa.

dam deintegro rebellantes do-
muit. Ex eo tempore mihi vi-
dentur Romani Iberiam, quam
nunc Hispaniam vocant, in tres
partes dividere, & praetores an-
nuos in singulas mittere: quo-
rum duos senatus, tertium im-
perator arbitratu suo decernit.

σὺς ἐπέκλω, ἐχειρώσατο καὶ ἐξ-
είνευεν καὶ δοκῶσι Ρωμαῖοι τὴν
Ἰβηρίαν (ὡς δὴ νῦν Ἰσπανίαν κα-
λεῶσιν) ἐς τρεῖς ἀγορεύειν ἢ στρατη-
γῶς ἐπιπέμπειν ἐτησίως μὲν ἐς τὰ
δύο ἢ βελή, τὸ δὲ τρίτον βασιλεὺς
ἐφ' ὅσον δοκιμάσῃεν.

ΑΠΠΙΑ-

Καὶ ἐξείνευεν καὶ δοκῶσι Ρωμαῖοι τὴν Ἰβηρίαν ἐς τρεῖς ἀγορεύειν. &c.]
Fallitur hoc loco Appianus, cum dicit Iberiam sive Hispaniam in tres partes
divisam fuisse, in quarum duas annuus magistratus Senatus mitteret, in ter-
tiam vero praesidem Imperator. Divisa autem ab Augusto fuit Hispania in
duas provincias, *Citeriorem* & *Ulteriorem*. *Citerior* etiam *Terra conensis* dicta.
Ulterior divisa in duas provincias, *Baticam* & *Lusitaniam*. *Batica* populi fuit
& in eam missus Proconsul. Atque de ea capiendus Tacitus H. l. 4. *Urbicus*
Severus ulteriori Hispania Proconsul. non quia tota Hispania ulterior Procon-
sulem habuerit, sed melior ejus pars *Batica*; quae sola populi fuit. *Citerior*
autem Hispania sive *Terra conensis*, & *Lusitania* Caesaris fuerunt, in quas ab
eo duo legati mittebantur Praetorius & Consularis. Et quidem Praetorius Lu-
sitaniae praerat cum unico legato; Consularis *Terra conensi* cum tribus legatis,
tribusque legionibus. Vide Strabonem lib. III. & Dionem l. LIII. Adeo
ut excusari ab errore nostro non possit, nisi quod ejus aëro mutasse di-
camus.

Ελευθ.